

1. Δ. Γερουσιόπουλος υπὸν
Γιώργου Γ. Μήλιος γίδος τοῦ αἰτητοῦ

(Βασίλ) Δ. Γερουσιόπουλου Καδάρου

1856. Οὐκωβρίου 12 Ἰωάννου

αἴμα τοῦ ἀπολοῦθ' ἰδὲ τοῦ αἰτητοῦ αἰν

Πατρῶν τοῦ Δ. Γερουσιόπουλου Ἰ. Π. Κεμισ

Καμὲ οἰδὸς τοῦ αἰτητοῦ Βερβ

αἰν ἰσχυρῶς ἰσχυρῶς ἰσχυρῶς

ἰσχυρῶς

Μετὰ τὸν αἰτητοῦ τοῦ

Πατρῶν Γ. Μήλιος ἰσχυρῶς

ἰσχυρῶς ἰσχυρῶς ἰσχυρῶς

ἰσχυρῶς ἰσχυρῶς ἰσχυρῶς

ἰσχυρῶς

ἰσχυρῶς

Κὰν δαλασσα περὰ ἰσχυρῶς

Κὰν ποταμὸς διαβῆς

Τὸν γίγνασα ἰσχυρῶς

1888 ἰσχυρῶς ἰσχυρῶς

Καὶ ὁ περιπόλυτος γίγνηται ἐκ τῆς
μελέτης τῆς γραμμῆς.

Ὁ σωφρονισμὸς τῆς παιδείας.

Πολυτάλαντος ἄνθρωπος

τῆς ἀριστείας καὶ ἀντιτάσσεται.

τὴν ἐπιτομήν μου ἀνατίθημι

1884

Γραμματεὺς Γ. Δοξιάδης

Μεταφράστῃς Π. Τσαλίκη

ὡς ἀπαι.

Ἐπιτομὴ τοῦ βιβλίου

1884

ἔδωκεν ὁ Δ. Δεσφίνας

Βυβαρία 1884

1884

Μεταφράστῃς καὶ τοῦ ἀπαι.

παραφράστῃς τοῦ βιβλίου

τοῦ γίγνηται ἐκ τῆς

1884

Καὶ ἡ ἐπιτομή τοῦ ἀπαι.

Ἐπιτομὴ τοῦ βιβλίου ὁ Τσαλίκης

καὶ ἡ ἀνατίθημι τῆς βίβλου

Τσαλίκης

ΣΥΝΟΨΙΣ

ΤΗΣ

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑΣ,

Συγγραφεῖσα μὲν γερμανιστὶ

ΥΠΟ

ΓΕΩΡΓ. ΟΥΗΒΕΡΟΥ Δ. Φ.

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΚΤΛ. ΕΝ ΕΪΔΕΛΒΕΡΓΗ,

Μεταγλωττισθεῖσα δὲ

ΥΠΟ

Α. Ι. ΑΝΤΩΝΙΑΔΟΥ,

Πρὸς χρῆσιν τῆς σχολαίας.

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΔΑΠΑΝῃ

Κ. ΑΝΤΩΝΙΑΔΟΥ.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ ΒΕΒΛΗΜΕΝΗ.

Ἱστορία τοῦ Παλαιοῦ Κόσμου.

« Τάχος ἐπὶ πᾶσι μέγιστος . . .
λέγω δὲ εἰ παραθείς μὲν τὰ μικρὰ καὶ
ἥτιον ἀναγκαῖα, λέγεις ὁ ἱκανῶς τὰ
μεγάλαι· μᾶλλον δὲ καὶ παραλείπειν
πολλά. »

ΛΟΥΚΙΑΝΟΥ Π. Δ. Γ. Σ. 56.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Κ. ΑΝΤΩΝΙΑΔΟΥ,

ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΤΗΣ ΡΟΜΗΣ ΑΡΙΘ. 217.

1859.

Handwritten text in cursive script, possibly a signature or address, with some illegible characters and a date-like notation "1 20 H." below it.

Small handwritten notes or fragments on the left side of the page.

Large handwritten signature or initials at the bottom of the page.

Εξομολόγημα

Πρὸς τὸν ἀναγινώσκοντα.

Η ΕΛΛΕΙΨΙΣ βιβλίου, κατάλληλου πρὸς διδασκαλίαν τῆς ἱστορίας, μ' ἐνεθάρρυνε νὰ δημοσιεύσω τὴν ἀπὸ τοῦ γερμανικοῦ μεταγλώττισιν τῆς ἐν συνοπτικῇ ἀφηγήσει παγκοσμίου ἱστορίας τοῦ σοφοῦ Οὐνβέρου. (Weber)

Ὁ ἐμβριθὴς οὗτος ἱστοριογράφος οὐ μόνον κατῴρθωσε νὰ ἐκθέσῃ συντόμως (*), καὶ μεθασμασίαν τῶ ὄντι περιεκτικότητα, πάντα τὰ ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν μνημονεύμενα συμβάντα, οὐδὲν παραλιπὼν τῶν πρὸς ὀλοσχερῇ τοῦ βίου παντὸς ἔθνους κατάληψιν τοσοῦτον ἀναγκαίων γνώσεων, τῆς Γεωγραφίας, λέγω, θρησκείας, χρηματολογίας καὶ καλλιτεχνίας, οὐ μόνον ρίπτει βαθὺ πολιτικὸν βλέμμα εἰς τὴν ἀλληλουχίαν τῶν ἐν χρόνῳ μεταβολῶν καὶ βελτιώσεων τῶν διαφορῶν ἐθνῶν, καὶ τὰνάπαλιν, ἀλλὰ καὶ στηριζόμενος εἰς τὴν ἐνδόμυχον αὐτοῦ πεποίθησιν, ὅτι ἡ ἱστορία τότε μόνον ἐπιτυγχάνει νὰ ἐμποιήσῃ ζωηρὰν εἰς τὰς ἀπαλὰς τῶν νέων ψυχὰς ἐντύπωσιν, ὅταν περιβάλληται καὶ φράσιν ἀνθηρὰν, ἐκάλλυε καὶ διεκόσμησε τὰ ἱστορούμενα, πολὺν μὲν διαχέας τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας καὶ φιλοπατρίας ἐνθουσιασμόν, πολὺν δ' ἐγείρων τὴν κατὰ τῶν λυμεῶνων τῆς κοινωνίας ὀργήν.

Εὐελπισ δ' ὅτι τὸ μικρὸν μου τοῦτο ἔργον θέλει τύχει ὑποδοχῆς ἀξίας τῶν τε πόνων, οὓς ἐν τῇ μεταφράσει κατέβαλον, ὅπως καταστήσω τὸ λεκτικὸν εὐρυθμον καὶ ἀκριβές, καὶ τῶν ὑπὸ τοῦ ἐκδότου φιλοτεχνηθέντων

(*) σοφοῦ πρὸς ἀνδρῶς, ὅστις ἐν βραχεῖ

Πολλοῦ; καλῶς εἶδ', τε συντέμνειν λόγους.

πρὸς εὐκολωτέραν ἅμα καὶ εὐωνοτέραν τοῦ βιβλίου χρή-
 σιν, προβαίνω θαρρῶντως καὶ εἰς τὴν δημοσίευσιν τῶν
 ἐπιλοίπων τριῶν βιβλίων, τοσούτω μᾶλλον ἀναγκαίων,
 ὅσω ἡ ἀηδεστάτη καὶ ξηροτάτη ἀντιγραφή κατέσβεσε
 σχεδὸν τὴν πρὸς τὴν ἱστορίαν ἀγάπην τῶν ἀτυχῶν τῆς
 Ἑλλάδος μεираκίων.

Εἰς τὴν δευτέραν ταύτην ἐκδοσιν διώρθωσα καὶ προσέ-
 θηκα ἱκανὰ ἐκ τῆς πέμπτης ἐκδόσεως τοῦ Γερμανικοῦ
 πρωτοτύπου, προσέξας πλείοτερον καὶ εἰς τὸ λεκτικόν.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 10 Ὀκτωβρίου 1859.

Ο ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗΣ.

Κ. Αντωνιάδης

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

1. Οί πρώτοι άνθρωποι.

§. 1. **Α**ΦΟΥ ὁ Θεὸς ἐποίησεν ἐν ἀρχῇ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ τὸν μὲν οὐρανὸν ἐκόσμησε μὲ τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην καὶ τοὺς ἀστέρας, τὴν δὲ γῆν περιέβαλε μὲ τὰ φυτὰ καὶ ἐζωογόνησε μὲ τὰ ζῶα, ἔπλασε κατ' εἰκόνα ἑαυτοῦ τὸν ἄνθρωπον, τὸ ἄνθος τῆς δημιουργίας, καὶ δωρήσας αὐτῷ τὸ λογικὸν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ διαλέγεσθαι, προώρισεν αὐτὸν κυριάρχην τῆς γῆς. Χωρὶς ἀμαρτίας, διηγείται ἡ ἅγια Γραφή, ἐξῆλθε τὸ πρῶτον ζεῦγος τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ Πλάστου, καὶ ἔζησεν ἐν ἀθωότητι καὶ παιδικῇ ἀπλότητι εἰς τὴν πρώτην αὐτοῦ κατοικίαν, τὸν *Παράδεισον*, μέχρις οὗ ἀπατηθὲν ὑπὸ τοῦ πανούργου ὄφραως, ἐγέυθη τὸν ἀπηγορευθέντα κερπὸν τῆς γνώσεως, καὶ διὰ τῆς παραβάσεως ταύτης τῆς θείας διαταγῆς ἀπόλεσε διὰ παντὸς τὴν ἀθωότητα, ἧς δὲν εἶχε συνειδησιν, καὶ τὴν εὐτυχίαν τοῦ Παρδείσου. — Ἐκτοτε ὄφειλον αὐτοὶ καὶ οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν νὰ πορίζωνται μὲ κόπον καὶ ἐργασίαν τὰ πρὸς τὸ ζῆν, καὶ νὰ τρώγωσιν ἐν ἰδρωτι τοῦ προσώπου αὐτῶν τὸν ἄρτον. Ἠγέρθησαν δὲ τὰ πάθη καὶ αἱ κακαὶ ἐπιθυμίαι καὶ ἐτάραξαν τὴν εἰρηνικὴν συμβίωσιν· αἱ σφοδραὶ ὄρμαι ἀγρίας, ἀγαλινώτου φύσεως ἐκρήμνιζον ἀδιαλείπτως τὰ νέα γένη βαθύτερον εἰς τὰς πλάνας τῆς ἀμαρτίας καὶ κακίας, μέχρις οὗ κατακλυσμός μέγας ἐξηράνισεν ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς γῆς πᾶν γένος ἀνθρώπων, ἐκτὸς τοῦ Νῶε καὶ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ. Ἐν τούτοις οἱ ἀπόγονοι τοῦ Νῶε ἐπολλαπλασιάσθησαν μετ' ὀλίγον τόσον πολὺ, ὥστε οἱ τρεῖς αὐτοῦ υἱοὶ *Σημ*, *Χάμ* καὶ *Ιάφεθ*, ὄφειλον νὰ μετοικίσωσι τὰ νέα γένη πέραν τῶν γειτόνων χωρῶν, διότι ἡ πατρὶς δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ ἐπαρκίσῃ. Τότε δὲ συνέλαβον τὸν στοχα-

σπόν να οικοδομήσωσι τὸν Πύργον τῆς Βαβυλῶνος, τοῦ ὁποίου ἡ κορυφή ἤθελε φθάσει τὸν οὐρανόν, καὶ ὅστις ἤθελε χρησιμεύει εἰς αὐτοὺς ὡς παντοτεινὸν σημεῖον ἀναγνωρίσεως. Τὴν προπετῆ ὅμως ἐπιχείρησιν ταύτην ἐμπαταίωσεν ὁ Κύριος, ταρξάζας τὴν ὀμιλίαν αὐτῶν, καὶ ἐπήνεγκεν οὕτω, συγχέας τὰς γλώσσας, τὴν διαφορὰν τῶν ἐθνῶν. Ἀνεχώρησαν δὲ πρὸς ὅλα τὰ μέρη τοῦ ὀρίζοντος, κατέκησαν τὰς χώρας τῶν τριῶν ἀρχαιοτάτων μερῶν τῆς γῆς: Ἀσίας, Ἀφρικῆς καὶ Εὐρώπης, καὶ ἐμόρφωσαν, κατὰ τὴν διαφορὰν τῶν γλωσσῶν, τοὺς διαφοροὺς λαοὺς καὶ τὰ διάφορα ἔθνη. (Μετὰ τούτου δὲ τοῦ κατὰ τόσους χωρισμοῦ τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων, ὅπως παριστᾷ αὐτὸν ἡ ἁγία Γραφή, ἀνεφάνησαν πιθανῶς ἔπειτα καὶ αἰσωματικαὶ ἐκεῖναι διαφοραὶ, αἵτινες παρετηρήθησαν προϊόντος τοῦ χρόνου.) Μάλιστα δ' ἐν τῷ χρώματι τοῦ δέρματος καὶ τῷ σχήματι τῆς κεφαλῆς (ἐράνη) κατὰ μικρὸν διαφοραὶ τις ἀξιοσημείωτος, δι' ἣν διήρσσαν τοὺς ἀνθρώπους εἰς τρεῖς φυλάς, τὴν Λευκὴν (Καυκασίαν), τὴν πυρρὴν (Μογγολικὴν) καὶ τὴν μαύρην (Αἰθιοπικὴν), καὶ εἰς δύο παραφυάδας, τὴν γαίαν (Μαλαικὴν) καὶ τὴν χαλκόχρουν (Ἀμερικανικὴν), αἵτινες ὅμως πρέπει νὰ θεωρῶνται ὡς ποικιλίαι μόνον ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ εἶδους· διότι, ὅτι τὸ ἀνθρώπινον γένος ὅλον ὁμοῦ ἀποτελεῖ ἐν εἶδος, εἶναι βεβαιότατα ἀποδεδειγμένον.

2. Τρόποι τοῦ ζῆν τῶν παλαιοτάτων λαῶν.

§. 2. Κατὰ τὴν διαφορὰν τῶν κατοικιῶν ἐξελέξαντο εἰ ἀνθρωποι διαφοροὺς τρόπους τοῦ ζῆν καὶ ἀσχολίας. Καὶ οἱ μὲν κάτοικοι τῶν χέρσων καὶ ἐρήμων πεδίων, ἐπειδὴ μόνον ἐδῶ καὶ ἐκεῖ εὗρισκον χλοαζούσας βοῦδας, ἐδόθησαν εἰς τὸν ποιμενικὸν βίον, καὶ περιεφέροντο ὡς μεταναστεύοντα φύλα, μὲ τὰς σκιναῖς καὶ τὰ ποίμνια αὐτῶν, ἀπὸ τόπου εἰς τόπον. Ὀνομάζονται δὲ Νομάδες, καὶ ἡ κυρία αὐτῶν ἀσχολία εἶναι ἡ κτηνοτροφία. Διότι ἡ ἀνάγκη ἐδίδαξεν ἐνωρὶς τοὺς ἀνθρώπους νὰ πορίζωνται, ἡμερόνοντες τὰ ζῶα, καλλιτέραν τροφήν καὶ ἐνδυμασίαν, καὶ νὰ μεταχειρίζωνται αὐτὰ ὡς ὠφελίμους

βοηθούς ἐν τῇ ἐργασίᾳ. Οἱ δὲ κάτοικοι παραλίων εὐθέτων, ἔδειξαν μετ' ὀλίγον, διὰ τῆς προχωρούσης ἀναπτύξεως καὶ τοῦ πληθυσμοῦ, τὰ πλεονεκτήματα τῆς θέσεώς των. Ἐπειδὴ ἤακησαν ναυτιλίαν καὶ ἐμπόριον, καὶ ἀπέκτησαν εὐπορίαν καὶ πλοῦτον, ἐξ ὧν ἠσθάνθησαν τὴν ἐπιθυμίαν νὰ οἰκοδομήσωσι καὶ νὰ κτίσωσι πόλεις· ἐνῶ οἱ κάτοικοι τῶν ἀξένων αἰγιαλῶν ἔσωζον τὴν ἄχαριν αὐτῶν ζωὴν ἀλιεύοντες. Οἱ δὲ ζῶντες εἰς τὰς πεδιάδας ἐπεδόθησαν εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὰς τέχνες τῆς εἰρήνης, ἐνῶ οἱ τραχεῖς μὲν, ἀλλ' ἰσχυροὶ κάτοικοι τῶν ὄρεων, ἐδόθησαν εἰς τὸ κρηγίον, καὶ ὠθούμενοι ἀπὸ τὸν ἀκάθεκτον πόθον τῆς ἐλευθερίας, εὗρισκον ἡδονὴν εἰς ἀγῶνας καὶ πολέμους. — Ἰσχυρὸς δὲ μοχλὸς πρὸς μόρφωσιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους (ἦτο τὸ ἐμπόριον, καὶ ἡ δι' αὐτοῦ εἰσχυθεῖσα ἐπιμιξία τῶν ἐθνῶν. Καὶ οἱ μὲν κάτοικοι εὐφόρων πεδιάδων καὶ εὐθέτων ποταμίων ὄχθῶν ἤσκουν μεσσηριον ἐμπόριον, οἱ δὲ κάτοικοι τῶν παραλίων τ' ἀνάπαλιν, τὸ θιλάσσιον ἐμπόριον. Τὸ δὲ μάλιστα ἐκτεταμένον εἶδος τῆς μεσογαίης ἐμπορίας εἶναι ἡ ἐν Ἀσίᾳ καὶ Ἀφρικῇ ἐγγύριος ἐμπορία τῶν Καρχινίων (§. 5). Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἀντήλλασον ἐμπορεύματα πρὸς ἐμπορεύματα (ἐμπόριον ἀ.λ.λαγῆς) βραδύτερον δὲ μόνον συνέλαβον τὸν στοχασμὸν νὰ δώσωσιν εἰς τὰ πολέτιμα μέταλλα ὠρισμένην τιμὴν, καὶ νὰ κόψωσι νόμισμα πρὸς τεχνικωτέραν καὶ εὐκολωτέραν συναλλαγὴν. Οἱ δὲ κάτοικοι τῶν πόλεων ἠσχολήθησαν περὶ ἐπιτηδεύματα καὶ ἐφευρέσεις, καὶ ἐκαλλιέργησαν τέχνας καὶ ἐπιστήμας, πρὸς πλουτισμὸν μὲν καὶ κόσμησιν τῆς ζωῆς, μόρφωσιν δὲ τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος.

3. Σχήματα πολιτευμάτων.

Βίοι (castes)

§. 3. Κατὰ μικρὸν δ' ἐχωρίσθησαν οἱ λαοὶ εἰς πολιτισμένους καὶ ἀπολιτιστούς· καθόσον εὐφυΐα καὶ ἐπιμιξία πύθουν τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ἢ ἀφυΐα

καὶ ἀποχώρισμός ἐμποδίζον αὐτήν. Οἱ ἀπολίτιστοι λαοὶ εἶναι ἢ ἀγρία πλῆθη ὑπὸ τὴν ἀρχὴν ἡγεμόνος τινός, ὅστις ἔχει ἀπεριόριστον ἐξουσίαν ζωῆς καὶ θανάτου, ἢ μεταναστεύοντα γένη Νομάδων ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν ἀρχηγῶν τινος, ὅστις ὡς πατὴρ οἰκογενείας ἀσκει τὰ δικαιώματα βασιλείας, δικαστοῦ καὶ ἀρχιερέως. Οὔτε δὲ τὰ γένη ταῦτα τῶν Νομάδων μὲ τὰ πατριαρχικὰ αὐτῶν ἔθιμα, οὔτε τὰ ἀγρία φύλα, ἅτινα κοινοῖσιν εἰς τὰς ἀγνώστους (ἀμμώδεις) ἐρήμους τῆς Ἀφρικῆς (Μαῦροι), τὰ ὑψηλά τῆς Ἀσίας ὄρη καὶ ἐρημὰ πεδία, καὶ τῆς Ἀμερικῆς τὰ δάση, εὐρίσκουσι χώραν ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Αὕτη ἀσχολεῖται μόνον περὶ τοὺς πολιτισμένους λαοὺς, οἵτινες δι' ἠθῶν καὶ ἀμοιβαίας ὁμολογίας ἠνώθησαν εἰς εἰρηνικὴν ἐπιμιξίαν καὶ πολιτικὴν συγκοινωνίαν. — Κατὰ τὴν διαφορὰν δὲ τῶν κυβερνήσεων ἢ πολιτευμάτων διαιροῦνται τὰ κράτη εἰς μοναρχικὰ καὶ δημοκρατικά. Καὶ μοναρχία μὲν λέγεται τὸ κράτος, ὅταν εἰς καὶ μόνος ἔχη τὴν ἀρχὴν καὶ κυβερνᾷ ὁ μόνος δ' οὗτος ἔχει, κατὰ τὸ μέγεθος τῆς ἐκτάσεως τοῦ κράτους αὐτοῦ, ἄλλοτε μὲν τὸν τίτλον τοῦ αὐτοκράτορος ἢ βσιλεύος, ἄλλοτε δὲ τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ ἀρχοντος ἢ ἡγεμόνος κτλ. Δημοκρατία δὲ, ἢ κράτος ἐλευθέρου (κοινοῦ), ὀνομάζεται ἢ πολιτεία ἐλεύθερη, ἐνθα ἡ ἐξουσία εἶναι εἰς τὰς χεῖρας ἀρχῆς, ἥτις σύγκειται ἐκ πλειοτέρων μελῶν, καὶ καθίσταται δι' ἐκλογῆς. Τὸ δημοκρατικὸν πάλιν πολιτεῦμα εἶναι ἄλλοτε μὲν ἀριστοκρατικόν, ὅταν τινὰ μόνον ἐκ γεννήσεως ἢ πλούτου ἐπίσημα γένη προΐστανται τοῦ κοινοῦ, ἄλλοτε δὲ δημοκρατικόν (ιδίως), ὅταν τὸ ὅλον τοῦ λαοῦ θέτῃ νόμους καὶ ἐκλέγῃ τοὺς ὑπευθύνους ἀρχοντας. Τὰ ἀρχαιότατα κράτη ἦσαν ἀπλᾶ καὶ ὁμοίμορρα, καὶ εἶχον ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὴν περιοριστικὴν τῆς ἐλευθερίας εἰς βίους διαφρασίαν. Διὰ τούτων δὲ ἐννοοῦσιν αὐστηρὸν χωρισμὸν τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὴν κοινωνικὴν τάξιν καὶ τὸ ἐπάγγελμα, ἅτινα μεταβαίνουσι κατὰ διαδοχὴν σταθερὰν ἀπὸ τοῦ πατρὸς εἰς τὸν υἱόν, καὶ ἐν οἷς οὔτε ἀνάμιξις, οὔτε μετάδοσις ἀπὸ τοῦ ἐνός εἰς τὸν ἄλλον βίον συγχωρεῖται. Καὶ τὸν μὲν πρῶτον βίον ἀπετέλουν οἱ ἄριστοι, οἵτινες καὶ μόνον κτεῖχον τὴν γῆν τῶν θεοκρατευ-

τικῶν ἐθνῶν καὶ ἐθίμων, καθὼς καὶ τῶν πολιτικῶν θεσμῶν, καὶ κατέλειπον αὐτὴν κληρονομίαν εἰς τοὺς ἀπογόνους ἢ μαθητὰς αὐτῶν. Ὁ δευτέρος δὲ βίος περιελάμβανε τοὺς μαχίμους (εὐγενεῖς), οἵτινες ἐπεμελοῦντο τῆς ἀσκίσεως τῶν ὄπλων καὶ τῆς ὑπερασπίσεως τῆς χώρας, καὶ οἵτινες βαθμηδὸν ἔφθασαν εἰς τὰ πλεῖστα κράτη τοὺς ἰσρεῖς κατὰ τὴν εὐγένειαν, καὶ εἰς τινὰ μάλιστα καὶ τοὺς ὑπερέβησαν κατὰ τὴν δύναμιν καὶ ὑπόληψιν. Οἱ δύο δ' οὗτοι βίοι διένειμαν μετὰ τοῦ βασιλείως τὴν κατοχὴν τῆς κυριαρχίας, καὶ ἀπελάμβανον παντοειδῆ προνόμια. Οἱ δὲ γεωργοὶ, ἔμποροι καὶ χειρῶν δρακτες ἀπετέλουν τὸν τρίτον βίον ὑποδιαιρούμενον πάλιν εἰς πολλὰς ὑποδιαίρεσεις. Πολλάκις δ' ἡ εἰς βίους διαίρεσις ἦτον ἀποτελεσματικῶς βιαίας κατακτήσεως· διὸ εἰς τὰ πλεῖστα τῶν τοιούτων κατὰ βίους χωρισμένων κρατῶν ὑπῆρχεν ὑποταταγμένη τις κλάσις ἀνθρώπων, οἵτινες διῆγον ὡς ποιμένες βίον πλάγιστα καὶ ἄτακτον, καὶ ἐκακοποιοῦντο μετὰ μεγίστης περιφρονήσεως ὑπὸ τῶν κρατούντων. Χρονιώτατα καὶ καθαρώτατα διετηρήθη ἡ εἰς βίους διαίρεσις ἐν τῇ Ἰνδικῇ καὶ Αἰγύπτῳ.

4. Διάφοροι ἐθνικαὶ θρησκείαι.

§. 4. Κατὰ τὸν διασκορπισμὸν τῶν ἀνθρώπων εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς ἀπωλέσθη ἡ ἀπ' ἀρχῆς πίστις εἰς τὸν ἕνα καὶ μόνον ἀληθῆ Θεὸν (μονοθεία), καὶ οἱ λαοὶ ἐβυθίσθησαν εἰς τὴν πολυθεΐαν, λατρεύοντες ἀντὶ τοῦ Πλάστου τὰ ὄρατά αὐτοῦ κτίσματα, μάλιστα τὸν ἥλιον μετὰ τοὺς οὐρανίους ἀστέρας, ἢ τιμῶντες τὴν ἐν τῇ φύσει ἐνεργοῦσαν δύναμιν ὡς θεῖον ἕν. μόνον δὲ παρὰ τῷ Ἰουδαϊκῷ λαῷ διετηρήθη ἡ εἰς ἕνα Θεὸν πίστις, ἐν τῷ πατρὶῳ θεῷ Ἰερωά. Τὰς δὲ θρησκείας πάντων τῶν ἄλλων ἐθνῶν, ὅσων καὶ ἂν ἴσαν διάφορα, καταλείψασαν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἐθνισμοῦ. Ἀντὶ νὰ ἀποβλέπωσιν εἰς τὸ ὑπέρτατον ὄν, τὸν Πλάστην καὶ Συντηρητὴν τοῦ Παντός, νὰ τὸ ἐννοῶσιν ὡς Πνεῦμα, καὶ νὰ λατρεύωσιν αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ, ἔδωκαν εἰς αὐτὸ οἱ παλαιοὶ λαοὶ μαρρῆν ἀνθρωπίνην, καὶ ἐξελάμβανον τὰς διαφόρους αὐτοῦ δυνάμεις

καὶ ἰδιότητος ὡς χωριστὰς θεότητες, παριστάνοντες αὐτὰς κατὰ τρόπον ποικιλώτατον. Ἐποιοῦν δὲ θεοὺς ἐκ μετάλλου καὶ λίθου, ἐκ ξύλου καὶ πηλοῦ τοῖς ὀκοδόμουσαν τοὺς καὶ βωμοὺς· τοῖς προσέφερον θυσίας, τοῦτο μὲν ὅπως ἐξιλεώσῃ τὴν ὀργὴν αὐτῶν, τοῦτο δὲ ὅπως ἐλκύνῃ τὴν εὐνοίαν των. Αἱ θυσίαι δ' αὐταὶ ἦσαν διάφοροι κατὰ τὸν βαθμὸν τοῦ πολιτισμοῦ τῶν λαῶν. Οἱ Ἕλληνες καὶ Ῥωμαῖοι ἔθνησαν εἰς τοὺς θεοὺς αὐτῶν εὐθύμους ἑορτὰς, ἐν αἷς οἱ φίλοι ἤσθιον συμποσάζοντες τοὺς προσεφθέντας καρποὺς καὶ τὰ θυσιασθέντα ζῶα, ἀπὸ τῆς μικρᾶς δόσεως τῶν ἀπαρχῶν μέχρι τῆς μεγάλης θυσίας τῶν ἑκατὸν βοῶν (ἐκατόμβη), ἐνῶ ἄγριοι ἢ ἡμιπολίτιστοι λαοὶ ἔσφαζον ἐπὶ τῶν βωμῶν αὐτῶν ἀνθρώπους, ὅπως ἐξιλεώσῃ διὰ τοῦ αἵματος τὴν ὀργὴν τῆς δυσμενοῦς δυνάμεως (ὁποῖους ἐξελάμβανον τοὺς θεοὺς αὐτῶν), καὶ τὰ Φοινικικὰ καὶ Συριακὰ φύλα τὸ πολυτιμώτατον τῶν ἑαυτῶν κτημάτων, μάλιστα τὰ ἴδια αὐτῶν τέκνα, ἔθετον ὡς ἐξιλεωτικὰς θυσίας εἰς τὰς ἀγκάλας πεπυρωμένου εἰδώλου τοῦ Μολώχ. — Καὶ ἂν κατ' ἀρχὰς τὸ ἀγαλμα τοῦ θεοῦ ἦτο τὸ αἰσθητὸν μόνον σημεῖον ἀκατανόητου τινὸς ἰδέας ἢ ἀοράτου δυνάμεως, ἀπώλεσεν ὅμως κατὰ μικρὸν εἰς τὴν συνείδησιν τῶν πλειοτέρων λαῶν τὴν ὑψηλοτέραν σημασίαν, καὶ ἀπέδιδον εἰς αὐτὰ τὰ ἄψυχα εἰκονίσματα λατρείαν. Μόνον δὲ οἱ ἱερεῖς ἐγνώριζον τὴν ἐν τῷ βάθει κεκρυμμένην ἀλήθειαν, δὲν μετέδιδον ὅμως αὐτὴν εἰς τὸν λαόν, ἀλλὰ τὴν διετήρουν ἐν μυστικῇ διδασκαλίᾳ, καὶ τὴν ἐφύλαττον ὡς ἴδιον ἀγαθὸν τῆς τάξεώς των. Πρὸς τὸν αὐτὸν δὲ σκοπὸν ἐφεύρον καὶ πολλοὺς λόγους, διηγήματα καὶ μύθους περὶ τῶν θεῶν, τοὺς ὁποῖους ἐλάτρευον, ἐνέδυσαν αὐτοὺς μὲ ποικτικὴν μορφήν, καὶ ἔθνησαν οὕτω τὰ θεμέλια τῆς Μυθολογίας, ἢ διδασκαλίας περὶ τῶν θεῶν, ἐν ἧ παρεστάθησαν αἱ πράξεις καὶ τύχαι τῶν διαφόρων θεῶν καὶ συνάμα αἱ σχέσεις τῶν ἀνθρώπων πρὸς αὐτοὺς, ἀλλ' ὄχι ἐν σαφεῖ καὶ εὐληπτῇ γλώσσει, ἀλλὰ κεκαλυμμένη ὑπ' αἰνιγματῶδεις σημασίας, ἀλληγορικὰς διηγήσεις καὶ εἰκονικοὺς λόγους. Ὅσοι δὲ δημιουργικωτέρα εἶναι λαοῦ τινος ἢ φανταστικὴ δύναμις, καὶ προσέχει εἰς τὰ θεῖα, τόσο μᾶλλον καὶ ἡ Μυθολογία αὐ-

τοῦ εἶναι πλουσιωτέρα. Κατοπτρίζεται δ' εἰς τοὺς μύθους ὁ ἑσωτερικὸς βίος ἐκάστου λαοῦ· καὶ διὰ τοῦτο ἐχρησίμευσαν οἱ πλουσία πηγὴ τῆς τέχνης καὶ ποιήσεως. Ὡς δ' οἱ περὶ τῶν θεῶν λόγοι ἐγένον εἰς τὸν λαὸν τὴν δευσιδαιμονίαν, οὕτω καὶ ἡ πανηγυρικὴ λατρεία μὲ τὰς μυστηριώδεις αὐτῆς τελετὰς καὶ τὰ συμβολικὰ ἔθιμα, εἰς τὰ ἱερὰ μέρη τοῦ ναοῦ, διετήρει τὸν λαὸν εἰς εἴβας καὶ εὐλάβειαν, καὶ διὰ τὴν βεβαιώσῃσι περισσότερον τὴν ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων συμβεβηκότων ἐπιρροὴν τῆς θεότητος, ὑπῆρχον ἐν περιβλέπτῳ ναοῖς καὶ ἱεροῖς τόποις *μνητεία*, ἔνθα ὁ εὐπίστος λαὸς ἠδύνατο νὰ διδάσκηται περὶ τοῦ μέλλοντος διὰ σκοτεινῶν, πολλῶν διστήμων χρησμάτων. Οὕτω τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἀπεμακρόνη ἐν τῇ ἐρευνῇ αὐτοῦ τῆς θείας ἀληθείας, καὶ ἄλλοτε μὲν ἀπετυφλώθη εἰς μωρὰν θεολατρείαν, ἄλλοτε δ' ἀπενεκρώθη δουλεύων εἰς νόμους μόνον καὶ τύπους.

Α'. ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΙ ΛΑΟΙ.

Ι. Φύσις τῆς Ἀνατολῆς.

§. 5. Ἡ Ἀσία, ἐκ τῆς θέσεως αὐτῆς Ἀνατολή ἐπονομασθεῖσα, εἶναι ἡ κοιτίς τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων. Εἰς τὰ γοητευτικὰ πεδία τῶν Ἰμαλιῶν ὀρέων τῶν ὁποίων ἡ κορυφὴ κρύπτεται εἰς τὰ νέφη, πρέπει νὰ ζητῆται ἡ ἕδρα τοῦ Παράδεισου. Ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐγεννήθησαν κατὰ πρῶτον τὰ μεγάλα ἐκεῖνα κράτη, καὶ ἐκεῖναι αἱ πόλεις, ἐξ ὧν οἱ ἄλλοι λαοὶ ἔλαβον μέρος τῶν πολιτικῶν αὐτῶν νόμων, τῆς θρησκείας καὶ παιδείας, καὶ τὰ ὅποια διὰ τοῦτο πολιτισμένα κράτη καλοῦσιν ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἔνθα ζῆ ἡ κάμηλος, « τὸ πλοῦτον τῶν ἐρήμων », ἐμορφώθη κατὰ πρῶτον ἡ μεγαλοπρεπὴς ἐκείνη μέσγειος ἐμπορία, ἡ ὀνομαζομένη ἐμπορία τῶν *καραβινίων*, ἥτις ποσαύτην ἔσχεν ἐπιρροὴν εἰς τὴν πορείαν τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ. Διὰ τὴν δύνανται δηλ. νὰ ὑπομένωσιν εὐκολώτερον τὰς δυσχερείας καὶ τοὺς κινδύνους μακρῶν ὁδοποριῶν διὰ πτόπων, οἵτινες ἦσαν ἀκόμη ὀλίγον γνωστοί, καὶ κατοικουῦντο

πολλάκις ὑπὸ λαῶν ληστρικῶν, ἐπορεύοντο οἱ ἔμποροι τῆς Ἀνατολῆς ἐν συνοδίαις, καὶ ὠδήγουν εἰς μεγάλα, πολλάκις ὠπλισμένα στίφη, ἐμπορεύματα φερόμενα ἐπὶ καμήλων καὶ ὑπόζυγιον, ἀφ' ἑνὸς τόπου εἰς ἄλλον. Αἱ ἐμπορικαὶ δ' αὐταὶ πορεῖαι ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς κτίσιν ἐμπορίων καὶ πόλεων, ἐμπορικῶν ἀποθηκῶν καὶ ξενοδοχείων· κατέστησαν δυνατὸν νὰ ἔλθωσιν εἰς ἀμοιβαίαν ἐπιμιξίαν οἱ κάτοικοι ἀπομεμακρυσμένων πεδιάδων, καὶ μετέδωκαν μετὰ τῶν προϊόντων καὶ τὸν πολιτισμὸν προσέτι, τὰς θρησκευτικὰς διατάξεις καὶ τὴν πολιτικὴν ἐλευθερίαν τῆς μιᾶς χώρας εἰς τὴν ἄλλην. Διάστημα δὲ ναοὶ καὶ μαντεῖα ἐχρησίμευον εἰς αὐτοὺς πολλάκις ὡς ἀγοραὶ καὶ ἐμπορεῖα, δι' ὧν ἠγιάζετο τὸ ἐμπόριον, καὶ ἠσκειτο ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς θρησκείας. — Ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐγενήθησαν καὶ ἀνεπτύχθησαν πάντα τὰ θρησκευτά, ἢ τε ἀπ' ἀρχῆς πίστις εἰς ἕνα Θεόν, ἣτις διέμεινε μὲν εἰς τὸν Ἰουδαϊσμὸν, ἀνεφάνη δὲ βραδύτερον μετὰ νέων δυνάμεων καὶ καθαρότητος ἐν τῷ Χριστιανισμῷ, καὶ κατεξουσίησε τελευταῖον ἐν τῷ Ἰσλαμισμῷ τὸ μέγιστον μέρος τοῦ Ἀνατολικοῦ κόσμου, καὶ ἡ ἐθνικὴ εἰδωλολατρεία μὲ τὴν μεγάλην αὐτῆς ποικιλίαν, μὲ τὸ ἱερατεῖον, τὰς θυσίας καὶ τὴν εἰς τελετὰς πλουσίαν αὐτῆς λατρείαν. Διότι πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν σχέσιν τοῦ πλάσματος πρὸς τὸν Πλάστην, τοῦτο συντονώτατα καὶ μετὰ μεγάλου ζήλου ἐμελέτησαν οἱ λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ἐφθασαν εἰς ἐξαγόμενα, πέραν τῶν ὁποίων οὐδὲν ἄλλο ἔθνος ἠδυνήθη νὰ προχωρήσῃ. — Μετ' ὀλιγωτέρως δὲ ποικιλίας, ἢ τὰ διάφορα θρησκευτά, ἐμορφώθησαν τὰ διάφορα σχήματα τῆς πολιτείας καὶ κυβερνήσεως ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Καὶ παρὰ μὲν τοῖς Νομίαις ἤρχον οἱ γενάρχη μὲ πατριαρχεικὴν ἐξουσίαν· εἰς δὲ τὰ κράτη, ἐνθα ἐπεκράτει ἢ εἰς βίους διαίρεσις, αἱ ἐπικρατέστεραι τάξεις τῶν ἱερέων καὶ μαχίμων· ἐξ ἀμφοτέρων δ' ἐγενήθη κατὰ μικρὸν ἡ ἀπεριόριστος δεσποτεία, ἣτις παρεῖχεν εἰς τὸν ἄρχοντα τὴν πατριαρχεικὴν ἐξουσίαν τῶν φυλάρχων καὶ τὴν θρησκευτικὴν ἀγιότητα τῶν βασιλέων τῶν εἰς βίους διηρημένων κρατῶν. Διὰ τούτων δὲ ἐγενεῖν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἡ βασιλικὴ δύναμις τόπον μεγάλου, ὥστε ὁ ταύτης

περιβεβλημένος μετείχε θείας σχεδόν τιμῆς. Ἐνώπιον δὲ τοῦ δεσπότης πάντες οἱ ἄλλοι ὑπάλληλοι φαίνονται ὡς εἰς τὸ κράτος ἀνήκοντες ὑπηρεταὶ καὶ δούλοι, οὐδὲν ἔχοντες προσωπικὸν δικαίωμα ἢ ἰδιοκτησίαν. Ὁ δὲ βασιλεὺς μεταχειρίζεται ὅπως θέλει τὰ ἀγαθὰ καὶ τὴν ζωὴν τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ· δίδει καὶ λαμβάνει ὅπως ἀρέσκει εἰς αὐτόν, καὶ μόνον μὲ κεκλιμένον σῶμα τολμᾷ τις νὰ παρουσιασθῇ ἐνώπιον αὐτοῦ· ὡς δ' οἱ ἅγιοι θεοί, ζῆ ὁ βασιλεὺς ἐν χαρᾷ καὶ ἀπολαύσει, περιστοιχιζόμενος ὑφ' ὑπηρετῶν πραγματοποιούντων τὰς διαταγὰς του, καὶ ὑπηρετούντων εἰς ὅλας αὐτοῦ τὰς ὀρέξεις, περικυκλούμενος ὑφ' ἀπάντων τῶν ἀγαθῶν καὶ πάντων τῶν θησαυρῶν, πάσης πολυτελείας καὶ λαμπρότητος τοῦ ἐδάφους τῆς γῆς. Τοιαῦτα κράτη, ἐνθα νόμοι καὶ δίκαια ἀνθρώπου οὐδεμίαν ἔχουσι χώραν, ἐνθα δεσποτεία μόνον καὶ δουλεία ἰσχύει, οὐδεμίαν ἔχουσι ζωῆς δύναμιν, καὶ οὐδεμίαν διαρκῆ πρὸς πολιτισμὸν δεξιότητα· διὸ πάντα τὰ κράτη τῆς Ἀνατολῆς ἔγειναν λεῖα ξένων κατακτητῶν, ὑφ' οὗς ὁ πρῶτος αὐτῶν πολιτισμὸς ἠφανίσθη ἢ ἐμακράνθη καὶ ἔμεινε στάσιμος.

— Ἡ φύσις τῆς Ἀνατολῆς κλίνει μᾶλλον εἰς τὴν ἡσυχαστικὴν θεωρίαν (quietismus) καὶ τὴν ἀπόλαυσιν, ἢ τὴν ἐνεργεσίαν. Τοῦτο δ' εἶχεν ἀποτέλεσμα, ὅτι οἱ λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς οὐδέποτε ἐπέτυχον ἐλευθερίαν καὶ αὐτοπροορισμόν· ἀλλ' εἴτε ὑπήκουον σιωπηλῶς εἰς ἐγχώριον μονάρχην, ἢ ἐστὲν ἀναζον ὑπὸ τὸν ζυγὸν ξένων κατακτητῶν. Καὶ ἔφθασαν μὲν δυνάμει τῆς πνευματικῆς αὐτῶν ἰκανότητος ταχέως ὀρισμένοιο τινὰ βαθμὸν πολιτισμοῦ, ἀλλ' ἔπειτα ἀφῆκαν ἑαυτοὺς εἰς τὴν ἀδρανῆ ἀπόλαυσιν, μέχρις οὗ ἐβυθίσθησαν κατὰ μικρὸν εἰς λήθη θαργὸν καὶ μαλθακότητα. Ἡ δὲ μαλθακότης αὕτη ἐπυξήθη διὰ τοῦ ἰδιάζοντος εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἔθους τῆς πολυγαμίας, ἣτις ἀνέτρεφε τὸν οἰκογενειακὸν βίον, τὴν πηγὴν τῆς οἰκιακῆς ἠθικότητος καὶ ἀρετῆς. Ὅ,τι δ' ἀφορᾷ τὴν τέχνην τῶν Ἀνατολικῶν χωρῶν, εἶναι μὲν τὸ πελώριον μέγεθος τῶν ἀρχιτεκτονικῶν αὐτῆς ἔργων, καὶ ἡ ἀπίστευτος ὑπομονὴ καὶ ἐπιμονὴ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν καὶ τελείωσιν αὐτῶν τὰ μέγιστα εἰσθηθῆναι, ἀλλ' αὕτη δὲν ἔφθασεν ὅστε τὸ ἀρμονικόν

κάλλος, οὔτε τὴν ἀναλογίαν καὶ συμμετρίαν ἐλευθέρως ἐνεργούντων λαῶν. Τὰ προϊόντα τῆς κλιματικῆς καὶ βιομηχανίας αὐτῶν δεικνύουσι χειρωνακτικὴν μᾶλλον δεξιότητα, ἥτις ἀπεκτήθη διὰ πολλῆς ἀσκήσεως, καὶ διετηρήθη διὰ τῆς εἰς βίους διαιρέσεως καὶ τῆς καταναγκάσεως τῶν μοναρχούντων, ἃ ὅτι ὑπῆρξεν ἐλευθέρᾳ παραγωγῇ ἐφευρετικοῦ πνεύματος καὶ δεξιῶν χειρῶν. Ἡ δουλεία ἐπεκρέματο πάντοτε ὡς βᾶρος μολύβδου εἰς ὅλας τὰς βιωτικὰς ἐνεργείας τῶν Ἀνατολικῶν.

2. Σίναϊ.

§. 6. Ἐπειδὴ ἡ πρόοδος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἐν γένει ἀκολούθησε τὸν καθημερινὸν δρόμον τοῦ ἡλίου, διὰ τοῦτο ὀρθότατα ἀρχόμεθα τῆς ἱστορίας ἀπὸ τῶν λαῶν τῆς ἀπωτάτης Ἀνατολῆς. — Ἐν τῇ μεγάλῃ Σινικῇ αὐτοκρατορίᾳ ζῆ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων λαὸς Μογγολικῆς καταγωγῆς, ὅστις χιλιετηρίδας ἤδη διατηρεῖ ἀμετάβλητον τὸν αὐτὸν πολιτισμὸν καὶ τοὺς αὐτοὺς νόμους. Τὰ πάντα εἶναι κανονισμένα διὰ πατρίων νόμων καὶ τύπων, καὶ πᾶσα ἐλευθερία καταπεπιεσμένη. Ἡ δ' ἔλειψις προοδευτικῆς ἀναπτύξεως προέρχεται τοῦτο μὲν ἀπὸ τὸν ἡμέρον χαρακτῆρα τοῦ λαοῦ, ὅστις μένει σταθερὸς εἰς τὰς συνθελίας καὶ παραδόσεις, τοῦτο δὲ προέρχεται ἐντεῦθεν, ὅτι τὸ κράτος χωρίζεται δι' ὀρέων, θαλασσῶν καὶ τῶν ὑψηλῶν, ὑπὲρ τὰ 300 μίλια μακρῶν Σινικῶν τειχῶν, ἀπὸ τὴν ἐπιμιξίαν παντὸς ἄλλου ἔθνους, καὶ ὅτι εἶναι αὐστηρῶς ἀπηγορευμένον εἰς πάντα ξένον ἢ εἰς τὸ κράτος εἰσοδος· τοῦτο δὲ ἔχει τὸν λόγον τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ εἰς τὰς πολιτικὰς διατάξεις. Ἐπειδὴ ὁ ἀπεριόριστος κυριαρχικὴν ἐξουσίαν περιβεβλημένος, ὡς « Ἰός τοῦ Οὐρανοῦ » καὶ « ἡγιασμένος κύριος » θεῖας χαίρων τιμᾶς αὐτοκράτωρ, καὶ ἡ πολυπληθὴς τάξις τῶν προνομιούχων λογίων καὶ ὑπαλλήλων (Μαρδαρίων) κρατοῦσι τὸν δούλον καὶ μέγαν περιφρονούμενον λαὸν εἰς τοὺς πατρίους νόμους, καὶ τῷ ἀπαγορεύουσι πάντα νεωτερισμὸν. Ὅθεν, ἐπειδὴ οἱ Σίναϊ οὐδεμίαν ἠδύναντο νὰ λάθωσι γνῶσιν τῆς διανοητικῆς ἀναπτύξεως τῶν

ξένων ἐθνῶν, ἔμειναν πάντοτε ὀπίσω τῶν ἄλλων ἐν τῷ πολιτισμῷ, ἂν καὶ εἰς ἀρχαίους ἢ δὴ χρόνους ἐγνώριζον τὴν γεωτικὴν πυξίδα, τὴν πυρίτιδα καὶ εἶδος τι τυπογραφίας, καὶ ἔδειξαν εἰς πάντα χρόνον θαυμασίαν ἐνεργηκότητα καὶ φιλεργίαν. Καὶ αὕτη ἡ βιομηχανία αὐτῶν δὲν δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν δραστηριότητα καὶ τὴν περὶ τὰς τέχνας ἀσχόλησιν τῶν πολιτισμένων ἐθνῶν τῆς Δύσεως, ὅσον καὶ ἂν ἐφημισθῆσαν ἀπ' αἰῶνος διὰ τὴν ἐπιδεξιότητά των ἐν τῇ μεταξουργίᾳ, ἐν τῇ κατασκευῇ λεπτῆς ποροελλάνης, γραφικῆς ὕλης, ξοάνων κτλ. Ἡ δὲ γεωργία, ἣτις εἶναι ὑπὸ τὴν ἄμεσον προστασίαν τοῦ αὐτοκράτορος, οὕτως ὥστε ὁ ἴδιος καλλιεργεῖ καὶ ἐργάζεται ὠρισμένον μέρος γῆς, εἶναι ἡ ἀρχαϊκώτατη καὶ μάλιστα τιμωμένη ἀσχολία, καὶ ἀποτελεῖ τὸ τακτικὸν καὶ σῶφρον στοιχεῖον εἰς τὴν ζωὴν τοῦ Σινικοῦ κράτους καὶ λαοῦ. Ἐκτὸς δὲ τῆς γεωργίας, τῆς ὑποίας ἡ ἀκμὴ ἀποδεικνύεται εἰς τοὺς ἐκτεταμένους σιτοφόρους καὶ ὀριζοφόρους ἀγρούς, καὶ εἰς τοὺς πολυπληθεῖς κήπους, καυχῶνται προσέτι οἱ Σῖναι καὶ διὰ τὴν τὰ μέγιστα προσοδοφόρον καλλιέργειαν τοῦ τεύου, καὶ τὴν μεταξουργίαν. Καὶ καθὼς ὁ αὐτοκράτωρ θεωρεῖται προστάτης καὶ προβιβαστὴς τῆς γεωργίας, οὕτω χαίρει ἡ αὐτοκράτειρα θεωρουμένη ὡς ἡ πρώτη ἐπιμελήτρια τῆς μεταξουργίας. — Ἡ δ' ἀνατροφή τῶν Σινῶν δὲν προτίθεται ν' ἀναπτύξῃ τὰς πνευματικὰς δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς γενικὴν τινα μὲρῶσιν, ἀλλὰ μόνον τὴν ἐκμάθῃαι ἐκείνων, τὰ ὅποια οἱ πρόγονοι ἔμαθον καὶ ἔσκησαν. Ἡ δ' ἀνατροφή αὕτη, ὁ τρόπος τοῦ βίου καὶ τὸ εἶδος τῆς κυβερνήσεως καθιστᾷ τοὺς Σῖνας δειλοὺς καὶ ἀδυνάτους. Ἐν τούτοις ἔχουσι τὴν μεγαλητέραν ιδέαν περὶ τῆς λαμπρότητος αὐτῶν, καὶ καταφρονοῦσι πάντας τοὺς ἄλλους λαοὺς μετ' ἀλαζονικῆς ὑπερηφανίας. Ἡ δὲ γλῶσσα αὐτῶν μὴ συνισταμένη ἐκ στοιχείων, ἀλλ' ἐκ σημείων ἢ εἰκόνων, εἶναι τόσον δύσκολος, καὶ ἔχει τόσην ἔλλειψιν βοηθημάτων, ὥστε διὰ νὰ μάθῃ τις μόνον ν' ἀναγινώσκῃ, ἀπαιτοῦνται πολλὰ ἔτη. Ὡς νομοθέτην δὲ καὶ καθιδρυτὴν τῆς θρησκείας αὐτῶν τιμῶσιν οἱ Σῖναι παλαιὸν τινα σοφὸν ΚΟΜΦΟΥΚΙΟΝ (Cong-fu-tse), ὅστις

συνήθροισε καὶ διέταξε τὰς παλαιὰς διδασκαλίας, ἱστορίας νόμους καὶ παραδόσεις, καὶ ἔδωκεν οὕτως εἰς τὰ πάτρια ἰσχὺν καὶ κύρος (π. 550).

3. Ἴνδ ο ί.

§. 7. Ἐπρὸς μεσημβρίαν τῶν χιονοσκεπῶν κορυφῶν τῶν γιγαντωδῶν Ἰμαλαίων ἐκτείνεται γόνιμός τις καὶ εὐδαίμων χώρα μετ' ὑγιᾶς, ^{πρὸς τὸν Ἰνδόν} ἐπαλαττόν κλίμα, καὶ πλούσιον εἰς πολυτίμους περὶ πρῶτον ποικιλωτάτων εἰδῶν. Ἐν δὲ τῇ ὑπὸ τοῦ Ἰνδοῦ, Γάγγου καὶ ἄλλων μεγάλων ποταμῶν ἀρδευομένη ταύτῃ χώρᾳ. ἔζη πρὸ αἰῶνων ἔθνος τι λόγου ἄξιον, *ΙΝΔΟΙ* ὀνομαζόμενον, περὶ τοῦ ποτὲ μεγαλείου τοῦ ὁποῖου μαρτυροῦσιν ἔτι πολλὰ ἀρχιτεκτονικὰ ἔργα, εἰρείπια πόλεων καὶ νῶν, ἀξιοθαύμαστα μνημεῖα ἔγγραφα τε καὶ ἐν λίθῳ, καὶ ἀναρίθμητοι ἱστορικὴ ἀναμνήσεις. Οἱ Ἴνδοι ἦσαν ἀπόγονοι τῶν Ἀρείων, οἵτινες, κατελθόντες ἀπὸ τὰ ὕψη τοῦ Τιβέτ, ὑπέταξαν τοὺς ὀλιγώτερον ἰσχυροὺς κατοίκους τῆς Ἰνδικῆς. Ἀντήλλαξαν δ' ἐνωρὶς τὴν πάτριον νομαδικὴν αὐτῶν φύσιν μετ' εἰς *ΒΙΟΥΣ ΔΙΑΙΡΕΣΙΝ*, εἰς τὴν ὁποίαν ἔδωκαν τὸν αὐστηρότατον τύπον. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος καὶ μάλιστα ἐπιφανὴς βίος ἦτον ὁ τῶν κεκτημένων τὰ πλούτη, τὰς τιμὰς καὶ προνόμια ἱερέων, *ΒΡΑΧΜΑΝΕΣ* ἢ *ΒΡΑΜΙΝΟΙ* καλούμενοι· ἐνομιζόντο δ' ἱεροὶ καὶ ἀπαραβίαστοι, καὶ δι' οὐδὲν ἔγκλημα ἠδύναντο νὰ τιμωρηθῶσι σωματικῶς· ἦσαν δ' ἀτελεῖς φόρων, ἀπετέλουν τὸ συμβούλιον τοῦ βασιλέως, καὶ κατέχον τὰς πλείστας πολιτικὰς θέσεις. Μετὰ δὲ τοὺς Βραχμᾶνας εἶποντο οἱ μάχιμοι, εἰς τοὺς ὁποίους, ἀντὶ χρημάτων καὶ προνομίων τινῶν, ἦτον ἀνατεθειμένον τὸ πολεμεῖν καὶ μάχεσθαι ὑπὲρ πατρίδος. Ἐπειδὴ ὅμως, διὰ τὸ πολὺ φιλήσυχον τοῦ λαοῦ καὶ τὸ ἀποκεκλεισμένον τῆς χώρας, σπανίως εἶχον νὰ καταδιώξωσιν ἐχθροὺς καὶ νὰ διεξαγάγωσι πολέμους, ἀποχαυνωθέντες καὶ δικοφθαρέντες οἱ μάχιμοι, κατέστησαν οὕτως εἰς τοὺς ἱερεῖς εὐκολωτέραν τὴν διατήρησιν αὐτῶν ἐν τῇ κυριαρχίᾳ. Εἰς τὸν βίον δὲ τῶν μαχιμῶν ἀνήκον οἱ βασιλεῖς. Οἱ δὲ Γεωργοὶ καὶ Χειρῶνακτες κατεπιέζοντο βαρῶς ὑπὸ τῶν

φόρων, και κατέχον τους αγρούς και τὰς γαίαις ὄχι ὡς ἰδιοκτῆται, ἀλλ' ὡς ἐνοικιασταί. Οἱ δὲ ΠΑΡΙΑΙ (ἢ Tschandala), ἐξ ὧν πιθανῶς κατάγονται οἱ Τσίγγανοι, εἶναι οἱ μελανόχροες ἀπόγονοι τῶν παλαιῶν ἀγρίων κατοίκων, οἵτινες θεωροῦνται ὑπὸ τῶν ἄλλων Ἰνδῶν ὡς καθάρματα τῆς ἀνθρωπότητος, και περιφρονοῦνται ἀπὸ ἀνθρωπότητα. «Δὲν ἐτόλμων νὰ κατοικῶσιν οὔτε εἰς πόλεις, κωμοπόλεις ἢ χωρία, ἀλλ' οὔτε πλησίον αὐτῶν· ὅ,τι ἤγγιζον ἐθεωρεῖτο ἀκάθαρτον· και ὡς ἀκάθαρτος ἐθεωρεῖτο πᾶς, ὅστις προσέβλεψε μόνον εἰς αὐτούς.» Ἀνάμιξις τῶν βίων δι' ἐπιγαμίας ἦτον αὐστηρῶς ἀπιγορευμένη· οἱ δ' ὑποπεσόντες εἰς τοιοῦτον σφάλμα ἀπεβάλλοντο και κατεφρονοῦντο ὡς ἀκάθαρτοι. Ἡ δ' αὐστηρά αὕτη εἰς βίους διαίσεις, ἧτις παρίστατο ὑπὸ τῶν ἱερέων ὡς θεία τοῦ κόσμου διάταξις, ἐμπόδιζε τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πολιτισμοῦ, και ἔκαμε νὰ μὴν ὑπερβῶσιν ὀρισμένον βαθμὸν ἀνθρωπισμοῦ, ἀλλ' ἐπῆλθε στασιμότης και ἀκίνησις. X

§. 8. Θρησκεία. Φιλολογία. Τέχνη. Οἱ Ἰνδοὶ ἐτίμων ἐν τῷ Βράχμα θεῖόν τι ὄν, (ἐξ οὗ προῆλθε σύμπας ὁ ὄρατός και ἀόρατος κόσμος, και εἰς τὸ ὅποῖον θέλει ἐπιστρέψει πάλιν μετὰ μεγάλα διαστήματα) ὅπερ ἐμφανίζεται εἰς τρεῖς μορφάς, ὡς Δημιουργός, Συντηρητής και Καταστροφικός, και ἐκτός τούτου πλῆθος πνευμάτων και κατωτέρων θεῶν. Κεφάλαιον δὲ τῆς θρησκείας αὐτῶν ἦτον ἡ περί μετεμψυχώσεως και ἀναγεννήσεως διδασκαλία. Κατὰ τὴν διδασκαλίαν δηλ. ταύτην ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ ἐτέθη εἰς τὸ γήϊνον σῶμα μόνον πρὸς τιμωρίαν, σκοπὸς δ' αὐτῆς και ὄρος, πρὸς ὃν τείνει, εἶναι ἡ μετὰ τῆς θείας τοῦ κόσμου ψυχῆς ἔνωσις. Ὅθεν ὁ Ἰνδὸς θεωρεῖ τὴν ἐπὶ τῆς γῆς ζωὴν ὡς καιρὸν τιμωρίας και δοκιμασίας, ὃν διὰ βίου μόνον ἀγίου, δεήσεων και προσευχῶν, μετανοιῶν και καθαρισμῶν δύναται τις νὰ βραχύνη. Ἄν δ' ὁ ἀνθρωπος παραμελῇ τοῦτο και βυθίζεται, ἀπομακρυνόμενος τῆς θεότητος, (πάντοτε) βαθύτερον εἰς τὸ κακόν, μεταβαίνει ἡ ψυχὴ αὐτοῦ μετὰ θάνατον (πάλιν) εἰς ἄλλο, πολλακίς κατώτερον σῶμα (ζώου), (και ἀφείλει νὰ ἀρχίσῃ ἐκ νέου πορείαν) ἐνῶ ἡ ψυχὴ τοῦ σοφοῦ, ἥρωος ἢ τιμωρηθέντος ἐνταῦθα, βλίνει τὴν πρὸς και μετὰ τοῦτο σάξιν εἰς ἄλλο ἴδιον σῶμα, 2 ἰνδῶν ἀνθρωπῆ

τὰ ἄνω ἄγουσαν ὁδὸν ἐν μέσῳ λαμπόντων ἀστέρων, καὶ τέλος ἐνόηται πάλιν μὲ τὸ πνευματικὸν πρῶτον ὄν, ἐξ οὗ ἐξήλθεν. Ἡ δὲ διδασκαλία αὕτη ἐσήμαινε κατὰ τοὺς Βραχμᾶνας, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀκαταπύστως μόνον ἐνθυμούμενος τὸ θεῖον καὶ ἀποχωριζόμενος τῶν γηίνων, ἐπιτυγχάνει τὸν σκοπὸν τῆς ὑπάρξεώς του. Διὸ ἐτίμων μᾶλλον τὴν ἥσυχον θεωρίαν καὶ σιωπηλὴν σκέψιν, ἢ τὴν δραστήριον ζωὴν, ἀπεμακρύνοντο τῆς μετὰ τῶν κατωτέρων κλάσεων ἐπιμιξιάς, καὶ ἐπίστευον, ὅτι ἀναγινώσκοντες καὶ μελετῶντες τὰ ἱερὰ συγγράμματα τῶν Βέδας, μετανοοῦντες καὶ βραχνιζόμενοι, ποιοῦντες ἐλεημοσύνας καὶ ἄλλα ἐξωτερικὰ ἔργα ἀγιότητος, πρσιέχοντες ἀκριβῶς εἰς ἀναριθμήτους προσευχὰς καὶ προγράμματα καθαρῶν, θέλουσι πλησιάσει περισσώτερον εἰς τὸ θεῖον. Ἐπειδὴ δὲ, ^{καὶ αὐτοὶ} τῆς περὶ μετεμψυχώσεως διδασκαλίας, ἦτο δυνατόν νὰ κατοικῶσιν εἰς τὰ ζῶα ψυχὰ ἀνθρώπων, ὁ αὐστηρὸς Βραχμᾶν δὲν ἠδύνατο νὰ φρονεῖται ἢ πληγώσῃ ζῶον, ἢ νὰ γεύηται κρέατος ἐκτὸς τοῦ τῶν θυσίων. (Εἰς ἀρχαιοτάτους δὲ χρόνους, ὅτε οἱ Ἴνδοι κατώκουν εἰσέτι παρὰ τὸν Ἴνδόν, εἰς τὴν « Πενταποταμίαν », ἐλάτρευον τὰς δυνάμεις, αἵτινες διαμορφοῦσι τὸν φυσικὸν βίον, τὸν Ἴνδραν, τὸν κύριον τοῦ οὐρανοῦ, τὸν ἄρχοντα ἐπὶ τοῦ φέγγους τοῦ ἡλίου καὶ τῶν ὑπερῶν, μετὰ τῆς αὐγῆς καὶ τῶν πιερόντων ἀνέμων, τὸν Βαρούρα, τὸν θεὸν τοῦ οὐρανοῦ χώρου, καὶ πολλοὺς ἄλλους θεούς. Ἐκτὸς ὅμως τῶν φυσικῶν τούτων δυνάμεων, ἐτιμήθη ἔνωρις ἤδη καὶ μυστικὴ τις θεία δύναμις ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ μνημονευσθέντος Βράχμα, ἥτις ἄρχει τῶν φυσικῶν θεοτήτων. Ἡ ἔννοια δ' αὕτη τοῦ Βράχμα, ἔπειτα, ὅτε οἱ Ἴνδοι ἐπεδόθησαν εἰς βίον ἥσυχον καὶ θεωρητικὸν ἐν τῇ τρυφηλῇ χώρᾳ τοῦ Γάγγου, ἔλαβε διὰ τῆς δραστηριότητος τῶν Βραχμᾶνων, τὴν πρωτεύουσαν θέσιν ἐν τῇ Ἰνδικῇ θρησκείᾳ ὡς ψυχή τοῦ κόσμου καὶ πρώτη πηγὴ πάσης ὑπάρξεως, ἐνῶ ὁ Ἴνδρας καὶ οἱ λοιποὶ φυσικοὶ θεοὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν ὑποταταγμένην τάξιν τῶν φυλάκων τοῦ κόσμου. Ἐκτὸς δὲ τῆς θρησκείας τοῦ Βράχμα διεδόθη εἰς μεγίστην ἔκτασιν καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ βασιλόπαιδος/Βούδα (τοῦ « ἐξεγερθέντος »,)

ὅστις περὶ τὸ μέσον τῆς ἑκτῆς ἑκατονταετηρίδος ἐκήρυξε τὴν

ἡθικὴν φιλοσοφίαν ὡς ἀπὸ τοῦ ἑξῆς ἀποφασιστικῶς

ισότητα τῶν ἀνθρώπων ἄνευ καταναγκάσεως βίων, καὶ τὴν ἐν τῷ θανάτῳ ἡτυγίαν ἄνευ ἀναγεννήσεως, καὶ ἐθεώρει πρώτην ἀρετὴν τὴν πρὸς πᾶν ὄν ἀγάπην καὶ συμπάθειαν. — Οἱ Ἴνδοὶ εἶχαν δημιουργικὴν φαντασίαν καὶ αἰσθησίν. ^{ἰσχυρὰ}Τοῦτο δὲ καταφαίνεται πρὸ πάντων ἐκ τῆς Φιλολογίας αὐτῶν. Τινὰ τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν καὶ ποιημάτων, τὰ ὁποῖα ἐν γένει εἶναι γεγραμμένα εἰς τὴν ἰεράν μὲν, ἀλλὰ νεκράν τὴν σήμερον *Σανσκριτικὴν* γλῶσσαν, καὶ εἶναι στενωτάτα συνδεδεμένα μετὰ τὴν θρησκείαν καὶ τὴν περὶ θεῶν διδασκαλίαν, εἶναι ἤδη τριῶν χιλιάδων ἐτῶν. Τὸ σπουδαιότατον δὲ σύγγραμμα εἶναι τὰ τέσσαρα βιβλία τῶν Βέδας, ἅτινα τιμώμενα μὲν τὰ μέγιστα ὡς πηγὴ τῆς θρησκείας τῶν Βραχμάνων, περιέχοντα δὲ τοῦτο μὲν θρησκευτικὰ ἄσματα καὶ προσηχάς, τοῦτο δὲ προγράμματα θησιῶν, τοῦτο δὲ διδακτικὰ καὶ ἀποθεύματα, σπουδάζονται καὶ ἐκδίδονται ὑπὸ τῶν Βραχμάνων. Ἐκτὸς δὲ τοῦ τῶν Βέδας τὸ μάλιστα περίφημον εἶναι τὸ βιβλίον τῶν νόμων τοῦ Μανού, συλλογὴ παλαιῶν θεσμῶν, δικανικῶν ἐπιμῶν, καὶ παραδόσεων. Ἐκτὸς δὲ τούτων ἔχουσιν οἱ Ἴνδοὶ πλῆθος ποιημάτων παντὸς εἴδους, διαπρεπόντων διὰ τὴν πλουσίαν εἰς εἰκόνας γλῶσσαν, τὴν ἐκ βῆθους πάθησιν καὶ τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα. Μετεφέρθησαν δ' εἰς τὴν Εὐρώπην πολλὰ τῶν ἔργων τούτων ὑπὸ τῶν κατακτησάντων τὴν χώραν Ἀγγλων, καὶ μετεφράσθησαν ἔπειτα εἰς τὰς Εὐρωπαϊκὰς γλώσσας (*Γαλιανός*). Τὰ ἐπισημότερα δὲ πάντων εἶναι δύο ἠρωϊκὰ ποιήματα, ἡ *Μαχαβαράτα* ἐν ἧ ψάλλονται οἱ ἀγῶνες δύο ἠρωϊκῶν φύλων, τῶν Κουρού καὶ Πανδού, καὶ ἡ *Ρωμαϊάρα*, ἧτις ὑμνεῖ τὸν νικητήριον δρόμον τοῦ θεοῦ ἥρωος *Ράμα* εἰς τὴν νότιον Ἰνδικὴν καὶ *Κεῦλάνην*, (τῶν ὁποίων τὰ ἀρχαιότερα μέρη ἀνάγονται εἰς τὴν δεκάτην Π. Χ. ἑκατονταετηρίδα) καὶ *χαρίεν* τι δρᾶμα μεταγενεστέρων χρόνων, γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Σακοντάλια*. — Ὡς δ' ἡ φιλολογία, οὕτω καὶ ἡ τέχνη τῶν Ἰνδῶν εἶναι στενωῶς συνδεδεμένη μετὰ τὴν θρησκείαν. Μάλιστα δὲ ἀξιοπαρατίρητοι εἶναι οἱ ἐν τοῖς βράχοις λελατομημένοι *ναοὶ* καὶ τὰ κατασκευαστὰ *σπήλαια*, ὧν τὰ περιφημότερα εὐρίσκονται πλησίον τῆς *Ἐλλόρας* (εἰς τὸ μέσον τῆς πρὸς δυσμ. Ἰνδικῆς),

τῆς Σα.λ.σέτης (ὄχι μακρὰν τῆς Βομβάης) καὶ ἐπὶ τῆς νήσου Ἐλεφαντίνης (εἰς τὸν κόλπον τῆς Βομβάης). Ἐνταῦθα δ' ὑπάρχουν σπήλαια, νοοί, οἰκίαι στοαὶ μὲ ἀγάλματα καὶ ἐπιγραφαί, ὑπὲρ ἄλληλα καὶ παρ' ἄλληλα λελατομημένα εἰς τοὺς βράχους. Τὰ κατασκευαστὰ δὲ ταῦτα σπήλαια δεικνύουσι ποσὴν ἄπειρον τεχνικῆς καὶ δυσχεροῦς ἐργασίας, ἥτις εἰς πολλὰς μόνον ἐκκονταετηρίδας ὑπὸ πολλῶν χιλιάδων χειρῶν, μὲ μεγάλην ὑπομονὴν καὶ ἐπιμονὴν ἠδύνατο ν' ἀποτελεσθῆ. — Ὁ πλοῦτος τῶν προϊόντων τῆς φύσεως καὶ τέχνης, μαργαριτῶν, πολυτίμων λίθων, ἐλεφαντίνων ὀστέων, ἀρωμάτων, θυμιαμάτων, μετὰξυς καὶ ἄλλων, κατέστησε μὲν τὴν Ἰνδικὴν ἐκ πηλαίων ἤδη χρόνων σκοποῦν καὶ κέντρον τοῦ ἐμπορίου τῶν καρθανίων καὶ τῆς θαλάσσης, εἴλκυσε δὲ ὅμως καὶ ξένους κατακτητὰς. Διεσπαρμένος δὲ καὶ χωρισμένος ὑπὸ τῆς εἰς βίους διαιρέσεως, καθὼς καὶ ὑπὸ τῶν πολιτικῶν θεσμῶν, χανωθεὶς καὶ ἀπαμβλυθηὶς ἔνεκα τῆς ἐλλειπούσης ἐλευθερίας ὁ Ἰνδικὸς λαὸς, ἔγεινε πολλὰκις λεία ἀπλήστων κατακτητῶν.

4. Βαβυλώνιοι καὶ Ἀσσύριοι.

§. 9. Εἰς τὰς εὐφόρους πεδιάδας, τὰς ὁποίας διαβρέχει ὁ Εὐφράτης καὶ Τίγρις, καὶ ἐν τῇ ποσάδει χώρα Μεσοποταμῖα κατέκοντο πρὸ αἰῶνων Σημιτικοὶ λαοὶ εἰς τοὺς ὁποίους ἀνῆκον οἱ Βαβυλώνιοι καὶ Ἀσσύριοι. Θεμελιωτὴς δὲ τοῦ Βαβυλωνιακοῦ κράτους, μετὰ τῆς μεγάλης, τετραγώνου καὶ ὑπὸ τοῦ Εὐφράτου διαβρεχομένης πρωτεύουσας Βαβυλώνος, ἀναφέρεται ὁ ΝΕΒΡΩΔ (2100), « γίγας κυνηγὸς ἐναντίον τοῦ Κυρίου » ὑπὸ τῆς Ἀγίας Γραφῆς καλούμενος. Ἐκατὸν δ' ἔτη βραδύτερον ΝΙΝΟΣ (2000), ὁ βασιλεὺς τῶν Ἀσσυρίων, λέγεται ὅτι ἔκτισε παρὰ τὸν Τίγριν τὴν μεγάλην πόλιν ΝΙΝΕΥΪ, καὶ ὑπέταξε προσέτι τοὺς Βαβυλωνίους εἰς τὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ. Ἡ δὲ σύζυγος καὶ διάδοχος τοῦ Νίνου, ἢ ὑπὸ τῶν λόγων ὡς μεγάλης ὠραιοῦς (καὶ ἀκολασίας) λαμπρυνθεῖσα ΣΕΜΙΡΑΜΙΣ, ἀναφέρεται ὡς ἡρώϊς, καὶ πολλὰς κατακτήσασα χώρας, ὡς προβάσασα γικήτρια μέχρι τῶν Ἰνδιῶν, κοσμήσασα τὴν Βαβυλώνα μὲ με-

γαλοπρεπή κτίρια (τοὺς ἐπὶ ἀνδρῶν κρεμαστοὺς κήπους),
καὶ φροντισασί τεχνικῶν ὁδῶν, διωρῶν καὶ ἀρχιτεκτονικῶν
ἔργων παντὸς εἴδους. Ὑπὸ τοὺς ἀνικάνους ὅμως καὶ μαλθα-
κοὺς αὐτῆς διαδόχους ἔπεσε τὸ Ἀσσυριακὸν κράτος κατὰ μι-
κρὸν εἰς παρακμὴν, μέχρις οὗ τὴν 9^{ην} ἑκατονταετηρίδα, μετὰ
(μεγάλους ἐσωτερικοὺς ἀγῶνας, περιῆλθεν ὁ Ἡρόνος τῆς Νινευὶ
εἰς νέαν βασιλικὴν οἰκογένειαν. Ὑπὸ τὸν νεόν) δὲ τούτου κυ-
ριαρχικὸν οἶκον ἀπέκτησεν ἡ Ἀσσυρία νέας δυνάμεις. Πολε-
μικοὶ βασιλεῖς ἔστρεψαν τὰ ὄπλα αὐτῶν πρὸς δυσμᾶς, καὶ
κατέκτησαν τὴν Συρίαν πρὸς τὸ ὄρος Λίβανον καὶ τὴν Με-
σόγειον Θάλασσαν. Ὁ ἐμπειροπόλεμος ΣΑΔΜΑΝΑΣΣΑΡΟΣ
(π. 730) ὑπέταξε τὴν πλουσίαν Φοινικικὴν παραλίαν μέχρι
τῶν ὁρίων τῆς Αἰγύπτου, καὶ ἔφερε τοὺς κατοίκους τοῦ νικη-
μένου κράτους Ἰσραὴλ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας αὐτοῦ. Ὁ
διάδοχος δ' αὐτοῦ ΣΑΝΑΧΑΡΙΒΟΣ (π. 712) ἠπέλιψε μὲν
(ὁμοίαν τύχην) τὸν Ἰούδαν, ἀλλ' αἰνίδιοι δυστυχίαι ἠνάγκ-
ασαν αὐτὸν νὰ στρέψῃ ὀπίσω. Ἀποθανόντος, δὲ τούτου καὶ
τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ἔπεσε πάλιν εἰς παρακμὴν (ἢ κοσμοκρατορίαν)
τῆς Νινευὶ. Ὅθεν συμμαχήσαντες οἱ Μῆδοι καὶ Βαβυλώνιοι,
συνέλαβον τὸ σῆδριον νὰ ἐκπορθήσωσιν αὐτό. Ἐκστρατεύσαν-
τες λοιπὸν κοινῶς, ὤρμησαν μὲν μετὰ μεγάλης δυνάμεως στρα-
τοῦ κατὰ τῆς πρωτευούσης Νινευὶ, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν ἐπα-
νειλημμένως ὑπὸ τοῦ τελευταίου βασιλέως ΣΑΡΔΑΝΑΠΑΛΟΥ
(626—606), ὅστις, καίτοι προοιμιώδης καταστάς διὰ τὴν
φιληθονίαν, μαλθακότητα καὶ τρυφὴν αὐτοῦ, ἔδειξεν ὅμως με-
γάλην ἀνδρίαν ἐν τῷ ἐσχάτῳ τούτῳ ἀγῶνι, μέχρις οὗ ἡ ὀρμὴ
πλημμύρας τινὸς διέρρηξε μέρος τοῦ τείχους, καὶ ἤνοιξε
δρόμον εἰς τοὺς ἐχθρούς. Ὅτε δ' ὁ Σαρδανάπαλος ἀπληπίσθη
περὶ τῆς σωτηρίας, ἔθηκε πῦρ εἰς τὰ ἀνάκτορά του, καὶ ἐκάη
μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ θεσαυρῶν αὐτοῦ. Τότε δὲ κατεδα-
φίσθη ἐκ θεμελίων ἡ Νινευὶ, καὶ τὸ Ἀσσυριακὸν κράτος ἐμε-
ρίσθη μεταξὺ τῶν νικητῶν (606). — Τὰ ἐρείπια πολυτελῶν
οἰκοδομῶν καὶ ἄλλων τεχνητῶν ἔργων, μὲ γλυφὰς καὶ ἐπιγρα-
φὰς, τὰ ὅποια ἐγνώσθησαν ἐξ ἀνατκαφῶν νεωστὶ γενομένων,
μαρτυροῦσι περὶ τῆς ποτὲ πολυτελείας καὶ λαμπρότητος τῆς

ἀρχαίας ταύτης πόλεως, περί τῆς δυνάμεως καὶ ἀνατολικῆς δεσποτείας τῶν κυριαρχησάντων καὶ περί τῆς φιλοκαλίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν κατοίκων αὐτῆς. « Ἴδου Ἀσσοῦ κυπάρισσος ἐν τῷ Διβάνῳ », λέγει ὁ Ἰεζεκιήλ, « καὶ κηλὸς ταῖς παραφυάσι, καὶ ὕψηλός τῳ μεγέθει, εἰς μέσον νεφελῶν ἐγένετο ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ, ὕδωρ ἐξέθρεψεν αὐτόν, ἡ ἄβυσσος ὕψωσεν αὐτὴν, τοὺς ποταμοὺς αὐτῆς ἤγαγε κύκλῳ τῶν φυτῶν αὐτοῦ, καὶ τὰ συστήματα αὐτῆς ἐξαπέστειλεν εἰς πάντα τὰ ξύλα τοῦ πεδίου. Πᾶν ξύλον ἐν τῷ παραδείτῳ τοῦ θεοῦ οὐχ' ὁμοιώθη αὐτῷ ἐν τῷ κάλλει αὐτοῦ ».

§. 10. Ἐκτοτε δ' εἶχον τὸ κράτος οἱ ΧΑΛΔΑΙΟΙ ἢ ΒΑΒΥΛΩΝΙΟΙ, μάλιστα ὑπὸ τὸν ἐμπειροπόλεμον καὶ ἰσχυρὸν ΝΑΒΟΥΧΟΔΟΝΟΣΟΡΑ (604—561), ὅστις ἔκαμε φόρου ὑποτελῆ τὴν ἐπὶ νήσου πόλιν Τύρον, καὶ τὸ Φοινικικὸν καὶ Συριακὸν κράτος, ὑπέταξε τὸ βασίλειον τοῦ Ἰούδα, καὶ ἐστόλισε τὴν Βαβυλῶνα μὲ ἀνάκτορα, πύλας, ναοὺς καὶ ἄλλα ἔργα τῆς τέχνης. Ἀλλὰ καὶ τῆς Βαβυλῶνος ἡ λαμπρότης παρῆλθε μετ' ὀλίγον. Ἐνα δ' αἰῶνα μετὰ ταῦτα ἐπικρατῶν λαὸς εἶναι οἱ Μῆδοι, τοὺς ὁποίους πάλιν ἀκολουθοῦσιν οἱ Πέρσαι. — Ὑπὸ τῶν Χαλδαίων δὲ ἐκοσμήθη ἡ Βαβυλὼν μὲ λαμπρὰ ἀρχιτεκτονικὰ ἔργα Ὑψηλὸς καὶ εὐρύς περιβόλος περιέθεεν ὅλην τὴν πόλιν, εἰς τὸν ὅποιον ἀπέδιδον περιτέρεια ἑννέα μιλίων. Τὰ δὲ ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Εὐφράτου δύο βασίλεια, ὁ ὕψηλός, τετράγωνος πύργος τοῦ θεοῦ τοῦ ἡλίου, Βήλου, κεκοσμημένος πλουσίως μὲ ἀγάλματα καὶ κοσμήματα ἐκ χρυσοῦ, καὶ χρησιμῶν συγχρόνως ὡς ἀστεροσκοπεῖον, ἦσαν μετὰ τῶν « κρεμαστῶν κήπων » τὰ μάλιστα λόγου ἄξια ἔργα. Πρὸς οἰκοδομὴν δὲ μετεχειρίζοντο οἱ Βαβυλώνιοι « π. Ἰηθους ὀπτάς ». Μάλιστα δὲ περίφημοι ἦσαν αἱ ἐφυδάταιαι αὐτῶν οἰκοδομαί, ὡς γέφυραι, διώρυγες, ἐπιχώματα, προχώματα κτ. Τὴν λατρείαν δὲ τοῦ ἡλίου καὶ τῶν ἀστρῶν διεξῆγον οἱ Βαβυλώνιοι ἱερεῖς (κατ' ἔξοχὴν Χαλδαῖοι καλούμενοι) κατ' ἀστρονομικὰς περὶ αὐτῶν παρατηρήσεις· ἐλογαρίαζον τὸν δρόμον τοῦ ἡλίου, καὶ διήρουν τὸ ἔτος· ἐπροσδιόρισαν τὰς τροχιάς τῶν πλανητῶν, καὶ καθιέρωσαν εἰς αὐτοῦς τὰς ἑπτὰ ἡμέρας τῆς

ἑβδομάδος· ἐπειδὴ ὅμως ἤνονον μετὰ ταῦτα ἀστρολογικὰς ἐξηγήσεις, ἔπεσαν εἰς πλάνην καὶ περιεφέροντο βραδύτερον εἰς τὸν κόσμον ὡς προφῆται, ἐξηγηταὶ ὀνείρων καὶ μάγοι. Ἐπιδὲ ἡ πρώτη διαίρεσις τῶν μέτρων καὶ σταθμῶν, καθὼς καὶ αἱ ἀρχαὶ τῆς γεωμετρίας καὶ ἰατρικῆς, ἀποδίδονται εἰς τοὺς Χαλδαίους. Ἡ δ' εὐφορία τοῦ ἐδάφους καὶ τὸ ἐκτεταμένον ἐμπόριον παρήγαγον πλοῦτον, καὶ ὡς συνέπειαν τούτου, πολυτέλειαν καὶ τρυφήν. Ὅθεν οἱ Βαβυλώνιοι ἦσαν ὄχι ὀλιγότερον περίρρημοι καὶ διαβόητοι διὰ τὰ ἔργα τῆς πολυτελείας, π. χ. λεπτὰ ὑφάσματα, πολυτίμους τάπητας κλ., ὅσον καὶ διὰ τὸ ἀνθήκον, τὴν φιληδονίαν καὶ μαλθακότητά αὐτῶν. Πλήθος ἐρειπίων καὶ χωμάτων, καὶ ὀλίγα μνημεῖα μετ' ἐπιγραφῶν, δεικνύουσι τίν θέσιν, ὅπου ποτὲ ὑπῆρξεν ἡ πολυθρόλιτος Βαβυλῶν. Ἀλλ' ἡ εὐδαίμων χώρα τῶν κήπων ἔγεινεν ἔρημον ἀρπαγῆς πεδίον, ὅπου τὸ πάτημα τοῦ ὀδοιπόρου ἀποσβεῖ ἄγρια θηρία· ἡ λαμπρὰ γῆ, τῆς ὁποίας ἡ γονιμότης διττειρετέποτε τὸν θαυμασιὸν ὅλην τῆς ἀρχαιότητος εἶναι ἤδη κενὴ ἔρημος· αἱ διώρυγες ἀπεξηράνθησαν, τὰ χῶματα κατεφρίβησαν, καὶ τὰ ἐν ὕδασιν οἰκοδομηθέντα κατέπεσον.

5. Αἰγύπτιοι.

§ 11. Οἱ Ἕλληνες ὠνόμαζον τὴν Αἴγυπτον « δῶρον τοῦ Νεῖλου »· διότι, διὰ τῶν κατ' ἔτος τακτικῶν πλημμυρῶν τοῦ Νεῖλου, αἵτινες προέρχονται ἀπὸ τῶν κατ' ἔτος βροχῶν εἰς τὰ ὄρη τῆς Ἀβυστινίας, καὶ διευθύνονται διὰ πολλῶν πρὸς ἄρδευσιν συντεινόντων ἔργων, οἷον διωρύγων, προχωμάτων, δεξαμενῶν καὶ λ., ἀποκτᾷ ἡ χώρα τὴν μεγάλην αὐτῆς εὐφορίαν. Ἐν παλαιαῖς ἤδη χρόνοις διήρουν τὴν κοιλάδα τῆς Αἴγυπτου εἰς τρία μέρη· 1) τὴν Ἄνω Αἴγυπτον, ἔνθα τὰ μεγαλειώδη καὶ ἀξιοθέατα ΕΡΕΜΙΑ ΤΩΝ ΘΗΒΩΝ μετὰ τὰ γιγαντιώδη συντρίμματα ἀνδριάντων καὶ κίονων, τὰς κολοσσαίας Σφιγγῆς (λέοντας μετὰ κεφαλὰς γυναικῶν), τοὺς ἐν τῷ γυμνῷ βράχῳ λελατομημένους τάφους τῶν βασιλέων καὶ ὑπογείους νεκρικοὺς θαλάμους καὶ μετὰ τὸν γιγαντιώδη ἀνδριάντα

τοῦ Μέμφορος, ὅστις πρότερον ἐφώνει ἁρμονικῶς κατὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου, (ἔτι καὶ νῦν κείνται μαρτυρία) τῆς ποτὲ πολυτελείας καὶ λαμπρότητος τῆς πόλεως τῶν Φαραώων, Θηβῶν· 2) τὴν Μέσην Αἴγυπτον μετὰ τῆς πρωτευούσης ΜΕΜΦΙΔΟΣ, τῆς ὁποίας ἡ περιφέρεια εἶναι ἐπίσης λόγου ἀξία διὰ μεγαλοπρεπῆ λείψανα ἱστορικοῦ παρελθόντος. Ἐνταῦθα ἀνέκουσι τὰ εῤεῖπια τοῦ Λαβυρίνθου, μεγαλοπρεπεστεροῦ ἀνακτόρου, συγκειμένου ἐκ πολλῶν εἰς ἄλληλα ἀγόντων θαλάμων, αὐλῶν, προπυλαίων καὶ στοῶν, καὶ τὰ συστήματα τῶν πυραμίδων, αἵτινες καὶ σήμερον ἔτι θαυμάζονται ὡς θαύματα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Εἶναι δὲ κατεσκευασμένοι ἐκ σκληροῦ τετραγώνου λίθου, ὑψοῦνται ἐπὶ τετραγώνου ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ βάσεως, καὶ τελευτῶσιν ὑψούμεναι ἀμέτρως εἰς γωνιώδη κορυφὴν ἢ μικρὰν ἐπιφάνειαν, καὶ φαίνεται ὅτι ἐχρησίμευον ὡς μνημεῖα τῶν βασιλέων· 3) τὴν Κάτω Αἴγυπτον μετὰ τῆς παλαιᾶς πρωτευούσης Ἡλιουπόλεως, ἥτις ὅμως βραδύτερον ἡμαυρώθη ὑπὸ τῆς Ἀλεξανδρείας, καὶ μετὰ τῶν ἱστορικῶς ἀξίων λόγου τόπων τῆς Σάιδος, Ναυκρατίδος κλ. Δύο δὲ βραχίονες τοῦ Νείλου περικλείουσι τὴν κάτω Αἴγυπτον καὶ δίδουσιν εἰς αὐτὴν, ἐκβάλλοντες εἰς τὴν θάλασσαν, τὴν τριγωνικὴν μορφήν, ἐξ ἧς ἔχει τὸ ὄνομα Δέλτακ

§. 12. Ἡ Αἴγυπτος εἶχεν εἰς ἀμνημονεύτους ἤδη χρόνους ἀναριθμήτους πόλεις καὶ χωρία, καὶ μέγαν πολιτισμόν. Αἱ ἐπιστῆμαι, αἱ τέχναι καὶ αἱ πολιτικαὶ ἀσχολίαι προώδευσαν αὐτόθι τοσοῦτον, ὥστε ἡ Αἴγυπτος ἐθεωρεῖτο ἑκπαλι ὡς ἡ μυστηριώδης κοιτίς τοῦ ἀνθρωπισμοῦ. — Ἄλλ' ἢ εἰς βίους διαίρεσις ἐμπόδιζε τὴν ἐλευθέρην ἀνάπτυξιν καὶ πρόοδον. Τὸ πᾶν δηλ. συνίστατο εἰς τὴν λατρειάν σκοτεινῆς τινος θεοσεύας καὶ ἰσχυρᾶς ἱερχρίας, ἥτις διετήρει τὸν λαὸν εἰς φρόνον καὶ δεισιδαιμονίαν. Ἡ δὲ διδασκαλία, ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀνθρώπου ἡ ψυχὴ τότε μόνον ἐπιστρέφει εἰς αἰώνιον ἡσυχίαν, ὅταν διατηρῆται τὸ σῶμα, παρήγαγε τὸ ἰδιότροπον ἔθιμον νὰ βαλσαμόωσι τὰ σώματα τῶν ἀποθανόντων, διὰ νὰ προσφυλάττωσιν αὐτὰ ἀπὸ τὴν σήψιν, καὶ νὰ τὰ διατηρῶσιν ὡς ΜΟΥΜΙΑΣ εἰς τὰς σπηραγγώδεις κρύπτας καὶ νεκρί-

κοὺς θαλάμους. Διὰ τῆς πίστεως δὲ ταύτης ἐπετύχανον οἱ ἱερεῖς, οἵτινες ὡς δικασταὶ τῶν νεκρῶν εἶχον τὴν ἐξουσίαν νὰ παραδίδωσιν εἰς τὴν σῆψιν τὸ σῶμα τῶν ἀμαρτησάντων, καὶ νὰ ἀνάγκάζωσιν οὕτω τὴν ψυχὴν αὐτῶν νὰ διέλθῃ διὰ σωμάτων ζώων, πολὺ μεγάλην δύναμιν. — Ἡ δὲ θρησκεία τῶν Αἰγυπτίων ἦτο κυρίως λατρεία τοῦ ἡλίου καὶ ἀνεφέρετο εἰς τὸν Νεῖλον καὶ τὴν φυσικὴν ποιότητα τῆς χώρας. Ἡ ἀναφορὰ δ' αὕτη ἐξεφράζετο αἰσθητικῶς εἰς τὸν ἱερὸν γάμον τοῦ Θεοῦ τοῦ ἡλίου Ἰσίριδος μετὰ τῆς θεᾶς τῆς χώρας τοῦ Νεῖλου Ἰσιδος. Ἀλλὰ καὶ οἱ πλείστοι τῶν ἐπιλοίπων φυσικῶν θεῶν τῶν Αἰγυπτίων, ὡς ὁ Ρᾶ ἢ Φῤᾶ (ὄθεν Φαραῶ) καὶ ὁ ἐν Θήβαις Ἀμμων ἦσαν κατὰ τὴν οὐσίαν αὐτῶν θεότητες τοῦ φωτός καὶ τοῦ ἡλίου. Ἐπειδὴ δὲ ἐκτὸς τῶν θεῶν τούτων ἐλάτρευον καὶ τὰ ἱερὰ αὐτοῖς ζῶα, ἐξέπεσε κατὰ μικρὸν ἡ Αἰγυπτιακὴ θεολατρεία εἰς τὴν μυσαρὰν ζωολατρείαν. Ὅχι μόνον ὁ βοῦς Ἀπις ἔστις ὡς σύμβολον τοῦ ἡλίου ἐθεωρεῖτο τὰ μάλιστα ἱερὸς, ἀλλὰ καὶ ἀγελάδες, γαλαῖ, ἴβιδες, σπιζαῖαι, κύνες, κροκόδειλοι ἀπῆλθον θείας τιμῆς. Ἡ παρεκτροπὴ δὲ αὕτη παρατηρεῖται καὶ εἰς τὴν τέχνην. Διότι ἐνῶ κατ' ἀρχὰς τὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν, καίπερ ἔχοντα ἀκαμπτον σχῆμα καὶ σεμνὴν μεγαλοπρεπῆ ἡρεμίαν, παρίσταντο ὅμως ἀκόμην εἰς ἀνθρωπίνην μορφήν, ἔχουσι βραδύτερον ἄλλοτε μὲν κεφαλὴν ζώου, ἄλλοτε δὲ καὶ ὅλως ζώου μορφήν. Καίτοι δὲ κατορθώσαντες τοσοῦτον μεγαλοπρεπῆ ἔργα οἱ Αἰγύπτιοι εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν, καὶ δεῖξαντες τόσην πολλὴν ἐπιδεξιότητα καὶ τεχνικὴν ἐμπειρίαν εἰς τὴν γλυπτικὴν καὶ χειρωναξίαν, ὀλίγον ὅμως συνεβάλλοντο εἰς τὰς ἐπιστήμας καὶ τὴν φιλολογίαν, καὶ τὸ ὀλίγον τοῦτο μάλιστα ἐκρατεῖτο μυστικὸν εἰς τὸν λαὸν διὰ τῆς ΕΙΚΟΝΙΚΗΣ ΓΡΑΦΗΣ (ΙΕΡΟΓΛΥΦΙΚΩΝ). Ὑπῆρχον δὲ τρία εἶδη ἱερογλυφικῶν, τῶν ὁποίων μέρος μὲν εὐρίσκεται ἐπὶ τῶν βιβλίων, τὰ ὁποῖα οἱ Αἰγύπτιοι συνέγραφον ἐπὶ τοῦ ὕδαταιοῦ φυτοῦ ΠΑΠΥΡΟΥ, μέρος δὲ ἐπὶ τῶν ΟΒΕΛΙΣΚΩΝ, ἢ τετραγώνων, ἐξ ἑνὸς στελέχους γρανίτου εἰργασμένων καὶ τὰ ἀνω εἰς ὄξυ ληγόντων κι ὀνών, οἵτινες ἐτίθεντο πρὸ τῶν προπυλαίων τῶν

ναῶν. Ἐπὶ Ῥωμαίων ἤδη ἦτον ἡ Αἴγυπτος ἀντικείμενον θανασμοῦ καὶ περιεργείας, καὶ ἔμεινε τοιαύτη μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων. Τοῦτο μαρτυροῦσι οἱ 11 ὀβελίσκοι καὶ τὰ ἀναριθμητὰ ἐκ σκληροτάτου λίθου Αἰγυπτιακὰ ἀγάλματα, ἅτινα καὶ νῦν ἔτι εὐρίσκονται ἐν Ῥώμῃ, καθὼς καὶ τὸ μέγα πλῆθος τῶν μουσίων, ἀρχαίων σκευῶν, κοσμημάτων, ἀγαλματίων, παπύρων κλ., τὰ ὅποια βλέπει τις εἰς ὅλα τὰ ἀρχαιολογικὰ καὶ φυσικὰ μουσεῖα τῆς Εὐρώπης. Ἄλλ' ὅσον καὶ ἀνθαυμάζη τις τὴν ἐπιμονὴν, τεχνικὴν ἐμπειρίαν καὶ ἐπιτηδειότητα τῶν Αἰγυπτίων, παρατυρεῖ ὅμως πανταχοῦ τὴν ἔλλειψιν ἐλευθέρως ἀναπτύξεως, δημιουργικῆς δραστηριότητος καὶ ἀτομικῆς ἐλευθερίας. Ἡ κατάρα τῆς εἰς βίους διαίρεσεως παρίστατο εἰς πᾶσαν τῆς ζωῆς ἔκφρασιν, καὶ ἡ δεισιδαιμονία καὶ κατανάγκαις τῆς θρησκείας ἔδωκεν εἰς τὴν ὑπαρξιν σκυθρωπὸν ἦθος, καὶ κατέστρεψε πᾶσαν εὐθυμίαν καὶ χάριν τῆς ζωῆς.

§. 13. Εἰς τὴν εἰσόδον τοῦ Δέλτα, ὅπου τὸ ρεῦμα χωρίζεται εἰς πολλοὺς βραχίονας, ἔκειτο τὸ πανάρχαιον κράτος, τοῦ ὁποίου κέντρον ἦτο ἡ πόλις ΜΕΜΦΙΣ. Μετὰ τὸν ΜΗΝΟΝ (π. 3000, τὸν λεγόμενον θεμελιωτὴν τῆς πόλεως, τὴ γνωστότατα πολεμικὰ ὀνόματα εἶναι ΧΙΩΜ (π. 2500) καὶ ΜΟΙΡΙΣ (π. 2200) ὁ μὲν πρῶτος ὡς οἰκοδομήσας τὴν μεγίστην τῶν πυραμίδων, 450 παριστανούς πύδας ὑψηλὴν, εἰς τὴν ὁποίαν εἰργάζοντο, ὡς λέγουσιν, 100,000 ἀνθρώπων ἐπὶ 40 ἔτη, ὁ δὲ δεύτερος ἔνεκα τῆς ὑπ' αὐτοῦ κατασκευασθείσης ὀμονύμου αὐτῷ Αἰγυπτοῦ, χρησιμευούσης, ὡς εἶπαι, ἵνα κανιζήσῃ τὰς πλημμύρας τοῦ Νείλου. Ὀλίγον δὲ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μοίριδος, διαγοῦνται οἱ Αἰγύπτιοι, εἰσέβαλον (π. 2100) νομαδικὰ φύλα ἐκ τῆς Συρίας καὶ τῆς ἀρκτικῆς Ἀραβίας εἰς τὴν χώραν τοῦ Νείλου, ὑπέταξαν τὸ κράτος, καὶ ἤρξαν τραχέως καὶ βιαστικῶς ἐπὶ τοῦ ὑποτελοῦς λαοῦ. 500 δὲ περίπου ἔτη διήρκεσεν ἡ βιαία αὕτη ἀρχὴ τοῦ ποιμενικοῦ λαοῦ τῶν ΥΚΣΩΣ, μέχρις οὗ τέλος βασιλεῖς τινες τῆς ἄνω Αἰγύπτου (Θηβῶν) κατάρθρωσαν (1580) τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς χώρας. — Ἐκτοτε δ' ἦσαν αἱ « ἑκατόμυλοι » ΘΗΒΑΙ ἡ ἔδρα τῶν Φαραίων, τῶν ὁποίων διασημώτατος εἶναι Ῥαμσῆς ὁ Μέ-

γας, ὁ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ΣΕΣΩΣΤΡΙΣ (1396—1328) ὀνομαζόμενος. Οὗτος ἠνάγκασε τοὺς Αἰθίοπας νὰ τελῶσι φόρον, καὶ προέβη νικητῆς μὲ τὰ στρατεύματα αὐτοῦ καὶ πολεμικὰ ἄρματα εἰς τὴν Συρίαν, Μικρὰν Ἀσίαν καὶ Μεσοποταμίαν. Πρὸς τούτοις δ' ἐκόσμησε τὸ βασίλειον αὐτοῦ μὲ βασιλικά ἀνάκτορα καὶ ναοὺς, τῶν ὁποίων ἡ πάλαι ποτὲ πολυτέλεια καὶ λαμπρότης φαίνεται ἔτι καὶ νῦν ἐκ τῶν συντριμμάτων τῶν κίωνων, καὶ τῶν μεγαλοπρεπῶν ἐρειπίων ἀνδριάντων καὶ ἄλλων γλυπτῶν. — Ἀλλὰ καὶ τῶν Θεῶν ἡ δύναμις παρῆλθε. Τὴν ἐβδόμην δ' ἑκατονταετηρίδα ἔλαβεν ὁ ἐκ τῆς ἐν τῇ κάτω Αἰγύπτῳ Σάϊθος ΨΑΜΜΗΤΙΧΟΣ μὲ τὴν βοήθειαν Ἰώνων καὶ Καρῶν μισθοφόρων, τὴν κυριαρχίαν ὅλης τῆς χώρας. Διὰ τὴν ἐξασθενίσθη δὲ τὴν δύναμιν τῶν ἱερέων, συνεμάχησε μὲ τοὺς Ἑλληνας, καὶ ἐδέχθη Ἑλληνας μισθοφόρους καὶ ἀποίκους εἰς τὴν Αἰγύπτον. Δυσαρεστηθέντες δὲ διὰ τὸν νεωτερισμὸν τοῦτον, ἀνεχώρησαν ὑπὲρ τὰς 200,000 Αἰγυπτίων ἐκ τῆς τάξεως τῶν ἱερέων καὶ μαχιμῶν εἰς τὴν Νουβίαν, καὶ ἱδρυσαν ἐκεῖ τὸ ἱερατικὸν κράτος *Μερόη*, τῆς ὁποίας ἡ παρά τὸν ἄνω Νεῖλον θέσις εἶναι ἔτι καὶ νῦν πλουσία εἰς λίθους ἐργαῖα, διακοπτομένη ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ὑπὸ διαφόρων συστημάτων φοινίκων, καὶ σημαίνουσα μίμησιν τοῦ κράτους τῶν Φαραίωνων. Μεταξὺ δὲ τῶν διαδόχων τοῦ Ψαμμητίχου μάλιστα λόγου ἀξίος εἶναι ὁ ΝΕΚΩΣ (616—600), ὁ θεμελιωτῆς τοῦ ναυτικοῦ καὶ τῆς ναυτιλίας τῶν Αἰγυπτίων, ὅστις προήγαγε περαιτέρω τὴν ἐπὶ Ῥαμσῆ ἀρξαμένην διώρυγα ἀπὸ τοῦ Νεῖλου μέχρι τῆς ἐρυθρῆς θαλάσσης, καὶ διέταξε φοίνικας ναύτας νὰ περιπλεύσωσι τὰ νότια παράλια τῆς Ἀφρικῆς, καὶ ὁ φιλοπόλεμος ΑΜΑΣΙΣ (570—526). Ὁ τελευταῖος μάλιστα κύνει τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν καὶ τὰ Ἑλληνικὰ ἥθη, καὶ ἐπέτρεψε τὴν ἀποίκισιν Ἑλλήνων ἐμπόρων, δι' ὧν εἰσῆλθεν εἰς τὴν κάτω Αἰγύπτον πλοῦτος, πολυτέλεια καὶ εὐζωία, οὕτως ὥστε ἡ Σαῖς ἠδύνατο νὰ ἐρίσῃ πρὸς τὴν Μέμφιν καὶ τὰς Θήβας κατὰ τὰ πολυτελῆ ἔργα καὶ τὰ μνημεῖα τῆς τέχνης. Ἀλλὰ τῆς λαμπρότητος αἱ ἡμέραι εἶχον ἤδη ἀπαριθμηθῆ. Μόλις εἶχε μετακομισθῆ ὁ Ἀμασις εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἐν Σάϊδι νχοῦ

πρὸς αἰώνιον ἡσυχίαν, ὅτε ἐξεστράτευσεν ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Καμβύσις πρὸς τὴν πάλαι διάστρον Αἴγυπτον. Ὁ δ' υἱὸς τοῦ Ἀμάσιος Γαμμήριτος (π. 525) ἔδωκεν ἐν τῇ αἵματηρᾷ μάχῃ τοῦ Πηλουσίου (Σουέζ) τὴν νίκην καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς Πέρσας, οἵτινες ἐκυβέρνησαν ἕκτοτε δύο ἑκκονταετηρίδας εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ἀλλ' ὁ λαὸς τῆς Αἰγύπτου δὲν ἀνεμυγνέτο μὲ τοὺς νικητὰς· διετήρησε τὰ ἥθη, ἔθιμα καὶ θρησκευτικὰς αὐτοῦ διατάξεις, καὶ τὴν πρὸς πᾶν ξένον ἀπιστροφὴν.

9. Φοίνικες.

§. 14. Ἐπὶ τῆς μεταξὺ τῆς Μεσογείου θαλάσσης καὶ τοῦ πολυκέδρου Λιβάνου στενῆς παραλίας κατῴκει (ὁ ναυτικός, ἐμπορικός λαὸς τῶν Φοινίκων εἰς πολλὰς καὶ πολυανθρώπους πόλεις, τῶν ὁποίων σημαντικώταται ἦσαν ἡ ΣΙΔΩΝ καὶ ἡ διττὴ ΤΥΡΟΣ. ὄντες δ' ἐργατικοὶ καὶ δραστήριοι, δὲν ὑπέφερον οἱ Φοίνικες τὴν περιοριστικὴν εἰς βίους διαίρεσιν, ἀλλ' ἐκάστη πόλις ἀπετέλει μετὰ τῆς περικειμένης χώρας ἀνεξάρτητόν τι κοινόν, οὔτινος ἦρχε βασιλεὺς κατὰ διαδοχὴν, ὃν ὅμως ἐκράτουν εἰς μέγαν περιορισμὸν τὰ ἀριστοκρατικὰ γένη καὶ οἱ ἱερεῖς. Ἀπετέλεσαν δ' ὁμοῦ ἔπειτα κοινὴν ΣΥΜΜΑΧΙΑΝ ΠΟΛΕΩΝ, ἧς κατ' ἀρχὰς μὲν προϊστάτο ἡ Σιδῶν, « ἡ ἀγορὰ τῶν ἐθνῶν », βραδύτερον ὅμως ἐπρώτευσεν ἡ πλουσία Τύρος. Φιλεργίαι καὶ πνευματικὴ δραστηριότης ὠδήγησεν τὸν λαὸν τοῦτον εἰς διαφόρους ἐφευρέσεις, ὡς τῆς ἐβίου, τοῦ χρώματος τῆς πορφύρας καὶ τῶν γραμμάτων. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν χώνευσιν τῶν μετάλλων, τὴν ὑφαντικὴν, τὴν ἀρχιτεκτονικὴν καὶ ἄλλα ἐξεῖχον. Τὰ ὑφάσματα τῆς Σιδῶνος, ἡ πορφύρα τῆς Τύρου, αἱ Φοινικαὶ ὑαλοὶ, τὰ ἐξ ἐλεφαντίνου ὀστοῦ, χρυσοῦ καὶ ἄλλων μετάλλων σκευή, ἐζητοῦντο καθ' ὅλην τὴν ἀρχαιότητα, καὶ ἦσαν πολυτίμα ἐμπορεύματα. Ἡ δ' εὐνοϊκὴ τοποθεσία τῆς χώρας ἔφερεν αὐτοὺς πρὸς τὴν θάλασσαν· αἱ κέδροι τοῦ Λιβάνου παρεῖχον ξυλείαν πρὸς κατασκευὴν πλοίων. Ἐπλῆον δ' οἱ Φοίνικες, μὲ τὰς κομψὰς αὐτῶν νῆας, οὐ μόνον τὰς παραλίους χώρας καὶ νήσους τῆς Μεσογείου, διὰ νῆ ἐμπορεύονται τοῦτο

μὲν τὰ ἴδια ἐαυτῶν ἔργα, τοῦτο δὲ τὰ πριόντα τῆς πόρρω
 κειμένης Ἀνατολῆς, οἷον ἀρώματα, θυμιάματα, ἔλαιον, οἶνον,
 σίτον καὶ δούλους, νὰ κτίζωσιν εἰς καταλλήλους θέσεις ἐργο-
 στάσις πορφόρας καὶ νὰ ὀρύττωσι μέταλλα, ἀλλ' ἐτόλησαν
 μάλιστα νὰ ὑπερβῶσι τὰς στήλας τοῦ Ἡρακλέους (Γιβραλ-
 τάρ) ἀντήλλαξαν κασσίτερον εἰς τὰς νήσους τῆς Βρεττανίας,
 καὶ ἤλεκτρον μὲ τοὺς κατοίκους τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης, καὶ
 ἐπεχείρησαν τολμηρὰς θαλασσοπλοίας πρὸς τὴν μεσημβρινήν
 Ἀραβίαν καὶ τὰς Ἰνδίας (Ὀφίρ), ἀποικίαις ἐπὶ τῆς Κρήτης
 καὶ Κύπρου, Σικελίας καὶ Μελέτης, εἰς τὴν μεσημβρινήν
 Ἰσπανίαν ἔνθα ὀρμώμενοι ἐκ τῆς πλουσίας πόλεως Γαδείρων
 (Cadix), ἐκυριάρχουν τῆς εἰς μεταλλεία πλουσίας χώρας Ταρ-
 σίδος εἰς τὴν Γουαδαλιβίρ, καὶ τῆς βορείου Ἀφρικῆς. Ἡ δ'
 ἐνταῦθα ὑπὸ τῶν Τυρίων, ὀδηγουμένων ὑπὸ τῆς βασιλείας
 ΔΙΔΟΥΣ, κτισθεῖσα (880) ἐμπορικὴ πόλις ΚΑΡΧΗΛΩΝ, κα-
 τέστησεν ἀμαυροτέραν μετ' ὀλίγον τὴν δόξαν τῆς μητρο-
 πόλεως. Ὅτι δ' ἀφορᾷ τὴν μόρφωσιν τῆς θρησκείας, οἱ Φοίνικες
 ἐπεμελοῦντο αὐτῆς ὀλιγώτερον τῶν λοιπῶν λαῶν τῆς Ἀνα-
 τολῆς· ἡ λατρεία τοῦ Μολῶχ (§. 4) ἦτον ἠνωμένη μὲ σκληρὰς
 ἀνθρωποθυσίας, καὶ ἡ λατρεία τοῦ Βήλου καὶ τῆς Ἀστάρτης
 μὲ ἀπρεπεῖς συνηθείας.

§. 15. Ἀγωνιζόμενοι δὲ πρὸς τοὺς παρακειμένους πολε-
 μικοὺς λαοὺς τῆς Ἀσίας, ἔδειξαν οἱ Φοίνικες ἀνδρίαν καὶ ἀγά-
 πην πρὸς τὴν πατρίδα. Ὅτε δ' ὁ Ἀσσύριος ΣΑΛΜΑΝΑΣΣΑΡΟΣ
 (730) ὑπέταξε τοὺς Φοίνικας ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν του, καὶ κατέ-
 στησεν αὐτοὺς φόρου ὑποτελεῖς, ὠκοδόμησαν οἱ Τύριοι ἐπὶ
 νήσου τινὸς βραχέωδου, πλησίον κειμένης, τὴν νέαν Τύρον,
 ὅπου μέχρι τοῦδε εὐρίσκοντο μόνον τὰ ἱερὰ καὶ αἱ ἐμπορικαὶ
 ἀποθῆκαι, καὶ ὑπερασπίσθησαν αὐτὴν ἐπιτυχῶς πέντε ἔτη κατὰ
 τῶν ἀνωτέρων δυνάμεων τοῦ ἐχθροῦ. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ὁ
 ἐμπορικὸς στόλος τῆς Τύρου ἐκυριάρχησε πάλιν τῆς θαλάσσης.
 Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Βαβυλώνιος ΝΑΒΟΥΧΟΔΟΝΟΣΟΡ, ὅστις ὑπέ-
 ταξε (590) τὴν χώραν τῶν Φοινίκων, καὶ μετόπισε τοὺς
 κατοίκους τῆς παλαιᾶς Τύρου, περὶ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ὅτε
 καὶ τοὺς Ἰουδαίους, εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κράτους αὐτοῦ,

δὲν ἠδυνήθη νὰ καταβάλλῃ τὴν γενναιοφυγίαν τῶν νέων Τυρίων. Ἰσχυρὰ διὰ τὴν θέσιν αὐτῆς, τὰ μεγαλοπρεπῆ τεῖχη, καὶ τὰ ἐπὶ τῶν ἀκτῶν ὀχυρώματα, ἀνθίστατο ἢ ἐπὶ βράχου Τύρος εἰς ὅλας τὰς προσβολάς. Ἄλλ' αἱ ἐπανειλημμένα συμφορὰ φαίνεται ὅτι κατέβαλον τὴν δύναμιν αὐτῶν· διότι, ὅτε ὀλίγον μετὰ ταῦτα ὑπέταξαν οἱ Πέρσαι (540) τὰς χώρας τῆς δυτικῆς Ἀσίας, ἀπώλεσε καὶ ἡ Τύρος τὴν ἐλευθερίαν αὐτῆς καὶ αὐτονομίαν. Ἡ Φοινίκη ἔργεισε Περσικὴ ἐπαρχία. Περὶ τὰ μέσα δὲ τῆς 4. ἐκατονταετηρίδος ἐπροκάλεσεν (350) ἡ καταπίεσις τῶν ξένων ἐπάρχων ἐπανάστασιν, ἧς πρωτουργὸς ὑπῆρξεν ἡ Σιδῶν. Ἀπέτυχεν. Ἡ Σιδῶν ἔπεσεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν· καὶ ὅτε οὗτος ἐξέδωκε διαταγὴν νὰ θανατώσωσι τοὺς εὐγενεστάτους πολίτας, ἔθηκαν οἱ κάτοικοι αὐτοὶ τὸ πῦρ εἰς τὴν πόλιν αὐτῶν, καὶ ἐκάησαν μετὰ τῶν θησαυρῶν των. Ὀλίγω περισσότερον χρόνον διέμεινεν ἡ Τύρος. Ὅτε ὁμοῦς ὁ Μακεδὼν Ἀλέξανδρος κατέστρεψε τὸ Περσικὸν κράτος, καὶ ἡ Τύρος, ἐν τῇ ὑπερηφάνῳ συναισθήσει τοῦ παλαιοῦ αὐτῆς μεγαλείου, ἐτόλμησε νὰ ἀντιταθῆ εἰς τὸν νικητὴν, ἐξεπορθῆθη καὶ κατεσκάφη (332) μεθ' ἐπτάμηνον πολιορκίαν (§. 81). Ἐκ τῆς συμφορᾶς ταύτης οὐδέποτε πλέον ἀνελαβεν ἡ Τύρος. Τὸ δ' ἐμπόριον καὶ ἡ θαλάσσιος αὐτῆς δύναμις μετέβη εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν.

7. Ὁ λαὸς Ἰσραήλ.

§. 16. Ἐνῷ ὅλος ὁ κόσμος ἦτο βυθισμένος εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν, διετήρησε ποιμενικός τις λαὸς, Σημιτικῆς κατὰ γωγῆς ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ, τὴν εἰς ἓνα θεὸν παλαιὰν πίστιν. Ὁ ΑΒΡΑΑΜ (2000), εἷς τῶν πατριαρχῶν τοῦ ποιμενικοῦ τούτου λαοῦ, ἐγκατέλειψε κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἰεχωβά, μὲ τὰ ποίμνια αὐτοῦ, τοὺς ὑπηρέτας καὶ θεραπαίνας, καὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀδελφοῦ του Λώτ, τὰς νομάς τῆς πατρίδος αὐτοῦ, καὶ μετανάστευσεν εἰς τὴν « ἐπηγγελμένην γῆν » Χαναάν (Παλαιστίνην), ὅπου ἐξηκολούθησαν τὸν ποιμενικὸν αὐτῶν βίον, καὶ ὠνυμάσθησαν ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων, « οἱ πέραθεν

ἐλθόντες ξέροι » (Ἑβραῖοι). Καὶ ὁ μὲν ΙΣΑΑΚ, τὸν ὁποῖον ἡ Σάρα ἐγέννησε τῷ Ἀβραάμ εἰς βελὺ γῆρας, προήγαγε τὸ γένος αὐτοῦ, ὁ δὲ Ἰσμαήλ, υἱὸς τοῦ Ἀβραάμ ἐκ τῆς παλλακίδος αὐτοῦ Ἀγαρ, ἀνεχώρησεν εἰς τὴν ἔρημον, καὶ θεωρεῖται ἀρχηγὸς τοῦ γένους τῶν Ἀράβων. Ὁ Ἰσαὰκ συνεζεύχθη μὲ τὴν Ρεβέκκα, μίαν τῶν ὀρθοδόξων αὐτοῦ συγγενῶν, ἥτις ἐγέννησεν αὐτῷ δύο υἱούς, τὸν ΗΣΑΥ καὶ ΙΑΚΩΒ, διὰ τῆς πανουργίας δὲ τῆς μητρὸς, ἐκηρύχθη μὲν παρὰ τὴν μέχρι τοῦδε συνήθειαν ὁ νεώτερος υἱὸς ΙΑΚΩΒ ἀρχηγὸς τῆς φυλῆς, δὲν ἠδυνήθη ὅμως νὰ λάβῃ τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ, εἰμὴ μετὰ μακρὸν χρόνον δοκιμασίας. Ὁ Ἰακώβ εἶχε 12 υἱούς· ἐπειδὴ ὅμως ἠγάπα ὑπερβαλλόντος τὸν ΙΩΣΗΦ, τὸν ὁποῖον εἶχε γεννήσει (1800) εἰς αὐτὴν ἡ ἀγαπητὴ του Ραχὴλ, φθονήσαντες οἱ ἄλλοι, συνέλαβον τὸ σχέδιον ν' ἀπαλλαχθῶσιν ἀπὸ τὸν ἀδελφόν των, καὶ ἐπώλησαν αὐτὸν εἰς διαβαίνοντας ἐμπόρους, οἵτινες τὸν ἔλαβον μεθ' ἑαυτῶν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ἐν Αἴγυπτῳ δὲ ἀντέστη ὁ Ἰωσήφ εἰς τὰ δελεάσματα τῆς ἀμαρτίας, καὶ διέμεινε σταθερὸς εἰς τὴν ἀρετήν· διὸ ἀντήμειψεν αὐτὸν ὁ Θεὸς μετ' εὐτυχίαν καὶ σοφίαν. Γνωσθεὶς δὲ τῆς ἱκανότητος αὐτοῦ εἰς τὴν ἐξήγησιν τῶν ὀνειρῶν, ἐκέρδησε τὴν εὐνοίαν τοῦ βασιλέως τῆς Αἴγυπτου, καὶ ἔφθασεν εἰς ὑψηλὰ ἀξιώματα καὶ τιμὰς Ἐσοσε δὲ τὴν χώραν ἀπὸ τὸν λιμὸν, καὶ κατέστησεν ὅλους τοὺς ἀγροὺς ἰδιοκτησίαν τοῦ Φαραῶ, οὕτως ὥστε ὁ λαὸς ἐκαλλιέργει ἕκτοτε τοὺς ἀγροὺς ὡς ἐνοικιαστῆς, ἀποδίδων τὸ πέμπτον. Οὕτω δ' ἀπέκτησεν ὁ Ἰωσήφ τριαύτην ὑπόληψιν, ὥστε ἐπετρέπη εἰς αὐτὸν νὰ καλέσῃ τὸν πατέρα καὶ τοὺς ἀδελφούς του εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπου τοῖς ἐδόθη ἡ πνευματικὴ νομὴ τῆς ΓΕΣΕΜ ἐν τῇ κάτω Αἴγυπτῳ. Ἐνταῦθα δ' ἔβασκον ἑκατὸν ἔτη τὰ ποίμνια αὐτῶν εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Ἡλιουπόλεως. Ὁ Ἰωσήφ ἔμεινε ὁ τύπος τοῦ ἀγαπητοῦ υἱοῦ εἰς τὴν πόλιν καὶ τοὺς λόγους τῆς Ἀνατολῆς. (Κατὰ τὸ ἐπώνυμον δὲ τοῦ Ἰακώβ Ἰσραηλ ὠνομάζοντο ἕκτοτε οἱ Ἑβραῖοι συνήθως ΙΣΡΑΗΛΙΤΑΙ).

§. 17 Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν εὐδαιμόνουσι οἱ Ἰσραηλιταὶ εἰς τὰς πλουσίας νομὰς τῆς Γεσέμ. Ἀλλ' ἀφοῦ ἀπέθικεν ὁ Ἰωσήφ,

καὶ ἦλθον νέοι βασιλεῖς εἰς τὴν κυβέρνησιν, οἵτινες δὲν ἐγνώριζον τὰς εὐεργεσίας τοῦ Ἰωσήφ, ὥθησε τότε τοὺς Αἰγυπτίους τὸ πρὸς τοὺς ξένους μῖτος, καὶ ἡ καταφρόνησις τῆς ποιμενικῆς τάξεως, εἰς τραχύτητα καὶ ἀπανθρωπίαν εἰς τοὺς ἀλλοφύλους. Ἦρχισαν δὲ νὰ καταπιέζωσιν αὐτοὺς μὲ σκληρὰν δουλείαν, καὶ ὅτε οὗτοι, καίτοι καταπιεζόμενοι, ἐπολλαπλασιάζοντο ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε οἱ Αἰγύπτιοι τέλος ἐφοβήθησαν κίνδυνον ἀπὸ τοῦ μεγάλου αὐτῶν πληθυσμοῦ, ἐξέδωκεν ὁ Φαραὼ διάταγμα νὰ πνίγωσιν ὅλα τὰ νεογέννητα ἄρρενα εἰς τὸν Νεῖλον. Ἡ δὲ τύχη αὕτη ἤθελεν εὑρεῖ καὶ τὸν ΜΩΥΣΗΝ (1500), ἂν ἡ θηγάτηρ τοῦ βασιλέως, ἥτις ἔτυχε νὰ περιπατῆ εἰς τὴν ὄχθην ὅτε ἔμελλε νὰ πνιγῆ, δὲν ἤθελεν εὐσπλαγχνισθῆ τὸ παιδίον, καὶ σώσει αὐτό. Ἦλθε δ' ὁ Μωϋσῆς εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Αἰγύπτου, ὅπου ἀνετράφη ἐπιμελῶς, καὶ ἐδιδάχθη πᾶσαν Σοφίαν. Φονεύτας δ' Αἰγύπτιον τινα, ὃν εἶδε κκοκοιοῦντα Ἰσραηλίτην, βαρέως ἐργαζόμενον, ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ τὸ τεσσαρακοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ εἰς τὴν ἔρημον τῆς Ἀραβίας, ἔνθα ἐδύθη εἰς αὐτὸν ἡ μεγάλη ἰδέα, νὰ γείνη σωτὴρ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς Αἰγυπτιακῆς δουλείας. Ὁ δὲ Φαραὼ ἠρνήθη μὲν κατ' ἀρχὰς νὰ ἀφήσῃ τοὺς Ἰσραηλίτας νὰ ἀνχωρήσωσιν, ἀλλ' ὅτε αἱ σταλαῖσαι εἰς τὴν χώραν δέκα πληγαὶ ἐπροξένησαν στενοχωρίαν καὶ φόβον, ἐσυγκάτενευσε τέλος εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἀαρὼν ζητηθεῖσιν ἀναχώρησιν. Πρὸς ἀνάμνησιν δὲ τῆς ἐκ τῆς χώρας τῶν Αἰγυπτίων μεταναστάσεως ταύτης, καὶ τὴν μετ' αὐτῆς συνδεδεμένην θανάτωσιν τῶν πρωτοτόκων τῆς Αἰγύπτου διεκόσμησαν οἱ Ἰουδαῖοι τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα, τὴν διάβασιν δηλ. τοῦ Ἰεχωβά, καὶ ἐθυσίαζον τότε τὸ ἀρνίον τοῦ Πάσχα « τὰς ὀσφύας αὐτῶν περιεζωσμένας καὶ τὰς βακτηρίας αὐτῶν ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν ». Ἡ δοκιμὴ δὲ τῶν Αἰγυπτίων νὰ ἐπαναγάγωσι πάλιν διὰ τῆς βίας τοὺς Ἰσραηλίτας, διαβάντες ἤδη τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν, ἐπίνεγκε τὴν ἀπώλειαν τῶν καταδιωκτῶν. Τὰ κύματα τῆς θαλάσσης ἐκάλυψαν τὰ στρατεύματα τοῦ Φαραὼ, μετὰ τῶν ἵππων καὶ ἀρμάτων, καὶ ἡ Μαρριάμ, ἀδελφὴ τοῦ Μωϋσέως, καὶ αἱ γυναῖ-

και τῆς στρατιᾶς ἐψαλαν ὠδὴν εὐλογίας ἐν χορῶ καὶ τυμπάνῳ πρὸς τὸν Ἰεχωβά, τοῦ ὁποίου ἡ ἰσχυρὰ χεὶρ συνέτριψε τοὺς ἐχθροὺς, καὶ ἐβύθισε τὰ ἄρματα καὶ τοὺς στρατοὺς εἰς τὴν δονακώδη θάλασσαν. « Ἀπέστειλας τὸ πνεῦμά σου ἐκάλυψεν αὐτοὺς θάλασσα, ἔδυσαν ὡσεὶ μόλυβδος ἐν ὕδατι σφόδρῳ ».

§. 18. Τεσσαράκοντα ἔτη ὠδήγει ὁ Μωϋσῆς τὸν γογγύζοντα λαόν, ὅστις συχνὰ ἐπόθει τὰ κρέατα τῆς Αἰγύπτου, εἰς τὴν ἔρημον τῆς Ἀραβίας, ὅπως ἐνίσχύσῃ τὸ σῶμα αὐτῶν, ἐπαναγάγῃ πάλιν εἰς τὴν ψυχὴν αὐτῶν τὰ χρηστά ἦθη καὶ τὸ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν αἶσθημα, καὶ αὐξήσῃ νέον, ἰσχυρὸν γένος, τὸ ὁποῖον, κατέχον γενναιοψυχίαν καὶ ἰσχύν, νὰ ἐκπορθήσῃ τὴν ἐπαγγελοθεϊσαν χώραν. Κατὰ τοὺς χρόνους δὲ τούτους διέταξεν ὁ Μωϋσῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ, διὰ τῶν δέκα ἐτοῦ λῶν καὶ ἄλλων νόμων, τὴν θρησκείαν καὶ πολιτείαν τῶν Ἰσραηλιτῶν. Οἱ νόμοι δ' οὗτοι διετηροῦντο ἐν τῇ Κιβωτῶ τῆς Διάθενης, εἰς τὸ ἀγιώτατον μέρος τῆς « σκητῆς τοῦ μαρτυρίου », « φορητοῦ τινος ναοῦ », ὡς ἀπῆται ὁ πλανητικὸς βίος τῶν ποιμένων. Ἐξηγηταὶ δ' αὐτῶν ἦσαν οἱ ἱερεῖς, ὧν ἀνώτερος ἦτον ὁ ἀρχιερεὺς, εἰς ὃ ἀξίωμα προσεκλήθη ὁ Ἀαρὼν καὶ οἱ ἀπόγονοι αὐτοῦ. Περ' αὐτοῖς δ' ἴσταντο οἱ Λευῖται ὡς ἱερεῖς τῶν θυσιῶν, διδάσκαλοι, εἰδήμονες τῶν νόμων καὶ ἱατροί. Κατὰ τὴν διάταξιν δὲ τοῦ Μωϋσεῶς αὐτὸς ὁ Ἰεχωβά ἦτο κύριος καὶ βασιλεὺς ἐν ὀνόματι αὐτοῦ εἶχον οἱ μὲν ἀρχηγοὶ τῶν φυλῶν καὶ πρεσβύτεροι τῶν γενῶν τὴν κοσμικὴν διοίκησιν καὶ τὰ δικαστικά, οἱ δὲ ἀνώτεροι ἱερεῖς καὶ οἱ Λευῖται προϊστάντο τῶν θρησκευτικῶν. *Θυσίαι δὲ καὶ ἐορταὶ* (τοῦ Πάσχα, τῆς Πεντηκοστῆς, τῆς Σκινοπηγίας) ἐξωπύρουν τὸν μεταξὺ τοῦ Ἰεχωβά καὶ τοῦ « ἐκλεκτοῦ » λαοῦ ἰλαρὸν δεσμόν. Τὰ δὲ σάββατα τῶν ἐτῶν ἔμμενεν ἡ γῆ ἀκαλλιέργητος· ὅ,τι δ' αὐτομάτως ἐρύετο, κατελείπετο εἰς τοὺς πτωχοὺς· τὸ δ' ἔτος τῆς ἀγαλλιάσεως ἢ τὸν Ἰωβιλαῖον (πᾶν πεντηκοστὸν ἔτος) τὸ ἀπαλλοτριωθὲν κτήμα ἔπρεπε νὰ ἐπανέρχεται εἰς τὸν πρῶτον αὐτοῦ κτήτορα, διὰ νὰ μὴ γίνηται ἡ ἀνισότης τῶν κτήσεων παραπολὺ μεγάλη. Ἀντὶ δὲ τῆς ποι-

μενικῆς ζωῆς ἐπροσδιόρισεν ὁ Μωϋσῆς τὴν γεωργίαν, ὡς κυρίαν καὶ ἀσχολίαν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ.

§. 19. Δὲν ἔμελλεν ὅμως ὁ μέγας νομοθέτης, νὰ ἀποτελέσῃ τὴν κἀθεδὸν τῶν Ἰσραηλιτῶν εἰς τὴν ἐπηγγελημένην γῆν. Ἀλλ' εἶδε μόνον ἐκ τοῦ ὄρους Νεβὼ τὰ ὄρη καὶ πεδιάδας τοῦ Ἰορδάνου, καὶ ἀπεχαιρέτησεν ἔπειτα τὴν χώραν οὐτῶν ζώντων. « Ὁ ὀφθαλμὸς αὐτοῦ δὲν ἠμβλύθη, οὐδ' ἡ δύναμις αὐτοῦ ἠλαττώθη ». Πρὶν δ' ἔτι ἀποθάνῃ, ἐξέλεξε (1450) τὸν διάδοχον αὐτοῦ ἸΗΣΟΥΝ, τὸν υἱὸν τοῦ Ναυῆ ἐκ τῆς φυλῆς Ἐφραΐμ, προέστρεψε τὸν συναθροισθέντα λαὸν νὰ ἐμμένῃ πιστὸς εἰς τὸν θεὸν τῶν πατέρων αὐτοῦ, καὶ τοὺς ἐσυμβούλευσε νὰ ἐξαφανίσωσι τοὺς Χανααίους. Ἀλλὰ μόλις ἐνίκησεν ὁ λαός, ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ ἀνδρείου Ἰησοῦ, τοὺς Ἀμορραίους καὶ ἄλλα φύλα, καὶ ἀμέσως παρητήθη τοῦ ἀγῶνος, καὶ ἐζήτησε τὴν διακομὴν τῆς κατακτηθείσης χώρας. Διενεμήθη δ' αὕτη κατὰ διαταγὴν τοῦ Μωϋσέως, διὰ κλήρου μεταξὺ τῶν ἀπογόνων τῶν δώδεκα υἱῶν τοῦ Ἰακώβ, οὕτως ὥστε οἱ υἱοὶ τοῦ Ἰωσήφ Ἐφραΐμ καὶ Μαρασση εἶλασκ ἴσως μέρος, διὰ τὸ ὅποσον ὅμως οἱ ἀπόγονοι τοῦ Λευὶ δὲν ἔλασκ κανέν ὀρισμένον μέρος, ἀλλὰ πόλεις τινὰς μόνον καὶ τὸ δέκατον τῶν προσόδων τῆς γῆς. Καὶ ὁ μὲν Ρουβὴν, ὁ Γὰδ καὶ οἱ ἡμίσεις τοῦ Μαρασση ἐδιάλεξαν τὰς πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Ἰορδάνου νομάς, καὶ ἐξηκολούθησαν τὸν ποιμενικὸν βίον· οἱ δὲ λοιποὶ ἀποκίσθησαν πρὸς δυσμὰς τοῦ ποταμοῦ τούτου, καὶ συνειθίσθησαν μετ' ὀλίγον εἰς τὴν τακτικὴν γεωργίαν, τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀμπέλου, τῶν σύκων, τῶν ἐλαιοδένδρων καὶ κατὰ μικρὸν εἰς τὴν ζωὴν τῶν πόλεων.

§. 20. Ἀλλ' ἰσχυροὶ ἔτι λαοὶ, ὡς οἱ Ἀμμωνῆται καὶ Φιλισταῖοι, ἔμνον ἀχειρωτοὶ, καὶ ἐμπόδιζον τοὺς Ἰσραηλίτας ἀπὸ τῆν ἀπόλαυσιν τῶν κτημάτων αὐτῶν· φοινικαὶ δὲ καὶ καταστρεπτικοὶ πόλεμοι ἐγέννησαν ἀμύτητα καὶ ἀγριότητα· οὐχὶ δὲ σπανίως ἐλησφόνον τὸν ζῶντα θεόν, ὅστις ἐξήγαγεν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς δουλείας, καὶ ἐπιπτον εἰς αἰδωλολατρείαν, μέχρις οὗ ἦνται καὶ συμφοραὶ ἐπανεφέρων αὐτοὺς εἰς τὴν εὐθυπτόραν ὁδόν. Τότε δ' ἠγείροντο ἡρωϊκοὶ ἄνδρες, οἵτινες κατέββαλλον τοὺς

ἐχθρούς νικῶντες εἰς τὰς μάχας, καὶ ἀποκαθίστων πάλιν τὴν πίστιν τῶν πατέρων αὐτῶν καὶ τὰ παλαιὰ ἤθη. Οὗτοι δὲ φέρουσαν ἐν τῇ Ἀγίᾳ Γραφῇ τὸ ὄνομα τῶν ΚΡΙΤῶΝ. Διασημότητοι δ' αὐτῶν εἶναι ὁ Γεδεὼν, Ἰεφθάς, Σαμψὼν ὁ ἰσχυρὸς, καὶ ἡ ἡρώς Δεβθώρα. Αἱ πράξεις αὐτῶν ἔξων εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ περὶ τῆς θυσίας τῆς κόρης Ἰεφθάς, περὶ τῶν ριψοκινδύνων μηχανημάτων τοῦ Σαμψὼν, καὶ τῆς τρομερᾶς καταστροφῆς αὐτοῦ εἰς τὴν χώραν τῶν Φιλιτταίων, ἐδιηγούντο οἱ χωρικοί, ὅτε ἐκάθηντο ὑπὸ τὴν σκιάν τῶν φοινίκων καὶ συκῶν, καὶ οἱ ποιμένες ὅτε κατεκλίνοντο ὑπὸ τὴν νυκτερινὴν λάμψιν τῶν οὐρανίων ἀστέρων. Ἄλλ' ἐπήλθον βρῦταροι ἐπιδοκιμασῆσαι ἐπὶ τὸν Ἰσραήλ. Οἱ Φιλιισταῖοι ὑπέταξαν ὅλην τὴν χώραν μέχρι τοῦ Ἰορδάνου, καὶ κατεπίεσαν τὸν λαὸν μεσσηραν δυναστείαν. Τότε ὅμως ἐκάλεσεν ὁ ΣΑΟΥΛ, ἐμπειροπόλεμος ἀνὴρ ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Βενιαμίν, τὸν λαὸν εἰς ἀγῶνα, καὶ ἐπολέμησεν εὐτυχῶς ἐνκντίον τῶν ἐχθρῶν. Συγχρόνως δ' ἐπέτυχεν ὁ μέγας ἀρχιερεὺς ΣΑΜΟΥΗΛ (1100), εὐσεβῆς καὶ φιλόπατρις ἀνὴρ, νὰ συσφίξῃ πάλιν ἰσχυρότερον τὸν παλαιὸν δεσμὸν μεταξύ τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ καὶ τοῦ θεοῦ αὐτοῦ, καὶ νὰ τιμήσῃ πάλιν τοὺς νόμους τοῦ Μωϋσέως. Ἐκ δὲ τῶν ἐπ' αὐτοῦ καθιδρυθέντων ἢ ἀναζωπυρηθέντων σχολείων τῶν προφητῶν, διδασκομένων κοινῶς τὸν νόμον, τὴν μουσικὴν καὶ ᾠδὴν, ἐξήλθον οἱ ὑπὲρ ἐλευθερίας, θρησκείας καὶ ἀρετῆς, ἐνθουσιασμένοι ῥήτορες τοῦ λαοῦ, οἵτινες φέρουσιν ἐν τῇ Βίβλῳ τὸ ὄνομα τῶν ΠΡΟΦΗΤῶΝ.

§. 21. Οἱ υἱοὶ ὅμως τοῦ Σαμουὴλ δὲν ἐπορεύθησαν τὴν ὁδὸν τοῦ πατρὸς αὐτῶν, ἀλλ' ἐξέκλιναν ἀπὸ τὸν νόμον. Τότε δ' ἐζήτησαν οἱ Ἰσραηλίται, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν γειτόνων λαῶν, βασιλέα, ὅστις ὡς μόνιμος ἀρχηγὸς ἤθελεν ὀδηγεῖ αὐτοὺς εἰς τοὺς πολέμους καὶ τὰς νίκας. Εἰς μάτην προσεπάθησεν ὁ γηραιὸς ἀρχιερεὺς νὰ τοὺς ἀπαγάγῃ ἀπὸ τὴν αἴτησιν ταύτην, ζωγραφῶν με ζωηρότατα χρώματα τὰ δεινὰ καὶ τὰς καταπίσεις, ἃς ἤθελον ὑποφέρει ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν βασιλέως. Οἱ Ἰσραηλίται ἐπέμενον εἰς τὴν γνώμην αὐτῶν, καὶ ὁ Σαμουὴλ ἔχρισε τὸν ΣΑΟΥΛ βασιλέα.

(1050) ὡραίος ἀνὴρ, ἀνδρείος, ἐμπειροπόλεμος καὶ νικήσας πολλάκις ἐν τοῖς πεδίοις τῆς μάχης· ἐπειδὴ ὅμως εἶχε πολλὴν πεποιθήσιν εἰς τὸν στρατὸν αὐτοῦ, καὶ δὲν ἐτήρει ἀκριβῶς τὰ παραγγέλματα τοῦ Ἰεχωβά, ἀπερρίφθη, καὶ ὁ Σαμουὴλ ἔχρισε τὸν νέον ποιμένα ΔΑΥΪΔ ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Ἰούδα. Ἐκτοτε δ' ἐπήρχετο σκυθρωπὸν πνεῦμα μελαγχολίας ἐπὶ τὸν Σαούλ, ὃν μόνον ὁ ἐν κινύρα ψαλμὸς τοῦ Δαυὶδ ἠδύνατο νὰ πραύνη. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν φθόνος διὰ τὴν πολεμικὴν δόξαν τοῦ Δαυὶδ εἰς τοὺς πρὸς τοὺς Φιλισταίους ἀγῶνας, τοῦτο δὲ μυστικὴ προαίσθησις περὶ τοῦ προορισμοῦ αὐτοῦ, ὥθησαν τὸν Σαούλ εἰς μῖσος καὶ καταδίωξιν τοῦ νέου ποιμένου πρὸς τὸν ὅποιον ἐν τούτοις ἦτον ἀρρωσιωμένος ὁ υἱὸς τοῦ Σαούλ Ἰωθάβαρ μετὰ πιστὴν ἀγάπην. Ἐν μέσῳ κινδύνων καὶ ταλαιπωριῶν, ἀπέφυγεν ὅμως τέλος ὁ Δαυὶδ τὰς ἐνέδρας τοῦ ἐχθροῦ, καὶ ὅτε τέλος νικηθεὶς εἰς τινα μάχην ὁ Σαούλ, διέταξεν ἀπηλπισμένους νὰ βυθίσασιν τὸ ξίφος εἰς τὸ στῆθος τοῦ ἀνεγνωρίσθη κατὰ μικρὸν ὁ Δαυὶδ βασιλεὺς ὑπ' ὅλων τῶν φυλῶν.

§. 22. Ἡ κυβέρνησις τοῦ ΔΑΥΪΔ (1030) εἶναι τὸ λαμπρὸν σημεῖον τῆς ἱστορίας τῶν Ἰουδαίων. Ἐξέτεινε πολεμῆσας εὐτυχῶς, τὸ κράτος πρὸς νότον καὶ ἀνατολάς, κατέστησε τὴν πόλιν τῆς Συρίας Δαμασκὸν, « τὸν ὀφθαλμὸν τῆς Ἀνατολῆς », ὑποπόδιον τῶν ποδῶν αὐτοῦ, καὶ ἔθραυσε διὰ παντός τὴν δύναμιν τῶν Φιλισταίων· ἐξεπώρησε τὴν πρωτεύουσαν τῶν Ἰεβουσαίων ἹΕΡΟΥΣΑΛΗΜ μετὰ τῆς ὀχυρᾶς ἀκροπόλεως Σιών, καὶ ὥρισεν αὐτὴν ἑδραν καὶ κέντρον τῆς πανηγυρικῆς θεολατρίας· διὸ καὶ διέταξε νὰ μετακομίσωσιν ἐκεῖσε τὴν Κιβωτὸν τῆς Διαθήκης. Ἦτο δὲ προσέτι ὁ Δαυὶδ μέγας ποιητὴς, καθὼς δεικνύουσιν αἱ ἔξοχοι αὐτοῦ θρησκευτικαὶ ᾠδαὶ (ψαλμοί). Καίτοι δ' ἀμαρτῶν ἐνόστο βραχείως, ἔμμεν ὅμως πάντοτε « ἀγαθὸς ὁράσει Κυρίου » διότι ἐξομολογούμενος καὶ μετανοῶν ἐλάμβανε πάλιν τὴν συγχώρησιν τοῦ Ἰεχωβά. Περὶ τὸ τέλος τῆς ζωῆς αὐτοῦ κατελυπήθη ὑπὸ τῆς ἀποστασίας τοῦ ἀγαπητοῦ αὐτοῦ υἱοῦ Ἀβεσσαλώμ, ἀποπλανηθέντος ὑπὸ κακῶν συμβούλων. Πεποιθὼς διτλ. εἰς τὴν

εὐνοίαν τοῦ λαοῦ, τὴν ὁποίαν ὁ μὲν πατὴρ ἀπώλεσε καταπιέζων καὶ φερόμενος τραχέως, ὁ δ' υἱὸς ἀπέκτησε γινόμενος εὐπροσήγορος εἰς πάντας, ἐδοκίμασεν ὁ εὐκοσμος νεανίας νὰ ἀρπάσῃ τὸ στέμμα. Καὶ ὁ μὲν Δαυὶδ κατέλιπε τὴν πρωτεύουσαν, καὶ ἔφυγε πέραν τοῦ Ἰορδάνου. Ἄλλ' ἡ εὐτυχία ἐστράφη πάλιν μετ' ὀλίγον πρὸς τὸν φρόνιμον βασιλέα. Ὁ Ἀβεσκλωμ εὔρε τὸν θάνατον εἰς τὴν φυγὴν, μείνας κρεμασμένος ἀπὸ τῆν μακρὰν αὐτοῦ κόμην εἰς τοὺς κλόδους Τερεβίνθου τινός. — ΣΟΛΟΜΩΝ (π. 1000) ὁ Σοφὸς ἐτελείωσε τὸ ἔργον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Ὡς ὑπῆρξε μέγας εἰς τοὺς πολέμους ὁ Δαυὶδ, οὕτως ἔλαμψεν αὐτός εἰς τὰς τέχναις τῆς εἰρήνης. Ἐκόσμησε τὴν πρωτεύουσαν μὲ λαμπρὰς οἰκοδομὰς, καὶ κατεσκεύασε διὰ Τυρίων τεχνιτῶν καὶ οἰκοδόμων, ἐπὶ τοῦ ὄρους Ἀμορία, τὸν λαμπρὸν ναὸν τοῦ Σολομῶντος, ὅστις ἔνεκα τοῦ πλοῦτου αὐτοῦ εἰς τὰς ἐπιχρυσώσεις καὶ τὰ κοσμήματα, ἦτον ἀντικείμενον τοῦ κοινῆς θαυμασμοῦ. Ἄλλ' ὁ Σολομῶν ἐξέκλινεν εἰς πολλὰ ἀπὸ τὸν νόμον τοῦ Μωϋσέως. Ἐμπορεύετο μὲ τοὺς γείτονας λαοὺς, καὶ ἐπεσώρευσε οὕτως ἀγνώστους θησαυροὺς, αἵτινες ἠύξησαν τὴν κλίσιν αὐτοῦ πρὸς τὴν πολυτέλειαν, τρυφὴν καὶ φιληδονίαν· διετῆρει δὲ ξένας γυναῖκας, εἰς τὰς ὁποίας ἐπέτρεπε τὴν εἰδωλολατρείαν, καὶ μάλιστα ἔλαβε καὶ αὐτὸς μέρος εἰς αὐτήν. Οὕτω δὲν ἐπροφύλαξαν αὐτὸν ἀπὸ τὴν μωρίαν τὸ ὑψηλὸν τοῦ πνεῦμα, ἡ θαυμασία του νοημοσύνη, καὶ ἡ πολῦτιμος αὐτοῦ σοφία, τῆς ὁποίας ἡ μνήμη σώζεται ἔτι καὶ νῦν εἰς τοὺς θαυμασίους καὶ μαγικούς λόγους τῆς Ἀνατολῆς. Ὁ πολυτελής αὐτοῦ βίος καὶ αἱ μεγάλαι δαπάναι ἐπροξένησαν μεγάλας καταπιέσεις φόρων· διὸ ζῶντος ἔτι τοῦ Σολομῶντος, ἀνεφύη ἐπανάστασις ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ΙΕΡΟΒΟΑΜ. Καὶ κατεπνίγη μὲν ἡ ἐπανάστασις αὕτη, καὶ ὁ πρωτουργὸς ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ· ἀλλ' ὅτε ὁ υἱὸς τοῦ Σολομῶντος ΡΟΒΟΑΜ (975) ἠκολούθησε τὰ ἔγνη τοῦ πατρὸς, καὶ ἀπέκρουσεν ἀπειλητικῶς τὰς πρὸς ἐλάφρωσιν τῶν φόρων παρακλήσεις τοῦ λαοῦ, ἀπεχωρίσθησαν αἱ δέκα φυλὰὶ ἀπ' αὐτοῦ, καὶ ἐξέλεξαν βασιλέα τὸν Ἰεροβοάμ. Μόνον δὲ ἡ φυλὴ τοῦ Ἰούδα καὶ τοῦ Βεριαμὲν ἔμειναν πισταὶ εἰς τὸ νομίμως ἄρχον γενέος.

23. Διὰ τῆς διαιρέσεως δὲ ταύτης ἐγενήθησαν δύο ἀνόμοια τὸ μέγεθος κράτη· τὸ ἐκ δέκα φυλῶν συγκείμενον κράτος τοῦ ΙΣΡΑΗΛ ἢ ΕΦΡΑΪΜ, μὲ τὰς πρωτεύουσας Συχέμ καὶ Σαμάρειαν, καὶ τὸ ἐκ δύο φυλῶν συνιστάμενον κράτος τοῦ ΙΟΥΔΑ μετὰ τῆς Ἱερουσαλήμ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ τελευταία πόλις ἐρύλαττε τὴν κωτὴν τῆς διαθήκης, καὶ ἐθεωρεῖτο διὰ τοῦτο ὑπὸ τῶν Αἰυϊτῶν καὶ πολλῶν εὐσεβῶν Ἰσραηλιτῶν ὡς ἡ ἀληθὴς πρωτεύουσα, κατεσκευάσεν ὁ Ἱεροβοάμ εἰδώλια εἰς τὸ μεσημβρινὸν καὶ ἀρκτικὸν μέρος τοῦ κράτους αὐτοῦ, καὶ εἰσῆγαγε τὰς ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τῶν ὀρέων θυσίας ἁμαρτίας, τῆς ὁποίας ὑπῆρξαν ἔνοχοι πάντες οἱ διάδοχοι αὐτοῦ. Εἰς δὲ τῶν ἰσχυροτάτων μεταξὺ αὐτῶν ἦτον ὁ Ἀχαάβ, τοῦ ὁποίου ἡ γυνὴ Ἰεζάβελ εἰσῆγαγεν ἐκ τῆς Τύρου μισκράν λατρείαν τοῦ Βήλου, καὶ ἐμαίνετο σκληρότατα κατὰ παντός, ὅστις δὲν ἤθελε προσκυνῆσαι αὐτόν. Ἐπεβούλευσε δὲ τὴν ζωὴν τοῦ προφήτου Ἠλία, καὶ ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ ζητήσῃ καταφύγιον εἰς τὴν ἔρημον καὶ ἐπὶ τοῦ ὄρου Καρμηλίου. Διὰ τῆς θυγατρὸς δ' αὐτῆς Ἀθαλίας, συζευθείσης μετὰ τινος βασιλέως τοῦ Ἰούδα, μετεφυτεύθη καὶ εἰς τὸ κράτος τοῦτο ἡ χεῖρουσα εἰς σάρακα καὶ αἶμα θρησκευτικῆ αὐτῆ λατρείας, καὶ ἠνυόθη παρὰ τῆς αἰλῆς. Συνέπειαι δ' ἦσαν ἀδιάλλακτον μῖσος, φιλονικίαι καὶ ἐμφύλιοι πόλεμοι μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν, δι' ὧν ἐξησθενίζοντο ἀμοιβαίως καὶ ἐσυνθηκολογοῦν ἔπειτα πρὸς ξένους λαούς. Ἐδίωξαν δὲ τοὺς προφήτας, οἵτινες μὲ τολμηρὰν παρόρησιν προέλεγον τὴν καταστροφὴν τοῦ κράτους, ἂν τὸ σέβας τοῦ Ἱεχωβά ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν λατρείαν τῶν εἰδώλων. Ἄλλ' ὅσον κατεδιώκοντο, τοσοῦτον ἠΐξανεν ἡ γενναιοφυχία αὐτῶν καὶ ἀνδρεία. Εἰς τὰ ἔρημα καὶ χέρσα πεδία, ὑπὸ τὰς ἀτιμώσεις καὶ κολάσεις, ἠΐξανετο ἡ πίστις αὐτῶν καὶ ἡ ἐσωτερικὴ ὄρασις. Ὅτε δὲ οἱ Ἀσσύριοι καὶ οἱ Βαβυλώνιοι ἠπέλησαν τὴν χώραν, ὑπέδειξεν ὁ ΗΣΑΪΑΣ τὸν μέλλοντα ΜΕΣΣΙΑΝ ὡς τὸν μόνον σωτῆρα, καὶ ὁ ΙΕΡΕΜΙΑΣ ἐπέζησεν εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ κράτους, ἀφοῦ παρήνεσε πρότερον εἰς μάτην τὸν τετυφλωμένον λαόν, καὶ ἔκλαυσεν εἰς « τοὺς θρήνους » τὴν πτώσιν τῆς πατρίδος αὐτοῦ.

ΓΕΩΜΕΤΡΙΑ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΚΑΙ ΤΡΙΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

§. 24. Καί πρῶτον μὲν ἔγεινε φόρου ὑποτελὲς εἰς τοὺς Ἀσσυρίους τὸ Ἰσραηλιτικὸν βασίλειον τοῦ Ἐφραΐμ. Ἄλλ' ὅτε ὁ βασιλεὺς ΩΣΗΒ ἔχαμν συνθήκην μὲ τοὺς Αἰγυπτίους διὰ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὸν φόρον, εἰσέβαλεν ὁ βασιλεὺς τῶν Ἀσσυρίων ΣΑΑΜΑΝΑΣΑΡΟΣ μετὰ στρατιωτικῆς δυνάμεως εἰς τὴν χώραν αὐτοῦ, ἐξεπόρθησε τὴν Σαμάρειαν καὶ ἔφερε (722) τὸν βασιλέα μετὰ μεγίστου μέρους τοῦ λαοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν ΑΣΣΥΡΙΑΚΗΝ ΑΙΧΜΑΛΩΣΙΑΝ. Ἀνεμίχθησαν δὲ ζῆνοι λαοί, καὶ ἐκ τῆς ἀναμίξεως αὐτῶν μετὰ τῶν ἐπιμεινάντων Ἰσραηλιτῶν ἐγενήθησαν οἱ ΣΑΜΑΡΕΙΤΑΙ. — Τὸ βασίλειον ὅμως τοῦ Ἰούδα διήρκεσεν 130 ἔτη περισσότερον. Διότι ἔγεινε μὲν μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ἰσραὴλ φόρου ὑποτελὲς εἰς Ἀσσυρίους, ἀλλ' ὅτε οὗτοι περιήλθον εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς Αἰγυπτίους, προσετέθη ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰούδα εἰς τοὺς τελευταίους, καὶ ἠρνήθη εἰς τοὺς Ἀσσυρίους τὸν φόρον. Τότε δ' ὤρμησεν ὁ βασιλεὺς τῶν Ἀσσυρίων Σαναχάριβος κατὰ τῆς Ἱερουσαλήμ, καὶ ἐπολιορκήσεν αὐτήν. Ἄλλ' ἡ ὥρα τοῦ Ἰούδα, ὅπου ἔβασιλευεν ὁ εὐσεβὴς βασιλεὺς Ἐζεκίας, δὲν εἶχε φθάσει ἀκόμη. Εἰς μίαν δηλ. νύκτα ἐξηρανίσθη σχεδὸν κατὰ κράτος τὸ στράτευμα τῶν Ἀσσυρίων, καὶ ὁ Σαναχάριβος ἐγκατέλιπε (713) τὴν χώραν κατεχόμενος ὑπὸ δεινοῦ τρόμου. Πρῶτον δ' εἰς τὸν νικηφόρον βασιλέα τῆς Βαβυλωνῆς ΝΑΒΟΥΧΟΔΟΝΟΣΟΡΑ ἦτο δεδομένον νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὸ ὑπὸ νέας εἰδωλολατρείας μολυσμένον κράτος τοῦ Ἰούδα. Ἐξεπόρθησε δὲ (600) τὴν Ἱερουσαλήμ, ἐσύλησε τὸν ναὸν, ἔφερε τὸν βασιλέα καὶ τοὺς προκριωτέρους κατοίκους εἰς τὰ ἐνδότερα τοῦ κράτους αὐτοῦ, καὶ ἐπίστε με βαρεῖαν χεῖρα τοὺς ἐναπολειφθέντας. Τοῦτο δὲ παρεκίνησε τὸν βασιλέα ΣΕΔΕΚΙΑΝ νὰ δοκιμάσῃ μίαν φορὰν ἀκόμη τὴν τύχην τῶν ὄπλων· μὲ ὀλίγον ὅμως ἀποτέλεσμα. Ὁ Ναβουχοδονόσορ ἔκαυσε τὸν ναὸν καὶ τὴν πόλιν, ἔσφαξε τοὺς κατοίκους, καὶ ἔφερε τελευταῖον τὸν τυφλωθέντα βασιλέα μὲ τὸ μέγιστον μέρος τοῦ λαοῦ εἰς τὴν ΕΒΔΟΜΗΚΟΝΤΑΕΤΗ ΑΙΧΜΑΛΩΣΙΑΝ ΤῶΝ ΒΑΒΥΛΩΝΙΩΝ (588). Κατακτισθέντες δ' ὑπὸ τῆς ἀνάγκης « εἰς τὸν ποταμὸν τῆς Βαβυλωνῆς », ἐστράφησαν πάλιν οἱ Ἰουδαῖοι πρὸς τὸν θεὸν τῶν πατέρων αὐτῶν,

καὶ εὖρον χάριν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ. Εἰς δὲ τῶν αἰχμαλώτων, ὁ προφήτης ΔΑΝΙΗΛ, ἔφθασεν εἰς μέγα ἀξίωμα, καὶ ἀνεκοιμίζε τὴν τύχην τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ. Μετὰ τινος δὲ δεκαετηρίδας ἐξεπορεύθη ἡ Βαβυλὼν ὑπὸ τῶν Περσῶν, ὅτε ὁ Κύρος ἄσπασε (538) πάλιν τοὺς Ἰουδαίους νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν πατρίδα αὐτῶν. Μικρὸν ἐν τούτοις μέρος ἐπέστρεψε κατὰ πρῶτον ὑπὸ τὴν ἐδηγίαν τοῦ Ζαροβάβελ, καὶ ἤρτισε τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ Ναοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως ἀπέφευγον πᾶσαν πρὸς τοὺς Σαμαρίτας ἀνάμιξιν, ἐκ μίσους ἐπεχείρησαν οὗτοι νὰ παρεμβάλλωσι κωλύματα εἰς τὸ σχέδιον αὐτῶν κατὰ πάντα τρόπον. Ἐπέτυχον δὲ νὰ ἐκδοθῇ διάταγμα ἀπαγορευθῶν (515) τὴν ἀρξαμένην οἰκοδομήν, ἥτις διὰ τοῦτο ἐπὶ Δαρείου μόνον ἀπετελέσθη. Βασιλεύοντος δὲ τοῦ Ἀρταξέρξου τῆς Περσίας, νέα πληθὴ, ὀδηγούμενα ὑπὸ τοῦ ΕΣΡΑ καὶ ΝΕΕΜΙΑ, ἀνεχώρησαν (460) ὀπίσω εἰς τὴν πατρίδα αὐτῶν, ἔκτισαν τὴν πόλιν, καὶ ἀποκατέστησαν πάλιν τοὺς νόμους τοῦ Μωϋσέως. Αἱ συμφοραὶ εἶχον διδάξει αὐτοὺς, ὅτι ἐμμένοντες μόνον σταθεροὶ εἰς τὴν πίστιν τῶν πατέρων αὐτῶν, ἤθελον ἐλπίζει σωτηρίαν· διὸ ἀπέφευγον ἀπὸ τοῦδε ἐπιμελῶς τὴν λατρείαν τῶν εἰδώλων, καὶ πᾶσαν ἐπιμιξίαν πρὸς τοὺς προσκυνούντας τὰ εἰδωλα ἐθνικούς.

§. 24. 6'. Φιλολογία τῶν Ἑβραίων. Ὡς ἡ ἱστορία, πολιτεία καὶ ὅλος ὁ βίος τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἀνεφέρετο εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Ἰεχωβά, οὕτω καὶ ἡ φιλολογία αὐτῶν, ἥτις διαιρεῖται εἰς ἱστορικὰ, ποιητικὰ καὶ προφητικὰ συγγράμματα. — Καὶ τὰ μὲν ἱστορικὰ βιβλία πραγματεύονται περὶ τῆς ἐγκαθιδρύσεως τοῦ θεοκρατικοῦ συστήματος ἐν τῇ πολιτείᾳ, περιέχοντα καὶ τὴν ἀκριβῶς ὠρισμένην νομοθεσίαν αὐτοῦ. Ἀποχωρισμένα ὀλοτελῶς ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῶν ἄλλων λαῶν, φέρουσι τὰ βιβλία ταῦτα, ἐν τῇ αὐστηρῶς ἐθνικῇ καὶ θρησκευτικῇ αὐτῶν ιδιότητι, ἐπικὸν χαρακτῆρα. — Τὰ δὲ ποιητικὰ ἔργα εἶναι τοῦτο μὲν καθαρῶς λυρικά, ὡς οἱ τὴν λατρείαν τοῦ Ἰεχωβά ἀποβλέποτες ψαλμοὶ, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ Δαβὶδ ἔδωκε τὸν ἀληθῆ αὐτῶν τύπον, ἀν καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν ἐν τῇ ὑπαρχούσῃ συλλογῇ (Ψαλτηρίῳ) δὲν ᾄδει αὐτοῦ τοῦ Δαυὶδ,

τοῦτο δὲ διδακτικὰ, ὡς οἱ πρὸς ἐξύμνησιν τῆς θείας προνοίας καὶ δικαιοσύνης ἐξεργασθέντες λόγοι τοῦ λαοῦ ὑπὸ τοῦ εὐσεβοῦς, βαρβάρου ὑποστάντος δοκιμασίας Ἰωβ, ἢ ἢ ἐκ τοῦ κόλπου τοῦ λαοῦ προσελθοῦσα γνωμικὴ ἢ ἀποφθεγματικὴ ποίησις, ὡς εὐρίσκειται ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν παροιμιῶν τοῦ Σολομῶντος. — Ὡς δ' οἱ ψαλμοὶ μένουσι « μέγα κάτοπτρον » τῆς θρησκευτικῆς καταστάσεως τοῦ πνεύματος τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων, οὕτω καὶ αἱ παραινέσεις, περὶ τιμωρίας λόγοι καὶ προφητεῖαι τῶν θεοπνευστῶν, ὑπὸ τῆς θρησκείας καὶ τῆς πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπης ἐνθουσιασμένων προφητῶν. Κατὰ τὴν γνώμην δ' αὐτῶν, πᾶσα μὲν σωτηρία προέρχεται ἐκ τῆς πληρώσεως τῶν θείων διαταγμάτων, πᾶσα δὲ συμφορὰ ἐκ τῆς καταφρονήσεως αὐτῶν· διὸ βλέπουσιν εἰς ὅλα τὰ δεινὰ καὶ πάθη τὴν τιμωροῦσαν καὶ ἀνταποδίδουσαν χεῖρα τοῦ θεοῦ, καὶ εἰς τὴν ἐπιστροφήν καὶ μετάνοιαν τὸ μόνον μέσον τῆς ἀπολυτρώσεως. Ἡ ἐπιστροφή ὅμως αὕτη καὶ μετάνοια δὲν πρέπει νὰ συνίσταται εἰς τὸν ἐξωτερικὸν ἀγνισμόν, εἰς θυσίας, προσευχάς, νηστείας, ἀλλ' εἰς τὴν ἠθικὴν διόρθωσιν καὶ τὸν ἀναμάρτητον βίον. Βυθισμένοι δ' ὅλως εἰς τὴν θεωρίαν τῶν θείων, δὲν συγγράφουσιν οἱ Προφῆται τὰς εἰς αὐτοὺς ἐμπνεομένας ιδέας ὡς ἰδίας ἑαυτῶν, ἀλλ' ὡς ἐννοίας, παραινέσεις, ἀπειλὰς καὶ διαταγὰς τοῦ Ἰεχωβά. Οἱ δραστηριώτατοι δ' αὐτῶν καὶ διασημότητοι ἔζων περὶ τοὺς χρόνους τῶν πρὸς τοὺς Ἀσσυρίους πολέμων, μεταξὺ τῶν ὑποίων πάλιν ἐξέχει λαμπρῶς ὁ Ἡσαίας. Βίς δὲ τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς δημιουργικὰς τέχνας ἐλίγον προώδευσαν οἱ Ἰουδαῖοι· τὸ πνεῦμα αὐτῶν δὲν ἦτο εὐφρὺς πρὸς τὴν τέχνην, καὶ ὁ αὐστηρὸς μονοθεϊσμός ἐκώλυσε τὴν ἀνάπτυξιν τῆς πλαστικῆς καὶ ζωγραφίας.

8. Μῆδοι καὶ Πέρσαι.

§. 25. Ἡ Μῆδια καὶ Περσία, χῶραι, ἐνθα τραχέα, ἐνίοτε γοητευτικὰ ὄροπέδια διαδέχονται νομάς χλοερὰς καὶ ἀγρούς γονίμους, κατωκοῦντό ποτε ὑπὸ φύλων, ἅτινα εἰλκον τὴν καταγωγὴν αὐτῶν ἐκ τῶν περαιτέρω πρὸς ἀνατολὰς κατοικοῦντων

πνναρχαίων ΖΕΝΑΙΚΩΝ ΛΑΩΝ. Εἶχον δὲ θρησκευτὴν ἀξίαν λόγου, τὴν ὁποίαν παλαιός τις σοφός, ὁ ΖΩΡΟΑΣΤΡΗΣ, εἶχε καθιδρύσει καὶ καταλείπει εἰς τὸ ἱερὸν βιβλίον Ζερδαβέστην. Κατὰ τὴν διδασκαλίαν δὲ ταύτην ὑπάρχει διπλὸν πρωτόγονον ὄν, τὸ Πνεῦμα τοῦ Φωτός (Ὁρομάζης) καὶ τὸ πονηρὸν Πνεῦμα τοῦ Σκότους (Ἀριμάνης). Ἀμρότερον δ' ἔχουσι στρατιὰς ὁμοίων πνευμάτων ὑπ' ἐξουτὰ, καὶ εὐρίσκονται εἰς ἀδιάκοπον πόλεμον πρὸς ἀλλήλους, διὰ τὴν ἐπιτύχουσι τὴν κυριαρχίαν τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἀνθρώπων, μέχρις οὗ νικήσει εἰς τὸ τέλος τοῦ κόσμου τὸ Πνεῦμα τοῦ Φωτός, ὅτε τὸ κακὸν ἐξαφανίζεται καὶ οἱ ἄνθρωποι γίνονται εὐδαίμονες. Ἡ πίστις δ' αὕτη περιεκαλύπτετο ὑπὸ τῆς ἰσχυρᾶς ἰσραηλικῆς τάξεως τῶν Μάγων εἰς πανηγυρικὴν τινα λατρείαν. Καὶ ὁ μὲν θεὸς τοῦ φωτός ἐπροσκυνεῖτο ὑπὸ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἡλίου καὶ τοῦ Φωτός, τὸ δὲ Πνεῦμα τοῦ Σκότους ἐζήτουν ν' ἀπομακρύνωσι θύοντες καὶ προσευχόμενοι, λουόμενοι καὶ καθυζόμενοι, καὶ νὰ σμικρύνωσι τὸ κράτος αὐτοῦ, πολεμοῦντες καὶ ἐξαφανίζοντες τὸ κακὸν ἐν τε τῷ ἐξωτερικῷ κόσμῳ καὶ τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν καρδίᾳ.

§ 26. Καὶ ἐπὶ πολλὴν μὲν χρόνον ἦταν οἱ Μῆδοι ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν ξένων βασιλέων, μέχρις οὗ ἀναλαβόντες τέλος θάρρους, ἠγωνίσθησαν ἀνδρείως, καὶ ἀνέκτησαν τὴν ἐλευθερίαν αὐτῶν. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐπέτυχόν τινες ἐμπειροπόλεμοι βασιλεῖς, γὰρ καταπίεσωσι πάλιν τὴν νεωστὶ προσκτηθεῖαν ἐλευθερίαν τοῦ λαοῦ, καὶ νὰ καθιδρύσωσιν ἀπεριόριστον στρατιωτικὴν ἀρχήν. Συγχρόνως δ' ὑπέταξαν ἄλλους γείτονας λαούς, ἐν οἷς καὶ τοὺς ὁμοφύλους Πέρσας, οἵτινες ἀπὸ ἑκατονταετηρίδων τινῶν ἐποίμακινον ἐν τῇ ὠραίᾳ « ἰππικῇ χώρᾳ » Περσιστᾶν κατ' ἀρχαῖόν, ἀπλοῦν τρόπον τὰ ποίμνια αὐτῶν, καὶ ἐνησχολοῦντο εἰς τὸ ἀγαπητὸν αὐτῶν κυνήγιον καὶ τοὺς πολέμους. Ἀλλ' ἡ ἀρχὴ αὐτῶν δὲν διήρκεσε πολλὴν χρόνον. ΑΣΤΥΑΓΗΣ (π. 515), ὁ τελευταῖος βασιλεὺς τῶν Μήδων, (οὕτως ἀναφέρουσι αἱ Περσικαὶ παραδόσεις) εἶχεν ἰδεῖ ὄνειρον, εἰς τὸ ὁποῖον οἱ ὄνειροκρίται αὐτοῦ ἔδωκαν τὴν ἐξήγησιν ὅτι ὁ υἱὸς τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ ἤθελεν ἄρξει ποτὲ τῶν Μήδων καὶ τῆς δυτικῆς Ἀσίας. Ταραχθεὶς δ' ἐκ τούτων, συνέζευξε

τὴν θυγατέρα αὐτοῦ μετὰ τινος μικροῦ ἡγεμόνος τῶν ὑποταγαμένων λαῶν, καὶ ὅτε αὕτη ἐγέννησε υἱὸν ΚΥΡΟΝ τὸνομα, διέταξεν ὁ Ἀστυάγης νὰ φογεύσωσιν αὐτὸν εἰς τὰ σκότῃ ἀπομυακρυσμένου τινὸς δάσους. Ἀλλ' ἡ συμπάθεια ποιμένος τινός, εἰς ὃν εἶχεν ἀνκτεθῆ ἡ ἐκτέλεσις τοῦ φόνου, ἔσωσε τὸν Κύρον ἀπὸ τὴν μελετηθεῖσαν κατ' αὐτοῦ τύχην. Καὶ ἀνετράφη μὲν ὡς υἱὸς ποιμένος, ἀλλὰ μειράκιον ἐτι ὄν, ἐδήλωσεν ἔν τινι παιδιᾷ τὴν ἐνοικοῦσάν αὐτῷ βασιλικὴν φύσιν, ὅπερ ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ παρουσιασθῆ ἐνώπιον τοῦ βασιλέως, καὶ νὰ γνωρισθῆ. Ὁ δ' Ἀστυάγης, ἠτυχάσας ἐκ τῶν λόγων τῶν μάντεων, ἄφησε τὸν Κύρον ν' ἀνατραφῆ ἀξίως τῆς βασιλικῆς αὐτοῦ καταγωγῆς, καὶ ἐπεμφεν αὐτὸν ἡλικιωθέντα εἰς τοὺς γονεῖς του ἐν Περσίᾳ. Ἐνταῦθα δ' ἠγέρθη ἐν τῇ ψυχῇ τούτου ἡ ἰδέα, νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν γενετικὸν μὲν, ἀλλ' ὑποταγαμένον λαὸν ἀπὸ τῆς δουλείας τῶν Μήδων, καὶ νὰ ἐξέλθῃ μετ' αὐτοῦ εἰς νίκας καὶ κατακτήσεις. Ἡ δὲ μεγαλοφυΐα, καὶ βασιλικὴ αὐτοῦ φύσις, ἐκίνησε τοὺς Πέρσας εἰς θαυμασμόν καὶ εὐπειθειαν. Ἐξεστράτευσε λοιπὸν κατὰ τῶν Μήδων· ὁ δ' Ἀστυάγης, προδοθεὶς καὶ νικηθεὶς, κατέλιπε τὸν θρόνον εἰς τὸν εὐτυχῆ αὐτοῦ ἔκγονον, ὅστις ἔγεινεν (π. 560) ἡδὴ θεμελιωτῆς κοσμοκρατορίας, ἧτις παρελαμβάνε πάντα σχεδὸν τοὺς πολιτισμένους λαοὺς τῆς Ἀσίας.

§. 27. Περὶ τοὺς αὐτοὺς δὲ χρόνους ἐβασίλευεν εἰς τὰς Σάρδεις, πρωτεύουσαν τῆς Λυδίας, ὁ βασιλεὺς ΚΡΟΪΣΟΣ, ὅστις εἶχε τόσον μέγαν πλοῦτον, ὥστε τὸ ὄνομα αὐτοῦ κατήνησε παροιμιώδες. Ἦτο δὲ φίλος καὶ σύμμαχος τοῦ Ἀστυάγου, διὸ περιῆλθε πρὸς αὐτὸν ὁ Κύρος μετ' ὀλίγον εἰς πόλεμον. Ἀπατρηθεὶς ὑπὸ τινος διασήμεου χρησμοῦ, διέβη ὁ Κροῖσος τὸν ποταμὸν τῶν ὀρίων αὐτοῦ Ἄλυν διὰ νὰ προσβάλλῃ τοὺς Πέρσας. Ἀλλ' ἠττήθη, καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ ταχέως πρὸς τὴν πρωτεύουσαν αὐτοῦ. Ὁ δὲ Κύρος ἠκολούθησεν αὐτόν· ἐξεπόρθησε τὰς Σάρδεις, καὶ διέταξε νὰ παραδώσωσιν εἰς τὰς φλόγας τὸν αἰχμάλωτον βασιλέα. Ἦτο δ' ὁ Κροῖσος ἡδὴ ἀλυσίδετος ἐπὶ τῆς πυρᾶς, ὅτε ἡ ἐνθῆμητις τοῦ Ἀθηναίου σοφοῦ ΣΟΛΩΝΟΣ ἔσωσεν (516) αὐτὸν ἀπὸ τὸν

Θάνατον. Οὗτος δηλ. εἶχεν ἔλθει ποτὲ εἰς Σάρδεις, καὶ φιλοξενηθῆ παρά τοῦ βασιλέως. Ἐν τῇ ὑπερηράνω δὲ συναισθηθεὶ τῆς εὐτυχίας αὐτοῦ, διέταξεν ὁ Κροῖσος νὰ ὀδηγήσωσιν αὐτὸν εἰς ὅλα τὰ θησαυροφυλάκικα, καὶ νὰ τῷ δείξωσι τὰ πλούτη του. Ἐπειτα δὲ τὸν ἠρώτησεν, ἂν νομίζῃ αὐτὸν τὸν εὐτυχέστατον θνητὸν, πεποισθῶς ἀκράδάντως, ὅτι ὁ Σόλων ἤθελεν ὀνομάσει αὐτόν. Ἄλλ' οὗτος ὠνόμασε πρῶτον μὲν τὸν Ἀθηναῖον Τέλλον, ὅστις ἔχων περιουσίαν ἐπαρκῆ, ἐγέννησεν ὠραίους καὶ εὐπαιδεύτους υἱοὺς καὶ ἐγγόνους (ἐπιζήσαντας αὐτῷ), ἔπασσε μαχόμενος εἰς νικηρόρον ἀγῶνα κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδος αὐτοῦ, καὶ ἐτάρῃ ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν του εἰς τὴν θέσιν, ὅπου κατέλαβεν αὐτὸν ὁ θάνατος. Ἐπειτα δ' ἐρωτηθεὶς πάλιν ἔκρινεν εὐδαιμονεστέρους κατὰ δεύτερον λόγον τοὺς δύο νέους Κλέσβιν καὶ Βίτωννα, υἱοὺς ἱερείας τινὸς ἐν Ἀργεῖ, καὶ διηγήθη ὡριεὲ ποτε ἡ μήτηρ αὐτῶν νὰ ὑπάγῃ πρὸς θυσίαν τινὰ εἰς τὸν ναόν, ἐπειδὴ δὲ οἱ μέλλοντες νὰ σύρωσι τὴν ἄμαξαν βόες δὲν ἤρχοντο ἐγκαίρως ἐκ τοῦ ἀγροῦ, ἐξεύχθησαν οἱ ἴδιοι νέοι εἰς τὴν ἄμαξαν, καὶ ἔσφαραν αὐτὴν εἰς τὸν ναόν· τότε δ' ἰκέτευσεν ἡ μήτηρ νὰ πέμψῃ ἀντιμισθίαν διὰ τοὺς υἱοὺς της ἢ Ἦρα ὅτι ἤθελεν εἶσθαι καλλίτερον εἰς τοὺς ἀνθρώπους· μεθ' ἧ κοιμηθέντες οἱ νέοι εἰς τὸν ναόν, δὲν ἐξύπνησαν πλέον. Ὅτε δ' ὁ Κροῖσος ἐξέφρασε τὴν ἀγανάκτησιν αὐτοῦ, ὅτι ὁ Ἀθηναῖος σοφὸς δὲν ἔκρινε τὴν εὐτυχίαν αὐτοῦ ἴσῃ τοῦλάχιστον πρὸς τὴν εὐτυχίαν ἀπλοῦ πολίτου, ἔδωκεν εἰς αὐτὸν οὗτος τὴν ἀξιωματικόνον ἀπάντησιν· « *μηδένα πρὸ τοῦ τέλους μακάριε* ». Αἱ δὲ λέξεις αὗται, τῶν ὁποίων τὴν ἀλήθειαν ἐνόησεν ὁ Κροῖσος ὀλίγον μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Σόλωνος, ὅτε ἐρονεύθη ὁ ἀγαπητὸς αὐτοῦ υἱὸς Ἄττος, βληθεὶς ὑπ' ἀκοντίου ἐν ᾧ ἐκινήγει, ἦλθον τῶρα εἰς τὴν ἐνθύμησιν τοῦ αἰχμαλώτου βασιλέως. καὶ ἐβόησεν ἐν μέσῳ τῶν ὀδυνῶν αὐτοῦ· ὦ Σόλων! Σόλων! Ἡ φωνὴ αὕτη διήγειρε τὴν περιέργειαν τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν. Τὸν διέταξε νὰ διηγηθῇ τὸ συμβεβηκὸς καὶ συγκινηθεὶς ὑπὸ τῆς ἀληθείας τῶν λόγων τοῦ Σόλωνος, ἠλευθέρωσε τὸν Κροῖτον, τὸν ἐτίμα μέγανως, καὶ τὸν ἐσυμβουλεύετο εἰς ὅλας αὐτοῦ τὰς ἐπιχειρήσεις.

§. 28. Ἐπίσης δ' εὐτυχῶς ὑπέταξεν ὁ Κύρος τὸ κράτος τῶν Βαβυλωνίων. Ὅτε δηλ. οἱ Βαβυλώνιοι, ἐν τῇ βεβαίᾳ συναισθήσει τοῦ ἀκαταμαχίτου τῆς πόλεως αὐτῶν, ἐπανηγυρίζον ἐορτὴν τινα, παροχετεύσαντες οἱ Πέρσαι βραχίονά τινα τοῦ Εὐφράτου εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν, ἔσφαξαν τὸν βασιλέα Ναβόνησσον ἐν τοῖς ἀνκτόροις αὐτοῦ, καὶ ἐλεηλάτησαν τὴν χώραν. Οὕτω δὲ καὶ ἡ Συρία, Παλαιστίνη καὶ Φοινίκη, ὑπέτάγησαν εἰς τοὺς Πέρσας, καὶ οἱ αἰχμάλωτοι Ἰουδαῖοι ἔλαβον (538) τὴν ἄδειαν νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν πατρίδα των (§. 24).— Ὀλίγον δὲ μετὰ ταῦτα ἐπεχείρησεν ὁ Κύρος ἐκστρατεῖαν κατὰ τῶν ΜΑΣΣΑΓΕΤΩΝ, ἀγροῦ, νομαδικοῦ λαοῦ, πλησίον τῆς Κασπίας θαλάσσης. Ἐγενε δὲ διὰ πανουργίας κύριος μεγάλου μέρους τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοῦ μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτοῦ, υἱοῦ τῆς βασιλίσσης τῶν Μασσαγετῶν, Τόμυρις, τὸ ὁποῖον ἐλύπησε τὸν τελευταῖον τόσον πολὺ, ὥστε, καίπερ ἐλευθερωθεὶς ὑπὸ τοῦ Κύρου, ἀποχειρίσθη. Πλησθεῖσα ὀδυνῶν καὶ αἰσθημάτων ἐκδικήσεως, συνήθροισέ τώρα περὶ ἐαυτὴν ἡ βασίλισσα ὄλον τὸν ἀκὸν αὐτῆς, καὶ ἐνίκησε (529) τοὺς Πέρσας εἰς φοινικὴν παρὰ τὸν ποταμὸν Ἰαζάρτην μάχην, ἐνθα ἐφρονεῦθη αὐτὸς ὁ Κύρος μετὰ τῶν ἐπιλέκτων τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ. Τότε δ' ἡ βασίλισσα Τόμυρις ἐβύθισε τὴν ἀποκοπεῖσαν κεφαλὴν τοῦ ἰσχυροῦ βασιλέως τῶν Περσῶν εἰς ἀσκὸν πλήρη αἵματος, ἐπιλέγουσα· « κορέσθητι νῦν αἷματος, ἐκ τοῦ ὁποῖου δὲν ἠδυνήθης νὰ πῆς ἀρετὸν εἰς τὴν ζωὴν σου ».

§. 29. Ὁ δὲ πολεμικὸς καὶ βίαιος υἱὸς τοῦ Κύρου ΚΑΜΒΥΣΗΣ (529 — 521) ἐξέτεινε τὸ Περσικὸν κράτος, κατακτίσας τὴν Αἴγυπτον. Τρομερὰ δ' ἦτον ἡ τύχη τῶν παρὰ τὸν Νεῖλον οἰκούντων. Ὁ ἀτυχὴς βασιλεὺς Ψαμμήνιτος ἀπέθανε βίβιον θάνατον, ἀφ' οὗ εἶδε τὴν κάλωσιν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, καὶ τὴν ἐξύβρισιν τῶν υἱῶν του· οἱ ναοὶ καὶ τὰ ἱερὰ ζῶα ἐφρονεῦθησαν, οἱ θεσχυροὶ διηρπάγησαν, οἱ κάτοικοι κατεπιέσθησαν καὶ κτεχλευάσθησαν. Ὁ δὲ Καμβύσης πικρανθεὶς ποτε, διότι ὁ βασιλεὺς τῶν Αἰγυπτίων δὲν ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὴν ἰδίαν αὐτοῦ θυγατέρα εἰς σύζυγον, ἀλλὰ τὴν θυγατέρα τοῦ προκατόχου του, ἐνάγκασε τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως καὶ τὰς

προκρίτους παρθένους τοῦ κράτους νὰ ἐνδύθωσι δουλικά ἐνδύματα, καὶ νὰ φέρωσιν ὕδωρ, καὶ διέταξε νὰ ἀπαγάγωσιν εἰς θάνατον τὸν υἱὸν τοῦ βασιλέως μετὰ δύο χιλιάδων νέων Αἰγυπτίων. Ἐνῶ δ' ὄλοι οἱ παρόντες εἰς τὴν θεῶν τοιούτων δεινῶν ἐθρήνουν μεγαλοφώνως, μόνος ὁ Ψαμμῆνιτος ἔμενεν ἀδάκρυτος. Ἄλλ' ὅτε τίς τῶν ποτὲ μὲν ὁμοτραπέζων αὐτοῦ, νῦν δ' ἐν τῷ γήρατι ἐπαίτης, διέβη ἔμπροσθεν αὐτοῦ, καὶ ἐζήτηε ἐλεημοσύνην ἀπὸ τοὺς στρατιώτας, ἤρχισε νὰ κλαίῃ μεγαλοφώνως. Ἐρωτηθεὶς δ' ὑπὸ τοῦ Καμβύσου τὴν αἰτίαν, ἀπεκρίθη ἡ μὲν συμφορὰ τοῦ οἴκου μου εἶναι παραπολὺ μεγάλη, ἢ ὥστε νὰ κλαίω, ἀλλ' ἡ ἀνάγκη αὕτη τοῦ φίλου εἶναι ἀξία δακρύων. — Ἄλλὰ καὶ τοὺς Πέρσας κατέλαβε τὸ βαρὺ πεπρωμένον. Δύο στρατοὶ, τοὺς ὁποίους ὁ Καμβύσης εἶχε στείλει πρὸς ἐκπόρθησιν τῆς ἐπικρατείας τῶν ἱερέων Ἀμμωνίου, ἐχάθησαν εἰς τὰς ἐρήμους τῆς Λιβύης. Ἡ ἐπικράτεια δ' αὕτη εἶχε τὸ κέντρον αὐτῆς εἰς τὸν γὰδρ καὶ τὸ μαχτεῖον τοῦ φέροντος κέρτα κριοῦ Ἰδὸς Ἀμμωνος, ἐπὶ τῆς Ὀάσεως Σιδά, καὶ ἦτον ὡς τὸ παλαιὸν κράτος τῶν ἱερέων Μερῶν, ἧς εὐρίσκετο ἐν τῷ μέσῳ τῆς Νουβίας μεταξὺ ἀγρίων Νηγηρικῶν λαῶν, ἀποικία τῆς πόλεως τῶν Φραρώνων Θηβῶν. — Ὁ Καμβύσης ἀπέθανε μετ' ἑπταετῆ τυραννικῆν βασιλείαν συνεπεῖα τυχαίας τινὸς πληγῆς, τὴν ὁποίαν ἔπαθεν ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐκυτοῦ ξίφους. Οἱ δ' Αἰγύπτιοι ἀπέδωκαν τὸν ταχὺν αὐτοῦ θάνατον εἰς τὴν ἐκδίκησιν τῶν θεῶν διὰ τοὺς βεβηλωθέντας αὐτῶν ναοὺς, καὶ τὰ ἐξυβρισθέντα ἱερά (μάλιστα δὲ διὰ τὴν σφαγὴν τοῦ ἱεροῦ βοῦς Ἀπιδος), καὶ διὰ τὸν φόνον τῶν ἱερέων.

§. 30. Ἐπειτα δ' ἔγινε μὲν κύριος τοῦ θρόνου μάγος τίς, ὅστις προσεποιεῖτο ὅτι ἦτον ὁ (φρονευθεὶς) ἀδελφὸς τοῦ Καμβύσου, Σμέρδης, ἀλλ' ἀνεκαλύφθη μετὰ τινὰς μῆνας καὶ ἐφρονεῦθη ὑπὸ ἑπτὰ προκρίτων Περσῶν. Νῦν δὲ συνεφώνησαν οὗτοι νὰ ἱπποδρομήσωσι πρὸς τὸν ἀνατέλλοντα ἥλιον, καὶ οὗτινος ὁ ἵππος ἤθελε πρῶτος χρεμετίσει, ἐκεῖνος νὰ γείνη βασιλεὺς. Οὕτω δ' ἐπέτυχεν ὁ γαμβρὸς τοῦ Κύρου ΔΑΡΕΙΟΣ (υἱὸς τοῦ Ἰστάσπου) τὸν θρόνον, τὸν ὁποῖον κατεῖχεν οὐχὶ ἄνευ δόξης 36 ἔτη (521—485). Ὡν δὲ λαμπροτάτης καταγωγῆς, ἦγονεν ἐν ἐκυτῷ τὴν

ἡλο

ὄξυνοι καὶ καρτερίαν τοῦ πολιτικοῦ μετὰ τὴν ἐμβριθειαν καὶ ἡρωϊκὴν ἀνδρίαν τοῦ στρατιωτικοῦ, καὶ ἦτον εὐσεβῆς ὁπαδὸς τῆς τοῦ φωτὸς θρησκείας τοῦ Ζωροάστρου, χωρὶς ὅμως νὰ καταδιώκη, ὡς ὁ θρησκομανὴς προκατόχος του, τὰς ἄλλας θρησκείας. Ὁ Δαρείος διήρθεσε τὸ κράτος αὐτοῦ εἰς ἐπαρχίας (Σατραπείας), διέταξε τὰ περὶ τοὺς φόρους, καὶ διεξήγαγε μεγάλους πολέμους. Τὰ ὄπλα του ὅμως δὲν ἦσαν πάντοτε νικηφόρα. Διότι, ὅτε ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν νομαδικῶν κατοικίων τῶν περὶ τὸν κάτω Δούναβιν (μέχρι τοῦ Δανάπριος [Βορυσθένους]) ἐρήμων χωρῶν, οἵτινες ἔφερον τὸ ὄνομα Σκυθίαι, ἀπεστύροντο οὗτοι μετὰ τὰς ἀγέλας αὐτῶν καὶ σκηνάς, καὶ ἄφινον τοὺς ἀγρούς των ἐρήμους εἰς τοὺς ἐχθρούς, οἵτινες, πᾶσχοντες ἔλλειψιν τροφίμων, ἔφθασαν μετ' ὀλίγον εἰς τὸ χεῖλος τῆς ἀπωλείας, καὶ καταδιωκόμενοι ὑπὸ τῶν Σκυθῶν, ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπιχειρήσωσι δυσκολιωτάτην ὑποχώρησιν πέραν τοῦ Δουνάβεως.

§. 31. Ἀλλὰ τὰ ἀπλὰ ἦθη καὶ ἡ πολεμικὴ ἀρετὴ τῶν Περσῶν διεφθάρησαν μετ' οὐ πολὺ. Ἡ δὲ πολυτελής αὐτῶν, ἔνθα σμήνη αὐλικῶν ὑπαλλήλων καὶ ἱερέων συμβούλων, ὑπαρετῶν καὶ δορυφόρων, κατέτρωγον τὸν μυελὸν τῆς χώρας, ἐξηπνάνισεν τὴν εὐδαιμονίαν τῶν ἐπαρχιῶν. Εἰς τὴν βασιλικὴν τράπεζαν εὐρίσκοντο τὰ σπανιώτατα, ἐκ μακρυνῶν χωρῶν μετακομιζόμενα φαγητὰ καὶ ποτά. Γυναικωρίτης δὲ ἀσωτοτάτων καὶ δολοπλοκωτάτων γυναικῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἀπενέμοντο πολλάκις τὰ εἰσοδήματα ὀλοκλήρων πόλεων καὶ χωρῶν, διὰ νὰ ἐπαρκῶσιν εἰς τὰ κοσμήματα αὐτῶν καὶ τὴν πολυτέλειαν τῶν ἐνδυμάτων, ἠὔξησε τὰς δαπάνας καὶ τὴν τρυφήν. Ἡ αὐτὴ δ' ἤλασσε τόπον διατριβῆς κατὰ τοὺς διαφόρους καιροὺς τοῦ ἔτους· καὶ τὸν μὲν χειμῶνα διέτριβεν εἰς τὴν θερμὴν Βαβυλώνα, τὸ δ' ἔαρ εἰς τὰ Σούσα, καὶ τὸ θέρος εἰς τὰ δροσερὰ Ἐκβάτανα. Κῆποι δὲ πολυάριθμοι (Παράδεισοι), καὶ δάση μετὰ θηριοτροφεία, ἐχρησίμευον πρὸς εὐχαρίσιν τῆς λεπτυνθείσης αἰσθήσεως τῶν βασιλέων καὶ τῆς ἀγάπης τοῦ κυνηγίου τῆς Περσίας, εἰς τὰς ἐπαλλαττούσας αὐτῶν διαμονάς. Οἱ δὲ Σατραπικῶν ἐπαρχιῶν ἐμιμοῦντο τὴν πολυ-

τέλειαν καὶ τὰς δαπάνας τῆς βασιλικῆς αὐλῆς πρὸς καταστροφήν τῶν χωρῶν, αἵτινες ὑπ' οὐδενὸς ἐπροστατεύοντο νόμου, ἢ τακτικοῦ δικαστηρίου, κατὰ τῆς αὐθαιρεσίας καὶ τῆς τυραννίας. — Ἄλλως δὲ τὸ ἀπέραντον Περσικὸν κράτος ἦτον ἐπισώρευσις μόνον ἀνομοιοτάτων στοιχείων, ἔνθα τὰ διαφορώτατα ἔθνη ἦθη καὶ ἔθιμα εὐρίσκοντο παρ' ἀλλήλοις, ἀνευ ἑσπεριτικοῦ δεσμοῦ δυνάμεως καὶ στερεότητος. Καὶ εἰς αὐτὸν δὲ τὸν στρατὸν διετήρησαν οἱ διάφοροι λαοὶ τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν ἐνδυμασίαν, τὸν ὅπλισμὸν αὐτῶν, καὶ τὸν τρόπον τοῦ πολεμεῖν. Εἰς δὲ τὰς ἐπιστήμας καὶ τὴν φιλοσοφίαν ὀλίγον προώδευσαν οἱ Πέρσαι. Ἐξ ἐναντίας δὲ δεικνύουσι τὰ μεγαλοπρεπῆ ἑρείκια τῆς Περσποπόλεως, μὲ τοὺς πλήρεις γλυπτῶν κοσμημάτων κίονας, τὰς κεκοσμημένας κλίμακας καὶ τοὺς λαμπροὺς τοίχους, ὅτι δὲν ἔμειναν ὀπίσω ἄλλων λαῶν τῆς Ἀνατολῆς εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν καὶ γλυπτικὴν.

Β'. Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ.

Ι. Σύνοψις γεωγραφική.

α). Ἡ Ἑλληνικὴ Ἡπειρός.

§. 32. Ἡ Ἑλλάς εἶναι τὸ μεσημβρινὸν μέρος μεγάλης χερσονήσου, ἣτις πρὸς βορρᾶν μὲν εἶναι εὐρεῖα καὶ συνεχῆς, πρὸς μεσημβρίαν δὲ στενὴ, ἀκανόνιστος καὶ πλήρης κόλπων. Διακοπτομένη δὲ ὑπὸ πολλῶν σειρῶν ὄρεων, συνίσταται ἐξ ὄρεινῶν καὶ λοφοδῶν τόπων, αἵτινες διαιροῦσι τὴν Ἡπειρον εἰς πλῆθος μικρῶν, ἀποκεκλεισμένων καὶ ἀποκεχωρισμένων πεδιάδων, καὶ ἐβοήθησαν τὴν γένεσιν πολλῶν κειχωρισμένων κρατῶν. — Ἡ Ἑλλάς διαιρεῖται εἰς Βόρειον Ἑλλάδα, Στερεάν Ἑλλάδα, καὶ Πελοπόννησον. Α'. Καὶ ἡ μὲν Βόρειος Ἑλλάς συνίσταται ἐκ τῆς ὄρεινῆς χώρας Ἡπείρου, καὶ ἐκ τῆς Θεσσαλίας. Μεταξὺ δὲ τῶν δύο τούτων χωρῶν προχωρεῖ ἀπ' ἄρκτου πρὸς μεσημβρίαν τὸ ἄγριον, ὄξυκάρυρον, σχεδὸν πάντοτε χιονοσκεπαστον ὄρος Πίνδος. Ἡ δὲ Θεσσαλία εἶναι χώρα περικεκλεισμένη ὑπὸ τῶν διαφόρων βραχιόνων τοῦ Πίνδου, μετ' εὐφῶρων πεδιάδων, καὶ νομῶν ἄρμοδιῶν πρὸς τροφήν ἵππων.

Ἡ δὲ κοιλάς τὰ *Τέμπη*, ὄχι μακρὰν τοῦ πολυκορύφου ὄρους τῶν θεῶν *Ὀλύμπου*, ἦτο περίφημος εἰς τὴν ἀρχαιότητα διὰ τὰς φυσικὰς αἰτίας κλιονάς. Μεταξὺ δὲ τῶν πόλεων λόγου ἄξιαι εἶναι ἡ *Δάρισσα*, παρὰ τὸν Πηνειόν· ἡ *Φάρσαλος*, μὲ τὸ πεδίον τῆς μάχης, καὶ ἄλλαι. Ἡ δὲ μεσημβρινή ἄλυσις τῶν ὄρεων ὀνομάζεται *Οἶτη*· μεταξὺ δὲ τῶν πηπέδων αὐτῆς καὶ τοῦ θαλάσσιου κόλπου κείται στενὴ κοιλάς, ἣτις ἀποτελεῖ τὴν μόνην δυνατὴν εἴσοδον ἀπὸ τῆς Θεσσαλίας εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα· εἶναι δὲ αὕτη τὸ περίφημον στενὸν τῶν *Θερμοπυλῶν*.

— Β'. Ἡ δὲ *Στερεὰ Ἑλλάς*, ἡ ἀπλῶς *Ἑλλάς*, διασχιζομένη ὑπὸ τῶν βραχιόνων τῆς *Οἶτης*, διαιρεῖται εἰς ὀκτὼ μικρά, ἀπ' ἀλλήλων ἀνεξάρτητα κράτη. Τὰ σημαντικώτατα δ' αὐτῶν εἶναι· 1) ἡ *Ἀττικὴ*, χώρα λοφώδης, πλουσία εἰς ἔλαιον, σῦκκ καὶ μέλι, μετὰ τῆς πρωτεύουσας *Ἀθηνῶν*, τοῦ λιμένος (καὶ πόλεως) *Πετραίων*, καὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης *Μαραθῶνος*. Ἀντικρὺ δὲ τῶν Ἀθηνῶν κείνται αἱ νῆσοι *Αἴγινα* καὶ *Σάλαμις*: ἡ μὲν περίφημος διὰ τὸν πρώϊμον αὐτῆς πολιτισμὸν, τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ ἐμπόριον, ἡ δὲ διὰ τὴν κατὰ τὸν Περσικόν πόλεμον νυμαχίαν· 2) ἡ *Βοιωτία*, μετὰ τοῦ ἱεροῦ ὄρους τῶν *Μουσῶν* *Ἑλικῶνος*, εἰς φυσικῶς ὄρσιαν, ὄρεινὴν χώραν, καὶ πλήρη πηγῶν, εὐφορος καὶ παράγουσα ἄφθονον σῖτον, μετὰ τῆς ἑπταπύλου πρωτεύουσας *Θηβῶν*, μὲ τὰς ἡρωϊκὰς *Πλαταιάς*, καὶ μὲ τὰ περίφημα πεδία τῶν μαχῶν *Λεῦκτρα* καὶ *Χαιρώνειαν*· 3) ἡ *Φωκίς*, μὲ τὸ ὡς ἔδρα τῶν *Μουσῶν* περίφημον ἀπότομον καὶ βραχῶδες ὄρος *Παρνασσόν*, εἰς φυσικὴν τῶν πέριξ τόπων μεγαλοπρέπειαν· εἰς δὲ τοὺς πρόποδας αὐτοῦ, εἰς μέρος, ὅπερ ἐνομιζέτο κέντρον α (*Ὀμφαλός*) α τῆς γῆς, ἔκειτο ἡ ἱερὰ πόλις (καὶ ναὸς) *Δελφοί*, μὲ τὸ περίφημον μνητεῖον τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ πολυαριθμοὺς λαμπρὰς οἰκοδομὰς.

— Γ'. Ἡ *Πελοπόννησος*, ἐνομενὴ διὰ τοῦ στενοῦ καὶ βραχέως *Ἰσθμοῦ* τῆς Κορίνθου μὲ τὴν Ἑλλάδα. Ἡ χερσόνησος δ' αὕτη, ἡ καὶ κατὰ τὰ τέσσαρα αὐτῆς μέρη ὑπὸ θαλάσσης περικλυζομένη, εἶναι ὅλη σχεδὸν ὄρεινὴ χώρα. 1) Ἐν τῷ μέσῳ δ' ὑφύεται ἡ τραχεῖα *Ἀρκαδία*, μὲ θελυτικὰς κοιλάδας καὶ πλουσίας νομάς, κατοικουμένη ὑπὸ ἀνδρείου, ποιμενικοῦ λαοῦ.

Ἐκ τῶν διασημοτάτων δὲ πόλεων τῆς χώρας εἶναι ἡ *Μαγνεία*, καὶ ἡ κατὰ βούλευμα τοῦ Ἐπαμινώνδου κτισθεῖσα *Μεγαλόπολις*. Εἰς δὲ τὸ ἀρκτικὸν τῆς Χερσονήσου κεῖται 2) ἡ *Ἀχαΐα*, παρὰ τὴν Κορινθιακὸν κόλπον μὲ 12 πόλεις, αἵτινες ἠνώθησαν κατὰ τὴν τρίτην π. Χ. ἑκατο. ταστηρίδα εἰς τὴν περίφημον *Ἀχαικὴν συμμαχίαν*. Εἰς τὴν συμμαχίαν δὲ ταύτην ἀνήκον προσέτι ἡ *Σικυὼν* καὶ ἡ πλουσία, φιλότεχνος *Κόρινθος*. Πρὸς ἀνατολὰς δ' ἦσαν 3) ἡ *Ἀργολίς*, χώρα πλήρης κόλπων καὶ βράχων, μετὰ τῆς πρωτεύουστος *Ἀργεὺς*, καὶ τῆς παλαιᾶς κηθέδρας τοῦ Ἀγαμέμνονος, *Μυκῆναι* καὶ *Τίρυνθος*, πλησίον τῶν ὁποίων εὐρίσκονται λείψανα γιγαντωδῶν ἀρχιτεκτονικῶν ἔργων (*Κυκλωπείων τειχῶν*). Πρὸς μεσημβρίαν δ' αὐτῶν ἔκειτο 4) ἡ τραχεῖα *Λακωνικὴ* ἢ *Λακεδαίμων*, μετὰ τοῦ ὄρους *Ταῦργέτου*, καὶ ὀλίγων εὐφώρων πεδίων, εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ *Εὐρώτα*· καὶ πλησίον ἡ κοσμοπεριβόητος πόλις *Σπάρτη*, μὲ 60 περίπου χιλιάδας κατοίκων. 5) Δυτικῶς δὲ τῆς *Λακεδαίμονος* ἐξετείνετο μέχρι τῆς θαλάσσης ἡ εὐφορος ὑπ' ἐλκιῶνων κεκαλυμμένη *Μεσσηνία*, μετὰ τῆς ἀκρωρείας *Ἰθάκης* καὶ τοῦ ὁμωνύμου φρουρίου, καὶ τῆς παραλίας πόλεως *Πύλου*· καὶ ἀρκτικῶς ταύτης ἔκειτο 6) ἡ πλουσία, ὡς ἱερὰ θεωρουμένη, καὶ διὰ τοῦτο μὴ βλαπτομένη κατὰ τοὺς πολέμους, χώρα *Ἡλις*, μετὰ τῆς πεδιάδος καὶ τοῦ ἱεροῦ ἄλλους τῆς *Ὀλυμπίας*, περιφήμου διὰ τοὺς *Ὀλυμπικοὺς ἀγῶνας*, πολλὰς πολυτελεῖς οἰκοδομὰς καὶ ἔργα τῆς τέχνης.

β'.) Αἱ Ἑλληνικαὶ νῆσοι.

§. 33. Πρὸς δυσμὰς καὶ ἀνατολὰς τῆς Ἑλλάδος ἔκειντο πλῆθος μικρῶν καὶ μεγάλων νήσων, αἵτινες εἶναι λόγου ἄξια διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος. Ἐξεῖχον δ' ἅπασαι σχεδὸν κατὰ τὴν εἰς οἶνον, ἔλαιον, καρποὺς τῶν μεσημβρινῶν χωρῶν κτλ. γονιμότητα, ἥσκειν μέγα ἐμπόριον, καὶ εἶχον ἐν παλαιαῖς ἤδη χρόνους μέγαν πολιτισμόν. Αἱ σημαντικώταται δ' αὐτῶν εἶναι 1) πρὸς δυσμὰς ἡ *Κέρκυρα*, ἐν παναρχαίους ἤδη χρόνους διάσημος διὰ τὸ πλοῦτον καὶ τὸν πολιτισμόν

αὐτῆς, ἔνθα βραχυτέρον οἱ Κορίνθιοι καθίδρυσαν ἀποικίαν, καὶ ἡ «*Λιθώδης*» Ἰθάκη, πατρὶς τοῦ Ὀδυσσεῶς· 2) εἰς τὴν μεσημβρινὴν δὲ θάλασσαν ἡ μεγάλη νῆσος *Κρήτη*, ἥτις ἐπὶ Ὀμήρου ἠριθμεῖ ἑκατὸν πόλεις, ἀλλ' ἦτο διαβόητος ἔνεκα τῆς πειρατείας καὶ τρομερᾶ· ἡ *Κύπρος* καὶ τὰ *Κήθυρα*, γνωστὰ διὰ τὴν ἀκόλαστον λατρείαν τῆς *Αφροδίτης*, [κεκαλυμμένη ἔδη καὶ αὐτὴ ὑπὸ Φοινικικῶν ἀποικιῶν, ἃς ἰδιοποιήθησαν οἱ Ἕλληνες] ἥτις εἶχεν ἑνταῦθα ναοὺς ἐπιφανεῖς, πρὸς οὓς ἔπλεον πλήθη λαοῦ, καὶ ἡ *Ρόδος*, περίφημος διὰ τὴν χώνευσιν τῶν μετάλλων, καὶ τὸ 70 πήχεις ὑψηλὸν χάλκινον ἄγαλμα τοῦ Ἀπόλλωνος (τὸν *Κολοσσόν*)· (ἢ εἶχον εἰσχυγὰγει αὐτόθι Φοίνικες, στήσαντες τὰ χρωματιστήρια αὐτῶν καὶ χωνευτήρια τῶν μετάλλων), 3) Πλείστας δὲ μεγάλας καὶ μικρὰς νήσους ἔχει τὸ ἀνατολικὸν *Αἰγαῖον πέλαγος*, τοῦ ὁποῦ διὰ τοῦτο τὸ ὄνομα *Ἀρχιπέλαγος* μεταχειριζόμεθα διὰ τὰ φανερώσωμεν τὴν θάλασσαν πλήρη νήσων. — Ἀντικρὺ δὲ τῆς Ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Ἑλλάδος, χωριζομένη ἀπὸ ταύτης μόνον διὰ τοῦ προθμοῦ *Εὐρίπου*, κεῖται ἡ εὐμήκης, εὐρροὸς νῆσος *Εὔβοια*, μετὰ τὰς παραλίας καὶ ἐμπορικὰς πόλεις *Ἐρέτρια* καὶ *Χαλκίδα*. Μακρότερον δὲ πρὸς ἀνατολὰς ἀπαντᾷ τις τὴν *Ἀἴγιον*, *Θάσον*, *Ἰμβρος*, καὶ *Σαμοθράκη*, πολυθρυλλήτους τὸ πάλαι ἔδρας μυστηριώδων θρησκευτικῶν ἐθίμων. Τὸ δὲ πλησίον τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Πελοποννήσου κείμενον σύμπλεγμα τῶν νήσων, φέρει τὸ ὄνομα *Κυκλάδες*, διότι κεῖνται ὡς εἰς κύκλον τινά. Τὸ κέντρον δ' αὐτῶν ἀποτελεῖ ἡ βραχυδής *Ἄηλος*, ὁ ἱερός τόπος τῆς γεννήσεως τῶν θεῶν τοῦ φωτός *Ἀπόλλωνος* καὶ *Ἀρτέμιδος*· μεταξὺ δὲ τῶν λοιπῶν αἵτινες περιστοιχίζουσι ταύτην ἐν κύκῳ σημαντικώταται εἶναι ἡ *Πάρος* ἔνεκα τοῦ μαρμάρου αὐτῆς, καὶ μάλιστα ἡ πλουσία εἰς οἶνον *Νάξος*· πρὸς ἀνατολὰς δ' αὐτῶν ἀπαντᾷ τις τὰς σποραδικῶς κειμένας *Σποράδας νήσους*. Σπουδαιόταται δὲ διὰ τε τὸ μέγεθος, τὴν γονιμότητα καὶ τὸν πολιτισμὸν, τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ἐμπορικὴν δύναμιν τῶν κατοίκων, εἶναι αἱ εἰς τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας κείμεναι νῆσοι· *Λέσβος*, μετὰ τῆς εὐδαίμονος καὶ ἀβροδιαίτου πόλεως

Μιτυλήνης, Χίος, Σάμος, Κῶς κλ., και τέλος ἡ βραχῶδης νῆσος Πάτμος, περίφημος ὡς τόπος τῆς διαμονῆς τοῦ Εὐχρηστοῦ Ἰωάννου.

2. Ἑλληνικὴ μυθολογία.

§. 34. Εἰς κἀνὲν ἄλλο μέρος δὲν ἐμορφώθη ἡ ἐθνικὴ πολυθεΐα ἰλαρώτερον ἢ παρ' Ἑλλησιν, ὧν τοὺς περὶ θεῶν λόγους (μύθους, ὅθεν μυθολογία) παρεδέχθησαν βραδύτερον κατὰ μέγα μέρος οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ ἤνωσαν μὲ τὴν ἰδίαν ἑαυτῶν θρησκείαν. Κατὰ τὴν θρησκευτικὴν δὲ ταύτην θεωρίαν, ὅπως ἐμόρφωσαν αὐτὴν προΐοντος τοῦ χρόνου οἱ Ἕλληνες, ὁ κόσμος ἦτον ἐν ἀρχῇ ἀκκτεργαστος, ἀμορφος ὕλης ὄγκος, Χάος, ἐξ οὗ ἀπεχωρίσθησαν ὡς αὐθύπεκτοι θεότητες, ἡ « Εὐρύτερος » Γῆ, ὁ Κάτω Κόσμος (Τάρταρος), τὸ Νυκτερινὸν Σκότος, τὸ ὅποιον ἐγέννησε τὸ Φῶς, καὶ τὸ δημιουργικὸν παλαιάτατον ὄν, ὁ Ἔρως. Ἡ δὲ Γῆ ἐγέννησεν ἐκ τοῦ κόλπου αὐτῆς τὸν Οὐρανὸν καὶ τὴν Θάλασσαν, καὶ παρήγαγε τότε ὄντα ὑπερανθρώπου μεγέθους καὶ δυνάμεως, τοὺς Τιτᾶνας, οἵτινες εἶχον κατ' ἀρχὰς τὴν κυριαρχίαν, μέχρις οὗ πνευματικώτερον γένος, τοῦ ὅποιον συνετάχθη περὶ τὸν βασιλέα τοῦ Οὐρανοῦ Δία, ἀφῆρσε τὴν ἀρχὴν ἀπ' αὐτῶν, κατενίκησε τοὺς ταραζάντας τὸν Οὐρανὸν Τιτᾶνας καὶ Γίγαντας, καὶ κατέθεψεν αὐτοὺς εἰς τὰς ἀβύσσους τῆς Γῆς. Ἀφοῦ δὲ κατεδαμάσθησαν οὕτως αἱ ἄγριαι δυνάμεις τῆς φύσεως, καὶ ἡ ἰσχὺς τῶν στοιχείων, ὁ μὲν Ζεὺς ἐκάθητο ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Ὀλύμπου, ὁ δὲ Πλούτων (καὶ Ἄδης καλούμενος) ἤρχεν εἰς τὸ σκοτεινὸν Βασίλειον τοῦ κάτω κόσμου (Ἄδης, Τάρταρος), καὶ ὁ Ποσειδῶν ἐδέσποζε μὲ τὴν τρίαιναν αὐτοῦ εἰς τὰ κύματα τῆς θαλάσσης. Ὁμοίως δὲ πρὸς αὐτοὺς τιμῆς ἀπήλαυεν ἡ βασίλισσα τοῦ οὐρανοῦ Ἥρα, ἡ παρθένος Πολιάς Ἀθήνη, ἡ μὲ κρᾶνος καὶ ἀσπίδα ὀπλισμένη προστάτρια ὅλων τῶν τεχνῶν καὶ πνευματικῶν ἀσχολήσεων, ὁ λαμπρὸς θεὸς τοῦ φωτός Ἀπόλλων, ἡ θελκτικὴ θεὰ τοῦ ἔρωτος Ἀφροδίτη κ. λ. Ἐκτὸς δὲ τούτων εἶναι ζωογονημένα τὰ δάση καὶ τὰ ὄρη, οἱ ἀγροὶ καὶ λειμῶνες, οἱ πο-

παμοὶ καὶ αἱ θάλασσαι, μὲ ἀνχρίθμητον πλῆθος θεῶν ὄντων (Νύμφαι, Νηρηίδες, Τρίτωνες, Ὠραὶ, θεαὶ τῶν ἐν τάξει ἐπαλαττουσῶν ὠρῶν τοῦ ἔτους, αἱ μὲ μαγευτικὰ ἄσματα πρὸς ὄλεθρον θέλγουσαι Σειρήνες κ. ἄλ.), ἅτινα παριστάνουσιν εἰκονικῶς τὸ μεγαλοπρεπὲς κράτος τῆς φύσεως, καὶ ἐπενεργοῦσι συχνὰ εἰς τὰς τύχας τῶν ἀνθρώπων καὶ γένος ἡρώων, τὸ ὁποῖον ἔλκει τὴν καταγωγὴν αὐτοῦ ἐκ τοῦ Διός, ἴσταται ὡς ἐνωτικὴ ἄλυσις μεταξὺ τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων ὡς πάλιν τὸ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων καὶ τοῦ βασιλείου τῶν ζώων χάσμα κατέχει τὸ κατώτερον γένος τῶν Σατύρων ἢ Φαίτων, οἵτινες ἔχουσιν ἠνωμένας τὰς ιδιότητες τῶν ἀνθρώπων καὶ ζώων. Ὑπὸ τὸν κόσμον δὲ τοῦτον ἐννόουν τὴν ἀνθρώπινον ζωὴν εἰς τὰς διαφόρους αὐτῆς ἐπαλλασούσας ἀναφοράς. Ἀπὸ δὲ τοῦ χρόνου τῆς γεννήσεως παραστέκει εἰς πάντα ἄνθρωπον, κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐπιγείου αὐτοῦ ὑπάρξεως, προστατευτικόν τι πνεῦμα (Δαίμων), καὶ ἐπενεργεῖ εἰς ὅλας αὐτοῦ τὰς βουλάς καὶ πράξεις, χωρὶς ὅμως νὰ περιορίζῃ τὴν ἐλευθερίαν τῆς βουλήσεως. Ἡ δὲ τοῦ οἴκου ἐστία εἶναι ἡ ἔδρα οἰκιακῶν καὶ οἰκογενειακῶν θεῶν, οἵτινες προφυλάττουσι τὴν οἰκίαν ἀπὸ τὰς συμφορὰς καὶ πᾶν δὲ σπουδαῖον συμβάν τῆς ζωῆς εἶναι ὑπὸ τὴν ἐπιμέλειαν ἰδίας τινὸς θεότητος. Τοῦναντίον δὲ πρὸς τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν, καθ' ἣν ὁ ἐπὶ τῆς γῆς βίος θεωρεῖται ὡς χρόνος μόνον δοκιμασίας καὶ διαβάσεως πρὸς ἄλλον ὑψηλότερον, ἀπέδωσαν οἱ χαίροντες εἰς τὴν ζωὴν Ἑλληνας ὅλας τὰς εὐχαριστήσεις εἰς τὴν ἐπίγειον ὑπαρξιν, καὶ παρέστησαν τὴν ἐν τῷ κάτω Κόσμῳ σκοτεινὴν ζωὴν ὡς ταλαιπώρον ἐξακολούθησιν ταύτης. Ὅμοιοι μὲ σκιας καταβαίνουσιν αἱ ψυχαὶ εἰς τὸν Ἄδην « ὅμοιοι μὲ νέφη καὶ ἀμυδρὸν φῶς τῆς ζωῆς » (*). Ἐπίστευον ὅμως ἀνταπόδοσιν καὶ ζωὴν αἰώνιον. Οἱ δ' ἀποθανόντες φέρονται ὑπὸ τοῦ νεκροπομποῦ Ἐρμού ἐνώπιον τῶν τριῶν δικαστῶν τοῦ κάτω Κόσμου, καὶ κατὰ τὴν ἀπόφασιν τούτων στέλλονται εἰς τὴν διαμονὴν τῶν δικαίων (Ἡλύσια πεδία, γῆσοι τῶν μακάρων),

(*) Ψυχὴ δ' οὐτ' ὄνειρος, ἀποπεικμένη πιστότητι. Ὀμ., Ὀδ., Δ., 222. Σ. Μ.

ἢ εἰς τὸν σκοτεινὸν τόπον τῆς καταδίκης. — Εἰς δὲ τὰς ψυχὰς ἢ τὰς σκιάς τῶν ἀποθνήσκοντων προσφέρονται ὑπὸ τῶν ἐπιμεινάντων διάφορα ἐναγίσματα ἐπὶ τῶν τάρων. — Οὗτος δ' ὁ μετ' ἐλευθερίας καὶ ὠραιότητος προικισθεὶς μυθολογικὸς κόσμος, παρεστάθη εἰς τὰ τελειότατα ἔργα τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης καὶ ποιήσεως.

Α'. Η ΕΛΛΑΣ ΠΡΟ ΤΩΝ ΠΕΡΣΙΚΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ.

1. Οἱ χρόνοι τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου.

§. 35. Ἀρχαιότατοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος ἀναφέρονται οἱ Πελασγοί ἦσαν δὲ γεωργικὸς, φιλήσυχος λαὸς, μεθρησκείαν βάσιν ἔχουσαν τὴν λατρείαν τῆς φύσεως, ἔνθα ἡ γεωμήτωρ *Δήμητρα*, ὁ γενέτης τοῦ οἴνου *Διόνυσος*, καὶ ὁ χρησμοδότης θεὸς τῆς φύσεως *Ζεὺς*, ἀπῆλαυε διαπρεπεστάτης τιμῆς, εἰς τὸ σύσκιον ἱερόν τῆς *Δωδώνης* ἐν Ἠπείρῳ. Ἡ φυσικὴ δ' αὕτη θρησκεία, καθὼς καὶ τὰ ἐρείπια παναρχαίων ἀρχιτεκτονικῶν ἔργων, πόλεων, θησαυρῶν καὶ ἀνακτόρων, κατ' ὄνομα τὰ ἀκατάστροφα *Κυκλώπεια τείχη* ἐν Πελοποννήσῳ, ἅτινα ἐπεσωρεύθησαν ἐκ πελωρίων πολυγώνων λίθων, χωρὶς συνδετικῆς κονιάματος, φέρουσιν εἰς τὴν ἰδέαν, ὅτι οἱ Πελασγοὶ εἶχον τὴν διανοητικὴν μόρφωσιν, καὶ τὰ θρησκευτικὰ ἔθιμα, ὁμοιότητα πρὸς τοὺς Ἀνατολικούς λαοὺς, καὶ ὅτι ἐπομένως πρέπει νὰ ὑπῆρξε προτέρα τις ἐπιμιξία μεταξὺ Ἑλλάδος, Ἀσίας καὶ Αἰγύπτου. Ἡ ἰδέα δὲ αὕτη ἐνισχύεται ὑπὸ τῶν περὶ Ἀνατολικῶν ἀποίκων λόγων, οἵτινες πρὸ ἀμνημονούτων χρόνων ἀπόκησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐσκέδασαν τὸν σπέρρον τοῦ πολιτισμοῦ. Οὕτως ὁ Αἰγύπτιος *Κέχρωψ* εἰς τὴν Ἀττικὴν (*Ἀθήνας*), ὁ Φοινῆξ *Κάδμος* εἰς τὴν Βοιωτίαν (*Θήβας*), ὁ Φρύξ *Πέλοψ* καὶ ἄλλοι εἰς τὴν κατ' αὐτὸν ὀνομασθεῖσαν Πελοπόννησον (νῆσον τοῦ Πέλοπος).

§. 36. Οἱ Πελασγοὶ ἐξεβλήθησαν ἢ ὑπεδουλώθησαν ὑπὸ τῶν ὁμοφύλων αὐτῶν μαχίμων *Ἑλλήνων*, οἵτινες ὑπέταξαν κατὰ μικρὸν ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Διηροῦντο δὲ εἰς τρεῖς φυλάς:

κούς ΔΩΡΙΕΙΣ (ἐν Πελοποννήσῳ), τοὺς ΙΩΝΑΣ (εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ τὰς νήσους), καὶ τοὺς ΔΙΟΑΕΙΣ (ἐν Βοιωτίᾳ καὶ ἀλλοῦ), καὶ ἀνεδείχθησαν ἐνωρὶς μεγαλοουργήσαντες πολεμικῶς, καὶ κτίσαντες πόλεις καὶ μακρυνὰς ἀποικίας. Εἰς δὲ τοὺς ποιητικῶς λόγους, τοὺς περὶ τῶν 12 ἄθλων τοῦ Ἡρακλέους, περὶ τοῦ πλοῦ τοῦ Ἀθηναίου ἥρωος Θησεῦς πρὸς τὴν κυρίαρχον τῆς θαλάσσης Κρήτην, καὶ περὶ τοῦ τολμηροῦ στόλου τῶν Ἀργοναυτῶν, περιέχονται τὰ πρῶτα ἔχνη ἱστορικῶν πράξεων, ἃν καὶ περιεκαλύφθησαν καὶ ἐκρίθησαν ὑπὸ σωρείας μύθων. Τὴν Ἀργοναυτικὴν δ' ἐκστρατείαν ἐπεχείρησεν ὁ Θεσσαλὸς ΙΑΣΩΝ, μὲ τοὺς περιφημοτάτους ἥρωας τῆς ἐποχῆς τῆς (ἐν οἷς ὁ Ἡρακλῆς, Θησεὺς, Κῆστωρ καὶ Πολυδεύκης ἐκ Λακεδαιμόνος, ὁ Θρᾷξ ψάλτης Ὀρφεὺς κ. ἄλ.), ἐπὶ τοῦ πλοίου Ἀργοῦς πρὸς τὴν μακρυνὴν « χῶραν τοῦ ἡλίου » (Κολχίδα) εἰς τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν τῆς Μαύρης « Εὐξείνου » Θαλάσσης, διὰ νὰ φέρῃ ἐκεῖθεν τὸ χρυσοῦν δέρασ, ὅπερ, ὡς διδάσκει ὁ μῦθος, εἶχε κρεμάσει αὐτόθι πρὸ πολλῶν Θεσσαλῶς τις βασιλεὺς Φρίξος, καὶ τὸ ὅποιον ἐφυλάττετο ὑπὸ αὐπίου δράκοντος. Οὗτος δ' ἄλ. ὁ Φρίξος καὶ ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ Ἐλλη, εἶχον μητριῶν κικλήν, ἥτις ἐπεβοόλευσε τὴν ζωὴν τῶν δύο παιδιῶν. Τότε δ' ἐράνη εἰς αὐτὰ ἡ ἀποθανοῦσα μήτηρ, ἡ θεὰ τῶν νερῶν Νημέτη, καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτὰ τὸν θαυμαστὸν ἐκείνον κριόν, ὅστις ἔφερεν αὐτὰ ἐπὶ τῆς θαλάσσης. Καὶ ἡ μὲν Ἐλλη ἔπλεσεν εἰς τὴν θέσιν, ἥτις φέρει ἐξ αὐτῆς τὸ ὄνομα Ἐλλησποντος, καὶ ἐπνίγη· ὁ Φρίξος ὅμως ἔφρασεν εἰς τὴν στερεάν, καὶ ἐθυσίασε τὸν κριόν. Μετ' ἐπίμοχθον δὲ πλοῦν ἔφρασεν ὁ Ἰάσων μὲ τοὺς συνεταίρους αὐτοῦ εἰς τὴν χρυσοφόρον Κολχίδα, ἐξετέλεσε μὲ τὴν βοήθειαν τῆς μαχίστης Μηδείας, θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τοῦ τόπου ἐκείνου, τὴν ἐπιχείρησιν, καὶ ἐπέστρεψεν ἔπειτα ὀπίσω μετὰ τῆς λείας. Ἀλλ' εἰς τὴν διὰ τοῦ Ὠκεανοῦ καὶ τοῦ αἰνιγματώδους ποταμοῦ Ἡριδαίου ἐπιστροφὴν, εἶχον νὰ ὑποσῶναι οἱ Ἀργοναῦται πολλὰ τεράστια συμβάντα καὶ κινδύνους, οἵτινες ἐσχημάτισαν τὴν ὑπόθεσιν πολλῶν ποιητικῶν λόγων. Ἡ περὶ τῆς ἐκστρατείας τῶν Ἀργοναυτῶν διήγησις φαίνεται, ὅτι σημαίνει τὴν ἐμπορικὴν συγκοι-

ωνίαν τοῦ Αἰολικοῦ φύλου μὲ τὰς παραλίους χώρας τῆς δυτικῆς Ἀσίας. Ὅσοι δὲ μᾶλλον ἐξέτεινον, προϊόντος τοῦ χρόνου, τὰς θαλασσοπορίας αὐτῶν οἱ Ἕλληνες, τοσοῦτω πλουσιώτερον ἐμορφῶτο ἢ περὶ αὐτῶν παράδοσις, καὶ τοσοῦτον ἀνώτερον ἐθεώρουν τὸν σκοπὸν τῶν ποντοπόρων τῆς μυθώδους Ἀργούσ.

§. 37. Τὸ σπουδαιότατον ὅμως συμβάν τῆς ἠρωϊκῆς ἐποχῆς τῶν Ἑλλήνων, εἶναι ὁ πολυθρύλλητος ΤΡΩΪΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1183). Εἰς τὸ Ἰλιον ἢ τὴν Τροίαν, ἐπὶ τῆς βορειοδυτικῆς παραλίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἦρχεν ὁ βασιλεὺς ΠΡΙΑΜΟΣ λαοῦ πλουτοῦ καὶ μορφωμένου. Ὁ νεώτατος δ' αὐτοῦ υἱὸς ΠΑΡΙΣ ἤρπατε τὴν ΕΛΕΝΗΝ, τὴν σύζυγον τοῦ βασιλέως τῆς Λακεδαιμόνος ΜΕΝΕΛΑΟΥ, ὅστις εἶχε δεχθῆ αὐτὰν φιλοφρόνως εἰς τὰ πλοῦσια εἰς χρυσὸν καὶ ἀργυρὸν ἀνάκτορά του. Τότε δ' ὁ ὕβρισθεις σύζυγος προσεκάλεσε τοὺς Ἕλληνας ἡγεμόνας νὰ ἐκστρατεύσῃσι πρὸς ἐκδίκησιν, ἣτις καὶ ἐξετελέσθη πάραυτα, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἐκ Μυκητῶν ΑΓΑΜΕΜΝΟΝΟΣ, ἀδελφοῦ τοῦ Μενελάου, καὶ διὰ τῆς συνεργίας τῶν περιφημοτάτων ἠρώων τῆς Ἑλλάδος. (Ὁ ΑΧΙΛΛΕΥΣ καὶ ὁ φίλος αὐτοῦ Πάτροκλος ἐκ Θεσσαλίας, ὁ παγοῦργος ΟΔΥΣΣΕΥΣ ἐκ τῆς νήσου Ἰθάκης, ὁ Διομήδης ἐξ Ἀργούσ, ὁ πολὺς ΝΕΣΤΩΡ ἐκ Πύλου, ὁ Αἴας καὶ ἄλλ.). Ἐκ δὲ τοῦ λιμένος τῆς πόλεως Ἀυλίδος, ὅπου ὁ Ἀγαμέμνων ἀπεφάσισε νὰ θυσιασθῆ εἰς τὴν Ἀρτεμὶν ἢ θυγάτηρ αὐτοῦ Ἰφιγένεια, ἐπλευσεν ὁ στρατὸς ἐπὶ μεγάλου στόλου πρὸς τὴν παραλίαν τῆς Ἀσίας· εὗρεν ὅμως εἰς τοὺς Τρῶας τόσον ἀνδρείους ἀντιπάλους, μάλιστα εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Πριάμου ΕΚΤΩΡΑ καὶ τὸν ΑΙΝΕΙΑΝ, ὥστε μόλις μετὰ δεκαετῆς ἀγῶνας (« πόλεμος ἀρμάτων »), καθ' οὓς αὐτοὶ οἱ θεοὶ ἐλάμβανον μέρος, ἠδυνάθη ἡ πόλις νὰ ἐκπορθηθῆ καὶ καταστραφῆ διὰ τῆς πανουργίας τοῦ Ὀδυσσεῶσ (διὰ τινος ξυλίου ἵππου τοῦ καλουμένου Δοιρείου, γέμοντος ἀνδρῶν ἐνόπλων). Καὶ ὁ μὲν Πρίαμος καὶ οἱ πλείστοι τῶν Τρῶων ἔπεσον κατὰ τὰς μάχας, ἢ ἐπὶ τῆς καταστροφῆς, οἱ δὲ λοιποὶ ἀπῆχθησαν εἰς δουλείαν. Ἀλλὰ καὶ οἱ νικηταὶ ὑπέφερον διαφοροὺς ταλαιπωρίας. Ὁ Ἀχιλλεὺς, ὁ Πάτροκλος καὶ ἄλλοι εὗρον εἰς τὸ ἴδιον πρόωρον θάνατον· ὁ Ἀγαμέμνων

ἐδολοφονήθη, μετὰ πολύμοχλον ἐπιστροφῆν, διὰ τῶν μηχανμάτων τῆς ἀπίστου συζύγου αὐτοῦ *Κλυταιμνήστρας*, καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς ἐπλανᾶτο καταληφθεὶς ὑπὸ τρικυμιῶν, δέκα ἔτη εἰς ἀξένους αἰγιαλοὺς, ἐπὶ νήσων καὶ θαλασσῶν, πρὶν ἢ τῷ ἐπιτραπῆ, νὰ ἐπανίδῃ τὴν πιστὴν αὐτοῦ σύζυγον *Πηνελόπην* καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ *Τηλέμαχον*, καὶ νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ὑπερφιάλων *μηνηστήρων*, οἵτινες ἐξήτουν τὴν χεῖρα τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ κατέτρωγον τὰ ὑπάρχοντά του.

§. 38. *Ὅμηρος*. Ὁ Τρωϊκὸς πόλεμος εἶναι σπουδαιότερος διὰ τὴν ποίησιν καὶ τὴν τέχνην, ἢ διὰ τὴν ἱστορίαν· διότι οἱ πόλεμοι τῶν ἡρώων καὶ τὰ τεράστια αὐτῶν συμβάντα, αἱ πλάναι τῶν εἰς τὰς πατρίδας αὐτῶν ἐπιστρεφόντων, ἐσχημάτισαν διττοὺς κύκλων λόγων, οἵτινες ἐλαμβάνοντο πολλακίς ὡς ὑποθέσεις τῆς ἐπικῆς ποιήσεως. Ὁ πρῶτος δὲ καὶ μέγιστος ποιητὴς, ὅστις μετεχειρίσθη τοὺς λόγους τούτους πρὸς ἔργον καλλιτεχνίας ἀθάνατον, ἦταν ὁ *Ὅμηρος* (π. 950), ὅστις κατὰ τὴν παράδοσιν ἦτο τυφλὸς αἰοδός, καὶ τοῦ ὁποίου ἡ ζωὴ εἰς τοσοῦτον εἶναι βυθισμένη σκότος, ὥστε ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἤδη ἐπτά ἤριζον πόλεις περὶ τῆς τιμῆς τῆς γεννήσεως αὐτοῦ. Τὰ δύο δὲ μεγάλα ἡρωϊκὰ ποιήματα, ἅτινα φέρουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ, εἶναι ἡ *Ἰλιάς*, ἐνθα ἐκτίθεται ἡ « ὄργη τοῦ Ἀχιλλέως », καὶ ὁ ποιητὴς διηγεῖται τὰς ἔμπροσθεν τῆς Τρωϊκῆς μάχης, κατὰ τὸ διάστημα 51 ἢ 53 ἡμερῶν τοῦ δεκαετοῦς σούτου πολέμου, καὶ ἡ *Ὀδύσσεια*, ἣτις ψάλλει τὰς τύχας καὶ τὰ τεράστια συμβάντα τοῦ Ὀδυσσεὺς καὶ τῶν συνεταίρων αὐτοῦ, εἰς τὴν δυτικὴν θάλασσαν καὶ περὶ τὴν Σικελίαν· ἔτι δὲ ἡρωϊκοκομικὸν τι ποίημα (*βατραχομομαχία*), ἐνθα παριστάνοντο αἱ μάχαι τῶν μυῶν καὶ βατράχων, καθ' ὁμοίον τινα τρόπον, καθὼς ἐκεῖ αἱ μάχαι τῶν Ἑλλήνων καὶ Τρώων ἡρώων, ἀπεδίδετο, ἀν καὶ ἀδίκως, εἰς τὸν Ὅμηρον. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ τέχνη τοῦ γράφειν ἦτογ εἰσέτι ἄγνωστος ἐν Ἑλλάδι κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, τὰ ποιήματα ταῦτα μετεδίδοντο κατ' ἀρχὰς ἀπὸ στόμα εἰς στόμα, ἀμανθάνοντο ἐκ στήθους καὶ ἐψάλλοντο κατὰ μέρη ὑπὸ περιοδευόντων ῥαψωδῶν. Ἀλλὰ

και βραδύτερον ἀκόμη, ὅτε συνηθροίσθησαν καὶ ἀνεγράφησαν, τὰ ἐνετύπωναν εἰς τὴν μνήμην τῆς νεολαίας, καὶ τὰ μετεχειρίζοντο πρὸς ἐξέγερσιν τῆς πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπης, τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος καὶ τῆς φιλοκαλίας. Ὅδοιποροῦντες δὲ ποιητὰι, Ὀμηρίδαι ὀνομαζόμενοι, ἐψάλλον μέρη τινὰ αὐτῶν εἰς τὰς πνευγύρεις τῶν Ἑλλήνων, ὧν προέταττον ἐπιλήσεις τῶν θεῶν, λυρικά ἄσματα συνοδευόμενα ὑπὸ μουσικῆς (Ὀμηρικοὶ ὕμνοι). Ὡς δ' ὑπῆρξεν ὁ Ὀμηρος ἀρχηγὸς σχολῆς αἰοδῶν ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἧτις ἐπὶ ἑκατονταετηρίδος εἰσέτι ἐξηκολούθει νὰ ποιῇ κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, οὕτως ὁ Ὀμηρὸς ἐτῆ μετὰ τὸν Ὀμηρον ἦ-ον ὁ Ἡσίοδος (π. 850) ὄρχηγὸς λυρικοῦ σχολῆς ποιητῶν, ἧτις ἤκμασε μάλιστα ἐν Βοιωτίᾳ. Τοῦ Ἡσιόδου ἔχομεν ἐπικόν τι ποίημα περὶ τῆς γενέσεως τοῦ κόσμου, τῆς ἀρχῆς καὶ τῶν διαφόρων τυχῶν τῶν Ἑλληνικῶν θεῶν (Θεογονία), καὶ διδασκατικόν τι ποίημα, « Ἔργα καὶ Ἡμέραι ». Τὸ παρ' Ὀμήρῳ εὐχρηστικὸν μέτρον, ἑξάμετρον, ἐξηκολούθουν νὰ μεταχειρίζωνται καὶ οἱ μεταγενέστεροι εἰς τὴν ἐπικὴν ποίησιν.

§. 30. Ὀλίγον δὲ μετὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον ἐπῆλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα μεγάλαι ταραχαὶ καὶ πολιτικαὶ μεταβολαί. Ἑλληνικοὶ τινες δηλονότι λαοὶ ἀπώθησαν τοὺς παλαιούς κατὰ μέρος ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε κατοικιῶν αὐτῶν. οὗτοι δ' ὑπέστησαν ἐπ' ἄλλα φύλα, μέχρις οὗ τέλος οἱ ἀσθενέστεροι, ἐπειδὴ δὲν ἤθελον νὰ ὑπαπέσωσιν εἰς αἰχμαλωσίαν, ἀνεχώρησαν καὶ καθίστησαν ὑπερθλασσίους λιρῶν ἀποικίας. Σημαντικωτάτη δὲ τῶν μεταναστάσεων τούτων ἦ-ον ἡ ἐκστρατεία (1104) τῶν ΔΩΡΙΩΝ εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὑπὸ τὴν ὁδήγησαν τῶν ἀπογόνων τοῦ Πρακλέους (ᾔθεν Κἀθοδος τῶν Ἑρακλειδῶν). Διὰ τοῦ συμβάντος δὲ τούτου ἠλλοιώθη ἅπασα ἡ μορφή τῆς Πελοποννήσου, ἐπειδὴ ἀντὶ τῶν μέχρι τοῦδε Ἰώνων καὶ Ἀχαιῶν κατοικιῶν, ἔλαβεν ὁ σκληραγωγημένος καὶ ὀρεινὸς λαὸς τῶν Δωριέων, τὴν ἐπὶ τῆς χερσονήσου κυριαρχίαν. Μόνη δ' ἡ ἀρκτική χώρα, Ἀρκαία, καὶ ἡ μεσόγειος ὀρεινὴ χώρα, Ἀρκαδία, διετήρησαν τοὺς παλαιούς αὐτῶν κατοίκους. Οἱ Δωριεῖς ἐκυρίευσαν κατὰ μικρὸν τὴν Ἀργολίδα, Λακωνικῆν,

Μεσσηνίαν, Σικωθνα, Κόρινθον καὶ πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ, τὴν Μεγαρίδα. Εἰσέβαλλον μάλιστα εἰς τὴν Ἀττικὴν, καὶ ἠπειλήσαν τὰς Ἀθήνας· ἠναγκάσθησαν ὁμῶς νὰ υποχωρήσωσιν ἐνταῦθα διὰ τὸν ἐκούσιον θάνατον (4068) τοῦ βασιλέως ΚΟΔΡΟΥ. Χρησμός τις δηλαδή εἶχεν ἀναγγεῖλαι, ὅτι ἡ νίκη ἤθελε στρεφῆ πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος, τοῦ ὁποῦ οὗ βασιλεὺς ἤθελε φονευθῆ. Ἀκούσαντες δὲ τοῦτο οἱ Δωρεῖς ἀπηγόρευσαν αὐστηρότατα, νὰ μὴ κακοποιήσωσιν ὀλοτελῶς τὸν Κόδρον. Ἀλλ' οὗτος ἀντήλλαξε τότε τὴν βασιλικὴν αὐτοῦ στολὴν πρὸς ποιμενικὸν ἐνδυμα, εἰσέδυσεν ἄγνωστος εἰς τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον, ἐκίνησεν ἐπίτηδες ἔριν, καὶ εὔρε τὸν θάνατον, ὃν ἐζήτηι. Οἱ δὲ Δωριεῖς, ἀπελπισθέντες περὶ τῆς νίκης, ἐγκητέλειαν παράυτα τὰς Ἀθήνας, καὶ εὐχαριστήθησαν μὲ τὴν Μεγαρίδα. Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ἐκήρυξαν, ὅτι μετὰ τοιοῦτον ἡρωϊκὸν βασιλέα, οὐδεὶς ἦτο πλέον ἄξιος νὰ φέρῃ τὸ στέμμα, καὶ κατέλυσαν τὸ βασιλικὸν ἄξιωμα εἰς τὴν πόλιν αὐτῶν. — Οἱ δὲ πάλαιοι κάτοικοι τῆς Πελοποννήσου ἔσχον τριπλὴν τύχην. Καὶ οἱ μὲν τολμηρότεροι καὶ ἰσχυρότεροι μετενάστευσαν, καὶ θεμελίωσαν ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς Ἀσίας, καὶ ἐπὶ τῶν νήσων Χίου, Λέσβου, Σάμου καὶ ἄλλων τόπων, τὰς ΙΩΝΙΚΑΣ ΛΗΟΙΚΙΑΣ, αἵτινες μετ' ὀλίγον διὰ τῆς εὐφρορίας τῆς γῆς, καθὼς καὶ διὰ τῆς ναυτιλίας, τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας, ἔφθασαν εἰς εὐδαιμονίαν καὶ πολιτισμὸν πολὺ ἀνώτερον τοῦ ἀναφύοντος ἐν τῇ μητρικῇ γῇ. Οἱ δ' ἐπιμείναντες, ἢ ὑπετάχθησαν ἐκούσιως εἰς τοὺς Δωρεῖς, καὶ τότε ἔγειναν φόρου ὑποτελεῖς, καὶ ἀπεκλείσθησαν μὲν πάσης μετοχῆς εἰς τὴν πολιτείαν, ἀλλὰ διετήρησαν τοῦλάχιστον τὴν προσωπικὴν αὐτῶν ἐλευθερίαν καὶ ἰδιοκτησίαν, ἢ ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποταχθῶσιν ἔχοντες τὰ ὄπλα εἰς τὰς χεῖρας, καὶ τότε περιήλθον εἰς τὴν σχέσιν τῶν δοῦλων. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν ἐκαλοῦντο ἐν τῇ Ἀσωνικῇ ΠΕΡΙΘΙΚΟΙ ἢ Λακεδαιμόνιοι, πρὸς ἀντίθεσιν τῶν Δωριέων Σπαρτιατῶν· οὗτοι δ' ἔφερον τὸ ὄνομα Εἰλωτες. Εἰς τὰς λοιπὰς ὁμῶς πόλεις, εἰς τὸ Ἄργος, τὴν Κόρινθον καὶ Σικωθνα ἔγειναν δεκάτ' καὶ τὰ εὐγενῆ γένη τῶν Ἀχαιῶν μετ' ὁμοῦν δικαιομάτων εἰς τὴν Δωρικὴν ἐταίριαν.

§. 40. *Ἀποικίαι.* Αἱ Ἰωνικαὶ ἀποικίαι ἠνώθησαν κατὰ μικρὸν εἰς πολιτικὴν τινα ὁμοσπονδίαν ἐκ δώδεκα ἀστυκῶν κοινοτήτων, τῶν ὁποίων διασημότεται ἦσαν ἡ *Μίλητος*, ἡ *Ἐφεσος*, μὲ τὸν περιφημον ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος, καὶ ἡ *Σμύρνη*. Συνήρχοντο δὲ διὰ τὴν βουλευθῆσαι κοινῶς, καὶ ἐορτάσωσι τὰς πανηγύρεις αὐτῶν, εἰς τὸν ναὸν τοῦ *Ποσειδῶνος* ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου *Μυκάλης*. Καὶ αἱ δώδεκα δὲ *Αἰολικαὶ* ἀποικίαι πρὸς βορρᾶν τῆς Ἰωνίας, καὶ αἱ ἐξ Ἄωροι πρὸς νότον, μετὰ τῆς νήσου *Ρόδου*, εἶχον ὅμοια καθεστῶτα. Μεταξὺ δὲ τῶν τελευταίων σημαντικωτάτη ἦτον ἡ *Ἀλικαρνασσός*, διότι εἰς αὐτὴν ἐγεννήθη ὁ πατὴρ τῆς Ἱστορίας *Ἡρόδοτος*. Προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου, καθιδρύθησαν μέρος μὲν ἐκ τούτων τῶν ἀποικιῶν, μέρος δ' ἐξ ἄλλων μεταναστῶν ἐκ τῆς Ἑλλάδος, νέαι Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι καὶ εἰς τὰς περὶ τὴν χῶραν τοῦ *Ἑλλησπόντου*, τῆς *Προποντιδος* καὶ τοῦ *Εὐξείνου Πόντου*. Αἱ μάλιστα δὲ λόγου ἄξιαι ἦσαν τὸ *Βυζάντιον*, ἡ *Σινώπη*, *Κερασσοῦς* (πατρὶς τῶν κερσίων) καὶ *Τραπεζοῦς*. *Εὐδαίμονες* δ' ἀποικίαι εὐρίσκηοντο καὶ πορρωτέρω, ἐπὶ τῆς περὶ τὴν χῶραν τῆς *Θράκης* καὶ *Μακεδονίας*, ὡς τὰ *Ἀβδηρα*, ἡ *Ἀμφίπολις*, ὁ *Λυχνος Ποντίδα* καὶ ἄλλ. καὶ ἐν τῇ κάτω *Ἰταλία* ἦτον ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν τόσῳ μέγας, ὥστε οἱ κάτοικοι τῆς μεσογαίας ὠμίλουν Ἑλληνιστὶ, καὶ ὠνόμαζον ὅλην τὴν χῶραν *Μεγάλην Ἑλλάδα*. Μεταξὺ δ' αὐτῶν περιφημότεται ἦσαν ὁ *Τάρας*, ἡ πλουσία καὶ τρυφελὴ *Σύβαρις*, ὁ *Κρότων* καὶ ἡ πανάρχαιος *Κύμη*, ἡ μητρόπολις τῆς *Νεαπόλεως*. Ἡ *Θελεκτικὴ νῆσος Σικελία* ἦτο κατὰ μέγα μέρος εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ἐκτίσθη αὐτόθι πολλὰς πλουσίας ἀποικίας· οὐδεμία ὅμως ἔφθασε κατὰ τὸ μέγεθος, τὴν δύναμιν καὶ τὸν πολιτισμὸν τὴν ἐμπορικὴν πόλιν, *Συρακοῦσας*, ἀποικίαν *Κορινθιακὴν*. Ἐπὶ δὲ τῆς βορείου παραλίας τῆς Ἀφρικῆς ἤριζεν ἡ *Κυρήνη* εἰς τὸν πλοῦτον καὶ τὸ ἐμπόριον πρὸς τὴν *Καρχηδόνα*· καὶ ἐν τῇ μεσημβρινῇ *Γαλλίᾳ* ἦτον ἡ *Μασσαλία* διὰ τοὺς τραχεῖς γείτονας παράδειγμα πολιτικῆς τάξεως, καὶ φυτώριον τοῦ πολιτισμοῦ. Ἀπασαὶ δ' αὐταὶ αἱ πόλεις ἦσκον μέγα ἐμπόριον μὲ τὰ προϊόντα καὶ τὰ ἔργα τῆς

χώρας· τὰ δὲ περίχωρά ἦσαν ὠριότατα καλλιέργημένα, καὶ ἐφ' ἱκανὴν ἔκτασιν καθωραϊσμένα μὲ ἀγροτικὰς οἰκίας καὶ κήπους. Ἦσκον δ' εὐεργετικὴν ἐπιβρόχον εἰς τὰ ἦθη καὶ τὴν μόρφωσιν τῶν ἐγχωρίων· ἀλλὰ διεφθάρησαν κατὰ μικρὸν· ἐπειδὴ ὁ μέγας πλοῦτος, καὶ ὁ πολιτισμὸς, ἐγέννησαν τρυφήν, πολυτέλειαν καὶ χαυνότητα. — Αἱ ἀποικίαι ἴσταντο μὲν εἰς σχέσιν συγγενείας πρὸς τὴν ἐκπέμφασαν αὐτὰς μητρόπολιν, ἦσαν ὁμῶς ὅλως ἐλεύθεραι καὶ ἀνεξάρτητοι. Διετήρουν τὰ ἦθη καὶ τὰς θρησκευτικὰς συνθηλαίας τῆς μητροπόλεως, καὶ τὴν ἐτίμων μετὰ υἱικῆς εὐσεβείας· ἀλλὰ δὲν ἦσαν παντάπασιν ἐξηρητημένοι, ὡς αἱ ἀποικίαι τῆς Ῥώμης ἢ αἱ τῶν νέων χρόνων.

2. Οἱ χρόνοι τῶν σοφῶν καὶ νομοθετῶν.

α) Φύσις τῶν Ἑλλήνων.

§. 41. Ἡ Ἑλλάς οὐδέποτε ἀπέτελεσεν ἓν ὅλον κράτος, ἀλλὰ διηρεῖτο εἰς πλῆθος ἀνεξαρτήτων πόλεων, τῶν ὁποίων ἡ ἰσχυροτάτη ἦσκε κατὰ διάφορα χρονικὰ διαστήματα ὑπέροχον ἐπιβρόχον, ἔχουσα τὴν ἡγεμονίαν. Οὕτως ἡ Σπάρτη αἱ Ἀθηναίαι, αἱ Θήβαι. Ἄλλ' ἡ γλῶσσα, τὰ ἦθη καὶ τὰ θρησκευτικὰ ἔθιμα ἦνονον ὅλας τὰς φυλάς εἰς ἓν ἔθνος. Ἐνόμαζον δ' ἑαυτοὺς ΕΛΛΗΝΑΣ, καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι λαοὶ περιελαμβάνοντο ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν ΒΑΡΒΑΡΩΝ. ὄντες δὲ οἱ Ἕλληνας λαὸς εὐφυῆς, ἔχων εἰς μέγαν βαθμὸν τὸ πρὸς μόρφωσιν ἐνδοσιμον, καὶ προέχων κατὰ τὴν σωματικὴν ὠριότητα καὶ εὐρυθμίαν, ἔφθασεν εἰς βαθμὸν πολιτισμοῦ, ὅστις ἔμεινεν ἔκτοτε ἀνυπέβλητος· φιλελευθερία καὶ ἀνδρικὴ δραστηριότης κατέστησεν αὐτοὺς ἱκανοὺς νὰ καθιδρύσωσι πολλὰς ἀνεξαρτήτους δημοκρατίας, πρὸς τὰς ὁποίας ἦσαν κατ' ἀρχὰς προσδεδεμένοι μετ' ἐνθουσιώσους φιλοπατρίας, καὶ τὰς ὁποίας ὑπερασπίζοντο μὲ τὸ αἷμα τῆς καρδίας αὐτῶν, μέχρις οὗ ὁ φατριασμὸς ἐπνίξε τὰ εὐγενῆ αἰσθήματα. Δραστηριότης δὲ καὶ ἐπιμέλεια παρήγαγον κοινὴν εὐπορίαν, καὶ χώρα ὠραία ὑπ' οὐρανὸν αἰώνιος αἴθριον, μὲ ὑγιᾶς, εὐκρατον κλίμα, καθίστων εὐχάριστον καὶ εὐθυμον τὸν βίον. Ἡ δ' ἀπλότης τοῦ βίου καθίστα αὐτοὺς ὀλιγαρκεῖς καὶ εὐθύμους· ἡ αὐτάρκεια εἰς ὅ,τι

παρεῖχε χωρὶς μεγάλου κόπου τὸ εὐφορον ἔδαφος καὶ ἡ εὐφυὴς θέσις, ἐδίωκε τὰς φροντίδας καὶ λύπας, καὶ ἐπέτρεπεν εἰς πάντα νὰ ἀπολαύη τὰς προσφερομένας πνευματικὰς τέψεις τῆς ποιήσεως, τέχνης καὶ ἐπιστήμης. Ἡ δ' αὐστηρότης τῶν περὶ τοῦ δικαίου ἰδεῶν τῶν Ἑλλήνων, καθ' ἃς μόνον ὁ τοῦ αὐτοῦ κράτους πολίτης ἀπέλαυε τῆς προστασίας τῶν νόμων, καὶ ἡ πικροταταὶ ἐξορία ἐθεωρεῖτο ὁμοίᾳ μὲ τὸν θάνατον, ἔγεινεν ἠπιωτέρᾳ διὰ θρησκευτικῶν ἐθίμων, ἅτινα ἐξυπνίζον καὶ διήγειρον τὰ αἰσθήματα τῆς φιλανθρωπίας καὶ φιλοξενίας. Οὕτω περιέπλεκεν ὁ ἱερός δεσμός τῆς ξενίας πόλεις, γένη καὶ ιδιώτας· οὕτως ὑπεράσπιζεν ὁ εὐσεβὴς φόβος τὸν ζητοῦντα προστασίαν ἰκέτην, ἂν ἐπίεζεν αὐτὸν μοιραία μισοτρονία· οὕτως ἐθεωρεῖτο ὁ κήρυξ ἱερός καὶ ἀπαραβίαστος, καὶ ἡ φωνὴ αὐτοῦ ἠκούετο ἐν τῷ μέσῳ τοῦ βρασμοῦ τῆς μάχης.

§. 42. Ἐθιμά τινα καὶ καθεστῶτα, τὰ ὁποῖα εἶχον σχέσιν πρὸς τὴν θρησκείαν, ἦσαν κοινὰ εἰς ὅλα τὰ Ἑλληνικὰ φύλα. Εἰς ταῦτα δ' ἀνήκε πρῶτον μὲν τὸ ΑΜΦΙΚΤΥΟΝΙΚΟΝ ΣΥΝΕΛΕΙΟΝ, ἢ *ναϊκή συνέλευσις*, κοινὸν δικαστήριον τῶν ὁμοσπόνδων, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπεμπόν πρεσβευτὰς 12 Ἑλληνικαὶ πόλεις, καὶ τῶν ὁποίων σκοπὸς ἦτο νὰ προστατεύωσι τὸ ἐν Δελφοῖς ἔθνικόν ἱερόν, καὶ νὰ ἐμποδίζωσιν ὥστε οἱ πόλεμοι, τοὺς ὁποίους πόλεις μετέχουσιν τοῦ συνεδρίου ἐπολέμουν πρὸς ἀλλήλους, νὰ μὴ γίνωνται παραπολὺ σκληροὶ καὶ καταστρεπτικοί· ἔπειτα δὲ τὸ ΜΑΝΤΕΙΟΝ ΤΩΝ ΔΕΛΦΩΝ, μετὰ τοῦ πλουσίου ναοῦ. Εἰς πᾶσαν δὴλ. σπουδαίαν ἐπιχείρησιν συνέπιπτον νὰ ἐρωτῶσι τὸν ἐν Δελφοῖς Ἀπόλλωνα, ὅστις ἀπεκρίνετο δι' ἐνθουσιώσεως ἱερείας, τῆς *Πυθίης*, καθημένης ἐπὶ χρυσοῦ τρίποδος, καὶ ἐκφρασεως σκοτεινῶν, καὶ ὄχι स्पανάως διστήμων καὶ αἰνιγματώδεις χρησμούς. Εἶχε δὲ ὁ ἐν Δελφοῖς ναὸς μεγάλα τεμένη καὶ μεγάλους θησαυροὺς εἰς ἀναθήματα καὶ προσφορὰς εἰς θυσίαν. Τρίτος δὲ δεσμός ὅστις περιελάμβανε ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις καὶ φυλάς, ἦσαν οἱ ΑΓΩΝΕΣ, μουσικοὶ καὶ ποιητικοὶ διαγωνισμοί, οἵτινες ἦσαν συνδεδεμένοι μὲ τὰς ἱερὰς τελετὰς εἰς ἱερὰ διάσημα. Τοιοῦτος δ' ἀγῶνες ἦσαν τὰ *Πύθια*, πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωρος ἐν

Λελφοῖς, τὰ Ἰσθμια, ἰερὰ εἰς τὸν Ποσειδῶνα ἐν τῷ πιτυίνῳ ἄλσει τοῦ Ἰσθμοῦ, τὰ Νέμεα, καθιερωμένα εἰς τὸν Δία εἰς τὴν πλησίον τῆς Πελοποννησιακῆς πόλεως Κλεονῶν Νεμέαν. Οὐδεὶς ὅμως ἦτο τόσον ἐνδοξος ὅσον οἱ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ, οἵτινες ἀπὸ τοῦ 776 ἐπανηγουρίζοντο κατὰ πᾶσαν τετραετίαν εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Ὀλυμπίας, ἐν Ἡλίδι καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὁποίων, τὸν ἱερὸν μῆνα τοῦ θέρους, ἴσχυε κοινὴ εἰρήνη τοῦ θεοῦ. Συνίσταντο δὲ μάλιστα μὲν ἐκ τοῦ δρόμου, τῆς πυγμῆς, τῆς πάλης, τοῦ δίσκου ἢ ἀκοντίου, καὶ τῆς ἄρματοδρομίας, καὶ ὁ ἐκ κλάδου ἐλαίας στέφανος, ὅστις ἐδίδετο εἰς τὸν νικητὴν, ἐθεωρεῖτο ὡς ζηλωτὴ τιμῆ, ἥτις ὄχι μόνον τὸν λαβόντα ἐλάμπρυνε, ἀλλὰ καὶ ὄλον αὐτοῦ τὸ γένος καὶ τὴν πατρίδα. Ἐτι δὲ προσεῖχον καὶ εἰς τὰ ἔργα τῶν καλλιτεχνῶν, ποιητῶν καὶ συγγραφέων. Κατὰ τινα μάλιστα πολὺ διαδεδομένον λόγον, Ἡρόδοτος, ὁ πατὴρ τῆς ἱστορίας, ἀνέγνωσεν αὐτόθι τὸ πρῶτον βιβλίον τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ, καὶ παρόρμησεν οὕτως εἰς μίμησιν τὸν μέγιστον ὄλον τῶν ἱστορικῶν *Θουκυδίδην*. Ὁ νῶς τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς, καὶ τὸ κολοσσαῖον ἐκ χρυσοῦ καὶ ἐλέφαντος ὑπὸ τοῦ Φειδίου κατασκευασθὲν (καθήμενον) ἄγαλμα τοῦ βασιλέως τούτου τῶν θεῶν, ἀνῆκον εἰς τὰ ωραιότατα ἔργα τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης. Ὁ δ' ἐκ Θεβῶν μέγας λυρικός ποιητὴς ΠΙΝΔΑΡΟΣ ἐλάμπρυνε μὲ τὰς ἀθανάτους αὐτοῦ ᾠδὰς τοὺς νικητὰς εἰς τοὺς ἀγῶνας.

β.) *Λυκοῦργος, νομοθέτης τῶν Σπαρτιατῶν. (π. 884).*

§. 43. Εἰς τὰς νέας κατοικίας διεφθάρησαν κατὰ μικρὸν τὰ ἦθη τῶν Δωριέων· ἀπόλεμον πνεῦμα ἠπέλπει νὰ ἐπιστρέψῃ πάλιν· τὸ μεταξὺ τῶν νικητῶν καὶ νικηθέντων φύλων μίσος ἐκώλυε τὴν εἰρηνικὴν συμβίωσιν, καὶ ἀταξία ἐτάραττε τὰς πόλεις. Τούτου δι' ἔνεκα ἐπεχείρησε φιλόπατρις τις Σπαρτιάτης ἐκ βασιλικῆς αἵματος, ὁ ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ, νὰ ἐπανορθώσῃ καὶ θεμελιώσῃ στερεῶς τοὺς παλαιούς Δωρίους θεσμούς τῆς πατρίδος αὐτοῦ, καὶ νὰ ἐπιφέρῃ οὕτω τὴν ἐσωτερικὴν ἡσυχίαν, καὶ συγχρόνως τὴν ὑπὲρ τὰς ἄλλας πόλεις ὑπεροχὴν

αὐτῆς. Ἄνεχώρησε λοιπὸν πρὸς τὴν διὰ τοὺς καλοὺς αὐτῆς νόμους προέχουσαν νῆσον *Κρήτην*, ἐγνώρισε τὰ ἐκεῖθι καθεστῶτα, καὶ συνέθηκεν ἔπειτα, ἐπιστρέψας εἰς τὴν Σπάρτην, τὴν ἀξιόλογον αὐτοῦ πολιτείαν, ἣτις ἔλαβε προϊόντος τοῦ χρόνου τὴν ἐξῆς μορφήν.

α.) *Πολιτικὴ διατάξις.* Σύμπασα ἡ δύναμις τῆς πόλεως εὐρίσκετο εἰς τὰς χεῖρας τῶν *Λωριέων*, οἵτινες παραιτηθέντες πάντων τῶν ἄλλων, ἠσχολοῦντο ἀποκλειστικῶς περὶ τὰ ὄπλα, ἐπολέμουν καὶ ἐκυθέρων τὴν πόλιν. Εἰς δὲ τὰς ἐκκλησίας τοῦ λαοῦ ἐξέλεγον τοὺς Γερουσιαστὰς ἢ τὴν **ΒΟΥΛΗΝ ΤΩΝ ΓΕΡΟΝΤΩΝ** (*Γερουσία*); εἰς τοὺς ὁποίους ἦτον ἀνατεθειμένη ἡ διοίκησις καὶ τὰ δικαστικά, καὶ τοὺς πέντε **ΕΦΟΡΟΥΣ**, οἵτινες κατ' ἀρχὰς μὲν ἐπεμελοῦντο τῆς ἐν τῇ πόλει τάξεως, ἀκολούθως ὅμως ἔλαβον τὴν ἀνωτάτην ἐφορευτικὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τοῦ δημοσίου βλου καὶ τῶν πράξεων τῶν ἀρχόντων, καὶ ἐσφετερίσθησαν κατὰ μικρὸν τοιαύτην δύναμιν, ὥστε ἔσυρον εἰς τὰ δικαστήρια καὶ αὐτοὺς τοὺς βασιλεῖς. Ἡ δὲ Γερουσία συνίστατο ἐξ 28 ἐξηκονταετῶν τοῦλάχιστον γέροντων τὴν δὲ προεδρείαν εἶχον οἱ **ΔΥΟ ΒΑΣΙΛΕΙΣ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ**, οἵτινες ἔπρεπε νὰ ἦναι ἐκ τοῦ γένους τῶν Ἡρακλειδῶν, καὶ εἶχον τὸ ἀξίωμα αὐτῶν κληρονομίαν τοῦ γένους. Καὶ ἐν Σπάρτῃ μὲν διατρίβοντες εἶχον ὀλιγωτέραν δύναμιν ἢ τιμὴν, ἐν πολέμῳ ὅμως ἦσαν ἀδιαλείπτως ἡγεμόνες, καὶ ἤρχον ἀπεριορίστως. Σύμπασα δ' ἡ πολιτεία ἐθεμελιούτο ἐπὶ τῆς *ισότητος* τῶν κτημάτων. Πρὸς τοῦτο δὲ διηρέθη ὅλη ἡ χώρα τῆς Λακωνικῆς οὕτως, ὥστε αἱ μὲν 9000 Σπαρτιατικαὶ οἰκογένειαι διετήρησαν τοσαῦτα ἴδια, ἀδιαίρετα, καὶ κατὰ τὸ δίκαιον τῆς πρεσβυγενείας κληρονομικὰ κτήματα, αἱ δὲ 30,000 οἰκογένειαι τῶν *περιοίκων* ἔλαβαν ἐπίσης ἴδια κτήματα, μικροτέρας ὅμως περιοχῆς, οἱ δὲ *Εἰλωτες* ἀνεχώρησαν κενοὶ, καὶ ὡς δούλοι καὶ μισθωτοὶ ἐκαλλιεργοῦν τὰ κτήματα τῶν Λωριέων, καὶ ἀπέδιδον ὠρισμένον τι μέρος ἐκ τοῦ εἰς σῖτον, οἶνον, ἔλαιον, κτλ. εισοδήματος εἰς τὸ Σπαρτιατικὸν ταμεῖον. Ἄγριοι δὲ καὶ ἰσχυρογνώμονες, ὑπέφερον τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας μὲ μεγάλην ἀντίστασιν, καὶ ἦσαν ἀδιαλείπτως ἔτοιμοι εἰς μάχας

καὶ ἐπαναστάσεις κατὰ τῶν καταπιστῶν αὐτῶν. Ἔνεκα δὲ τούτου ἐδίδετο ἐξουσίαι εἰς τὴν νεολαίαν τῆς Σπάρτης, χάριν ἀσκήσεως εἰς τὴν στρατιωτικὴν πανουργίαν καὶ ἐπιδεξιότητα καὶ πρὸς ἀσφάλειαν τῆς χώρας, νὰ φονεύωσιν ἐπιβούλως τοὺς Εἰλωτας, ὥστε ὁ πολὺς ἀριθμὸς αὐτῶν νὰ μὴ γίνηται ἐπικίνδυνος εἰς τοὺς πολίτας τῆς Σπάρτης. Πολλάκις ὁμῶς ἐχάριζον εἰς τοὺς Εἰλωτας καὶ περιορισμένα τινὰ πολιτικὰ δικαιώματα, ἂν εἶχον ἤδη εὐεργετήσῃ τὴν πόλιν, καὶ ἐν ἐπικινδύνοις καιροῖς τοὺς προσελάμβανον εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν.

β'. Τρόπος τοῦ ζῆν. Διὰ νὰ δύνανται δὲ οἱ Δωριεῖς νὰ διαφυλάττωσι τὰ δικαιώματα, τὰ ὁποῖα ἔδιδον εἰς αὐτοὺς ἢ γέννησις, διὰ σωματικῶν καὶ πνευματικῶν πλεονεκτημάτων, ἀνέλαβεν αὐτὴ ἡ πόλις τὴν ἀνατροφήν τῆς νεολαίας. Καὶ τὰ μὲν ἀσθενῆ ἢ ἀνάπηρα βρέφη, ἐξεβάλλοντο εὐθύς μετὰ τὴν γέννησιν, τὰ δὲ ὑγιῆ, ὑπερβάντα τὸ ἕκτον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτῶν, ἀπεμακρύνοντο τῆς οἰκίας τῶν γονέων των, καὶ ἀνετρέφοντο δημοσίαι. Ἡ δ' ἀνατροφή αὕτη ἀπέβλεπε κυρίως τὴν σωματικὴν ἰσχύν· διὸ καὶ εἰς τὰς παλαιστρας σωματικαὶ ἀσκήσεις ἀπετέλουσαν τὸν οὐσιωδέστατον κλάδον αὐτῆς. Ἀλλὰ καὶ ὁ νοῦς αὐτῶν ἐγυμνάζετο· ἐπειδὴ τὸ δόλιον καὶ πανοῦργον τῶν Σπαρτιατῶν δὲν ἦτον ὀλιγώτερον πολυθρόλλητον ἢ ἡ πλήρης νοήματος συντομία τῶν λόγων αὐτῶν, τὴν ὁποίαν ἐσήμαινον διὰ τοῦτο μὲ τὴν λέξιν *Λαχωρισμὸν* (*). Ἡ καρδιά μόνον καὶ ἡ φαντασία δὲν ἀνεπτύσσοντο διόλου, αἱ δ' ἐπιστήμαι καὶ ἡ τέχνη τοῦ λέγειν οὔτε ἐτιμῶντο, οὔτε εὕρισκον ὀπαδοὺς ἐν Σπάρτῃ, καὶ ἡ σοβαρὰ Δωρικὴ ποίησις, ἠνωμένη μὲ ὠδὴν καὶ μουσικὴν, ἐχρησίμευε μόνον ὡς μέσον πρὸς ἔγερσιν καὶ ζωογόνησιν τῆς πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπης, τῆς ἐπιθυμίας τῆς μάχης καὶ τοῦ ἐθνικοῦ αἰσθήματος. Αὕτη μάλιστα ἡ Δωρικὸς τέχνη προεῖχε μόνον κατὰ τὴν πελώριον δύναμιν, οὐχὶ δ', ὡς ἡ Ἰωνίος, κατὰ τὴν ὠριότητα καὶ χάριν. Οἱ δ' ἄνδρες ἀπεχωρίζοντο κατὰ τὴν ἡλικίαν εἰς ὁμοτραπέζους

(*) Πρὸς τὸ περίφημον « ἔρρει τὰ καλά· Μίνδαρος δ' ἀπεσοῖα· πινῶντι τῶνδρες, ἀπορίομες τί χερὶ δρῶν » Ἐν Ἑλλ. Α. 1. 26.

διὰ τὰ κοινὰ συσσίτια, οὕτως ὥστε 15 συνήθως ἐκάθηντο εἰς μίαν πρᾶπέζαν. Τὰ συσσίτια δὲ ταῦτα ἦσαν λίαν ἀπλά και μέτρια, καὶ τὰ πρὸς ταῦτα ἀναγκαῖα ἐλαμβάνοντο ἀπὸ πᾶς εἰσφορᾶς τῶν Εἰλωτῶν. Ὁ δὲ καλούμενος μέλας (αἰμάτινος) ζωμός, καὶ ποτήριον οἴνου, ἀπετέλουν τὴν κυριωτέραν τροφήν. Οἱ δὲ βουκλιεῖς ἐκάθηντο ὑψηλὰ εἰς τὰς τραπέζας αὐτῶν, καὶ ἐλάμβανον διπλὴν μερίδα. Ὁρειῶν δὲ νὰ ἀποφεύγῃσι κατὰ πάντα τρόπον τὴν πολυτέλειαν καὶ μαλθακότητα ὅθεν καὶ αἱ οἰκίαι ἦσαν παντάπασι εὐτελεῖς καὶ χωρὶς ἀναπαύσεις, ἀφοῦ μόνον ὁ πέλεκυς καὶ τὸ πριόνιον ἦσαν συγχωρημένα πρὸς οἰκοδομὴν αὐτῶν. Ὅθεν καὶ πᾶν ἐκ πολυτίμου μετάλλου κομμένον νόμισμα ἦτον ἐξωρισμένον ἀπὸ τὸν καθημερινὸν βίον, διὰ τὴν μὴ ἔχῃ κίνας τὰ μέσα νὰ πορίζηται περιττὰς ἀπολαύσεις· ἀτέχνως δὲ κατεσκευασμένα σιδηρᾶ νομίσματα κατέλαβον εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ καθημερινοῦ βίου τὸν τόπον τοῦ ἀργυρίου· καὶ διὰ τὴν μὴ γνωρίσῃ κίνας τὰς ἀπολαύσεις ταύτας, καὶ συνεθισθῇ εἰς αὐτάς, ἦτον ἀπηγορευμένη εἰς τοὺς Σπαρτιάτας πᾶσα εἰς ἄλλας πόλεις ἀποδημία, καὶ εἰς τοὺς ξένους δὲν ἦτο συγχωρημένη πολυχρόνιος ἐν Σπάρτῃ διαμονή. Κυνήγιον δὲ καὶ ἄσκησις εἰς τὰ ὄπλα ἦτον ἡ κυρία ἀσχολία τοῦ ἐνήλικος Σπαρτιάτου, ἡ δὲ καλλιέργεια τῆς γῆς ἀφίνετο εἰς τοὺς Εἰλωτας· τὸ δ' ἐμπόριον καὶ τὰς τέχνας ἐπεμελοῦντο οἱ περίοικοι. Σύμπας δ' ὁ βίος τοῦ Σπαρτιάτου εἶχεν ἀναφορὰν πρὸς τὸν πόλεμον· ἐν τῇ πόλει ἔζη ὡς ἐν στρατοπέδῳ, καὶ ὁ καιρὸς τοῦ πολέμου ἦτο καιρὸς πανηγύρεως καὶ χαρᾶς. Ἐνδεδυμένοι πορφυρᾶ ἐνδύματα, καὶ με μακρὰν κίμην, ἐξεστράτευον οἱ Σπαρτιάται ὑπὸ τὴν ἀρμονίαν τοῦ αὐλοῦ, καὶ ἐκοσμοῦντο πρὸ τῆς μάχης ὡς εἰς πανήγυριν χαρᾶς. Τὸ ἰσχυρότατον δὲ τοῦ στρατοῦ ἀπετέλουν οἱ βρέως ὀπλισμένοι ὀπλίται, οἵτινες συνίσταντο ἐκ πολλῶν ὑποδικιρέσεων, καὶ διὰ τοῦτο ἠδύναντο χωρὶς ταραχῆς νὰ ἐκτελῶσι ποικίλους ἐλιγμούς καὶ κινήσεις. Μένων δὲ σταθερὸς ἐν τῇ τάξει, δὲν ὑπεχώρει οὔτε ἐκινεῖτο ὁ Σπαρτιάτης· ἀλλ' ἡ ἐνίκα ἢ ἔπιπτεν εἰς τὴν θέσιν του. Ἀύστηρά δ' εὐπίθειαι καὶ ὑποταγὴ τοῦ νεωτέρου εἰς τὸν πρεσβύτερον ἦτον ἡ ψυχὴ τῆς στρατιωτικῆς ἀνατροφῆς καὶ δια-

τάξεως ἐν Σπάρτῃ, ἣτις ἦτον ἀληθῆς καὶ τῆς τιμῆς τοῦ γῆράτος.

§. 44. Ἐπικυρωθέντων δὲ τῶν νόμων τούτων ὑπὸ τοῦ ἐν Δελφοῖς Μαντείου, ἔπεισεν ὁ Λυκοῦργος τοὺς Σπαρτιάτας νὰ ὀρκισθῶσιν, ὅτι δὲν ἤθελον μεταβάλλει κανένα ἐξ αὐτῶν, μέχρι οὗ ἐπανεῖθῃ πάλιν ἐκ τῆς ἀποδημίας, ἣν ἐπροτίθετο νὰ κάμῃ. Μετὰ δὲ ταῦτα λέγεται ὅτι ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Κρήτην, καὶ ἐκεῖ ἀπέθανε. — Ὀλίγον δὲ μετὰ ταῦτα ἐδείχθησαν τὰ ἀποτελέσματα τῆς Λυκοῦργείου νομοθεσίας. Οἱ σκληραγωγηθέντες Σπαρτιάται, οὐ μόνον ὑπέταξαν τοὺς γείτονας αὐτῶν, τοὺς ὀμοφύλους ΜΕΣΣΗΝΙΟΥΣ, εἰς δύο μακροχρόνιους πολέμους, ἀλλὰ καὶ κατέλαβον ἐν βραχεί τὴν ἡγεμονίαν ὅλης τῆς Πελοποννήσου. Κατὰ τὸν πρῶτον ἤδη Μεσσηνιακὸν (743—724) πόλεμον ἐγένεον οἱ Μεσσηνιοὶ φόρου ὑποτελεῖς, ἀφοῦ ἔπεσε τὸ ἰσχυρὸν αὐτῶν φρούριον Ἰθώμη, καὶ ὁ ἦρωὺς αὐτῶν ΑΡΙΣΤΟΔΗΜΟΣ ἔσφαξεν ἑαυτὸν ἀηλιπισμένος ἐπὶ τοῦ τάφου τῆς ὑπ' αὐτοῦ θυσιασθείσης θυγατρὸς του. Μετ' ὀλίγον δὲ χρόνον παρῶζενεν ἡ σκληρότης καὶ ὕβρις τῶν Σπαρτιατῶν τοὺς Μεσσηνίους εἰς δεύτερον πόλεμον (685—670). Ἐν τούτῳ δ' ἐπλεονέκτησαν κατ' ἀρχὰς οἱ Μεσσηνιοὶ διὰ τῶν ἡρωϊκῶν πράξεων τοῦ ἀνδρείου καὶ πανούργου ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΟΥΣ, τοσοῦτον, ὥστε οἱ Σπαρτιάται ἀθυμήσαντες καὶ καταβληθέντες, ἐζήτησαν εἰρήνην. Ἀπὸ τῆς δυσθυμίας ὅμως ταύτης ἡλευθέρωθησαν ὑπὸ τοῦ (Δωρικοῦ) ποιητοῦ *Τυρτάλου*, τὸν ὁποῖον προσέκάλεσαν ἐξ Ἀθηνῶν. Οὗτος ἐξέκαυσε τὸ κατασβεσθὲν ἤδη ἔθνικόν αἶσθημα, τὴν ὑπνώττουςαν φιλοτιμίαν καὶ τὸ ἀνδρῶδες φιλοπόλεμον, καὶ ἐξύπνισε συγχρόνως τὴν πειθαρχίαν καὶ τὸ σέβας πρὸς τὰ παλαιὰ Δωρικὰ ἔθιμα καὶ τοὺς ἄρχοντας. Ἀναθάρρησαντες δ' οἱ Σπαρτιάται διὰ τῶν ἀσμάτων τούτων, συνέθραυσαν εἰς ἀνανεωθέντα πόλεμον, διὰ τῆς ἀνδρίας καὶ πανουργίας αὐτῶν, τὴν δύναμιν τῶν ἐχθρῶν, ἔλαβον τὸν Ἀριστομένην αἰχμάλωτον, καὶ ἐνίκησαν ἐπὶ τέλους κατὰ κράτος τοὺς Μεσσηνίους. Καὶ μέρος μὲν τῶν Μεσσηνίων μετανάστευσεν καὶ ἐθεμελίωσεν ἐπὶ τῆς νήσου Σικελίας τὴν *Μεσσηνήν*, οἱ δὲ ἀπομείναντες ἐδουλώθησαν καὶ ὑπήχθησαν εἰς τὴν Ὀλιβερὰν τύχην τῶν Εἰλώτων.

γ'. Σόλων, νομοθέτης τῶν Ἀθηναίων (600 π. Χ.)

§. 45. Ἐνθὲ δὲ Δωριεῖς οἱ Σπαρτιᾶται, σταθερὸν καὶ ἀμετάβλητον χαρακτῆρα ἔχοντες, διετήρουν ἐπὶ ἑκατονταετηρίδας ὅλας τοὺς νόμους τοῦ Λυκούργου, εἰσέγαγον οἱ ζῶηροι καὶ εὐκίνητοι Ἀθηναῖοι, πάντα τὰ δυνατὰ σχήματα τῆς πολιτείας παρ' ἑαυτοῖς. Μετὰ τὸν πολυθρόλυτον θάνατον τοῦ Κόδρου (§. 39) κατελύθη (1068) τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα· ἰσόβιος δ' ἄρχων εἶχε μὲν τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν, ἀλλ' ἄνευ τῆς ἐξόχου ἐπωνυμίας καὶ τιμῆς· εὐγενεῖς δὲ φύλαρχοι ἐξέλεγον αὐτὸν, καὶ ἀπετέλουν τὸ μόνιμον αὐτοῦ συμβούλιον. Καὶ κατ' ἀρχάς μὲν ἐπρότιμάτο κατὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ « ἄρχοντος » τὸ γένος τοῦ Κόδρου· ἀλλὰ κατὰ μικρὸν ἐλάμβανε τὸ πολίτευμα τὸ σχῆμα τῆς ἀριστοκρατίας· ἐπειδὴ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἄρχοντος ἔγεινε προσιτὸν εἰς ὅλους τοὺς εὐπατρίδας, καὶ κατεβιβάσθη (752) ἡ διάρκεια αὐτοῦ εἰς δέκα ἔτη. Διὰ τὴν δύναμιν δὲ πολλοί, ἔχοντες τὰ τοιαῦτα δικαιώματα, νὰ μετέχωσι τῆς τιμῆς ταύτης, ἐπέτυχον τελευταῖον (682) τὴν διάταξιν νὰ ἐκλέγωνται κατ' ἔτος ἑννέα ἄρχοντες (*), διὰ τὴν νὰ προϊῶστανται τῆς διοικήσεως, τῶν θρησκευτικῶν, τῶν πολεμικῶν, τῆς νομοθεσίας καὶ τῶν δικαστικῶν. Εἶχον λοιπὸν τῶρα οἱ εὐπατρίδαι ἅπασαν τὴν δύναμιν εἰς χεῖρας, καὶ ἀπέκλειον τὸν δῆμον πάσης μετοχῆς εἰς τὴν διοίκησιν καὶ δικαιοδοσίαν. Οὗτοι μόνον ἀπεφαίνοντο περὶ τοῦ δικαίου· διότι οὗτοι μόνοι ἐγνώριζον τοὺς ἀγράφους, τοὺς ἐπὶ τῶν εἰωθότων στηριζομένους νόμους, ἔνθα δὲν ἔλειπον αὐθαιρεσία, προσωποληψία καὶ ἀδικία. Τοῦτο δὲ παρεκίνησε τοὺς πολίτας νὰ σπεύσωσιν εἰς σύνταξιν νόμων γραπτῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου. Καὶ ἐπὶ πολὺν μὲν χρόνον ἠρνοῦντο οἱ εὐπατρίδαι νὰ δώσωσιν ἀκράσιν εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ λαοῦ· ἀλλ' ὅτε τέλος δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ ἀντισταθῶσιν, ἀπεφάσισαν νὰ καταλάβωσι τὸν λαὸν κατ' ἄλλον τρόπον. Ἀνέθηκαν δηλ. εἰς ἕνα

(*) Τοῦτων ὁ μὲν πρῶτος ὠνομάζετο ἐπιώνομος, ὁ δεῦτερος βασιλεύς, ὁ τρίτος πολέμαρχος καὶ οἱ λοιποὶ θεσμοθέται. Σ. Μ.

ἐξ αὐτῶν, τὸν σκληρὸν ΔΡΑΚΟΝΤΑ (624), τὴν συγγραφὴν νόμων. Ἦσαν ὁμοῦ οὗτοι τοσοῦτον αὐστηροί, ὥστε ἔλεγον περὶ αὐτῶν, ὅτι ἐγράφησαν μὲ αἷμα. Εἰς πᾶν δηλ. ἐγκλημα ἦτον ὠρισμένη ποινὴ θανάτου· ἀξιώματα δ' ἐπεικείας οὐδεμίαν εἶχον χώραν. Φόβος καὶ τρόμος ἐράνησαν εἰς αὐτὸν τὰ μόνα μέσα τῆς διορθώσεως. Οὕτω δ' ἐνόμισαν οἱ εὐπατρίδαι, ὅτι ἤθελον ἐπαναφέρει τὸ γογγύζον πλῆθος εἰς τὴν προτέραν ὑποταγὴν ἄλλ' ἐπλανῶντο. Ἀγῶνες σκληροὶ ἀνεφύησαν· αἱ δ' ἐριδες καὶ στάσεις ἔγειναν τόσον ἰσχυραὶ, ὥστε τὸ κράτος ἔφθασεν εἰς τὸ χεῖλος τῆς ἀπωλείας. Τότε δ' ἔσωσε τὴν πατρίδα ὁ ΣΟΛΩΝ, εἰς τῶν ἑπτὰ σοφῶν, ἀνὴρ μεγάλως τιμώμενος ὡς ποιητὴς καὶ φίλος τοῦ δήμου. Ἔδωκε δὲ εἰς τὴν πόλιν νέον δημοκρατικὸν πολίτευμα, καθ' ὃ ἡ ἐκκλησία τοῦ λαοῦ εἶχε τὴν υπερτάτην δύναμιν, ψηφίζουσα τοὺς νόμους, χειροτονοῦσα τοὺς ἄρχοντας καὶ δικαστὰς, καὶ ἐκλέγουσα τὴν βουλὴν τῶν τετρακοσίων· (*) ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ στερηθῶσιν οὕτω ὑπὲρ τὸ δέον οἱ εὐπατρίδαι τὴν δύναμιν αὐτῶν, διετήρησεν εἰς αὐτοὺς, ὁ νομοθέτης προνομίᾳ τινα· ἐξ αὐτῶν π. χ. ἐξελέγοντο ἀποκλειστικῶς οἱ ἄρχοντες, καὶ ἀπετέλουν ἂν εἶχον διοικήσει καλῶς κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἀρχῆς αὐτῶν, τὴν ὑπατον βουλὴν τοῦ Ἀρείου Πάγου, τὴν ὁποίαν ὁ νομοθέτης διώρισε φύλακα τῶν νόμων, τῆς πολιτείας καὶ τῶν ἠθῶν. Ἡ ὑπατος δ' αὕτη βουλὴ συνέκειτο ἐκ τῶν ἀξιοτιμοτάτων πολιτῶν, ἠγρόπνει ἐπὶ τῆς ἀνατροφῆς τῆς νεολαίας, καὶ ἐπέβλεπε τὴν διαγωγὴν τῶν πολιτῶν, ὅπως ἐπιμελῶνται τὰ χρυστὰ ἦθη καὶ τὴν καλὴν ἀνατροπὴν, διάγωσι βίον τίμιον καὶ ἐνεργόν, καὶ ἀπορεύωσι τὴν πολυτέλειαν, τὸ πολυδάπανον καὶ καλλωπιστικὸν τῶν ἐνδυμάτων, καὶ τὴν ἀσωτείαν. Συγχρόνως δὲ ἀνεκούφισεν ὁ Σόλων τὰς ἀνάγκας τοῦ λαοῦ διὰ τῆς ὀνομασθείσης σεισαχθείας, δι' ἧς ἀρίνετο εἰς τοὺς πενεστέρους πολίτας μέρος τῶν χρεῶν αὐτῶν, καὶ ἤλευθε-

(*) Τάχτης ἔργον ἦτο τὸ προβουλεύειν. — Διήρσε δ' ὁ Σόλων τοὺς Ἀθηναίους εἰς πεντακοσιμεδίμνους, ἵππεις (300 μιλ.) ζευγίτας (150 μ.) καὶ θήτας. Σ Μ.

ρόνετο ἡ ὑποθηκευμένη ἔγγειος ἰδιοκτησία. — Ἀφοῦ δ' ἐτελείωσεν ὁ Σόλων τὴν νομοθεσίαν αὐτοῦ, ἔπεισε τοὺς Ἀθηναίους νὰ ὀρκισθῶσιν, ὅτι δὲν ἤθελον μεταβάλλει αὐτὴν κατ' οὐδὲν ἐπὶ δέκα ἔτη, καὶ ἀνεχώρησεν ἔπειτα εἰς περιηγήσεις πρὸς τὴν Αἴγυπτον καὶ Ἀσίαν, ὅπου, ὡς ἀνεφέραμεν (§. 37), συνέβη ὁ διάλογος ἐκεῖνος μετὰ τοῦ Κροίσου. Περὶ τὴν δύσιν ὁμῶς τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἐπέστρεψε πάλιν ὁ Σόλων εἰς τὴν πατρίδα, ὅπου ἐν γῆρα βαθεῖ, ἀκμάζων ἔτι κατὰ τὰς δυνάμεις τοῦ πνεύματος καὶ τῆς καρδίας, ἐζήτηε νὰ διατηρήσῃ τὸν λαόν, μὲ τὰ ἐμβριθῆ αὐτοῦ ποιήματα, εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς, τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἐλευθερίας.

δ'. Οἱ τύραννοι.

§. 46. Κατ' ἀρχὰς μὲν ἐκυβέρνων πάσας τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις βασιλεῖς, οἵτινες ὡς ἀρχιερεῖς, δικασταὶ καὶ στρατηγοὶ, εἶχον πατριαρχικὴν ἐξουσίαν. Κατὰ μικρὸν ὁμῶς ἔλαβον τὸ κράτος οἱ πρόκριτοι καὶ πλούσιοι εὐπατρίδαι, οἵτινες μέχρι τοῦδε ἀπετέλουν τὸ συμβούλιον τοῦ βασιλέως, καὶ ἐπωφελήθησαν εὐνοϊκὰς τινὰς περιστάσεις ὅπως ἀπαλλαγθῶσι μὲν τῆς ἀρχῆς τῶν βασιλέων, καθιδρύσωσι δὲ ἀριστοκρατικὴν πολιτείαν, ἐν ἣ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι εἶχον τὴν κυβέρνησιν. Ἄλλ' ἡ διάταξις αὕτη ἔγινε προϊόντος τοῦ χρόνου, λίαν καταπιεστικὴ διὰ τὸν λαόν. Ἐπειδὴ ὁμῶς οἱ εὐπατρίδαι μόνον εἶχον ὄπλα, καὶ ἐγνώριζον τὴν χρῆσιν αὐτῶν, ἀπέβαινε δύσκολον εἰς τὸν λαόν, νὰ ἀφαιρήσῃ τὴν ἀρχήν. Τοῦτο δ' ἐγένετο τότε μόνον, ὅτε φιλόδοξοί τις εὐπατρίδης ἀπεχωρίζετο τῶν ὁμοτίμων αὐτοῦ, καὶ ἐγένετο ἀρχηγὸς τοῦ λαοῦ. Καὶ κατανικηθέντων ὁμῶς τῶν ἀριστοκρατικῶν, δὲν εἰσῆγετο ἀμέσως δημοκρατία, ἀλλ' οἱ δημαγωγοὶ κατελάμβανον εἰς τὰς πλείστας πόλεις τὴν μοναρχίαν. Ἐπονομάζονται δὲ τύραννοι, ἐξ ὧν ὁμῶς πολλοὶ δὲν ἦσαν τυραννικοὶ ἡγεμόνες, ἀλλὰ πρέπει νὰ θεωρῶνται ὡς ἀδίκως ἐγκατασταθέντες μόναρχοι εἰς πόλιν δημοκρατουμένην πρότερον. Πλείστοι τῶν τυράννων τούτων εἶχον ἀξιόλογα βασιλικά πλεονεκτήματα καὶ ἐκυβέρνησαν λαμπρῶς. Ὅπως δ' ἀπασχολῶσι

τὸν λαόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἔχρεώσθουν τὴν ἀνύψωσιν αὐτῶν, κατεσκευάζον μὲν πολυτελεῖς οἰκοδομὰς, προεβίβαζον δὲ τὴν ναυτιλίαν, τὸ ἐμπόριον καὶ τὰς ἀποικίσεις· τὰ δὲ πλοῦτη αὐτῶν τοῖς παρέιχον τὴν εὐκολίαν νὰ προσκαλῶσι παρ' ἑαυτοῖς τεχνίτας καὶ ποιητάς· καὶ αἱ πολυτελεῖς αὐλαὶ συνεισέφερον πρὸς αὐξῆσιν τῶν πόλεων. Ἄλλ' αἱ τυραννίδες δὲν διήρκεσαν πολὺν χρόνον. Αἱ εὐπατρίδαι ἐπροσπάθουν νὰ τὰς ῥίψωσι κατὰ πάντα τρόπον, καὶ ὑπεστηρίχθησαν πρὸς τοῦτο ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν, οἵτινες εἰσήγον πανταχοῦ, ὅπου ἠδύναντο, τὰ ἀριστοκρατικὰ πολιτεύματα. Πολλὰκις ὅμως ἐλησμούνου οἱ ἐν τῇ ἀρχῇ ἠϋζημένοι υἱοὶ τῶν τυράννων τὰ πρὸς τὸν λαόν ὀφειλόμενα καθήκοντα αὐτῶν, καὶ ἐπέφερον τὴν πτώσιν των διὰ τῆς σκληρότητος καὶ τῆς βιαιῆς δεσποτείας.

§. 47. Ἐπισημώτατοι δὲ τῶν τυράννων ἦσαν ΠΕΡΙΑΝΔΡΟΣ ὁ Κορίνθου (600), ΠΟΛΥΚΡΑΤΗΣ ὁ Σάμου, καὶ ΠΕΙΣΙΣΤΡΑΤΟΣ ὁ Ἀθηνῶν. Οἱ δύο πρῶτοι εἶναι γνωστοὶ ἐκ τῶν περὶ αὐτῶν ποιητικῶν λόγων. Ὁ υἱὸς τοῦ Περιάνδρου, ὁ αἰοιδὸς Ἀρίων τοῦ ὁποῖου οἱ διθύραμβοὶ ἐλάμπρυνον τὰς ἐν τῷ Ἰσθμῷ θυσίας, ἠθέλε ποτε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Κορίνθον ἐκ τῆς Κάτω Ἰταλίας (ἐπὶ πλοίου). Οἱ δὲ ναῦται, ἐπιθυμήσαντες τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ, οὗς εἶχε κερδήσει ἐν Τάραντι, ἐπεβούλευσαν τὴν ζωὴν του. Ὅτε δὲ πᾶσα ἐλπίς σωτηρίας ἐξέλιπε, πλήξας ὁ Ἀρίων τὰς χορδὰς τῆς κιθάρας αὐτοῦ, ἔψαλε, καὶ ἐπῆδησεν ἔπειτα εἰς τὰ κύματα τῆς θαλάσσης. Ἄλλ' οἱ ἀκολουθοῦντες τὸ πλοῖον δελφίνες, ἔφεραν τὸν αἰοιδὸν εἰς τὴν ξηρὰν. Ἔσπευσε δὲ πρὸς τὸν Περιάνδρον ἐν Κορίνθῳ, ὅστις εὗρεν εὐκόλως τοὺς ἐνόχους καὶ τοὺς ἐτιμώρησεν. — Ὅχι δ' ὀλιγώτερον πολυθρύλλητος εἶναι ὁ περὶ τοῦ «*θακυλλίου τοῦ Πολυκράτους*» (π. 550) λόγος. Εἰς τὸν πλοῦσιον τοῦτον καὶ ἰσχυρὸν ἄρχοντα τῆς Σάμου πᾶσα ἐπιχείρησις ἀπέβαινεν εὐτυχῶς. Καὶ ποτε, εὐρισκομένου παρ' αὐτῷ τοῦ βασιλέως τῶν Αἰγυπτίων, ἦλθον ἄγγελοι εἰς μετὰ τὸν ἄλλον, ὅπως ἀναγγεῖλωσιν αὐτῷ εὐτυχῆ συμβεβηκότα. Ὁ Ἄρασις ἐγένετο ἐκ τούτου ὑποπτος, τὸν ὑπέμνησε τὴν ἀστασίαν τῆς τύχης καὶ τὸν εὐθὺν τῶν θεῶν, καὶ τὸν ἐσυμβούλευσε νὰ

ρίψῃ τὸ πολυτιμότερον τῶν κτημάτων αὐτοῦ, διὰ νὰ παρασκευασῇ ὁ ἴδιος εἰς ἑαυτὸν λύπην, καὶ νὰ ἐξιλεώσῃ τὰς οὐρανίους δυνάμεις. Τότε δ' ἔρριψεν ὁ Πολυκράτης τὸν τεχνικώτατον, πολύτιμον αὐτοῦ δακτύλιον, ὅστις τῷ ἦτο λίαν ἀκριβὸς, εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης. Οἱ θεοὶ ὅμως δὲν ἐδέχθησαν τὴν θυσίαν αὐτοῦ. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἔπρην ἀλιεὺς τις δῶρον εἰς τὸν ἡγεμόνα μέγαν ἰχθύν, καὶ ὅτε τὸν ἤνοιξαν, εὗρον εἰς τὰ ἐντόσθια αὐτοῦ τὸν δακτύλιον. Ὅτε δ' ὁ Ἄμασις ἔμαθε τοῦτο, ἀναγνωρίζων ἐν αὐτῷ προαγγελίαν ἐπικειμένης συμφορᾶς, ἔλυσε τὴν πρὸς τὸν Πολυκράτην ξενίαν, καὶ ἀνεχώρησε περίλυπος (*). Ὀλίγον δὲ μετὰ ταῦτα προσειλικύθη ὁ Πολυκράτης ὑπὸ τοῦ Πέρσου σατράπου διὰ δολίων φανακισμῶν πρὸς τὴν Μαγνησίαν τῆς Ἀσίας, καὶ προσηλώθη ἐπὶ τοῦ σταυροῦ. — Περιφημότετος ὅμως πάντων ὑπῆρξεν ὁ τῶν Ἀθηνῶν Πεισίστρατος (π. 560), ὅστις, ζῶντος ἔτι τοῦ Σόλωνος, κητύχησε νὰ μοναρχήσῃ. Πληγώσας ποτὲ ἑαυτὸν δολίως, καὶ προφασισθεὶς ἔπειτα ὅτι ἐπιβουλεύουσι τὴν ζωὴν του, κατῴρωσε νὰ τῷ δοθῇ σωματοφυλακὴ πεντήκοντα ῥοπαλοφόρων, καὶ νὰ καταλάβῃ τὴν ἀκρόπολιν. Καὶ κατῴρωσαν μὲν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ νὰ τὸν ἀποδιώξωσι δις ἐκ τῆς πόλεως ἐπὶ μακρὸν χρόνον· ἀλλ' ἐπκνήρχετο πάλιν, καὶ ἐστήριξε τελευταῖον ἑαυτὸν ἐν τῇ κυριαρχίᾳ, (***) τὴν ὁποίαν καὶ κατέλιπεν ἀποθανὼν (527) εἰς τοὺς δύο αὐτοῦ υἱοὺς ΙΠΠΙΑΝ καὶ ΙΠΠΑΡΧΟΝ. Ὁ Πεισίστρατος, κατ' ἀρχάς, δὲ καὶ ὁ Ἴππίας, ἤρχον μὲ πολλὴν δόξαν. Ἡ γεωργία, ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον ἐπέδωκαν μέγਾਲως· τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου, ἅτινα μέχρι τοῦδε προφορικῶς μόνον ἐψάλλοντο ὑπὸ περιοδευόντων ῥαψωδῶν, ἐνεγράφησαν τώρα, καὶ διατηρήθησαν οὕτως εἰς τοὺς μεταγενεστέρους· τεχνῆται παντὸς εἴδους εὗρισκον ἐν αὐτοῖς μεγαλοδύρους προστάτας· αἱ Ἀθηναὶ καθωραΐσθησαν μὲ ναοὺς καὶ δημοσίους οἰκοδομὰς, καὶ ὁ μελοποιὸς ΑΝΑΚΡΕΩΝ ἔζη εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἴππίου. Ἀλλ' ὅτε ὁ Ἴππαρχος, ἀνὴρ ἐκ-

(*) Ὁ Ἡρόδοτος (3, 39) δὲν λέγει ὅτι ὁ Ἄμασις ἦτο παρὼν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Πολυκράτους, ἀλλ' ὅτι δι' ἐπιστολῶν ἐγένιναν ταῦτα. Σ. Μ.

(**) Ἰδ. Ἡρόδ. Α. 59—65. Σ. Μ.

δοτος εἰς τὴν ἀσωτείαν καὶ τὰς ἀπολαύσεις τῶν κισθήσεων, ἐπροεβήθη ἔν τινι παρηγύρει (τῶν Παραθηναίων) ὑπὸ δύο Ἀθηναίων, τοῦ ΑΡΜΟΔΙΟΥ καὶ ΑΡΙΣΤΟΓΕΙΤΟΝΟΣ, ἐξ ἐκδικήτειος διὰ τινα πρὸς αὐτοὺς πραχθεῖσαν ὕβριν, ἄφησεν ὁ Ἴππίας ἐλεύθερον τὸ στάδιον εἰς τὴν ἀγαλίνωτον αὐτοῦ φύσιν. Διὰ τῆς σκληρότητος δὲ καὶ τραχύτητος αὐτοῦ προσεῖλκυσε τὸ μῖσος τοῦ λαοῦ, καὶ ἐπήγαγεν (510) οὕτω τὴν ἐκδιώξιν του. Κατέφυγε δὲ πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν Δαρείου, καὶ ἐνίσχυσε αὐτὸν εἰς τὸ σχέδιον, νὰ κηρύξῃ πόλεμον ἐννετίον τῶν Ἀθηναίων. Ὀλίγον δὲ μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν αὐτοῦ, ἔφθασε τὸ δημοκρατικὸν πνεῦμα εἰς τὴν τελειότητα αὐτοῦ ἐν Ἀθήναις.

§. 48. Οἱ ἑπτὰ σοφοί. Πυθαγόρας. Περιανδρος ὁ Κορινθίος, καὶ Σόλων ὁ Ἀθηναῖος, συγκατηρηθήθησαν εἰς τοὺς ἑπτὰ σοφοὺς. Ἐκ δὲ τῶν λοιπῶν περιφημώτατοι ἦσαν ὁ ἐκ Μιλήτου Θαλῆς, ἀρχηγὸς τῆς σχολῆς τῶν Ἰώνων φιλοσόφων. Τὰ ἀξιώματα δ' αὐτῶν, καὶ τοὺς κανόνας τοῦ πρακτικοῦ βίου, κατέθετον εἰς βραχέα ἀποφθέγματα, ὡς « Μελέτα τὸ πᾶν ! » (Περιανδρος). « Μηδὲν ἄγαν ! » (Σόλων). « Ἐγγύα, πάρα δ' ἄτα ! » (*) (Θαλῆς). « Μέτρον ἄριστον ! » (Κλέοβουλος). « Καιρὸν γνῶθι ! » (Πιπτακὸς ὁ Μιτυληνῆσις). « Οἱ πλείους κακοί ! » (Βίας). « γνῶθι σαυτὸν ! » (Χίλων ὁ Λακεδαιμόνιος). — Εἷς δὲ τῶν ἐπισημοτάτων ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς ταύτης, ὅστις ὁμῶς ὠνόμαζεν ἑαυτὸν, ὄχι σοφόν, ἀλλὰ φιλόσοφον, ἦτον ὁ Πυθαγόρας (γεν. τὸ 584) ὁ Σάμιος ὁ ἰδρυτὴς τοῦ Πυθαγορείου δεσμοῦ, ἀριθμῶν εἰς Κρότωνα καὶ ἄλλας πόλεις τῆς κάτω Ἰταλίας πολλοὺς ὁπαδοὺς, καὶ χαίρων μεγάλην ὑπόληψιν. Οἱ ἐταῖροι δ' αὐτοῦ διῆγον βίον ἐγκρατῆ καὶ αὐστηρῶς ἠθικόν, εἶχον κοινὰς ἀσκήσεις καὶ δεῖπνα, καὶ ἐφέροντο πρὸς τὸν διδάσκαλον αὐτῶν μὲ μέγα σέβας. Ἐσχολοῦντο δὲ περὶ τὰ μαθηματικά, τὴν γεωμετρίαν καὶ μουσικῆν, καὶ εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ Πυθαγόρας εὔρε τὸ Πυθαγόρειον θεώρημα.

(*) Στοβαίου Ἀνθολόγιον, περὶ Φρονήσεως Γ. 79. Σημαίνει δὲ ἔγγυω? πάρισσι δὲ (τῆ πράξει) ζημία. Σ. Μ.

έ.) Ἡ λυρική ποίησις.

§. 49. Εἰς τὰς αὐλὰς τῶν τυράννων, ἔνθα ποιηταὶ καὶ αἰδοὶ ἠννοοῦντο μεγάλως, ἡ ζωὴ ἦτον εὐθυμος. Εἰς δὲ τὰς ἡδονὰς καὶ χαρὰς, περὶ τὰς ὁποίας ἐστρέφοντο, δὲν ἤρμυζεν ἡ σοβαρὰ ἡρωϊκὴ ποίησις· ὅθεν ἐπῆλθεν εἶδος ἐλαφροτέρας καὶ συντομωτέρας ποιήσεως, τὴν ὁποίαν ὠνόμαζον *λυρικὴν*, διότι σκοπὸς αὐτῆς ἦτο νὰ ψάλλεται μὲ τὴν λύραν. Ὅθεν κατ' ἀρχὰς ὅλα τὰ λυρικά ποιήματα ἦσαν εὐθυμα ἄσματα, προτρέποντα εἰς ἀπόλαυσιν τῆς ζωῆς, διότι εἶναι βραχυχροῖοι, καὶ ἐγκωμιάζοντα τὸν οἶνον καὶ τὸν ἔρωτα διότι δι' αὐτῶν διασκεδάζονται αἱ φροντίδες καὶ λύπαι. Εἰς τὸ εἶδος δὲ τοῦτο, περίφημοι μάλιστα εἶναι ὁ **ΑΝΑΚΡΕΩΝ** (π. 533) ἐκ τῆς ἐν Ἰωνίᾳ τέως, διατρίψας εἰς διαφόρους αὐλὰς, καὶ ἀποθανὼν τέλος 85^{της} περὶ τὸ 474· διὸ καὶ ὀνομάζουσι τὰ τοιαῦτα ἄσματα *ἀνακρεόντεια*. — Ἐνῶ δ' οὗτοι παρκαίνουμενοι ἐκ τοῦ βραχυχροῖοῦ τῆς ζωῆς, καὶ τοῦ φθορτοῦ τῶν γηίνων, παραινοῦσι τὴν εὐθυμον ἀπόλαυσιν τῆς ὑπάρξεως, εὐρίσκουσι ἄλλοι εἰς αὐτὰ ταῦτα αἰτίαν πρὸς λύπην καὶ βαρυθυμίαν, καὶ ὀδύρονται διὰ τὴν ἀστασίαν καὶ ἀβεβαιότητα τῆς γηίνης εὐδαιμονίας, ἢ δεικνύουσι τὰ ὑψηλότερα καὶ διαρκέστερα ἀγαθὰ, τὴν ἀρετὴν, δύναμιν τῆς ψυχῆς καὶ πίστιν. Τὸ εἶδος δὲ τοῦτο ὀνομάζεται **ΕΛΕΓΕΙΑ**, καὶ τὸ εἰς αὐτὴν σύνηθες μέτρον εἶναι ὁ ἐξάμετρος, ἐνούμενος μετὰ τοῦ πενταμέτρου (*δίστιχα*). Γνωστότατοι δ' ἐλεγειακοὶ ποιηταὶ εἶναι *Μιμνέρμος* ὁ *Κολοφώνιος* (π. 600) καὶ *Σιμωνίδης ὁ Κεῖος* (559 — 469). Ἐκεῖνα δὲ τὰ λυρικά ποιήματα, ἐν οἷς ἐπικρατεῖ ὑψηλοτέρα φαντασία, καὶ ἔνθα ὁ ποιητὴς ψάλλει μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἢ πάθους, καὶ εἰς γλῶσσαν πανηγυρικὴν λαμπρὸν τι ἀντικείμενον, ὀνομάζονται **ΩΔΑΙ**. Εἰς τὸ εἶδος δὲ τοῦ διέπερψεν ἡ διὰ τὰ ἐρωτικὰ αὐτῆς ἄσματα, καὶ τὴν αὐτοχειρίαν γνωστὴ ποιήτρια **ΣΑΠΦΩ** ἐκ Λέσβου (π. 610). Ἀλλὰ πρῶτον ὁ **Θηβαῖος ΠΙΝΔΑΡΟΣ** (§. 42) ἔφερε τὴν φθῆν εἰς τὴν τελειότητα. Βραδύτερον ὅμως κατηριθμεῖτο εἰς τὴν λυρικὴν ποίησιν καὶ πᾶν σύντομον εἶδος ποιήσεως, καὶ ἂν δὲν ἐψάλλετο συνο-

δευόμενον ὑπὸ μουσικῆς. Οὕτω π. χ. τὸ ΣΚΩΠΤΙΚΟΝ εἶδος, οὗ σκοπὸς εἶναι νὰ τιμωρήσῃ μὲ τὸ σκῶμμα τὰς κακίας καὶ τὰ ἐλαττώματα τῶν ἀνθρώπων, καὶ νὰ ἐπιφέρῃ οὕτω διόρθωσιν καὶ διδασκαλίαν. Ὡς πρῶτος δὲ σκωπτικὸς ποιητὴς ἀναφέρεται ΑΡΧΙΛΟΧΟΣ ὁ Ἠάριος (π. 700), ὁ ἐφευρὼν τὸν Ἰαμβον παρὰ τὸν ὅποιον ἴσταιται ἐπαξίως ὁ ΜΙΤΥΛΗΝΑΙΟΣ ΑΛΚΑΙΟΣ (π. 610), ὁ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ κατὰ τῶν τυράννων ἐνθουσιασμένος ποιητὴς. Ἐπειτα δὲ οἱ μῦθοι τῶν ζῶων, βραχεῖαί τινες διηγήσεις, ὅπου εἰσάγονται ζῶα πρᾶκτοντα καὶ ὀμιλοῦντα, καὶ τῶν ὁποίων σκοπὸς εἶναι παράγγελλάν τι ἢ διδασκαλίαν. Εἰς τὸ εἶδος δὲ τοῦτο ἐπέτυχε μεγάλην δόξαν ὁ Αἰσώπος (π. 580) φρυξὺ δούλος, τοῦ ὁποῦλου ὁ βίος κεῖται ἐν σκότει, καὶ παρεμorfώθη ὑπὸ μυθωδῶν λόγων. Συγγενὴς δὲ τούτου εἶναι ἡ γνωμικὴ ποίησις, ἢ ποίησις ἀποφθεγμάτων, ἣτις εἰς σύντομα ἀποφθέγματα ζητεῖ νὰ ἐντυπώσῃ διδασκαλίαν ἢ κανόνες τοῦ βίου. Ἐκ τῶν γνωμικῶν δὲ ποιητῶν Θεόγνις ὁ Μεγαρεύς (π. 540), ὁ σφοδρὸς ἀντίπαλος τῶν δημοκρατικῶν, οἵτινες ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ φύγῃ ἐκ τῆς πατρίδος του, εἶναι ὁ μάλιστ' ἀδιαπρέπων, καὶ χορησιμευεὶ ὡς παράδειγμα.

Β'. ΑΚΜΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

1. Οἱ Περσικοὶ πόλεμοι.

§. 50. Αἱ καθ' ἅπασαν τὴν παραλίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀποικίαι ὑπετάγησαν ὑπὸ τοῦ ΚΥΡΟΥ εἰς τὴν κυριαρχίαν τῶν Περσῶν. Συνειθισμένοι δ' εἰς ζωὴν ἐλευθέραν, ὑπέφερον μὲν τὸν ξένον ζυγὸν μετὰ μεγάλης ἀντιστάσεως, ἀλλὰ δὲν ἠδύναντο νὰ ἀποσείσωσιν αὐτὸν, διότι οἱ πρωτεύοντες Ἕλληνες, οἱ ὑπὸ τῶν Περσῶν ἡγεμόνες ἢ τύραννοι εἰς τὰς διαφόρους πόλεις διοριζόμενοι, καὶ διὰ τοῦτο ἀφωσιωμένοι εἰς τὴν αὐλὴν τῶν Σούσων, ἐγνώριζον νὰ διατηρῶσι τοὺς συμπολίτας αὐτῶν εἰς εὐπείθειαν. Εἰς δὲ τῶν ἰσχυροτάτων μεταξὺ αὐτῶν ἦτον ὁ ΙΣΤΙΑΙΟΣ, τύραννος τῆς Μιλήτου. Οὗτος συνεκστρατεύσας μετὰ τοῦ Δαρείου κατὰ τῶν Σκυθῶν (§. 30), εἶχεν ἐντολήν

νά φυλάττη μετά τινων ἄλλων Ἑλλήνων τὴν γέφυραν, ἣτις εἶχε κατασκευασθῆ ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως. Ὅτε δ' ἠκούσθη ἡ περὶ τῶν ἀτυχημάτων τῶν Περσῶν εἰδήσις, συνεβούλευε Μιλτιάδης ὁ Ἀθηναῖος, ὅστις κατέχων μεγάλα κτήματα ἐπὶ τῆς Θρακικῆς χερσονήσου, ἦτο φόρου ὑποτελής εἰς τοὺς Πέρσας, ὅτι ἔπρεπε νὰ διαλύσῃ τὴν γέφυραν, καὶ νὰ καταστρέψῃσιν οὕτω τὸν βασιλέα μεθ' ὄλου αὐτοῦ τοῦ στρατοῦ. Ἄλλ' ὁ Ἰστιαῖος ἐμπόδιζε τὸ σχέδιον. Ὅθεν προσεκλήθη βραδύτερον, τοῦτο μὲν πρὸς ἀντιμισθίαν τῶν ἐκδουλεύσεών του, τοῦτο δ' ἔνεκα δυσπιστίας περὶ τῆς ἐμπιστοσύνης αὐτοῦ, περὶ τῆς ὁποίας κατέστησαν ὑποπτον τὸν Δαρεῖον φθανεροὶ τινες Ἕλληνες, εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Περσίας, ἵνα διαγάγῃ τὴν ζωὴν αὐτοῦ ἐν λαμπρότητι μὲν καὶ πολυτελείᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐπαγρυπνούμενος ὑπὸ τῆς ὑπόψιας τοῦ βασιλέως. Ἡ δὲ ζωὴ αὕτη, εἰς τὴν ὁποίαν ἦτον ἠνωμένη ἀπόλαυσις μετ' ἀναγκάσεως, ἔγεινεν εἰς αὐτὸν, προϊόντος τοῦ χρόνου, ἀφόρητος· ὁ πόθος τῆς πατρίδος κινήθη εἰς τὸ στήθος αὐτοῦ· καὶ ἐπειδὴ δὲν τὸν ἄφινον ἔνεκα δυσπιστίας, παρεκίνησε κρυφίως τὸν συγγενῆ αὐτοῦ ΑΡΙΣΤΑΓΟΡΑΝ τῆς Μιλήτου, νὰ διεγείρῃ εἰς ἐπανάστασιν τοὺς δυσαρσστημένους Ἕλληνας, δι' οὓς ἤλπιζε νὰ ἐπιτύχῃ εὐκαιρίαν, ὅπως ἐπιστρέψῃ. Τὸ σχέδιον ἐπέτυχεν. Εἰς διάστημα ὀλίγου χρόνου ἔλαβον τὰ ὄπλα ἡ Μίλητος καὶ πᾶσαι αἱ Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι. Ἐπῆγαν δὲ νὰ ζητήσωσι βοήθειαν ἀπὸ τὴν Σπάρτην καὶ ἄλλας πόλεις τῆς μητρικῆς αὐτῶν χώρας· ἀλλὰ μόνον οἱ Ἀθηναῖοι, φοβούμενοι μήπως ὁ Δαρεῖος θελήσῃ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὸν ἐν τῇ αὐτῇ αὐτοῦ διατρέποντα Ἴππιαν (§. 47), καὶ ἡ μικρὰ πόλις τῆς Εὐβοίας Ἐρέτρια, ἔπεμφαν μικρὸν τινα ἀριθμὸν πλοίων. Καὶ κατ' ἀρχάς μὲν προώδευεν ἡ ἐπανάστασις· οἱ Ἕλληνες ἐξεπολιόρχησαν καὶ ἔκαυσαν τὰς Σάρδεις, τὴν πρωτεύουσαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας· μεθ' ἧ ἡ ἐπανάστασις διεδόθη καθ' ὅλην τὴν Ἰωνίαν. Μετ' ὀλίγον ὁμως ἡ εὐτυχία ἐστράφη πρὸς τοὺς Πέρσας. Ἡ ἰδία αὐτῶν διαφωνία, καὶ ἡ ἀνωτέρα δύναμις τῶν ἐχθρῶν, ἐπέφερε τὴν ἀπώλειαν ναυμαχίας τινός, καὶ τὴν ἐκπόρθησιν καὶ καταστροφὴν τῆς Μιλήτου (494). Τῶν δὲ Μιλησίων ἄλλοι μὲν

ἐφρονεύθησαν, ἄλλοι δὲ ἐξηνδραποδίσθησαν· καὶ ὁ μὲν Ἄρστας ἀποστὰς ἐφυγε πρὸς τὴν Θράκην, ὅπου ἐφρονεύθη· ὁ δὲ Ἴσριαῖος, ὅστις, ἀποσταλὴς εἰς τὴν Ἰωνίαν, προσετέθη εἰς τοὺς ἀποστάτας, ἀπέθανεν αἰχμαλωτισθεὶς ἐπὶ τοῦ σταυροῦ· ἡ Ἰωνία ἔπεσεν ἐκ νέου ὑπὸ τὸν Περσικὸν ζυγὸν, καὶ ὁ Δαρεῖος ὤμοσε, νὰ ἐκδικηθῆ ἕως αἵματος τοὺς βοηθήσαντας τὴν ἐπανάστασιν Ἀθηναίους καὶ Ἑρετριεῖς.

§. 51. *Μαρδόνιος*, ὁ γαμβρὸς τοῦ Δαρείου, ἐξεστράτευσε πρῶτον κατὰ τῆς Ἑλλάδος, παραπλέων μὲ στόλον τὴν παραλίαν τῆς Θράκης, καὶ πορευομένου παρ' αὐτὴν τοῦ στρατοῦ, ἐνῶ κήρυκες ἐζήτουν γῆν καὶ ὕδωρ, τὰ σημεῖα τῆς ὑποταγῆς, ἀφ' ὧν τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων. Ἀλλὰ τρικυμία ἐῤῥιψε τὰ πλοῖα πρὸς τὸ ἀκρωτήριο τοῦ Ἄθω, καὶ οἱ λαοὶ τῆς Θράκης ἔσφαζαν μέρος τοῦ στρατοῦ τῆς ξηρᾶς, ὥστε ὁ Μαρδόνιος ἠναγκάσθη νὰ ἀποχωρήσῃ ἀπρακτος εἰς τὴν Ἀσίαν μὲ τὰ ἐπίλοιπον τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ. Οἱ κήρυκες δὲν κῆρυξάν περισσότερον· διότι ἔδωκαν μὲν ἡ *Αἴγινα* καὶ αἱ πλεῖσται νῆσοι εἰς αὐτοὺς γῆν καὶ ὕδωρ· ἀλλ' ὅτε οὗτοι παρέστησαν τὴν αὐτὴν αἴτησιν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Σπάρτην, ἐφρονεύθησαν ἐναντίον παντὸς δικαίου καὶ νόμου. Παροργισθεὶς διὰ τὴν ὕβριν ταύτην, ἔπεμψεν ὁ Δαρεῖος δεύτερον στόλον ὑπὸ τὸν *Δάτιν* καὶ *Ἀρταγέρην*. Οὗτος ὁ στόλος διέπλευσε τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, ὅπου ἠνάγκασε τὰς Κυκλάδας νῆσους νὰ ὑποταχθῶσι, καὶ προσωρμίσθη ἔπειτα εἰς τὴν Εὐβοίαν. Προδοθεῖσα δ' ἡ *Ἐρέτρια*, ἔπεσε μετ' ἀνδρείαν ἀντίστασιν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν ἐχθρῶν, οἵτινες κατέστρεψαν τὴν πόλιν ἐκ θεμελιῶν, καὶ ἀπέστειλαν τοὺς κατοίκους αὐτῆς εἰς τὴν Ἀσίαν. Κόπτοντες καὶ καίοντες διῆλθον τῶρα οἱ Πέρσαι τὴν νῆσον, καὶ προσωρμίσθησαν ἔπειτα, ὁδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Ἰππίου, εἰς τὴν παραλίαν τῆς Ἀττικῆς, ὅπου ἐστρατοπέδευσαν εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Μαραθῶνος. Τότε δ' ἔπεμψαν οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας ταχέως, ζητοῦντες βοήθειαν. Ἀλλ' ἐπειδὴ οὗτοι δὲν ἔφθασαν ἐγκαίρως, κωλυόμενοι ὑπ' ἀρχαίου θρησκευτικοῦ νόμου, καθ' ὃν δὲν ἐξεστράτευον πρὸ τῆς πανσελήνου, ὤρμησαν μόνοι, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν δέκα στρατηγῶν, θαρσάλως κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Ἐπι-

φανέστατος δὲ τῶν στρατηγῶν τούτων ἦτον ὁ ΜΙΑΤΙΑΔΗΣ (§. 50), ὑπηρετήσας πρότερον εἰς τὸν Περσικὸν στράτον, καὶ γινώσκων καλῶς τὸν τρόπον τοῦ πολεμεῖν αὐτῶν. Κατὰ προτροπὴν δ' αὐτοῦ, προσέβαλον εἰς μέρος ἀκατάλληλον διὰ τὸ ἱππικὸν τοῦ ἐχθροῦ, 10,000 Ἀθηναῖοι καὶ 1,000 Πλαταιεῖς, τὸν δεκάκις ἰσχυρότερον στράτον τῶν Περσῶν, καὶ ἐνίκησαν (490) αὐτὸν κατὰ κράτος εἰς τὴν ΕΝ ΜΑΡΑΘΩΝΙ ΜΑΧΗΝ. Οἱ νικηταὶ συνήθροισαν λείαν πλουσίαν, καὶ ἔδεσαν μὲ τὰς εὐρεθείσας ἀλύσεις, αἵτινες ἦσαν προσδιωρισμέναί δι' αὐτοὺς, τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν. Μεγάλῃ δ' ἦτον ἡ δόξα τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ἐδῶ πρῶτον ἔδειξαν, ὅτι ἦσαν ἄξιοι τῆς δημοκρατικῆς ἐλευθερίας, ἣτις εἶχεν εἰσαχθῆ ὀλίγον πρὸ τούτου παρ' αὐτοῖς, καὶ πολλοὺς ἀκόμη αἰῶνας μετὰ ταῦτα ἐπωφελούντο οἱ φιλοπάτριδες βέλτεροι τὴν νίκην ταύτην τοῦ Μαραθῶνος, διὰ τὴν ἐνθουσιάζουσι τὸν λαόν. Μεταξὺ δὲ τῶν πεσόντων ἦτο καὶ ὁ Ἰππίας. Ἔτι δὲ μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν βλέπει τις εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Μαραθῶνος λόφους, ἐνθα καταρύχθησαν τὰ πτώματα τῶν βαρβάρων.

§. 52. Ὁ Μιλτιάδης ὅμως, ὁ σωτὴρ τῆς Ἑλλάδος, δὲν ἐχάρη πολὺν καιρὸν τὴν δόξαν αὐτοῦ. Ἐπεισε δηλ. τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἐξοπλίσωσι στόλον, ὅπως κυριεύσῃ τὰς ἐκουσίως ὑποταχθείσας εἰς τοὺς Πέρσας νήσους. Ἀποτυχούσης ὅμως τῆς κατὰ τῆς νήσου Πάρου προσβολῆς, κατεδικάσθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ εἰς τὰ ἐξοδα τῆς ἐκστρατείας, καὶ ἐρίφη μετὰ τοῦ ἀποτίσῃ αὐτὰ, εἰς τὴν εἰρκτὴν, ἐνθα ἀπέθανεν ἀπὸ πληγῆν, ἣν εἶχε λάβει πολιορκῶν τὴν Πάρου. Ὁ δὲ μεγάλωφρων υἱὸς αὐτοῦ ΚΙΜΩΝ ἐπλήρωσε τὸ ποσὸν αὐτὸ, καὶ ἔθαψεν ἐντίμως τὸν πατέρα του.—Τότε ἔζων εἰς τὰς Ἀθήνας δύο ἄνδρες σπανίων πλεονεκτημάτων, ὁ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ, ὁ ἐπινομασθεὶς δίκαιος, καὶ ὁ ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ. Ἀμφότεροι προσεπάθουν νὰ καταστήσωσι τὴν πατρίδα αὐτῶν μεγάλην, ἀλλὰ κατὰ διαφόρους τρόπους. Ὁ μὲν Ἀριστείδης δὲν μετεχειρίζετο κίνεον μέσον, τὸ ὅποιον δὲν ἦτο τελείως νόμιμον καὶ δίκαιον, καὶ δὲν ἀπεδέχετο κίνεον βούλευμα, τὸ ὅποιον ἐφαίνετο εἰς τὴν συνείδησιν αὐτοῦ ἀμφίβολον. Ὁ Θεμιστοκλῆς

ὅμως ἦτον ὀλιγώτερον εὐσυνειδήτος· μόνον τὸ συμφέρον καὶ τὸ μέγεθος τῆς πατρίδος εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν, καὶ πολλάκις κατέρρευεν εἰς τὸν δόλον καὶ τὴν ἀπάτην. Συνετώτερος καὶ μεγαλοφύστερος τοῦ Ἀριστείδου, ἀπέκτησε μετ' ὀλίγον ὁ Θεμιστοκλῆς μεγαλητέραν ὑπόληψιν παρὰ τῷ λαῷ· καὶ διὰ νὰ μὴ ἐμποδιζέται εἰς τὰ σχέδια αὐτοῦ, ἐφρόντισε νὰ ἐξορισθῆ (483) ὁ χρηστός καὶ εὐθύς Ἀριστείδης διὰ τοῦ καλουμένου ΟΣΤΡΑΚΙΣΜΟΥ (*).—Οὕτω δ' ἔμεινεν ὁ Θεμιστοκλῆς μόνος κυβερνήτης τῆς Ἀθηναϊκῆς κοινότητος, καὶ ἐπωφελέθη τὴν ὅλην αὐτοῦ ἐπιβρόχην, διὰ νὰ κατορθώσῃ ἐπαύξεισιν τοῦ στόλου· διότι οὕτω μόνον ἠδύνατο οἱ Ἀθηναῖοι νὰ ἐπιτύχωσι τὴν νίκην. Χρησμός δέ τις τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν, καθ' ἃν ἡ σωτηρία τῶν Ἀθηνῶν ἔστεκεν εἰς τὰ «ξύλινα τείχη», ἐβοήθησεν αὐτὸν πολὺ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου αὐτοῦ. Οἱ δ' ἐλευθέριοι Ἀθηναῖοι ἀπεδέχθησαν τὴν πρότασιν αὐτοῦ, νὰ μεταχειρισθῶσι τὰ εἰσοδήματα τοῦ ἀργυρορυχείου πρὸς οἰκοδομὴν πλοίων.

§. 53. Ἐνῶ δὲ προπαρασκευάζετο εἰς νέαν κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατείαν, ἀπέθανεν ὁ Δαρειός. Ὁ διάδοχος δ' αὐτοῦ ΞΕΡΞΗΣ, ἀνὴρ ἐμπεφυσημένος ὑπὸ ὑπερηφανίας καὶ μεγαλαυχίας, παρέλαβε τὸ ἐκδικητικὸν σχέδιον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ ἐξέτεινε τὰς προπαρασκευὰς εἰς τόσον μέγαν κύκλον, ὥστε συνήθροισε στρατὸν μὲν $1 \frac{1}{2}$ ἑκατομμυρίου μαχητῶν, στόλον δὲ ἐκ πλειοτέρων ἢ 1200 μεγάλων πλοίων. Ἀλλὰ τὸ ἄθροισμα τοῦτο στρατῶν παντὸς ἔθνους καὶ γλώσσης, μὲ ποικιλώτατα ὄπλα καὶ ἐνδυμασίας, καὶ συνειθισμένων εἰς διάφορον τρόπον τοῦ πολεμεῖν, ἐκώλυε μᾶλλον ἢ ἐβοήθει τὴν ἐπιχείρησιν. Περαιτώσας δ' ὁ Ξέρξης τὰς προπαρασκευὰς αὐτοῦ, καὶ καταπαύσας μετ' ἐκπληκτικῆς ἐπιτυχίας ἐπανάστασιν τινα ἐν Αἰγύπτῳ, ὅπερ ἐπιθύησεν ἔτι μᾶλλον τὸ θάρρος του, διέταξε

(*) Ὁ ὄστρακισμὸς ἦτο διάταξις, καθ' ἣν πᾶς ὅστις διὰ τῆς δυνάμεως, ἐπιβροῆς ἢ ἄλλων πλειονεκτημάτων, προεἶχε τόσον μεταξὺ τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ, ὥστε ἐφαίνετο ὅτι ἐκινδύνευε δι' αὐτὸν ἡ πολιτικὴ ἰσότης καὶ δημοκρατικὴ πολιτεία, ἠδύνατο νὰ ἀπομακρυνθῆ ἐπὶ τινα χρόνον (συνήθως 10 ἔτη) δι' ἐξορίας, ἄλλως ἐντίμου εἰς αὐτόν.

τὰ στρατεύματα, ἀκολουθούμενα ὑπὸ πλήθους δούλων, φορηγῶν ζώων, ἀμαξῶν κλ. νὰ διέλθωσιν εἰς ἑπτὰ ἡμέρας καὶ ἑπτὰ νύκτας ἐπὶ δύο γεφυρῶν, συνθεθεισῶν ἐκ πλοίων, τὸν Ἑλλησποντον, καὶ ἔπειτα νὰ προχωρήσωσι διὰ τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας πρὸς τὴν Θεσσαλίαν, ἐν ᾧ ὁ στόλος παρέπλεε τὴν παραλίαν, διὰ νὰ προμηθεύῃ τὸν στρατὸν τὰ ἀναγκαίουντα. Διὰ νὰ μὴ ναυαγήσωσι δὲ τὰ πλοῖα, ὡς κατὰ τὴν πρώτην ἐκστρατείαν, εἰς τὸ ἀκρωτήριον τοῦ Ἄθω, ὁ ἑταῖς, ὁ Ξέρξης Φοίνικας ἐργάτας νὰ διορίζωσι τὸν ἰσθμὸν αὐτοῦ. Ἡ Θεσσαλία ὑπετάγη ἀμαχητεῖ· ἡ Βοιωτία, καὶ ἄλλα μικρότερα κράτη, ἔδωκαν μικροψύχως γῆν καὶ ὕδωρ ἀπειλῶν δ' ἐπροχώρει ὁ ἐχθρὸς πάντοτε πρὸς τὰ ἐμπρός. Τότε ὁμως ἔδειξεν ἡ Ἑλλὰς, τί δύναται νὰ κατορθώσῃ ὁμόνοια, ἀνδρία καὶ φιλοπατρία. Αἱ πλεῖσται πόλεις συνέδεσαν ταχέως συμμαχίαν καὶ κοινὴν εἰρήνην, καὶ ἐτάχθησαν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Σπάρτης. Τὸν Ἰούλιον δὲ, ὅτε ἐπανηγύριζον τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας, ἐφάνη (480) ὁ Ξέρξης εἰς τὸ στενὸν τῶν ΘΕΡΜΟΠΥΛΩΝ, τὸ ὅποιον κατεῖχεν ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης ΛΕΩΝΙΔΑΣ μετὰ 300 Σπαρτιατῶν, καὶ τινῶν χιλιάδων συμμάχων. Προσκληθεὶς δὲ νὰ παραδώσῃ τὰ ὄπλα, ἀπήντησεν ὁ Σπαρτιάτης στρατηγὸς μὲ τὴν συνήθη τῶν Ἡρακλειδῶν ἀταραξίαν. Μολὼν λάβε!» καὶ εἰς τὴν παρατήρησιν, ὅτι ἡ πληθὺς τῶν ἐχθρῶν εἶναι τόσον μεγάλη, ὥστε τὰ ἀναριθμητὰ αὐτῶν βέλη καὶ ἀκόντια ἤθελον ἐπισκιάσει τὸν ἥλιον, ἀπεκρίθη ἕτερος· «τόσφ καλλίτερα, θέλομεν πολεμήσει ὑπὸ σκιάν!» Εἰς μάτην ἐδοκίμασεν ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν πολλὰς ἡμέρας νὰ ἐκβιάσῃ τὴν δίοδον· χιλιάδες ἐκ τῶν στρατιωτῶν αὐτοῦ ἔπεσαν ὑπὸ τὸ ξίφος τῶν ἀνδρείων Ἑλλήνων· αὐτοὶ μάλιστα οἱ καλούμενοι ἀθάνατοι (10,000), τὸ ἄνθος τῆς στρατιᾶς τῶν Περσῶν, ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσιν εἰς τὴν δύναμιν τῶν Σπαρτιατῶν. Τότε ὁμως ὠδήγησε προδότης τις Ἕλληνα, Ἐφιάλτης καλούμενος, μέρος τῆς στρατιᾶς τῶν Περσῶν, διὰ τινος ἀτραποῦ ἐπὶ τοῦ ὄρους Οἴτης, οὕτως ὥστε ἔπεσαν εἰς τὰ νῶτα τῶν Ἑλλήνων. Εἰς τὴν εἰδησιν δὲ ταύτην ἀπέπεμψεν ὁ Λεωνίδας τὰ στρατεύματα τῶν συμμάχων. Ὁ

ἔδιος ὅμως μετὰ τῶν 300 αὐτοῦ Σπαρτιατῶν, εἰς τοὺς ὁποίους εἶχον προστεθῆ 700 ἔτι. Θεσπεῖς, ἐξέλεγε τὸν ἡρωϊκὸν ὑπὲρ τῆς πατρίδος θάνατον. Προσβληθέντες ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, ἐπολέμουν μετ' ἀνδρίας λέοντος, μέχρι οὗ, καταπιεσθέντες ὑπὸ τῆς ἀνωτέρας δυνάμεως τῶν ἐχθρῶν, καὶ κατακουρασθέντες ὑπὸ τῶν μαχῶν καὶ φόνων, ἔπεσαν ἅπαντες. Ὁ Λεωνίδας καὶ οἱ ἡρωϊκοὶ αὐτοῦ στρατιῶται ἔζων ἐπὶ πολὺν ἔτι χρόνον εἰς τὰ ἄσματα, καὶ χαλκοῦς λέων ἐδείκνυεν ἔπειτα εἰς τὸν ὀδοιπόρον τὴν θέσιν, ὅπου ἔπεσεν ὁ ἡρωϊκὸς βασιλεὺς τῶν Δωριέων (*). Ἀνεμποδίστως δ' ὑπέταξαν τὰ ῥα οἱ Πέρσαι τὴν Βοιωτίαν, ἐπροχώρησαν λεηλατοῦντες μέχρι τῆς Ἀττικῆς, καὶ μετέβαλον τὰς Ἀθήνας εἰς τέφραν. Οἱ δὲ γηραιότεροι πολεμισταί, οἵτινες εἶχον καταλάβει τὴν ἀκρόπολιν, ἐφρονεῦθσαν. Καὶ οἱ μὲν ἀξιόμαχοι πολῖται ἐχρησίμωσαν εἰς τὸν στόλον αἱ δὲ γυναῖκες, τὰ τέκνα καὶ πάντα τὰ κινητὰ κτήματα αὐτῶν, ἀπεικομίσθησαν κατὰ συμβουλήν τοῦ Θεμιστοκλέους εἰς τὴν Σαλαμίνα, Λέγναν καὶ Τροιζῆνα.

§. 54. Τώρα δ' ἐγείνεν ὁ Θεμιστοκλῆς σωτὴρ τῆς Ἑλλάδος. Ὁ ἠνωμένος στόλος τῶν Ἑλλήνων εἶχεν ἐκπλεύσει ἐν τούτοις ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀρτεμισίου, ὅπου εἶχε πολεμήσει ἐπιτυχῶς ἐπὶ τινὰς ἡμέρας, εἰς τὸν Σαρωνικὸν κόλπον καὶ ἠκολούθησεν αὐτὸν μετ' ὀλίγον ὁ Περσικὸς. Ἐνταῦθα δ' ἐματαίωσεν ὁ Θεμιστοκλῆς διὰ τῆς φρονήσεως αὐτοῦ τὸ ὀλέθριον σχέδιον τοῦ ναυάρχου τῶν Σπαρτιατῶν Εὐρυβιάδου, τοῦ νὰ ἀναχωρήσῃ δηλ. μετὰ τῶν πλοίων τῆς Πελοποννήσου, καὶ νὰ συγκροτήσῃ τὴν ναυμαχίαν εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, πείσας διὰ τῆς πανουργίας αὐτοῦ τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν νὰ προσβάλλῃ τοὺς Ἕλληνας ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον εἰς τὰ στενὰ ὕδατα, ὅπου τὰ ἐχθρικὰ πλοῖα ἐκωλύοντο ὑπὸ τῆς ἰδίας ἐαυτῶν πληθύος. Οὕτω λοιπὸν συνεκροτήθη (480) ἡ **ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΤΗΣ ΣΑΛΑΜΙΝΟΣ**, καθ' ἣν οἱ Ἕλληνες ἐνίκησαν

(*) Ἐπὶ τῆς δ' ἐπιγεγραμμένον καὶ τὸ ἐξῆς ἐλεγίον τοῦ Σιμωνίδου·
 Ὡς εἶν' ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίαις, ὅτι τῆδε
 Κείμεθα τοῖς κείνων φήμασι πεϊθόμενοι.

νίκην τελείαν. Ἀπληπισμένοις ἔβλεπεν ὁ Ξέρξης, ἀπὸ τιγὸς πλησίον κειμένου βράχου, τὴν καταστροφὴν τοῦ στόλου αὐτοῦ, καὶ ἔσπευσεν ἔπειτα νὰ ἀναχωρήσῃ μὲ μέρος τοῦ στρατεύματός του διὰ τῆς Θεσσαλίας, Μακεδονίας καὶ Θράκης, ὅπου πολλαὶ χιλιάδες ἀκόμη ἐκ τῶν πολεμιστῶν αὐτοῦ ἀπωλέσθησαν ὑπὸ τῆς πείνης, τοῦ ψύχους καὶ τῆς ταλαιπωρίας. Στρατοὶ δ' ὀλόκληροι ἐπνίγησαν εἰς τὸν ποταμὸν Στρυμῶνα, τοῦ ὁποίου τὸ κρύσταλλον, θερμανθὲν ὑπὸ τοῦ ἡλίου, συνετρίβη.

§. 55. Ἀναχωρῶν δ' ὁ Ξέρξης εἶχεν ἀφήσει ὑπὸ τὸν ΜΑΡΔΟΝΙΟΝ 300,000 ἄνδρας ἐκ τῶν ἀρίστων αὐτοῦ στρατευμάτων εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Οὗτοι δ' εἰσέβαλον τὸ προσεχὲς ἔαρ λεηλατοῦντες εἰς τὴν Ἀττικὴν, καὶ ἠνάγκασαν τοὺς μόλις ἐπιστρέψαντας Ἀθηναίους νὰ μεταναστεύσωσι πάλιν. Ἀλλ' εἰς τὴν μεγάλην ΕΝ ΠΛΑΤΑΙΑΙΣ ΜΑΧΗΝ ἐνίκησαν (479) οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τὴν συνετὴν ὀδηγίαν τοῦ Σπαρτιάτου ΠΑΥΣΑΝΙΟΥ, ὑπ' ὃν ἐπάχθη ὁ Ἀθηναῖος στρατηγὸς Ἀριστείδης, πρὸς τὸν τρις ἰσχυρότερον στρατὸν τοῦ Μαρδονίου νίκην τοσοῦτον ὀλοσχερῆ, ὥστε 40 μόνον χιλιάδες Περσῶν ἐσώθησαν πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον. Οἱ δὲ λοιποὶ, ἐν οἷς καὶ αὐτὸς ὁ ἀρχηγός, ἐφονεύθησαν, ἄλλοι μὲν εἰς τὴν μάχην, ἄλλοι δὲ εἰς τὴν ἐκπολιόρκησιν τοῦ στρατοπέδου αὐτῶν, ἄλλοι δὲ κατὰ τὴν φυγὴν. Ἡ λαία ἦτον ἄπειρος. Εἰς δὲ τὸν βωμὸν τοῦ « ἐλευθερίου Διὸς » ἀναψῆν μεγάλην πυρὰν θυσίας οἱ θριαμβεύοντες Ἕλληνες. — Κατὰ τὴν αὐτὴν δ' ἡμέραν ἔπαθον οἱ Πέρσαι εἰς τὸ ἀκρωτήριον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ΜΥΚΑΛΗΝ, ὑπὸ τῶν ἐπὶ τοῦ στόλου εὐρισκομένων Ἑλλήνων δευτέραν ἦτταν. Καὶ ἐδῶ Σπαρτιάτης ὠδήγει τοὺς νικητὰς, ἀλλ' εἰς τοὺς Ἀθηναίους καὶ Μιλησίους ἀνήκει ἡ δόξα τῆς ἀνδρίας. Τὸ στρατόπεδον καὶ ὁ στόλος τῶν ἑθρῶν ἐκυριεύθησαν καὶ ἐπυρπολήθησαν τρομερὰ δ' ἐμαίνετο τὸ ξίφος τῶν Ἑλλήνων μεταξύ τῶν ἀποπλανηθέντων καὶ φευγόντων στιφῶν. Τὸ πνεῦμα ἐνίκησε τὴν ὕλην, καὶ ἡ δοξασία ὅτι ἡ φιλοπατρία καὶ φιλελευθερία νικᾷ καὶ τὸν πολὺ ἰσχυρότερον ἑθρὸν, εἶδεν εἰς τὰς ἐνδόξους μάχας τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν λαμπροτάτην ἐπιμαρτύρησιν. Δέκα δ' ἔτη μετὰ ταῦτα ἔθηκε

τέρμα ἐπὶ τινὰ χρόνον εἰς τὸν μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Περσῶν πόλεμον ἢ μεγάλην κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν νίκη (469) τοῦ ΚΙΜΩΝΟΣ, παρὰ τὸν ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ ποταμὸν ΕΥΡΥΜΕΔΟΝΤΑ. Ἐν τούτοις ἡ Κιμωνεὺς εἰρήνην, ἧτις ἡλευθέρωσε δὴθεν ὄλας τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις ἀπὸ τῆς Περσικῆς κυριαρχίας, εἶναι ἀμφίβολος.

2. Ἡ ἡγεμονία τῶν Ἀθηναίων καὶ ἡ ἐποχὴ τοῦ Περικλέους.

§ 56. Μετὰ τὴν μάχην τῶν Πλαταιῶν, ὁ πόλεμος διεξήγετο κυρίως κατὰ θάλασσαν. Ἐπειδὴ δ' οἱ Σπαρτιάται εἶχον ὀλίγα πλοῖα, περιῆλθε κατὰ μικρὸν ἡ ἡγεμονία εἰς τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες πρὸς τούτοις εἶχον δειχθῆ τοσοῦτον ἀνδρείου καὶ κοινωφελείας, διαρκούντος τοῦ πολέμου. Ἐτι δὲ ἡ προδοσία τοῦ στρατηγοῦ τῆς Σπάρτης ΠΑΥΣΑΝΙΟΥ ἐβόηθη τὴν ἀρχὴν τῶν Ἀθηναίων. Ὁ Πausanias δηλ. ἐκπολιόρησας τὸ Βυζάντιον, εἶχεν αἰχμαλωτίσει πολλοὺς προκρίτους Πέρσας, ἐν οἷς καὶ τινὰς ὑπηκόους καὶ συγγενεῖς τοῦ βασιλέως. Ἐπεμψε δ' αὐτοὺς, χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζωσιν οἱ λοιποὶ σύμμαχοι, πρὸς τὸν Ἑρξίν ὀπίσω, καὶ ἐπροφασίσθη ἔπειτα ὅτι ἔφυγον κρυφίως πρὸς τούτοις δ' ἐμήνυσεν εἰς αὐτὸν, ὅτι ἤθελε τὸν βοηθήσει νὰ κυριαρχήτῃ τῆς Ἑλλάδας, ἂν ἔδιδεν εἰς αὐτὸν τὴν θυγατέρα του εἰς γάμον, καὶ τὸν διώριζε Σατράπην τῆς Πελοποννήσου. Ὅτε δ' ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν ἐδέχθη τοῦτο, ἔγεινεν ὁ μάταιος καὶ φιλόδοξος ἀνὴρ τοσοῦτον ὑψηλόφρων, ὥστε κατεφρόνησε παντάπασιν τοὺς Σπαρτιατικοὺς νόμους καὶ τὸν τρόπον τοῦ ζῆν τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ, ἐνεδύετο πολυδάπανα ἐνδύματα, παρεσκεύαζεν ἀσώτους τραπέζας, καὶ εἶχε Πέρσας δορυφόρους νὰ τὸν συνοδεύωσι καὶ τὸν ὑπηρετώσι. Συγχρόνως δὲ κατέστησε, διὰ τῆς αὐθαδείας αὐτοῦ, μισητὴν κοινῶς τὴν ἡγεμονίαν τῶν Σπαρτιατῶν. Οἱ δὲ Σπαρτιάται, λαθόντες γινώσκοντες τῆς διαγωγῆς ταύτης, ἀνεκάλεσαν μὲν τὸν ἀπιστὸν στρατηγὸν ἄλλ' ἢ εἰς τὰς παραλίους πόλεις ὑπόληψις αὐτῶν εἶχεν ἤδη ἐξασθενισθῆ τοσοῦτον, ὥστε οἱ ἴδιοι

παρήτησαν τὴν ἡγεμονίαν. Ὁ δὲ Πausanias καὶ ἐν Σπάρτῃ ἀκόμη διετήρει μυστικὰς σχέσεις μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν. Φανερωθείσης ὁμῶς τῆς προδοσίας αὐτοῦ διὰ τινος δοῦλου, ἠναγκάσθη νὰ ἀποθάνῃ ἐκ πείνης εἰς τὸν ἐν Σπάρτῃ ναὸν τῆς χαλκιοίκου Ἀθηνᾶς, ὅπου εἶχε ζήτησει ἄσυλον ὡς ἐκέλευε. Οἱ ἔφοροι διέταξαν νὰ ἀποστεγάσωσι τὴν χαλκίην στέγην, καὶ νὰ κλείσωσι τὰς θύρας τοῦ ναοῦ· λέγουσι δ' ὅτι αὐτὴ ἡ ἰδίᾳ μήτηρ τοῦ Πausaniou ἔθηκε πρὸς τοῦτο τὸν πρῶτον λίθον.

§. 57. Ἐνῶ δ' ὁ Πausanias ἠλάττονον οὕτω τὴν δύναμιν τῆς πατρίδος αὐτοῦ, συνεισέφερον πολὺ πρὸς ὕψωσιν τῆς ἰδίας ἐκυτῶν πόλεως οἱ τρεῖς στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων, διὰ τῶν διασφῶρων αὐτῶν πλεονεκτημάτων καὶ τῆς ἐξόχου μεγαλοφυΐας των. Ὁ ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ κατώρθωσε μὲ δόλον καὶ πανουργίαν νὰ περιβληθῶσιν αἱ Ἀθῆναι ἰσχυρὸν τείχος, καὶ ἐκτίσθη ὁ λαμπρὸς λιμὴν τοῦ Πειραιῶς, τὸν ὅποσον ἤνωσαν ἔπειτα ὁ Κίμων καὶ Περικλῆς διὰ τῶν μακρῶν τειχῶν μὲ τὸ ἄστυ. Διὰ τῆς ἐπιχειρήσεως ὁμῶς ταύτης ἐπέστρεν ὁ Θεμιστοκλῆς πρὸς ἑαυτὸν τὸ ἀνεξιλέωτον μίσος τῶν Σπαρτιατῶν, οἵτινες δὲν ἠδύναντο νὰ ὑποφέρωσι τὸν περιτειχισμὸν τῶν Ἀθηναίων, διὸ καὶ τὸν ἐνοχοποίησαν βραδύτερον ὡς λαβόντα μέρος εἰς τὴν προδοσίαν τοῦ Πausaniou. Συνέβη δὲ τοῦτο εἰς καιρὸν, καθ' ὃν ἐπέτυχον οἱ ἐν Ἀθῆναις ἐχθροὶ του νὰ ἐξορίσωσι τὸν φιλόδοξον ἄνδρα (471) ἐπὶ δέκα ἔτη ἐκ τῆς πατρίδος αὐτοῦ διὰ τοῦ ὀστρακισμοῦ. Καταδιωκόμενος δὲ κατέφυγε τώρα ὁ μέγας στρατηγός, μετ' ἀναριθμήτους κινδύνους, πρὸς τὴν Ἀσίαν, ἔνθα ἔτυχε λαμπροτάτης ὑποδοχῆς παρὰ τῷ βασιλεῖ τῶν Περσῶν, ὅστις ἐχάρισεν εἰς αὐτὸν τρεῖς πόλεις πρὸς διατροφήν. Ἄλλ' ὅτε οὗτος προσεκάλεσεν αὐτὸν νὰ τὸν βοηθήσῃ πρὸς ὑποδούλωσιν τῆς Ἑλλάδος, ἔλαβεν, ὡς λέγεται, φάρμακον καὶ ἀπέθανε, διὰ νὰ μὴ γείνη προδότης τῆς πατρίδος. Τὴν δὲ τέφραν αὐτοῦ μετεκέντησαν οἱ φίλοι του κρυφίως εἰς τὴν πάτριον γῆν. — Ὡς δ' ὁ Θεμιστοκλῆς διὰ τῆς συνέσεως αὐτοῦ, οὕτω προήγαγεν ὁ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ τὰ πράγματα τῆς πατρίδος διὰ τῆς δικαιοσύνης. Ἡ μεγάλη δὴλ. ἐμπιστοσύνη, ἣν εἶχον εἰς τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν χρηστότητα αὐτοῦ, παρεκίνησε

τὰς Ἑλληνικὰς νήσους καὶ παραλίαι πόλεις, γὰρ συνομαλογήσασθαι (476) πρὸς τοὺς Ἀθηναίους συνθήκην, καθ' ἣν ὑπεχρέωτο νὰ παρέχωσι χρήματα καὶ πλοῖα πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ πολέμου. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἐκκωνίσθη ὑπὸ τοῦ Ἀριστείδου τὸ ἐν Ἀθήκω καθιδρυθὲν ταμεῖον, καὶ διωρίσθησαν Ἀθηναῖοι πρὸς διοίκησιν τοῦ θησαυροφυλακίου, ὡς καὶ πρὸς ναυαρχίαν τοῦ κοινοῦ στόλου. Μετ' ὀλίγον ὁμοῦ ἐφάνη βαρῆτα εἰς τὰ μικρὰ κράτη ἢ ἐξάπλιτις καὶ χορήγησις πλοίων, καὶ ἀπελλάχθησαν ἀσμένως, διὰ τινος μεγαλητέρας συνεισφοράς χρημάτων, ἀπὸ τῆν ὑποχρέωσιν ταύτην. Τοῦτο δὲ παρέσχε βραδύτερον εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὴν εὐάρεστον εὐκαιρίαν, τοῦ νὰ αὐξάνωσι πάντοτε περισσότερον τὸν στόλον αὐτῶν, καὶ ἔπειτα νὰ φέρωσιν ὑπὸ τὸ κράτος τῶν πολλὰς νήσους καὶ μικρὰς παραλίαι πόλεις, καὶ νὰ μεταχειρίζωνται αὐτὰς ὡς φόρου ὑποτελεῖς ὑπικόους. Ὁ Ἀριστείδης ἀπέθανε τόσον πτωχὸς, ὥστε ἡ πόλις ἠναγκάσθη νὰ πληρώσῃ τὰ ἔξοδα τῆς ταφῆς του, καὶ νὰ φροντίσῃ περὶ τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν τέκνων του.

§. 53. Ἀλλὰ καὶ ὁ ΚΙΜΩΝ, ὁ υἱὸς τοῦ Μιλτιάδου, καὶ ὁ ΠΕΡΙΚΛΗΣ δὲν συνεισέφερον ὀλιγώτερον εἰς τὸ μεγαλιεῖον τῶν Ἀθηνῶν. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος εὐργέτησε τὴν πατρίδα αὐτοῦ, ἐπιχειρήσας εὐτυχῆς κατὰ θάλασσαν πολέμους, καὶ ἐκέρδησε τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ, φερόμενος φιλοφρόνως καὶ ἐλευθερίως. Ἐξέτεινε δὲ τὸ κράτος τῆς δημοκρατίας τῶν Ἀθηναίων, καὶ μετεχειρίσθη τὴν μεγάλην αὐτοῦ περιουσίαν πρὸς καθωράσιν τῆς πόλεως, φυτεύσας πρὸς ταῖς ἄλλαις τὸν ὠραιὸν κήπον, τὸν ἐπωνομασθέντα Ἀναδημίτην, καὶ οἰκοδόμησας τὴν περίφημον Στοῖαν. Κατὰ τοὺς χρόνους δ' αὐτοῦ περιέπεσεν ἡ Σπάρτη εἰς μέγαν κίνδυνον, ἕνεκα τρομεροῦ τινος σεισμοῦ (465). Τὸ μέγιστον μέρος τῆς πρωτεύουσος κατέπεσε, καὶ διὰ νὰ φθάσῃ ὁ κίνδυνος εἰς τὸ μὴ περαιτέρω, ὄρμησαν οἱ Μεσσήνιοι καὶ Ἕλλητες εἰς τὰ ὄπλα, ὡς ἀνακτήτωσι διὰ τοῦ πολέμου τὴν ἐλευθερίαν αὐτῶν. Ἐν τῇ ἀνάγκῃ δ' αὐτῶν προσεκάλεσαν οἱ Σπαρτιάται τοὺς Ἀθηναίους εἰς βοήθειαν, καὶ ὁ Κίμων, ὅστις εἶχε κλίσιν εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ἕνεκα τοῦ ἀριστοκρατικοῦ πολιτεύματός της, κατώρθωσε νὰ

ἀποσταλῆ στρατός πρὸς βοήθειαν. Ἄλλ' οἱ δυσπιστοῦντες Σπαρτιάται ἐπεμφαν αὐτὸν ὀπίσω, τὸ ὅποιον ἐλύπησε τοὺς Ἀθηναίους τόσον πολὺ, ὥστε ἐξωστράκισαν τὸν Κίμωνα, καὶ παρεχώρησαν εἰς τοὺς Μεσσηνίους νὰ κατοικήσωσι τὴν παράλιον πόλιν *Ναύπакτον*, ἀφοῦ ἠναγκάσθησαν οὗτοι, μετὰ δεκαετῆ πόλεμον, νὰ παραδώσωσι τὸ φρούριον αὐτῶν *Ἰθώμην*. Ὁ Κίμων ἀπέθανε κατὰ τινα νέαν πρὸς τοὺς Πέρσας ἐκστρατείαν τιμώμενος μεγάλως καὶ θρηνούμενος ἐν τῇ νήσῳ Κύπρῳ τὸ 449 π. Χ. — Ὁ δὲ *Περικλῆς*, ἀνὴρ πολιτικός καὶ στρατηγικός, ἐξέχων διὰ τὰ μεγάλα αὐτοῦ πλεονεκτήματα, τὴν παιδείαν καὶ εὐγλωττίαν, εἶχε κατὰ τὸ διάστημα τῆς ζωῆς του τοσαύτην ἐπιφρόνην εἰς τὴν πόλιν καὶ τὸν λαὸν τῶν Ἀθηναίων, ὥστε οἱ χρόνοι τῆς διοικήσεως αὐτοῦ ὀνομάζονται **ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ**. Τοῦτο δὲ λέγοντες ἐννοοῦμεν τοὺς χρόνους καθ' οὓς αἱ Ἀθηναὶ ἐφθασαν τὴν μεγίστην αὐτῶν ἀκμὴν εἰς τὸ ἐσωτερικόν, καὶ τὴν ἀνωτάτην αὐτῶν δυνάμειν εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ὁ Περικλῆς καθωρῶσε τὰς Ἀθήνας, ἀνεγείρας ναοὺς καὶ πολυτελεῖς οἰκοδομὰς (τὸν *Παρθενῶνα*, τὰ *Προπύλαια*), καὶ προεβίβασε τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας· εἵλκυσε μεγαλοφυεῖς ἀνδρας, πρὸ πάντων τὸν μέγαν τεχνίτην **ΦΕΙΔΙΑΝ** εἰς τὴν φιλοξενον αὐτοῦ οἰκίαν· παρέσχεν εἰς ἕκαστον τὰ μέσα καὶ τὴν εὐκαιρίαν νὰ μορφωθῆ καὶ ἐπιδειχθῆ, καὶ κατώρθωσεν οὕτω νὰ φθάσῃ ἡ αἴσθησις τῆς καλλιτεχνίας, φιλολογίας καὶ ποιήσεως, μέχρι τῶν κατωτέρων τάξεων τοῦ λαοῦ. Καί τοι δὲ καταγόμενος ἐξ ἐπιφανοῦς καὶ πλουσίας οἰκογενείας, ἦτον ὁμῶς δημοτικός ἀνὴρ, καὶ εἶχε τὰ δημοκρατικὰ φρονήματα. Κατώρθωσε δὲ νὰ ἐκδοθῆ ψήφισμα, καθ' ὃ πᾶς Ἀθηναῖος πολίτης, εἴτε κρίνων ἐπὶ τῆς δικαστικῆς ἑδρας, εἴτε παρῶν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ λαοῦ, εἴτε ὑπηρετῶν εἰς τὸν στρατὸν ἢ τὸν στόλον, ἤθελε λαμβάνει *μισθόν* τινα· διέταξε νὰ διανεμῶσι δόσεις ἐλευθερίου εἰς τὸν ἐνδεῆ ὄχλον, καὶ διεκόσμησε πολυτελεῖς ἑορτάς, θέατρα καὶ πομπὰς, πρὸς διασκέδασιν τοῦ φιλοθεάμονος λαοῦ. Διοικούντος δ' αὐτοῦ, ἐφθασεν ἡ πόλις τῶν Ἀθηναίων εἰς τοιοῦτον βαθμὸν διανοητικῆς ἀναπτύξεως, ὥστε πάντες σχεδὸν οἱ πολῖται, ὡς ἴσοι κατὰ

τὴν ἰκανότητα, ἠδύναντο νὰ λαμβάνωσι μέρος εἰς ὅλας τὰς ἀρχάς καὶ δημοσίας πράξεις· ὅθεν καὶ ἡ διάταξις, ὅτι αἱ πλείους τῶν δημοσίων θέσεων ἤθελον κατέχεσθαι διὰ κλήρου, ἔφερον ἐν Ἀθήναις ὀλιγώτερα ἀτοπήματα, ἢ ὅσα ἤθελον ἐπιφέρει εἰσαχθεῖσα ἀλλαγὴ ἢ τοιαύτη διάταξις. Συγχρόνως δ' ἀπέκτησαν αἱ Ἀθηναῖοι διὰ τοῦ Περικλέους τὴν μεγίστην δόξαν εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ἀθηναϊκὰ πλοῖα ἐκυριάρχουν τοῦ Αἰγαίου πελάγους, καὶ ἠνάγκάζον τοὺς κατοίκους τῶν νήσων νὰ τελῶσι φόρους, ἐξ ὧν ἔρρεον εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἀναρίθμητα πλοῦτη· τὸ ἀγαλμα τῆς Παλλάδος Ἀθηνᾶς ἐφόρει ἐν τῷ Παρθενῶνι ὀλόχρυσον πέπλον· τὰ Ἀθηναϊκὰ στρατεύματα ἐνίκων μαχόμενα πρὸς τοὺς Θηβαίους καὶ Σπαρτιάτας, μέχρις οὗ ἡ ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΚΟΡΩΝΕΙΑΣ ἔθηκε (447) τέρμα εἰς τὴν εὐτυχίαν τῶν ὀπλων αὐτῶν. Μετὰ τὴν μάχην δὲ ταύτην, καθ' ἣν οἱ Ἀθηναῖοι μέρος μὲν ἐφονεύθησαν, μέρος δ' ἠχμαλωτίσθησαν, ἠναγκάσθη ὁ Περικλῆς νὰ σπεύσῃ πρὸς σωτηρίαν τῶν Ἀθηνῶν, ἀπομακρύνων διὰ τῆς ΠΕΡΙΚΛΕΙΟΥ ΣΥΝΘΗΚΗΣ τὴν ἐπαπειλουμένην συμφορὰν. (445).

3. Ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος.

(431—404).

§. 59. Ἡ Περικλείου συνθήκη ὀλίγον διήρκεσε. Ἡ εὐτυχία τῶν Ἀθηναίων ἐπήνεγκε τὸν φόβον καὶ τὸ μῖσος τῆς Σπάρτης· ἡ δὲ ὑπερηφάνεια καὶ σκληρότης, μεθ' ἧς ἐκεῖνοι μετεχειρίζοντα τοὺς ὑποταταγμένους συμμάχους, μάλιστα δὲ τοὺς μετὰ μακροὺς πολέμους νικηθέντας νησιώτας Αἰγινητάς, παρήγαγον ἐπὶ τέλους ἀγανάκτησιν καὶ μῖσος. Μετ' ὀλίγον δ' ἀντιπαρατάχθησαν αἱ δύο δυνάμεις ἐξωπλισμένοι κατ' ἀλλήλων· ἡ Ἀθηναϊκὴ συμμαχία, εἰς τὴν ὅποιαν ἀνῆκον αἱ πλείους τὰ παράλιοι πόλεις καὶ νῆσοι, καὶ πρὸς ἣν ἔτεινε νὰ ἐνωθῇ ἡ δημοκρατικὴ μερὶς τοῦ λαοῦ ὄλων τῶν πόλεων, καὶ τῆς ὅποιας ἡ κυρία δύναμις ἦτον εἰς τὸν στόλον· καὶ ἡ Πελοποννησιακὴ συμμαχία, ἡγουμένης τῆς Σπάρτης, μεθ' ἧς συνεμάχουν αἱ Δωρικαὶ, καὶ αἱ πλείους τῶν Αἰολικῶν πό-

λεων (Βοιωτία κ. ἄλ.), εἰς τὴν ὁποίαν ἐστήριξε τὰς ἐλπίδας αὐτῆς ἡ ἀριστοκρατικὴ μερὶς τῶν διαφόρων πόλεων, καὶ τῆς ὁποίας τὸ θάρρος ἔστεκεν εἰς τὸν ἀνδρείον στρατὸν τῆς Ξηραῖς. Καὶ ἐπὶ πολὺν μὲν χρόνον ἀπέφευγον οἱ Σπαρτιῆται νὰ ἀρχίσωσι τὸν πόλεμον· ἀλλ' ὅτε οἱ Κορίνθιοι ἐπαρουσίασαν τὰς κατηγορίας, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι παρέβησαν τὰς συνθήκας, βοηθῶντες τὴν νῆσον Κέρκυραν εἰς τὸν κατὰ τῆς μητροπόλεως αὐτῆς Κορίνθου πόλεμον, πολιορκοῦντες τὴν ἐν Μακεδονίᾳ ἀποικίαν τῶν Κορινθίων Ποτιδαίαν, καὶ τραχέως ἐγκείμενοι αὐτῇ· ὅτε ἡ μικρὰ Δωρικὴ πόλις Μέγαρα, ἥτις ἔζη σχεδὸν μόνον ἐκ τοῦ μετὰ τῶν Ἀθηνῶν ἐμπορίου, παρεπονέθη, ὅτι ἀπεκλείετο ἀφ' ὅλων τῶν λιμένων καὶ τῶν ἀγορῶν τῆς Ἀττικῆς, τότε ἤρχισεν ὁ Πελοπονησιακὸς πόλεμος, ὅστις κατεπρήμωσε τρομερώτατα ἐπὶ 27 ἔτη τὴν Ἑλλάδα.

§ 60. Κηρυχθέντος δὲ τοῦ πολέμου, εἰσέβαλεν ὁ στρατὸς τῆς Σπάρτης εἰς τὴν Ἀττικὴν, καὶ κατεπρήμωσε τὴν χώραν. Τότε δ' ἐκάλωσεν ὁ Περικλῆς τοὺς ἐν τοῖς ἀγροῖς τῆς Ἀττικῆς κατοικοῦντας εἰς τὸ ἄστυ, καὶ ἐξώπλισε στόλον, μεθ' οὗ προσωρμίζετο εἰς τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου, καὶ ἐξεδικεῖτο τοὺς Πελοποννησίους. Τοῦτο δ' ἐξηκολούθει νὰ γίνεται ἐπὶ τινα χρόνον, ὅτε, ἕνεκα τῆς συσσωρεύσεως τῶν ἀνθρώπων εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐνεφύη τρομερὸς λοιμὸς, ἀναρπάσας χιλιάδας ἀνθρώπων, καὶ τελευταῖον καταβιβάσας καὶ αὐτὸν τὸν Περικλῆ εἰς τὸν τάφον, ἀφοῦ εἶδεν ἀποθανόντας τοὺς δύο αὐτοῦ υἱοὺς καὶ πολλοὺς φίλους καὶ συνεταίρους. Περηγορία δ' αὐτοῦ ἐπὶ τῆς κλίνης τοῦ θανάτου ἦτον, ὅτι κανεὶς Ἀθηναῖος δὲν ἐμελανοφόρησεν ἐξ αἰτίας του. Ὁ θάνατος τοῦ μεγάλου τούτου ἀνδρὸς ἦτο διὰ τὰς Ἀθήνας μεγάλη δυστυχία· ἐπειδὴ δημαγωγοὶ τώρα τὸ ἴδιον μόνον ἐπιδιώκοντες συμπερόν, ὡς ὁ βυρσοδέψης ΚΛΕΩΝ, ἀπέκτησαν μεγάλην ἐπιρροήν, ἠπάτων τὸν λαὸν διὰ τῆς κολακείας, καὶ ἐζήτουν νὰ μὴκύνωσι τὸν πόλεμον. Ἐξασθεμισθέντες δὲ ὑπὸ τῶν φιλονεικίων καὶ τῶν στασιαστικῶν αὐτῶν κομμάτων οἱ Ἀθηναῖοι, ἠναγκάσθησαν νὰ περιῶδωσι τοὺς Πλαταιεῖς, τοὺς πιστοτάτους αὐτῶν συμμάχους, πύπτοντας μεθ' ἡρωϊκωτάτην ἀντίστασιν ὑπὸ τὸ ξίφος.

τῶν Σπαρτιατῶν καὶ Βοιωτῶν, τὰς Πλάταιας κατεδαφίζου-
 ντας, τοὺς ἀξιωμαχοὺς αὐτῶν πολίτας φονεομένους, καὶ τὰς
 γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα ἐξανδραποδιζόμενα. Οἱ δ' Ἀθηναῖοι
 πάλιν ὑπέταξαν τὴν ἀποστατήσασαν ἀέσβον μετὰ τῆς Μι-
 φυλίας. Ἐμετρίασαν τὸ κατὰ τὸν πρῶτον βράσιον ληφέν
 σχέδιον τοῦ ναυφονεύσειν ὅλους τοὺς αὐτοῦ ἀνδρας, νὰ ἐξαν-
 δραποδίσωσι τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα, καὶ ἐπερίορισαν τὴν
 τιμωρίαν εἰς χιλίους. — Μετ' ὀλίγον δ' ἐπέτυχεν ὁ στρατηγὸς
 τῶν Ἀθηναίων ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ, νὰ καταλάβῃ (425) τὸν
 βράχον τῆς Μεσσηνίας ΠΥΛΟΝ, καὶ νὰ ἀνησυχῇ ἐκεῖθεν διὰ
 κατασπερπτικωτάτων ἐπιδρομῶν τοὺς Λακεδαιμονίους. Εἰς
 μάτην ἐδοκίμασαν οἱ Σπαρτιάται νὰ ἐκβάλωσιν αὐτοὺς ἐκεῖ-
 θεν, ἢ προσβολῇ αὐτῶν ἀπεκρούσθῃ, καὶ πλείονες τῶν 400
 ὀπλιτῶν τῆς Σπάρτης ἀπεκλείσθησαν εἰς τὴν ἔρημον νῆσον
 Σφακτηρίαν. Ἐνταῦθα δὲ περιήλθον εἰς μεγάλην ἀπορίαν.
 Τροφὰς δὲν ἐλάμβανον, εἰμὴ παρά τινῶν ῥιψικινδύων. Εἰλώ-
 των, Δεῖσι τοὺς ὁποίους οἱ Σπαρτιάται ὑπέσχοντο τὴν ἐλευθε-
 ρίαν, ἂν μετεβίβαζον ἐκείσε τροφὰς. Διὰ νὰ ἀποφύγῃσι δὲ
 τὸν ἐπαπειλαῖνον αὐτοὺς θάνατον, ἠναγκάσθησαν ἐπὶ τέλος
 νὰ παραδοθῶσιν εἰς τὸν Κλέωνα, ὅστις ἦλθεν ἐνταῦθα μετ'
 ἐπικουρίας. Ἡ δ' ἐκβάσις αὕτη ἐπιτύχησε τὴν ὑψηλοφροσύνην
 τοῦ δημαγωγῆ, ὅστις ἐνόμισεν ἑαυτὸν μέγαν ἥρωα, καὶ κα-
 τώρθωσε νὰ δοθῇ εἰς αὐτὸν ἡ ἡγεμονία τοῦ στρατοῦ, ὅστις
 ἐμελλε νὰ πολέμησῃ πρὸς τὸν Σπαρτιάτην στρατηγὸν ΒΡΑ-
 ΣΙΔΑΝ ἐν Θράκη. Ἀλλ' ἔπαθε πρὸ τῆς ΑΜΦΙΠΟΛΕΩΣ ἤτταν
 αἰσχρὰν, καὶ ἐφρονεῦθη φεύγων μεθ' ἑλᾶθεν ἡ ἐν Ἀθήνασι
 ἐναντία μέρει τὸ κράτος, καὶ κατώρθωσε τὴν ΝΙΚΙΕΙΟΝ
 ΕΙΡΗΝΗΝ (421). — Τρομερὰ ἐν τούτοις ἐμαίνοντο οἱ πόλεμοι
 τῶν ἀριστοκρατικῶν καὶ δημοκρατικῶν κομμάτων εἰς τὰς
 πλείστας πόλεις τῆς Ἑλλάδος· οὐδαμοῦ ὅμως φονικώτερον ἢ
 ἐν τῇ νήσῳ Κεφαλήσ, ὅπου αἱ πρόκριτοι οἰκογένεια ἐξηφανί-
 σθησαν παντελῶς. Βαθιούτων τῶν Ἀθηναίων, ἔλαβον ἐκεῖ
 οἱ δημοκρατικοὶ τοὺς ἀντιπάλους αὐτῶν εἰς τὴν ἐξουσίαν των,
 ἐνέκλεισαν αὐτοὺς εἰς οἰκοδόμημά τι, καὶ τοὺς κατελιθοβό-
 λησαν ἀνωθεν ἐκ τῆς στέγης. Ἐνταῦθα δ' ἔλαβεν ἡ πόλις

ἀκμάζουσα νῆσος, μετὰ τῶν πλουσίων αὐτῆς ἐλαιώνων, πληγὴν καιρίαν. — Εἰς ἀπάσας δὲ τὰς πόλεις, ὅπου ἐνίκων οἱ Σπαρτιᾶται, ἐλάμβανον οἱ ἀριστοκρατικοὶ τὸ κράτος, καὶ ἐτιμῶρουν τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν μὲ θάνατον καὶ ἐξορίαν ὅπου δ' εἶχον τὴν ὑπεροχὴν οἱ Ἀθηναῖοι, ἤρχοντο οἱ δημοκρατικοὶ ἐπὶ τῶν πλοίων, καὶ μετεχειρίζοντο τοὺς ἀντιπάλους αὐτῶν μετ' ἴσης σκληρότητας.

§. 61. Ἡ συνομολόγησις τῆς εἰρήνης διέσπησε τοὺς Σπαρτιάτας ἀπὸ τῶν Κορινθίων. Ὅθεν ἠνώθησαν οὗτοι μετὰ τοῦ Ἄργους, τῆς Ἠλίδος καὶ τινῶν Ἀρκαδικῶν πόλεων, διὰ νὰ ἀρπάσωσιν ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτας τὴν ἡγεμονίαν τῆς Πελοποννήσου. Πρὸς τοῦτο δ' ὑπεστηρίχθησαν ὑπὸ τοῦ εἰκοσαετοῦς ΑΛΚΙΒΙΑΔΟΥ, υἱοῦ τῆς ἀδελφῆς τοῦ Περικλέους, ὅστις ἐδῶ πρῶτον ἀπέδειξε τὴν ἐπιδεξιότητα αὐτοῦ καὶ εὐγλωττίαν. Ὁ Ἀλκιβιάδης εἶχε τὰ μέγιστα φυσικὰ καὶ πρόσκτητα πλεονεκτήματα. Ἦτο πλούσιος, ὠραῖος, πεπαιδευμένος καὶ προσέτι βήτωρ ἔξοχος, καὶ καθόλου, ἤθελεν εἶσθαι ἀρμόδιος νὰ καταλάβῃ τὴν θέσιν τοῦ Περικλέους, ἂν ἦτο μᾶλλον φιλήσυχος καὶ φρόνιμος. Ὁ πόλεμος, ὃν ἐμελλον νὰ πολεμήσωσι τώρα οἱ Σπαρτιᾶται πρὸς τοὺς Κορινθίους καὶ τοὺς συμμάχους αὐτῶν, ἤθελεν ἐξαφανίσει τὴν δόξαν τῆς Σπάρτης, ἂν αἱ λόγχοι τῶν Σπαρτιᾶτῶν δὲν ἐστέροντο (418) νικηφόροι εἰς τὴν ΕΝ ΜΑΝΤΙΝΕΙΑ ΜΑΧΗΝ.

§. 62. Ὅχι δὲ πολὺ μετὰ ταῦτα ἐπεμψν οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὴν Σικελίαν (415) τὸν ὠραιότατον στόλον καὶ λαμπρότατον στρατὸν, ὅστις ποτὲ ἐξέπλευσεν ἐκ τοῦ Πειραιῶς ὑπὸ τὸν Ἀλκιβιάδην, Νικίαν καὶ Λάμαχον, διὰ νὰ καταπολεμήσῃ τὴν Δωρικὴν πόλιν ΣΥΡΑΚΟΥΣΑΣ. Ἡ ἐπιχειρησις ὅμως αὕτη, δι' ἧς ἀναψε πάλιν ἐκ νέου τὸ μεταξὺ Σπάρτης καὶ Ἀθηνῶν φυλετικὸν μῖσος, ἀπέτυχεν. Ὁ Ἀλκιβιάδης κατηγορήθη ἐν τῇ ἀπουσίᾳ αὐτοῦ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν του ἐπὶ πλείστοις ἐγγλήμασι κατὰ τῆς θρησκείας καὶ πολιτείας, καὶ προσεκλήθη σπουδαίως ὀπίσω ὑπὸ τῆς ἀρχῆς τῶν Ἀθηναίων. Διψῶν δ' ἐκδίκησιν κατέφυγε πρὸς τὴν Σπάρτην, καὶ πρόστρεψε αὐτὴν εἰς πόλεμον κατὰ τῶν Ἀθη-

νά. Καὶ ὁ μὲν ἀνδρῆος Λάμαχος ἔπεσε πολιορκῶν τὰς Συρακούσας, αἱ δὲ νῆες τῶν Ἀθηναίων κατεποντίσθησαν εἰς τὸν λιμένα τῆς πόλεως ταύτης· καὶ ὅτε ὁ Νικίας ἠθέλησε νὰ σωθῆ κατὰ Ξηράν, μὲ τὸ ἐπίλοιπον τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, πρὸς τινὰ φιλικὴν πόλιν, κατελήθη ὑπὸ τῶν Συρακουσίων καὶ τῶν ἐπικουρικῶν στρατευμάτων τῆς Σπάρτης, ἐν ᾧ ἔμελλε νὰ ἀναχωρήσῃ τὴν νύκτα, καὶ μετὰ φοινικὴν ἀντίστασιν, ἐλήθη αἰχμάλωτος μετ' ὄλων αὐτοῦ τῶν πολεμιστῶν. Ὅσοι δὲν ἐξολοθρεύθησαν εἰς τὸν πόλεμον, ἠναγκάσθησαν, ὑποδουλωθέντες, νὰ ἐργάζωνται εἰς τὰ λατομεῖα, ὅποθεν ἐσώθησαν πολλοὶ ἀπαγγέλλοντες τεμάχια ἐκ τῶν δραμμάτων τοῦ Εὐριπίδου. Οἱ δ' ἀνδρῆοι στρατηγοὶ Νικίας καὶ Δημοσθένης ἀπέθανον εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς ἀγορᾶς τῶν Συρακουσῶν ὑπὸ τῆς χειρὸς τοῦ δήμιου (413).

§. 63. Σκοτειναὶ φῆμαι ἔφερον εἰς Ἀθήνας τὴν πρώτην ἀγγελίαν περὶ τῆς καταπληκτικῆς συμφορᾶς· καὶ ὅτε ἐπεβέβαιώθη ἡ τρομερὰ εἰδήσις, κάμμία σχεδὸν οἰκογένεια, δὲν ἔμεινε χωρὶς πένθος. Οἱ σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων ἀπεστάτησαν, καὶ προσετέθησαν εἰς τοὺς ἐχθρούς· οἱ δὲ Σπαρτιάται ἀνανέωσαν τὸν πόλεμον κατὰ Ξηράν καὶ κατὰ Θάλασσαν, βοηθούμενοι ὑπὸ τοῦ Πέρσου Σατράπου τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν δὲ πάλιν τῆς πόλεως τῶν Ἀθηναίων ἐζήτει ἡ ἀριστοκρατικὴ μερὶς νὰ καταστρέψῃ τὴν πολιτείαν, καὶ συνωμολόγησε κρυφίως πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας προδοτικὴν συνθήκην. Ἐν τούτοις διετηρήθησαν αἱ Ἀθηναὶ ὀκτὼ ἔτη ἀκόμη κατὰ τῆς ἀνωτέρας δυνάμεως τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἐνίκησαν δύο ἔτι σημαντικὰς νίκας κατὰ θάλασσαν. Ἀλλ' οὐδέμια προσπάθεια ἠδύνατο νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ἐξηθενημένην πόλιν εἰς τὸ πρότερον αὐτῆς μέγεθος. Εἰς μάτην προσεκάλεσαν οἱ Ἀθηναῖοι τὸν Ἀλκιβιάδην εἰς τὴν πατρίδα, διώρισαν αὐτὸν ἀρχηγὸν τοῦ στόλου καὶ στρατοῦ, καὶ ἐκρίμνησαν τὰς στήλας, ἐφ' ἧν ἦσαν γεγραμμένα τὰ ἐγκλήματα τοῦ εἰς τὴν θάλασσαν· οὐδ' αὐτὸς ἠδύνατο νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν παλαιὰν λαμπρότητα τοῦ Ἀθηναϊκοῦ στόλου. Ὀλίγους μῆνας ἀφοῦ, ἀλαλάζοντος τοῦ λαοῦ, κατῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ἀφῆρέθη

πάλιν ἀπ' αὐτοῦ ἡ ἀρχινουαρχία, διότι ὁ ὑποναύαρχος ἀπό-
λεσε κατὰ τὴν ἀπουσίαν αὐτοῦ τὴν ναυμαχίαν τῆς Ἐφέσου.
(407). Ἀνεχώρησε δὲ εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν, ὅπου τρία ἔτη
βραδύτερον ἀπέθανεν ὑπὸ τῶν Περσῶν βίαιον θάνατον. Ἡ
κατοικία αὐτοῦ περιεστοιχίσθη κατὰ διαταγὴν τοῦ Σατραπόου
ὑπὸ στρατευμάτων, καὶ ἐπισπολήθη, καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος, θε-
λήσας νὰ σωθῆ διὰ τῶν φλογῶν, ἐσπνεύθη μακρόθεν διὰ βελῶν.
Ἐβράσεν εἰς ἡλικίαν 44 ἐτῶν.

§. 62. Περὶ τούτους τοὺς χρόνους, ἐπέτυχον οἱ Σπαρτιά-
ται ἕξοχον ναύαρχον, τὸν ποηρὸν καὶ ἐπιχειρηματικὸν ΛΥ-
ΣΑΝΔΡΟΝ, ὅστις μετεχειρίσθη τὴν εὐνοίαν τοῦ νέου Σατρά-
που τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, Κύρου τοῦ νεωτέρου, ὅπως ἀδείχη
μὲ τὴν Περσικὴν βοήθειαν τὸν στόλον τῶν Λακεδαιμονίων.
Ἐπειτα δ' ὠφελήθη ἀπὸ τὴν ἀμέλειαν τῶν Ἀθηναίων στρα-
τηγῶν, οἵτινες νομιζόντες ἐκυτοὺς ἀσφαλεῖς, εἶχον παραμε-
λήσει τὴν πειθαρχίαν, καὶ εἶχον ἀφήσει τὰ πληρώματα τῶν
νηῶν εἰς τὴν στερεάν, διὰ νὰ προσβάλη (405) αὐτοὺς ἀπρο-
παρασκευάτους παρὰ τοὺς ΛΙΓΟΣ ΠΟΤΑΜΟΥΣ, εἰς τὸν ἀναπε-
πταμένον αἰγιαλὸν τοῦ Ἑλλησπόντου, καὶ νὰ κυριεύσῃ ὅλα
αὐτῶν τὰ πλοῖα, ἐκτὸς ἑνὲς. Ἀπὸ τοῦ συμβάντος τούτου
δὲν ἀνέλαβε πλέον ἡ δύναμις τῶν Ἀθηνηνῶν. Ὑποτάξας δ' ὁ
Λύσανδρος τὰς φιλικῶς διακειμένας πρὸς τὰς Ἀθήνας πόλεις
καὶ γήσους, ἐπολιώρησεν ὁ ἴδιος τὰς Ἀθήνας κατὰ γῆν καὶ
κατὰ θάλασσαν, καὶ ἠνάγκασε τὴν ὑπερπληθεῖσαν ἀνθρώπων,
καὶ ὑπὸ τῆς μανίας τῶν κομμάτων κατεσπαραγμένην πόλιν,
νὰ παραδοθῆ ὑπὸ τῆς πείνης. Τὰ δὲ μακρὰ τεῖχη καὶ οἱ περί-
βολοι κατερρίθθησαν (404), παιανίζοντος τοῦ αὐλοῦ, τὰ
πλοῖα παρεδόθησαν εἰς τοὺς Σπαρτιάτας, ἐκτὸς 12, καὶ
κατήχθησαν ἅπαντες οἱ φυγάδες καὶ ἐξόριστοι. Τότε δὲ κατέ-
λυσεν ὁ Λύσανδρος τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα, καὶ παρέ-
δωκε τὴν κυβέρνησιν εἰς 30 προκρίτους, μετὰ τῆς Σπάρτης
ἠνωμένους Ἀθηναίους. Οἱ ὑπὸ τὸ ὄνομα δὲ τῶν ΤΡΙΑΚΟΝΤΑ
ΤΥΡΑΝΝΟΝ γνωστοὶ οὗτοι ἀριστοκρατικοὶ, προϊσταμένου τοῦ
εὐφροῦς μὲν, ἀλλὰ βικίου Κριτίου, ἐμαίνοντο μετὰ φόβου
καὶ ἐξορκίης κατὰ τῶν δημοκρατικῶν, καθὼς καὶ κατὰ τῶν

μετρίων ἐκ τῆς ἰδίας ἐαυτῶν τάξεως· ἀποῦ κατώρθωσεν ὁ Κριτίας νὰ βίβη καὶ τὸν τέως σφόδρα ἀριστοκρατικὸν *Θηραμένην* εἰς τὸ δεσποτικόν, καὶ νὰ ποτίσῃ αὐτὸν τὸ κώνειον. Ἄλλ' ἡ κυβέρνησις αὕτη τοῦ τρόμου ὀλίγον διήρκεσεν. Ὁ ΘΡΑΣΥΒΟΥΛΟΣ, ἀνὴρ φιλόπατρις, συνήθροισε τοὺς φυγάδας καὶ ἐξορίστους περὶ ἐκυτόν, καὶ ἐξεστράτευσεν πρὸς τὰς Ἀθήνας. Καὶ ὁ μὲν Κριτίας ἐφρονεύθη εἰς τὴν μάχην, οἱ δὲ λοιποὶ ἔπεσαν, προδοθέντες, εἰς τὰς χεῖρας τῶν νικητῶν, οἵτινες ἐφόνευσαν αὐτούς· ἀνωρθώθη δὲ πάλιν τὸ δημοκρατικὸν πολιτεύμα, καὶ ἐπανῆλθεν ἡ τάξις καὶ ἡ ἡσυχία μὲ τὴν ἀμνηστειάν καὶ διαβεβαίωσιν, ὅτι θέλουσι συγχωρῆσαι καὶ λησμονῆσαι τὸ παρελθόν. Ἀλλὰ τὰ ἦθη δὲν ἐσυμφώνουν πλέον μὲ τοὺς παλαιούς νόμους, καὶ τὰς παλαιὰς πολιτικὰς διατάξεις· ἀνάπαυσις καὶ σκιατραφία εἰσῆλθεν ἀντὶ τῆς προτέρας σωματικῆς σκληραγωγίας· ῥαθυμία καὶ φιληδονία παρήγαγεν ἀηδίαν τῆς στρατιωτικῆς ἀσκήσεως καὶ ἐργασίας· ἐταῖραι ἀνωτέρων ἡθῶν παρέλυσαν τὴν ζωὴν τῆς οἰκογενείας, καὶ τὴν αὐστηρὰν ἠθικὴν τῶν παλαιῶν χρόνων.

4. Σωκράτης.

§. 65. Διὰ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου συνετρίβη ὄχι μόνον ἡ εὐτυχὴς τῶν Ἑλλήνων κατάστασις εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀκμὴ τῶν πόλεων εἰς τὸ ἐσωτερικόν· ἔτι δὲ τὰ ἦθη διεφθάρησαν· αἰσχροκέρδεια καὶ πλεονεξία ἐπνιξαν τὰ εὐγενῆ αἰσθήματα· χρηστότης δὲ καὶ πολιτικὴ ἀρετὴ ἐτιμᾶτο ὀλιγώτερον, ἢ εὐφράδεια καὶ φρόνησις. Εἰς τὴν διαφθοράν δὲ ταύτην τῶν ἡθῶν συνετέλεσαν ἐν Ἀθήναις μάλιστα οἱ ΣΟΦΙΣΤΑΙ, ψευδοδιδάσκαλοι, οἵτινες παρέδιδον σοφίαν τινα, κατὰ τὸ φαινόμενον, ἦν ἐστήριζον ἐπὶ λεπτολόγων ἀντιλογιῶν καὶ σοφισμάτων, καὶ κατετόλμων, διὰ τῆς ρητορικῆς καὶ τῶν διαλεκτικῶν τεχνασμάτων, τὸ μὲν ψεῦδος νὰ παριστῶσιν ὡς ἀλήθειαν, τὴν δὲ ἀλήθειαν νὰ μεταβάλωσιν εἰς ψεῦδος. Ἑλλικυοὺν δὲ πλουσίους νέους πρὸς ἐαυτούς, καὶ ἐδίδασκον, ἀντὶ μεγάλης χρημάτων πληρωμῆς, τὴν ψευδῆ ταύτην διδασκαλίαν, δι' ἧς α' ἐδηλητηριάσθη μέχρι τοῦ ἐσωτάτου μυελοῦ ὁ οἰκικ-

κός και δημόσιος βίος ». Τότε δ' ἐφάνη ὁ ΣΩΚΡΑΤΗΣ, Ἀθηναῖος πολίτης, ἀπεκάλυψε τὰς ἀγυρτείας τῶν σοφιστῶν, καὶ διήγειρε τὸ πρὸς τὴν θρησκείαν τὰ χρηστά ἦθη καὶ τὸ δίκαιον αἴσθημα εἰς τὴν καρδίαν τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ. Οὐχὶ διὰ τεχνητῶν ἀπὸ καθέδρας λόγων, ἀλλὰ δι' ἐρωτήσεων καὶ ἀποκρίσεων εἰς τὰς δημοσίας ὁδοὺς, εἰς τὸ ὑπαιθρον ἢ εἰς τὰ ἐργαστήρια τῶν τεχνιτῶν, ἐδίδασκεν ὁ Σωκράτης τὴν βιωτικὴν αὐτοῦ ἐπιστήμην, τῆς ὁποίας κεφάλαιον ἦτο τὸ « γνῶθι σαυτὸν ». Ἐνώπιον δὲ τῆς ἐξόχου αὐτοῦ νοημοσύνης, τῆς ἀπλῆς καὶ δικαίας αὐτοῦ ζωῆς, καὶ τῆς ἠθικῆς του ἀξίας, ἀπεστομίσθησαν οἱ σοφισταί, καὶ οἱ πλουσιώτατοι καὶ εὐφρόστατοι νέοι, ὡς ὁ Ἀλκιβιάδης, Κριτίας καὶ ἄλλοι, προσετέθησαν εἰς αὐτόν. Τοῦτο δὲ παρώξυνε τοὺς κενοδόξους καὶ πλεονέκτας σοφιστὰς, καὶ ἐπομένως κατηγορήσαν αὐτόν, ὅτι δῆθεν διαφθείρει τὴν νεολαίαν, καὶ εἰσάγει νέους θεοὺς. Δι' ἀπλῆς ἀπολογίας ἀπέδειξεν ὁ Σωκράτης ἐνώπιον τῶν ἡλιαστῶν (δικαστῶν ἐκ τοῦ λαοῦ) τὸ ψεῦδος τῆς κατηγορίας. Ἄλλ' ἀντὶ, ὡς συνήθως ἐγίνετο, νὰ παρακαλέσῃ τὴν ἀθώωσιν αὐτοῦ μὲ ἰκεσίας καὶ θρήνους, κατέστρεψε τὸν λόγον τῆς ἀπολογίας του, ἰσχυριζόμενος, ὅτι εἶναι ἀξίος νὰ καταταχθῇ εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀξίων ἐκείνων ἀνδρῶν, οὔτινες, διὰ τὰς πρὸς τὸ κοινὸν ἐκδουλεύσεις των, ἐτρέφοντο δι' ἐξόδων τῆς πόλεως εἰς δημόσιόν τι οἰκοδόμημα, καλούμενον *Πρυτανεῖον*. Τοῦτο δὲ παρώργισε τοὺς δικαστὰς, καὶ ὁ Σωκράτης κατεδικάσθη εἰς θάνατον μὲ μικρὰν πλειονοψηφίαν. Εἰς μάτην ἐκοπίασάν τινες τῶν φίλων του, μάλιστα ὁ πλούσιος αὐτοῦ συμπολίτης Κρίτων, νὰ καταπέισωσιν αὐτόν νὰ φύγῃ ἐκ τῆς φυλακῆς· ὁ Σωκράτης ἀπέρριψε τοιαύτην πρότασιν καὶ ἐν μέσῳ ὑψηλῶν διαλόγων περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς (Πλάτωνος Φαίδων), ἐπέε (399) τὸ κῶνειον, καὶ ἀπέθανε μὲ τὴν ἰλαρότητα καὶ ἡσυχίαν ἐκείνων τῆς ψυχῆς, τὴν ὁποίαν ἀπαντῶμεν εἰς τοὺς σοφοὺς. Αὐτὸς ὁ Σωκράτης οὐδὲν κατέλιπε σύγγραμμα· ἀλλ' ὁ περίφημος αὐτοῦ μαθητῆς ΠΛΑΤΩΝ ἔθηκεν εἰς τὸ στόμα τοῦ Σωκράτους, τὰς ἰδίας ἐκυτοῦ δοξασίας, ἃς ἐδίδασκεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν. Αὐτὸς ὁ Πλάτων τοσοῦτον ἦτο ἐξοχος καὶ

μεγαλοφυής συγγραφεύς, ὥστε προσηγόρευον αὐτὸν θεῖον, οὐ μόνον διὰ τὰς ὠραίας, ὑψηλὰς αὐτοῦ ιδέας καὶ ποιητικὰς εἰκόνας, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν τελείαν τέχνην τῆς παραστάσεως, τὴν ὁποίαν φέρουσι τὰ ἐν εἴδει διαλόγων συγγράμματα αὐτοῦ. Μετ' αὐτὸν δὲ ΞΕΝΟΦΩΝ ὁ Ἀθηναῖος, συγγραφεύς ἅμα καὶ στρατηγός, ἦτον ὁ περιφημότετος μαθητὴς τοῦ Σωκράτους, τοῦ ὁποίου τὸν τρόπον καὶ τὴν διδασκαλίαν περιέγραψεν εἰς πλεῖστα φιλοσοφικὰ συγγράμματα (« Ἀπομνημονεύματα Σωκράτους ».)

β. Ἡ κατάβασις τῶν μυρίων. (400).

§. 66. Τὸ λαμπρότατον ἱστορικὸν ἔργον τοῦ Ξενοφῶντος εἶναι ἡ Ἀράβασις, ἡ ἑξιστόρησις τῆς ἐκστρατείας τοῦ νεωτέρου Κύρου πρὸς τὴν Περσίαν, καὶ τῆς καθόδου τῶν Ἑλλήνων μισθοφόρων ὑπὸ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ὁδηγίαν. Μετὰ τοὺς πρὸς τοὺς Ἑλληνας πολέμους τὸ Περσικὸν κράτος ἐγένετο καθ' ἐκάστην ἀσθενέστερον. Εἰς τὰς ἐπαρχίας διώκουν οἱ Σατράπαι κατὰ τὴν αὐθιμισίαν αὐτῶν, καὶ ἐπέφερον διὰ τῆς καταπίσεως συχνὰς ἐπαναστάσεις. Εἰς δὲ τὴν αὐλὴν ἦγον καὶ ἔφερον αὐθάδη καὶ μηχανορραφα γύναια, τὰ ὅποια ἐπραττον μυσαρῶτατα ἀνοσιουργήματα, παρεδίδοντο εἰς πᾶσαν ἡδονὴν καὶ ἀκολασίαν, καὶ ἐτάραττον τὸ κράτος διὰ τῶν περὶ ὀρόνου πολέμων. Ὑπὸ τὰς περιστάσεις δὲ ταύτας συνέλαβε ΚΥΡΟΣ Ο ΝΕΩΤΕΡΟΣ, σατράπης τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τὸ σχέδιον νὰ ἀρπάξῃ ἀπὸ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἀρταξέρξη τὴν βασιλείαν. Συνήθροισε λοιπὸν στρατεύμα μισθωτῶν λόγου ἄξιον, τοῦ ὁποίου τὸ ἄνθος ἀπετέλου Σπαρτιᾶται καὶ ἄλλοι Ἑλληνες μισθοφόροι, καὶ ἐξεστράτευσε μετὰ τούτων πρὸς τὴν Περσίαν. Εἰς τὴν πεδιάδα δὲ τῶν Κουράων, μιλιὰ τινα μακρὰν τῆς Βαβυλώνας, συνεκροτήθη μάχη, καθ' ἣν ἐνίκησαν μὲν οἱ Ἕλληνες, ἀλλ' ὁ Κύρος ἔπεσεν ὑπὸ τῆς χειρὸς τοῦ ἀδελφοῦ. Νῦν δ' ἐπρότειναν οἱ Πέρσαι εἰς τοὺς Ἑλληνας νὰ παραδοθῶσι, καὶ ὅτε οὗτοι ἠενήθησαν, προσεκάλεσαν τὸν Κλέαρχον καὶ τοὺς λοιποὺς ἀξιωματικοὺς εἰς συνομιλίαν, καὶ τοὺς ἐφόρευσαν προδώσαντες πᾶσαν πίστιν. Τότε δ' ἔγενε Ξενοφῶν ὁ Ἀθη-

καίος, ὅστις εἶχε προστεθῆ εἰς τὴν στρατιάν ὡς ἐθελοντής, ἀρχηγὸς τοῦ πολυπαθοῦς στρατοῦ, καὶ ᾠδήγησεν αὐτὸν μετ' ἀπιστεύτου δυσκολίας, πρὸς τὴν Ἀρμενίαν καὶ Μαύρην Θάλασσαν, καὶ ἐκείθεν πρὸς τὸ Βυζάντιον. Ἄπειροι δ' ὄντες τῆς χώρας καὶ τῆς γλώσσης, καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ εὕρωσιν ὁδὸν ἀσφαλῆ, ἠναγκάζοντο νὰ ἀναβαίνωσιν ἄβατα ὄρη, νὰ διαβαίνωσι ποταμούς, νὰ διέρχωνται χώρας ἀφιλοξένους, σκεπασμένας ὑπὸ παχείας, χιόνος, καταδιωκόμενοι ὑπὸ τῶν Περσῶν καὶ προσβαλλόμενοι ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων. Ὅτε δ' εἶδον ἀπὸ τινος ὑψώματος τὴν Μαύρην Θάλασσαν, ἔπεσον εἰς τὰ γόνατα, καὶ ἐχαιρέτησαν αὐτὴν μετ' ἀλλαλαγμῶν χαρᾶς ὡς τὸ τέλος τῶν δεινῶν των.

6. Οἱ χρόνοι τοῦ Ἀγησιλάου καὶ Ἐπαμινώνδου.

§. 67. Διὰ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἔγεινεν ἡ Σπάρτη ἡ πρώτη δύναμις τῆς Ἑλλάδος· κατεχράσθη ὅμως τὴν ἐξουσίαν αὐτῆς πρὸς καταπίεσιν τῶν λοιπῶν πόλεων, καὶ εἰλκυσεν οὕτω πρὸς ἐκτὴν τὸ μῖσος τῶν συμμάχων, ὡς πρότερον αἱ Ἀθῆναι. Οἱ Σπαρτιαῖται εἶχον ἀπομακρυνθῆ πολὺ ἀπὸ τῆς ἀπλότητος καὶ αὐστηρότητος τῶν ἠθῶν τοῦ Λυκούργου· ὁ ἐν τῇ ξένῃ πόλεμος ἔφερε πλοῦτον· οὗτος δὲ παρήγαγε πλεονεξίαν καὶ φιληθονίαν, ἐξ ὧν προέκυψαν πάλιν πολλὰ ἐγκλήματα. Βασιλεῖς δὲ καὶ ἄρχοντες ἠγοράζοντο διὰ μεγάλης ποσότητος χρημάτων, καὶ ἠτιμάζοντο διὰ τῆς δωροδοκίας. Ἄμετρα δὲ πλοῦτη καὶ ἀγαθὰ ἐπεσωρεύθησαν εἰς ὀλίγας οἰκογενείας, αἵτινες μόναι ἐτρέφον καὶ ἠσωτεύοντο, ἐνῶ αἱ πενέστεραι ἐστεροῦντο καὶ τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου. Τὸ ἐλάττωμα δὲ τοῦτο δὲν ἠδυνήθη νὰ θεραπεύσῃ οὐδ' αὐτὸς ὁ ἰσχυρὸς καὶ πρὸς τὴν ἀρχαίαν Σπαρτιατικὴν ἀρετὴν, αὐστηρότητα, καὶ ἀπλότητα τῶν ἠθῶν, πολλὴν ἔχων κλίσιν ΑἴΓΗΣΙΛΑΟΣ (398—361.—Ἄλλὰ καὶ αἱ ἄλλαι Ἑλληνικαὶ πόλεις εἶχον ἀπομακρυνθῆ πολὺ ἀπὸ τῆς ἀρετῆς καὶ φιλοπατρίας τῶν προτέρων χρόνων. Οἱ πολῖται ἀπεσυνείθιζον πάντοτε περισσότερον τὰ ὄπλα, καὶ κατέλειπον τὴν διεξαγωγὴν τῶν πολέμων εἰς μισθωτοὺς στρατιώτας· καὶ ὅτε ὁ Ἀγησιλάος ἐπεχείρησε

πόλεμον κατὰ τοῦ σαθροῦ κράτους τῆς Περσίας, καὶ εἰσεχώρησε νικητὴς εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν, ἐλησμόνησαν οἱ Ἀθηναῖοι Βοιωτοί, Κορίνθιοι καὶ ἄλλοι, τὸ αἶσθημα τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν τιμῆς τοσοῦτον, ὥστε ἐνέδωκαν εἰς τὰς παρακινήσεις τῶν Περσῶν, καὶ ἐξεστράτευσαν κατὰ τῆς Σπάρτης· ἐξ οὗ ἠναγκάσθη ὁ Ἀγησίλαος νὰ ἐπιστρέψῃ, καὶ νὰ παρατάξῃ ὁ ἴδιος εἰς τὸν ὀνομασθέντα Κορινθιακὸν πόλεμον τὰ ὄπλα κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐχθρῶν. Ἡ διχόνοια, ἡ χαλάρωσις καὶ ὁ φθόνος, ἐπήγαγον τελευταῖον τοσαύτην ἀναισθησίαν καὶ ἀπόνοιαν, ὥστε σύμψαισι αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις ἐθήρευον τὴν εὐνοίαν τῶν Περσῶν, καὶ συγκατένευσαν (387) εἰς τὴν αἰσχρὰν ΑΝΤΑΛΚΙΔΕΙΟΝ ΕΙΡΗΝΗΝ, συνεπέσθη τῆς ὁποίας ὑπετάχθησαν αἱ παράλιοι πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας εἰς τὴν Περσίαν, καὶ ἀπώλεσαν οὕτω διὰ παντός τὴν ἐλευθερίαν αὐτῶν, καὶ τὴν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἔνωσιν.

§. 68. Ἡ συνθήκη τοῦ Ἀνταλκίδου περιεῖχεν προσέτι τὸν ὅρον, ὅτι πᾶσαι αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις ἀφίνονται ἐλεύθεραι. Ἐνεῦθεν εὖρον ἀρορμὴν οἱ Σπαρτιαῖται, οἵτινες εἶχον διορισθῆ φύλακες καὶ ἐκτελεσταὶ τῆς συνθήκης, νὰ διαλύσωσι πᾶσας τὰς συμμαχίας τῶν πόλεων, καὶ νὰ αὐξήσωσι τὴν ἰδίαν ἐαυτῶν δύναμιν. Ἄλλ' ἡ ὑπερηφάνεια αὐτῶν ἐτιμωρήθη μετ' ὀλίγον. Ἡ ἐν Μακεδονίᾳ δηλ. Ἑλληνικὴ πόλις Ὀλύνθος ἦνωσε γείτονας τινὰς πόλεις εἰς ὀμοσπονδίαν, τῆς ὁποίας προῖστατο αὐτὴ ὡς πρωτεύουσα. Τοῦτο δ' ἀπηγόρευεσαν οἱ Σπαρτιαῖται, διότι δῆθεν ἀντέφασκεν εἰς τὴν Ἀνταλκίδειον εἰρήνην, καὶ εἰσεβλόντες μὲ στρατὸν εἰς τὴν χώραν αὐτῶν ἀφοῦ οἱ Ὀλύνθιοι δὲν διέλυσαν τὴν συμμαχίαν, ἐπολιορκήσαν τὴν πόλιν, καὶ τὴν ἠνάγκασαν νὰ ὑποταχθῇ. Διαβαίνων δ' ὁ στρατηγὸς τῆς Σπάρτης διὰ τῆς Βοιωτίας, κατεπέσθη ὑπὸ τοῦ ἐν Θήβαις ἀριστοκρατικοῦ κόμματος, νὰ καταβῇ (380) τὴν ἀκρόπολιν, καὶ νὰ καταστρέψῃ τὸ δημοκρατικὸν πολιτεύμα. Ἡ ἐπιχείρησις ἐπέτυχεν. Ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος ἄλλοι μὲν ἐφρονεῦθησαν, ἄλλοι δὲ ἐξωρίσθησαν, ἄλλοι δὲ ἐβρίβησαν εἰς τὰ δεσποτήρια· οἱ ἀριστοκρατικοὶ ἔλαβον εἰς χεῖρας τὴν κυβέρνησιν, καὶ ἤρχον, θαρ-

ζούντες εἰς τὴν προστασίαν τῆς Σπάρτης, βιαίως καὶ ὑβριστικῶς. κἄτ' οἱ νόμοι τοῦ ἐπιμορφεύου καὶ ἰονομορφεύου ἐκ νόμοιο

§. 69. Ἡ ἐκδικητικὴ ὁμὸς κατέλαθεν αὐτοὺς μετ' ὀλίγον. Οἱ δημοκρατικοὶ φυγάδες συνηθροίσθησαν ἐν Ἀθήναις, ὅθεν διετήρουν σχέσεις μετὰ τῶν ἐν Θήβαις ὁμοφρόνων αὐτῶν. Εἰδοποιηθέντες δ' ὑπὸ τούτων, ἐπέστρεψαν κρυφίως μετὰ τινα χρόνον ἐνδεδυμένοι ὡς χωρικοὶ, συνηθροίσθησαν εἰς τὴν οἰκίαν φίλου τινός, καὶ ἐπέπεσαν, προβάσας τῆς νυκτός, κατὰ τῶν εἰς ἄσωτον δεῖπνον ἠνωμένων ἀριστοκρατικῶν. Σφάξαντες δ' αὐτοὺς, προσεκάλεσαν τὸν λαὸν εἰς ἐλευθερίαν, ἀπεκατέστησαν, πάλιν τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα, καὶ ἠνάγκασαν τὴν Σπαρτιατικὴν φρουρὰν ν' ἀναχωρήσῃ ἐκ τῆς ἀκροπόλεως. Τοῦτο δ' ἐπήνεγκε πόλεμον μετὰ τῶν Θεβαίων καὶ Λακεδαιμονίων. Τὸ κοινὸν τῶν Θεβῶν διακρίτετο τότε ὑπὸ δύο ἀνδρῶν, οἵτινες ἤνονον φιλοπατρίαν καὶ ἀρετὴν μετ' ἀνδρείας καὶ στρατιωτικῶν πλεονεκτημάτων, καὶ ἦσαν συνδεδεμένοι εἰς φιλίαν πιστοτάτην — τοῦ ΕΠΙΜΙΝΩΝΔΑ καὶ ΠΕΛΟΠΙΔΑ. Ἐνώσαντες οὗτοι τὰς δυνάμεις αὐτῶν, προσεπάθουν νὰ ἀνυψώσωσι τὴν πατρίδα. Καὶ ὁ μὲν Ἐπιμινώνας εἰσήγαγε νέον εἶδος πολεμικῆς, προσβολῆς τὴν αὐτῆς λοξῆς φάλαγγος (*) ἢ Ὁ δὲ Πελοπίδας συνέστησε τὸν ἱερὸν λόχον, συγκεκλιμένον ἐκ νέων συνδεδεμένων διὰ φιλίας στενῆς, ἐνθουσιῶντων ὑπὲρ τῆς τιμῆς καὶ ἐλευθερίας, καὶ ἀνθισταμένων ἐπιτυχῶς πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας. Οἱ δ' Ἀθηναῖοι, κατ' ἀρχὰς μὲν παρεῖχον βοήθειαν εἰς τοὺς Θεβαίους, καὶ ἐβλαπτον μεγάλως τοὺς Λακεδαιμονίους κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν, διὰ τῶν στρατηγῶν αὐτῶν, Ἰφικράτους, Χαβρίου καὶ Τιμόθεου. Ἄλλ' ὅτε αἱ Θῆβαι ὑπέταξαν (374) εἰς τὴν κυριαρχίαν αὐτῶν τὰς μικροτέραις πόλεις τῆς Βοιωτίας, καὶ κατέστρεψαν ἐκ νέου τὰς τε Θεσπιάς καὶ τὴν πιστοτάτην τῶν Ἀθηνῶν σύμμαχον, τὰς Ἠλαταιάς, ἥτις εἶχεν ἀνοικοδομηθῆ πάλιν μετὰ τὴν Ἀνταλκίδειον εἰρήνην, ἐξύπνησε τότε ἡ παλαιὰ ἀντιζήλια. Μεταξὺ δ' Ἀθηνῶν καὶ Σπάρτης ἔλαβε χώραν συνθήκη, καὶ ὅτε οἱ

— οἱ νόμοι τοῦ ἐπιμορφεύου καὶ ἰονομορφεύου ἐκ νόμοιο

(*) Ἰβ. πλοῦτ. Πίλοπ. 23, Σ. Ν.

Θηβαῖοι δὲν ἠθέλησαν ν' ἀποδεχθῶσι τοὺς ὄρους αὐτῆς, εἰσέβαλον εἰ Δακεδαίμονιοι ἐκ δευτέρου μὲ στρατόν εἰς τὴν χώραν αὐτῶν ἔπαθαν. (371) ὅμως εἰς τὴν ἐν ΔΕΙΚΤΡΟΙΣ ΜΑΧΗΝ, ὑπὸ τοῦ Ἐπαμινώνδου καὶ Πελοπίδου, τοσοῦτον τρομερὰν ἦτταν, ὥστε ἕκτοτε ἐξηφανίσθη ἡ δύναμις αὐτῶν. Τετρακόσιοι πολῖται Σπαρτιᾶται καὶ ἑξακόσιοι περίοικοι ἐκάλυψαν τὸ πεδῖον τῆς μάχης, καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν λειποτακτῆσαντων ἦτο τόσῳ μέγας, ὥστε ὁ βασιλεὺς Ἀγησίλαος ἐσυμβούλευσε « νὰ ἀφήσῃ νὰ κοιμηθῇ » ὁ ἀρχαῖος ἐκαῖνος Σπαρτιατικὸς νόμος, καθ' ὃν αἱ φυγάδες ἐκρηύττοντο ἄτιμοι.

§. 70. Μετ' ὀλίγον δ' ἐξεστράτευσε ὁ Ἐπαμινώνδας εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ ἐπλησίασε τὴν ἀτειχίστον πρωτεύουσαν τῆς Δακωνικῆς, ἣτις ἀπὸ 5 ἑκατονταετηρίδων ἦδη δὲν εἶχον ἰδεῖ κἀνενα ἐχθρὸν πλησίον. Αἱ πρὸς ὑπεράσπισιν ὅμως προπαρασκευαί τοῦ γέροντος βασιλέως Ἀγησίλαου, καὶ ἡ ἀποφασιστικὴ ἀνδρία τῶν Σπαρτιατῶν, τοὺς ὁποίους καὶ αὐταὶ αἱ γυναῖκες καὶ τὰ τέκνα ἐβοήθησαν, ἀπέκρουσαν τὰς ἐχθρικός τοῦ Ἐπαμινώνδα προσβολάς. Ἄλλο τι ὅμως κατώρθωσεν οὗτος ἑθεράπευσε μεγαλοψύχως παλαιὰν ἀδικίαν. Ἐκάλεσε δηλ. τοὺς Μεσσηνίους εἰς ἐλευθερίαν, καὶ ἀπέδωκεν εἰς τοὺς ἐκ τῆς ξένης ἐπιστρέψαντες ἀπογόνους τὴν χώραν τῶν πατέρων αὐτῶν μετὰ τῆς νεοκτίστου πόλεως Μεσσήνης. Νῦν δ' ἤρχον οἱ Θηβαῖοι ἐν Ἑλλάδι, καὶ ὁ Ἐπαμινώνδας διῆλθεν ἐπανειλημμένως τὴν Πελοπόννησον. Ὅτε δ' ὀλίγα ἔτη μετὰ ταῦτα ἐφάνη τὸ τέταρτον αὐτόθι, διὰ νὰ τιμωρήσῃ τὴν νεωστί συστάσαν συμμαχίαν τῶν Ἀρκαδικῶν πόλεων, μετὰ τῆς πρωτεύουσας αὐτῶν Μεγαλοπόλεως, ἣτις μεγαλοφρονούσα ἐξήτει ὑπερηφάνως τὴν ἡγεμονίαν, ἀντιπαρετάχθησαν οἱ Σπαρτιᾶται, μεθ' ὧν εἶχεν ἐνωθῆ μέρος τι τῶν Ἀρκαδῶν, ὑπὸ τὴν ἀγηγίαν τοῦ Ἀγησίλαου, καὶ συνεκρότησαν (362) οὕτω τὴν ΕΝ ΜΑΝΤΙΝΕΙΑ ΜΑΧΗΝ. Ἐν ταύτῃ δ' ἐνίκησαν μὲν οἱ Θηβαῖοι, ἀλλ' ἠγόρασαν ἀκριβὰ τὴν νίκην, ἀποθανόντος τοῦ Ἐπαμινώνδου. Εἰς τὸ σῆμα δηλ. αὐτοῦ εἶχεν ἐμπηχθῆ ἀκόντιον· ἀλλὰ τότε μόνον, ὅτε ἔμαθε τὴν ἦτταν τῶν ἐχθρῶν, διέταξε νὰ τὸ ἀφελῶσιν ἀπὸ τὴν πληγῆν, καὶ ἐξέ-

πνευσεν οὕτω τὴν ἡρωϊκὴν αὐτοῦ ψυχὴν. Δύο δ' ἔτη πρότερον εἶχεν ἀποθάνει ὁ τολμηρὸς Πελοπίδας εἰς τὴν Θεσσαλίαν, καὶ τὸ ἐπόμενον ἔτος ἀπέθανε καὶ ὁ Ἀγησίλαος ὀγδοκονταετής, ἰδὼν τὴν μεγίστην ἀκμὴν καὶ τὴν βαθυτάτην πτώσιν τῆς πατρίδος αὐτοῦ. Ὁ Ἐπαμινώνδας ἦτο μεγάλωρον, ἐμπειροπόλεμος, καὶ τόσον δίκαιος, τόσον ἀφιλοκερδῆς καὶ τόσον πένης, ὅσον ὁ Ἀριστείδης· συναισθανόμενος τὴν ἀνθρωπίνην αὐτοῦ ἐξίαν, καὶ τὸν ὑψηλότερον αὐτοῦ προορισμὸν, κατεφρόνει τοὺς θησαυροὺς καὶ τὰς ἀπολαύσεις καὶ ὁ μόνος τριῶν τὸν ὅποιον εἶχεν, ἐκόσμηι αὐτὸν περισσώτερον, ἢ ἂν εἶχεν ἀποκτήσει ὅλα τὰ πλούτη. Τὸν θάνατον δ' αὐτοῦ ἠκολούθησε γε ἰκὴ νάρκωσις ἐν Ἑλλάδι.

7. Ἀκμὴ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν φιλολογίαν καὶ τέχνην.

§. 71. Ἐνῶ οἱ Ἕλληνες συνέτριβον διὰ τῶν ἐμφυλίων πολέμων τὰς ἐαυτῶν δυνάμεις, καὶ ἐμαραίνετο ἡ πολιτικὴ αὐτῶν ζωὴ, ἔφθασαν αἱ τοῦ λόγου καὶ αἱ εἰκαστικαὶ τέχναι τὴν ἀνωτάτην αὐτῶν ἐντέλειαν. Ἡ δραματικὴ ποίησις, ἥτις κατ' ἀρχὰς ἦτο συνδεδεμένη μὲ τὰς θρησκευτικὰς ἐορτὰς τοῦ θεοῦ τοῦ οἴνου Διονύσου, ἔφθασε διὰ τῶν τριῶν μεγάλων ποιητῶν, *Αἰσχύλου*, *Σοφοκλέους* καὶ *Εὐριπίδου* εἰς ἀξιοθαύμαστον ὕψος. Οἱ χρόνοι τῆς ζωῆς τῶν τριῶν τούτων ἀνδρῶν, οἵτινες ἐμόρφωσαν τὸ σοβαρὸν δράμα (τὴν *Τραγωδίαν*), συμπίπτουσι πῶς μὲ τὴν μάχην τῆς *Σαλαμίνος*· διότι ὁ μὲν *Αἰσχύλος* ὢν 45 ἐτῶν ἐπολέμησεν εἰς τὴν τάξιν τῶν τότε πολεμιστῶν, ὁ δὲ δεκαπενταετής *Σοφοκλῆς* ἔλαβε μέρος εἰς τὸν χορὸν τῶν νέων, οἵτινες ἐξελέχθησαν διὰ νὰ ψάλωσι τὸν νικητήριον παιᾶνα, ὁ δ' *Εὐριπίδης* ἐγεννήθη κατ' αὐτὴν ταύτην τὴν ἡμέραν. Εἰς τὰ ἑπτὰ δράματα τοῦ *Αἰσχύλου* (525 — 456. Προμηθεὺς δεσμώτης, Πέρσαι, Ἀγαμέμνων καὶ ἄλλα) ἀναγνωρίζομεν τοὺς μεγάλους χρόνους τῶν Περσικῶν πολέμων, καθ' οὓς εὐγενὴς ἐθνουσιασμός ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος ἐφλεγε τὰ στήθη τῶν Ἑλλήνων. Τὰ δράματα αὐτοῦ, τὰ ὅποια ἡ τολμηρὰ τῶν ἐνοιῶν πτῆσις, ἡ σεμνὴ καὶ πλήρης ἐξάρσεων γλῶσσα, καθιστῶσιν ἐνίοτε δυσχερῆ καὶ σκοτεινὰ,

εμπνέουσι σέβας πρὸς τοὺς θεοὺς, τιμὴν πρὸς τὰς παλαιὰς διατάξεις, καὶ τὸ συναίσθημα μεγάλης ἀνθρωπίνης ψυχῆς. — Εἰς δὲ τὰς τραγωδίας τοῦ Σοφοκλέους, (496 — 405), ἐκ τῶν ὁποίων ὡσχύτως ἐπτὰ σώζονται μέχρις ἡμῶν (Ἀντιγόνη, Οἰδίπους, Ἡλέκτρα κ. λ.), ἀναγνωρίζομεν τὴν ἐποχὴν τοῦ Περικλέους μετὰ τὴν πρόοδον αὐτῆς καὶ εὐφυῆ κοινωνίαν, ὅθεν καὶ ὅλα αὐτοῦ τὰ δράματα εἶναι ἀνυπέβλητα πρωτότυπα καλλονῆς καὶ ἀρμονικῆς ἐντελείας. — Ὁ δ' Εὐριπίδης, ἐκ τοῦ ὁποίου ἔχομεν δεκαεννέα δράματα (Μήδεια, Ἐκάβη, Ἰφιγένεια, Φοίνισσαι κ. λ.), ἀνήκει εἰς χρόνους μαλακωτέρους, καθ' οὓς αἱ κινήσεις τῆς ψυχῆς καὶ τὰ ζωηρὰ αἰσθήματα τροβαίνουσι ἰσχυρότερα, καὶ ὁ ποιητὴς ὤφειλε νὰ προσέξῃ καὶ ἐπιμεληθῆῖ περισσότερο τῶν τρυφερωτέρων παθημάτων. Ὅθεν ἐνδιατρίβει ἀτιμενέστερον εἰς τὰς δικαστικὰς σκηνάς, εἰς τὰς ὁποίας μάλιστα ἠρέσκοντο πολὺ οἱ Ἀθηναῖοι, περισκευάζει πολλάκις τεχνικώτατους λόγους, ἀπορρήγματα καὶ γνώμας, ὧς ἔφερον τότε διὰ στόματος οἱ φιλόσοφοι τῆς ἐποχῆς, καὶ ζητεῖ νὰ συγκινήσῃ τοὺς θεατὰς μετὰ σκηνὰς θρήνων καὶ ὀδυρμῶν. Τὴν δημιουργικὴν δὲ δύναμιν καὶ τὸ ἀληθὲς αἶσθημα τῶν πρὸ αὐτοῦ ἀντικαθιστᾷ μετὰ τὴν εὐκισθησίαν καὶ τὸ λεῖον καὶ γλαφυρὸν τῆς γλώσσης. — Ὁ δὲ σύγχρονος τοῦ Εὐριπίδου Ἀθηναῖος Ἀριστοφάνης (π. 423) ἔφερε τὴν κωμῶδιαν (εὐθυμοῖν δράμα) εἰς τὴν ἀνωτάτην αὐτοῦ τελειότητα. Τὰ δράματα δ' αὐτοῦ, ἐν οἷς ἀντιθέτει τὰ ἐλαττώματα τῆς ἐποχῆς του πρὸς τὰς ἀρετὰς τῆς προτέρας γενεᾶς, ἐπενηύχουν τοσοῦτω μᾶλλον, καθ' ὅσον πολλάκις εἰσήγοντο ὀνομαστικῶς ζῶντα πρόσωπα, καὶ ἐσημαίνοντο τοσοῦτον προδήλως, ὥστε πᾶς τις ἠδύνατο νὰ τὰ ἀναγνωρίσῃ. Οὕτως ἔσωψεν εἰς τοὺς « Βατραχούς » καὶ εἰς ἄλλο τι δράμα (θεσμοφοραζούσας) τὴν Εὐριπίδην μετὰ τὰς συγκινητικὰς αὐτοῦ καὶ αἰσθητικὰς τραγωδίας· εἰς τὰς « Νεφέλας » κατεγέλασεν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Σωκράτους τοὺς σοριστὰς, οἵτινες ὑπέσκαπτον τὴν πίστιν τοῦ λαοῦ· καὶ εἰς τοὺς « Ἰππεῖς » ἐτόλμησε νὰ προσβάλλῃ καὶ αὐτὸν τὸν ἰσχυρὸν Κλέωνα καὶ τοὺς αὐθάδεις δημαγωγούς. — Ὁ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν δράμα ἰδιάζων χορὸς ἐκφράζει

εἰς ἡρεμαῖα λυρικά ἄσματα τὰ ἐσωτερικὰ αὐτοῦ συναισθήματα καὶ τὰς ἰδίας του παρατηρήσεις περὶ τῶν συμβαινόντων ἐν τῇ σκηνῇ. α Καταλείπει τὸν στενὸν κύκλον τῆς πράξεως, διὰ νὰ ἐπεκταθῇ περὶ τοῦ παρελθόντος καὶ μέλλοντος, περὶ τῶν πόρων χρόνων καὶ λαῶν, περὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἐν γένει, διὰ νὰ συναγάγῃ τὰ μεγάλα ἀποτελέσματα τῆς ζωῆς, καὶ νὰ ἐκφράσῃ τὰς διδασκαλίας τῆς σοφίας κ. Περισοχιζῶν δὲ τὸν χορηγόν, ἐξέφραζεν ὁ χορὸς ἔμπροσθεν τῆς σκηνῆς (εἰς τὴν *orchestra*), ὄρχούμενος ῥυθμικῶς, καὶ συνοδευόμενος ὑπὸ τῆς μουσικῆς, τὰς παθήσεις καὶ ἐντυπώσεις αὐτοῦ, τὰς ὁποίας παρῆγεν εἰς τοὺς θεατὰς ἢ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν ἀναπτυσσομένη πράξις. — Τὰ δὲ λαμπρὰ θέατρα, τὰ ὑποὶ ἐκτίσθησαν πανταχοῦ, καὶ ἦσαν μεγαλοπρεπῆ ἀρχιτεκτονικὰ ἔργα, συνεισέφερον πολὺ εἰς τὴν πρόοδον τῆς δραματικῆς τέχνης. Οἱ δὲ πλούσιοι πολῖται δὲν ἰδύνατο νὰ γείνωσιν ἄλλως ἀγαπητότεροι παρὰ τῷ λαῷ, ἢ δαπανῶντες πρὸς παράστασιν θεατρικοῦ τινος δράματος (χορηγίαι).

§. 72. Περὶ τοὺς αὐτοὺς δὲ χρόνους ἐφθασε καὶ ὁ περὶ λόγος τῶν Ἑλλήνων τὴν ἀνωτάτην αὐτοῦ τελειότητα. Εἰς τοὺς διαλόγους τοῦ Πλάτωνος (§. 65 π. X. 429 — 348) ὑψηλαὶ ἰδέαι πνεύματος πλουσίου καὶ δημιουργικοῦ, ἐνεδύθησαν ὡραιστάτην γλῶσσαν καὶ παράστασιν. Ὁ Ἀλικαρνασεὺς Ἡρόδοτος (π. 450) θεωρεῖται ὡς πατὴρ τῆς ἱστορίας. Περιέγραψε δὲ εἰς ἀρετῇ καὶ εὐρον γλῶσσαν τοὺς πολέμους τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς Πέρσας, παρενέβαλεν ὁμοίως, ὅσας ἐτύχαιεν εὐκαιρία, καὶ τὴν παλαιότεραν ἱστορίαν τῶν Ἀνατολικῶν καὶ Ἑλληνικῶν λαῶν, εἰς τὴν ὁποίαν, ἐννοεῖται, δὲν παρέτρεξε μυθῶδη τινά, τὰ ὁποῖα ἔγραψε κατὰ τὰς διηγήσεις τῶν ἱερέων. Περιηγηθεὶς δὲ τὰς πλείστας χώρας, τῶν ὁποίων διδάσκει τὴν ἱστορίαν, ἔμαθε τὰ κατ' αὐτὰς ἐξ ἰδίας αὐτοψίας. Τὸ σύγγραμμά αὐτοῦ ἐγράφη διὰ τὸν λαόν, διὸ καὶ ἡ γλῶσσα εἶναι ἀπλῆ καὶ ἐναργής· δεικνύει πῶς ἡ φιλελευθερία, τὸ εὐτακτον καὶ ἡ ὀλιγάρχεια τῶν Ἑλλήνων, ἐνίκησε τὸ δουλικὸν φρόνημα, τὰ ἀτακτα πλήθη, καὶ τὰς θεατρικὰς παρασκευὰς τῶν Ἀσιανῶν, Πανταχοῦ δ' ἀπαντᾷ τις τὴν θρησ-

κευτικήν ιδέαν, ὅτι ἡ ἱστορία δὲν εἶναι εἰμὴ τὸ παραγόμενον ὑψηλοτέρας τινός τοῦ κόσμου διατάξεως, καὶ ὅτι ἡ θεότης διδίδει δύναμιν εἰς τὸν ἀσθενῆ καὶ ταπεινὸν, καὶ τὸναντίον φέρει εἰς τὴν πτώσιν τὸν ὑπερβολικὸν καὶ ὑψηλόφρονα. — Τοῦ Ἡροδότου τὰ ἱστορικὰ βιβλία ἀνέκαυσαν, ὡς λέγεται, τὴν φιλοτιμίαν τοῦ φιλοπάτριδος Ἀθηναίου Θουκυδίδου (π. 430). Μὴ δυνθεις νὰ φθάσῃ ἐγκαίρως εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀμφιπόλεως (§. 60), ἐξωρίσθη ἐκ τῆς πατρίδος αὐτοῦ, καὶ ἀφιέρωσε τὰ ἔτη τῆς ἐξορίας του πρὸς συγγραφὴν τῆς ἱστορίας τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Ἡ πλήρης ἐννοιῶν γλώσσά του, καὶ τὸ βάθος τῶν ἐννοιῶν τούτων, καθιστῶσι τὸ σύγγραμμά του καταληπτὸν μόνον εἰς τοὺς λογίους. Ἐνῶ δὲ παρ' Ἡροδότῳ ἐπικρατεῖ ἐπική ἡσυχία καὶ πλατυρῆμοσύνη, τὰ πάντα παρὰ Θουκυδίδῃ ἐμφανίζονται ἐν δραματικῇ ζωηρότητι. Ὁ μέγας ὅμως ἱστορικὸς δὲν ἠδυνήθη νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸ σύγγραμμά αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον τελειώνει μὲ τὸ 21 ἔτος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Φαίνεται δ' ὅτι μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς ἐξορίας κάθοδον αὐτοῦ εἰς Ἀθήνας ἐδολοφονήθη τὸ 403. Ὅπου δὲ παύει ὁ Θουκυδίδης, λαμβάνει τὸ ἱστορικὸν νῆμα ὁ διάδοχος αὐτοῦ εἰς τὴν ἱστορίαν Ξενοφῶν (§. 65, 66 περὶ τὸ 400 π. X.) Ὁ Ξενοφῶν ἐξέχει μὲν κατὰ τὴν σφηραϊκὴν, εὐκολίαν καὶ ὠραιότητα τοῦ ὕφους, ὑπολείπεται ὅμως πολὺ τοῦ Θουκυδίδου κατὰ τὸ βάθος καὶ τὴν ἱστορικὴν πίστιν. Καίτοι δ' Ἀθηναῖος, τιμᾷ ὅμως καὶ ἐγκωμιάζει ὁ Ξενοφῶν τοὺς Σπαρτιάτας, μάλιστα δὲ τὸν βασιλέα αὐτῶν Ἀγησίλαον, τοῦ ὁποίου καὶ περιέγραψε τὸν βίον. Διὰ τὰ Ἑλληνικά αὐτοῦ συνεγράφησαν μὲ προσωποληψίαν (ἐν γνώσει), καὶ τὰ ὀνόματα τῶν μεγάλων Θεβαίων Πελοπίδου καὶ Ἐπαμεινώνδου ἐπεσκιάσθησαν παντελῶς. Ἡ ἱστορία αὐτοῦ παύει μετὰ τὴν ἐν Μαντινείᾳ μάχην. Ὁ Ξενοφῶν συνέγραψε προσέτι τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνατροφῆς τοῦ παλαιότερου Κύρου (Κύρου παιδείαν), εἶδος μυθιστορήματος, ἐν ᾧ πλάσθησε τὸν θεμελιωτὴν τοῦ Περσικοῦ κράτους ὡς ὑπόδειγμα τῶν κυβερνώντων. Περιέχον ἀλήθειαν καὶ ποιήσιν, σαλεύεται τὸ βιβλίον ἐπὶ ἐδάφους ἐπιστραλοῦς.

§ 73. Ἀλλὰ καὶ ἡ Ῥητορικὴ ἔφθασεν ἐν Ἀθήναις κατὰ τοὺς χρόνους τούτους τὴν ἀνωτάτην αὐτῆς τελειότητα. Κατ' ἀρχὰς μὲν ἡ εὐγλωτία ἦτο δῶρον τῆς φύσεως, πλεονέκτημα ἔμφυτον· μετὰ τὸν Πελοποννησιακὸν ὅμως πόλεμον, ἤρχισαν νὰ μεταχειρίζονται ὡς τέχνην, καὶ νὰ εὐρίσκουσ' παραγγέλματα αὐτῆς καὶ κανόνας. Ἐσύττησαν ῥητορικὰ σχολεῖα, ἐν οἷς ἐδιδάσκοντο οἱ νέοι τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ἤθελον νὰ δοθῶσιν εἰς τὸν δημόσιον βίον, τὴν διοίκησιν τῆς πολιτείας καὶ τὰ δικαστικά. Διότι εἰς κοινὸν δημοκρατικόν, ὅποιον ἦτο τὸ τῶν Ἀθηναίων, ἐκεῖνος μάλιστα ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχη, ὅστις εἴξευρεν νὰ ὁμιλῇ εὐγλωττως. Μεταξὺ δὲ τῶν δέκα Ἀττικῶν ῥητόρων, οἵτινες κατέλιπον γραπτοὺς λόγους, κατέχει ὁ Ἰσοκράτης (436—338) προέχουσαν θέσιν, διὰ τε τὴν μεγάλην τέχνην, καὶ τὴν τελειότητα τοῦ ὕφους τῶν ἰδίων αὐτοῦ λόγων, καὶ μάλιστα διὰ τὴν μεγάλην ἐνέργειαν τοῦ ῥητορικοῦ του σχολείου. Περιφημότατος δὲ μαθητῆς τοῦ Ἰσοκράτους ἦτον ὁ Δημοσθένης (385—322), ὅστις ἐκ νεότητος ἐπεδίωκε πὸν σκοπὸν αὐτοῦ μὲ τόσον ζῆλον, ὥστε κατεπολέμησε μετ' ἀπιστέτου ἐπιμονῆς τὰ ἐμπόδια τῆς φύσεως, διὰ νὰ μορφωθῇ ῥήτωρ. Οὐδεὶς εἶχεν ὡς αὐτὸς τὴν δύναμιν, νὰ διεγείρῃ τοὺς ἀκροατὰς, νὰ τοὺς δεσμεύῃ καὶ νὰ τοὺς ἐνθουσιάσῃ· ζωνρότης τοῦ λόγου, μεταλλαγὴ σπουδαίων καὶ σιωμμάτων, πικραὶ προσβολαὶ καὶ ἀστεῖαι ἀποστροφαί, τὰ πάντα ἐχρησάμευον εἰς αὐτὸν ὡς ὅπλα. Ἐξέχουσι δὲ μάλιστα οἱ δώδεκα κατὰ τοῦ Μακεδόνα Φιλίππου ἐκφωνηθέντες λόγοι (Φιλιππικοί), ἐνθα εἴηται νὰ διεγείρῃ τοὺς Ἀθηναίους πρὸς καταπολέμησιν τοῦ μεγαλοπράγμονος τούτου βασιλέως, τοῦ ἀπειλοῦντος τὴν ὑποδούλωσιν τῆς Ἑλλάδος. Ἀντίπαλος δὲ τοῦ Δημοσθένους ἦτον ὁ ἐπίσης μέγας Αἰσχίνης († 314), χαριζόμενος ὅμως εἰς τὸν Μακεδόνα καὶ τοὺς ὀπαδοὺς αὐτοῦ. Ἀπονευμάσης δὲ ποτε τῆς βουλῆς τῶν Ἀθηναίων εἰς τὸν Δημοσθένην, διὰ τὰς πρὸς τὴν πατρίδα ἐκδουλεύσεις αὐτοῦ, χρυσοῦν στέφανον, εἴχησεν ὁ Αἰσχίνης νὰ ἀκυρώσῃ τὴν ἀπόφασιν μὲ λόγον λαμπρὸν, ἀρνούμενος τὰς ἐκδουλεύσεις αὐτοῦ. Τοῦτο δ' ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν Δημοσθένην νὰ καταπολεμησθῇ

ποσοῦτον τὸν ἀντίπαλόν του, εἰς τὸν « περὶ Στεφάνου » λαμπρότατον αὐτοῦ ἡπολογητικὸν λόγον, ὥστε κτεδικάσθη οὗτος εἰς ἀειφυγίαν, καὶ μετέφησεν ἐκ λύπης εἰς Ῥόδον, ὅπου ἐστάθησε φητορικὸν σχολεῖον.

§. 74. Ἀπὸ τοῦ Περικλέους μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Ἀλεξάνδρου, αἱ ὠραῖαι τέχναι ἦσαν εἰς τὴν ἀνωτάτην αὐτῶν ἀκμὴν· ἡ ἀρχιτεκτονικὴ, λέγω, γλυπτικὴ, καὶ ζωγραφικὴ. Τὸ ἔμφυτον εἰς τοὺς Ἕλληνας, καὶ διὰ τῶν περιστοιχιζόντων αὐτοὺς ἐπαυξήθην ἐνεργὸν καὶ βαθὺ πρὸς τὸ ὠραῖον αἶσθημα, καὶ ἡ ἀνάγκη τοῦ νὰ δώσωσιν εἰς τὸ αἶσθημα τοῦτο ἐξωτερικὴν μορφήν, ἔδωκαν εἰς τὴν παρ' Ἑλλήσι τέχνην σημασίαν καὶ ἔκτασιν, καὶ ἀνεβίβασαν αὐτὴν εἰς τοσοῦτον ὑψηλὸν βαθμὸν τελειότητος, ὅποιον δὲν ἔχει νὰ δεῖξῃ ποτὲ ἄλλοτε, οὔτε ὕστερον, οὔτε πρότερον ἢ ἱστορία. Ἡ τέχνη συννηξήθη ἐν Ἑλλάδι μεθ' ὄλου τοῦ λαοῦ, καὶ ἀπετέλει οὐσιῶδες στοιχεῖον τοῦ δημοσίου αὐτῶν βίου· ἡ δὲ φιλοκαλία ἦτο κοινὸν δῶρον ὄλων τῶν τάξεων. Εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἀρχιτεκτονικὴν ἐπεκράτει πρὸ πάντων *συμμετρία* καὶ *ἀρμονία* (συμφωνία ὄλων τῶν μερῶν), ὥστε πᾶν ἀρχιτεκτονικὸν ἔργον ἀπετέλει ἐν ὠραῖοις ὄλοις. Μέρος δ' οὐσιῶδες τῶν δημοσίων οἰκοδομημάτων τῆς Ἑλλάδος εἶναι οἱ *κίονες*, τῶν ὁποίων ὑπάρχουσι τρεῖς μάλιστα, διὰ τῶν *κιονοκράνων* αὐτῶν διακρινόμενοι, *ῥυθμοί*· ὁ ἰσχυρὸς, χωρὶς κοσμημάτων, *Δώριος*, ὁ εὐρήκης *Ἰώνιος* μετὰ βοστρυχῶδους κιονοκράνου, καὶ ὁ πλουσίως κεκοσμημένος *Κορινθίος*. Μετεχειρίζοντο δὲ μάλιστα αὐτοὺς εἰς τὰς εἰσόδους τῶν ναῶν καὶ τὰς στοάς· Αἱ ἰδιωτικαὶ ὅμως οἰκίαι τῶν παλαιῶν ἦσαν μικραὶ καὶ ταπειναί· διὸ καὶ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ αὐτῶν εἰς τὰ δημόσια μόνον ἔργα ἠδύνετο νὰ δειχθῇ. Εἰς ταῦτα δὲ ἀνάγονται *ναοὶ*, *θέατρα*, *βουλευτήρια*, *μνημεῖα*, καὶ τὰ ὅμοια. — Τὴν γλυπτικὴν ἔφεραν οἱ Ἕλληνες εἰς μεγίστην ἐντέλειαν, ὥστε τὰ ἐκ τῆς ἀρχαιότητος μέχρις ἡμῶν διατηρούμενα ἀριστουργήματα, μένουσιν ἔτι καὶ νῦν ἀνυπέβλητα προτότυπα καλλονῆς. Ἐκ τῶν τεχνιτῶν δὲ, πῶν μετὰ τὸν *Φειδίαν* (§ 58), γνωστότατοι εἶναι *Σκόπας* ὁ *Ἡάριος*, *Πραξιτέλης* ὁ *Ἀθηναῖος*, καὶ *Λύσιππος* ὁ *Σικυώνιος*.

Ἐπειδὴ δ' ἐν Ἑλλάδι δὲν ἠδύνατο νὰ τιμῆσαι λαμπρότερον τοὺς ἐνδόξους καὶ ἀξιόλους ἄνδρας, ἢ ἐγείροντες εἰς αὐτοὺς ἀνδριάντας καὶ κατασκευάζοντες τὰς προτομὰς ἢ τοὺς Ἑρμᾶς αὐτῶν, εὗρισκον οἱ τεχνίται πανταχοῦ ἀσχολίαν καὶ ἐμψύχωσιν. Καὶ ἄλλως ὅμως πᾶσα πόλις ἐφιλοτιμεῖτο νὰ κοσμήσῃ τὰς ὁδοὺς αὐτῆς καὶ τὰς δημοσίας πλατείας μὲ πολλὰ ἀγάλματα. Τὸ δ' ὡραῖον σῶμα τῶν Ἑλλήνων, τὸ ὁποῖον δὲν ἐδυσμῶρfei κἀνὲν ἀσχημον ἔνδυμα, καὶ ἡ εὐκαιρία τοῦ ὅτι ἔβλεπον εἰς τὰς γυμναστικὰς ἀσκήσεις γυμνὰ σώματα εἰς τὰς διαφορωτάτας θέσεις, ἐβοήθει τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γλυπτικῆς. Τὸ ἀγαλμα τοῦ Βελβεδερείου Ἀπόλλωνος, τὸ σύμπλεγμα τοῦ Λαοκόοντος, ἡ Ἀφροδίτη (*) τῶν Μεδίκων, ἡ Ἀφροδίτη τῆς Μήλου, τὸ σύμπλεγμα τῶν Νιοβιδῶν, καὶ ἀναρίθμητα ἀγάλματα καὶ ἀνάγλυφα (ἐκτύπου ἐργασίας), εἶναι λαμπρὰ ἀπόδειξις τῆς τελειότητος τῆς τέχνης τῶν Ἑλλήνων. — Εἰς δὲ τὴν ζωγραφικὴν ἐφημέισθησαν μάλιστα ὁ Ζεῦξις, Παρρόσιος καὶ Ἀπελλῆς (Ἀφροδίτη). Ἐκ τῶν παλαιῶν ὅμως ζωγραφιῶν δὲν ἔχομεν κἀμμίαν πλέον, ἐκτός τινων ἀπεικονισμάτων, εὗρισκομένων μὲν ἐπὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἀγγείων, κατεσκευασμένων δ' ἐξ ὀπτῆς γῆς, καὶ τινων τοιχογραφιῶν ἐπὶ λειψάνων παλαιᾶς ἀρχιτεκτονικῆς. Ἐκαλλιεργήθησαν δ' ἑσαύτως μὲ ζῆλον ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἡ μουσικὴ, ὑποκριτικὴ καὶ ὀρχηστικὴ, τῶν ὁποίων ἐγένετο μάλιστα χρῆσις εἰς τὰς θεσκευτικὰς πανηγύρεις.

1. Φίλιππος ὁ Μακεδῶν (361—336).

§. 75. Πρὸς βορρᾶν τῆς Ἑλλάδος κεῖται ἡ τραχεῖα, ὄρεινὴ χώρα Μακεδονία, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι κατ' ὀλίγον μόνον μέρος ἦσαν Ἑλληνικῆς καταγωγῆς, ἀν καὶ παρέλαβον

(*) Ὅχι ὅμως ἡ τοῦ Πραξιτέλους, ἀλλ' ἑλλη μεταγενεστέρων χρόνων, ἔργον Κλεομένηου τοῦ Ἀπολλοδώρου (κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν αὐτῆς. "Ιδ. Ῥοσσίου ἀρχαιολ. §. 185. 3. Σ. Μ.

προϊόντος του χρόνου, τὴν Ἑλληνικὴν τακτικὴν τοῦ στρατοῦ καὶ τινὰς Ἑλληνικὰς διατάξεις, καὶ ἠδύνατο νὰ παρουσιάσῃσιν εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας (*). Ὁ λαὸς ἦτο πολεμικός, καὶ εὕρισκεν εὐχαρίστησιν εἰς πολέμους καὶ κυνήγια, εἰς ἵπποδρομίαν καὶ συμπόσια. Πρὸς διοίκησιν δὲ ταύτης ἦλθεν (361), ἐν ἔτος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἐπαμινάνδου, ὁ ΦΙΛΙΠΠΟΣ, ἀνὴρ ἐνόμων μὲ τὴν φρόνησιν καὶ ἐπιδεξιότητα τοῦ πολιτικοῦ στρατηγικὰ πλεονεκτήματα, βασιλικὴν μεγαλοφυχίαν καὶ ἐλευθεριότητα. Καὶ τοι δ' ἀγαπῶν τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν, καὶ τιμῶν τοὺς τεχνίτας καὶ ποιητάς, παρέμεινε ὅμως πιστὸς εἰς τὰ ἦθη τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, καὶ μετέτρεχε μάλιστα τῆς φιλοποσίας τῶν ἐγγενῶν ἵπποτῶν. Εἶχε δὲ στρατὸν καλῶς ἐξοπλισμένον καὶ μάχιμον, ὅστις κατέστη μάλιστα τρομερώτερος διὰ νέας τακτικῆς τοῦ πολέμου, ὀνομασθείσης γαλαγγοῦ.

§. 76. Τοῦ Φιλίππου ὁ σκοπὸς ἔτεινε κυρίως πρὸς καθυπόταξιν τῶν διαφορομένων Ἑλληνικῶν πόλεων. Πρὸς τοῦτο δὲ παρέσχον εἰς αὐτὸν τὴν ἐπιθυμητὴν εὐκαιρίαν Οἱ Ἰεροὶ Πόλεμοι (355—346). Οἱ Θεβαῖοι δὴλ. ἠθέλησαν νὰ λάβωσιν εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν τὴν γείτονα Φωκίδα, καὶ ἐκαταγόρησαν διὰ τοῦτο τοὺς κατοίκους εἰς τὸ δικαστήριον τοῦ Ἀμφικτυονικοῦ συνεδρίου (§. 41.), ὅτι ἔλαβον εἰς τὴν κατοχὴν αὐτῶν καὶ ἐκαλλιέργησαν μέρη γῆς ἀνήκοντα εἰς τὰ τεμένη τοῦ ναοῦ τῶν Δελφῶν. Τὸ δὲ δικαστήριον κατεδίκασε τοὺς Φωκεῖς εἰς βαρὺ πρόστιμον, καὶ ὅτε οὗτοι ἠρνήθησαν τὴν πληρωμὴν, ἀπέκλεισεν αὐτοὺς τῶν ἱερῶν, καὶ ἀνέθηκε τὴν ἐκτέλεσιν τῆς τιμωρίας εἰς τοὺς Θεβαίους. Οἱ δὲ Φωκεῖς κατέλαβον τὸν ἐν Δελφοῖς ναόν, ἤρπασαν τοὺς ἐκεῖθι κατατεθειμένους θησαυροὺς, καὶ συνέλεξαν οὕτω μέγαν μισθοφορικὸν στρατὸν, μεθ' οὗ ἀνθίσταντο ἐπὶ δέκα ἔτη εὐτυχῶς καθ' ὅλων τῶν προσβολῶν τῶν πολεμίων. Τότε δὲ προσεκάλεσαν οἱ Θεβαῖοι τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας πρὸς βοήθειαν. Οὗτος

(*). Τοῦτο ὅμως εἰς μεταγενεστέρους χρόνους· διότι πρότερον μόνον εἰς τοὺς βασιλεῖς αὐτῶν, καταγομέτους ἀπὸ τοῦ Ἡρακλείου, ἐπιτρέπετο. Σ. Μ.

ἐδέχθη τὴν πρόσκλησιν· ὑπέταξε πρῶτον τὴν *Θεσσαλίαν*, καὶ εἰσέβαλεν ἔπειτα διὰ τοῦ στενοῦ τῶν *Θερμοπυλῶν* εἰς τὴν *Φωκίδα*. Καίτοι δ' ἀντισταθέντες ἄνδρείως, ἠνγκάσθησαν ὅμως ἐπὶ τέλος νὰ ἐνδώσωσιν οἱ *Φωκεῖς*. Ἀπεβλήθησαν δ' ὡς *θεοκατάρτοι* ἐκ τοῦ Ἀμφικτυονικοῦ συνεδρίου, καὶ ὁ *Φίλιππος* κατέλαβε τὴν θέσιν αὐτῶν καὶ αἱ μὲν πόλεις αὐτῶν κατεσκήρηναν· οἱ δὲ κάτοικοι μέρος μὲν μετενάστευσαν, μέρος δ' ἐξήνδραποδίσθησαν, καὶ οἱ ἀπομεινάντες ἐγένοντο φόρου ὑποτελεῖς.

§. 77. Ἐτι δὲ πρότερον εἶχε τάξει ὑπὸ τὸ σκῆπτρον αὐτοῦ ὁ *Φίλιππος* τὰς ἐν *Μακεδονίᾳ* Ἑλληνικὰς ἀποικίας, Ἀμφίπολιν καὶ *Ποτίδαιαν*, καὶ κτίσει πλησίον τῆς πρώτης, εἰς πεδιάδα πλουσίαν εἰς μεταλλεῖα χρυσοῦ, τὴν ἰσχυρὰν πόλιν *Φιλίππους*. ἔπειτα δ' ὑπέταξε τὴν ὑπερήφανον *Ὀλυθον*, καὶ ἐτιμώρησεν αὐτὴν στερήτας ἀγαθῶν καὶ ἐλευθερίας. Ἀλλὰ διὰ τοῦ *Λοκρικοῦ πολέμου* (339—338) πρῶτον ἔφθασεν εἰς τὸν ὄρον τῶν προσπαθειῶν αὐτοῦ. Ὡς πρότερον οἱ *Φωκεῖς*, οὕτω τώρα οἱ *Λοκροὶ* ἐνοχοποιήθησαν, ὅτι ἤρπασαν μέρος γῆς ἐκ τοῦ τεμένου τοῦ ἐν *Δελφοῖς* ναοῦ, καὶ ὅτι φλοκοδόμησαν ἐπ' αὐτοῦ, καὶ ἐπεβλήθη εἰς αὐτοὺς ἐπίσης ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου τῶν Ἀμφικτυόνων χρηματικὸν πρόστιμον. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἐπλήρουν, ἀνέθηκαν τὴν τιμωρίαν οἱ Ἀμφικτύονες, κατ' εἰσῆγγελσιν τοῦ ῥήτορος *Δισχίνου*, εὐρισκομένου τότε παρ' αὐτοῖς ὡς πρεσβευτοῦ τῶν Ἀθηναίων, εἰς τὸν βασιλεῖα τῆς *Μακεδονίας*. Ὁ δὲ *Φίλιππος* ἔσπευσε μὲ δύναμιν στρατοῦ πρὸς τὰ ἐκεῖσε, ὑπέταξε τοὺς *Λοκροὺς*, καὶ κατέλαβεν ἔπειτα ὅλως ἀπροσδοκῆτως τὴν εἰς *σπουδαίαν* θέσιν κειμένην πόλιν *Ἐλάτειαν*. Τὸ πραξικόπημα δὲ τοῦτο ἐξήγειρε τοὺς Ἀθηναίους ἐκ τοῦ ληθάργου, καὶ πρесеλεύατεν ἀκρόασιν εἰς τοὺς λόγους τοῦ *Δημοσθένους*. Ὁ ἴδιος ἐμεσίτευσε νὰ συμμαχήσωσι μετὰ τῶν *Θηβαίων*, καὶ κατώρθωσε νὰ ἐξοπλισθῇ στρατὸς λόγου ἄξιος. Ἀλλὰ τὰ κατὰ τάχος συναθροισθέντα καὶ ὑπὸ ἀνικίωνων στρατηγῶν ὀδηγούμενα στρατεύματα, δὲν ἠδύναντο νὰ ἀντισταθῶσιν εἰς τὴν τακτικὴν τῶν *Μακεδόνων*. Καίτοι ἀντισταθέντος ἀνδρείως τοῦ ἱεροῦ τῶν *Θηβῶν* λόγου,

ὅστις κατέπεσεν ὄλος ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ἐνίκησεν (338) ὁ Φίλιππος εἰς ΤΗΝ ΕΝ ΧΑΙΡΩΝΕΙΑ ΜΑΧΗΝ ἧτις ἔθηκε διὰ παντός τέρυμα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐλευθερίαν. Ὁ Δημοσθένης ἐξεφώνησε λόγον ἐπιτάφιον εἰς τοὺς πεσόντας, καὶ ὁ σχεδὸν ἐκκλονταετῆς Ἰσοκράτης ἔδωκεν ἀφ' αὐτοῦ τέλος εἰς τὴν ζωὴν του, διὰ νὰ μὴν ἐπιζήση εἰς τὴν ἀπώλειαν τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας. — Ἄλλως ὅμως μετεχειρίζετο ὁ Φίλιππος τοὺς Ἕλληνας μὲ γλυκύτητα καὶ φιλοφροσύνην, διὰ νὰ συνειθίσῃ αὐτοὺς εἰς τὴν Μακεδονικὴν ἀρχήν. Διότι προέτινε νὰ προσβάλῃ, ἀρχηγῶν συμπασῶν τῶν Ἑλληνίδων πόλεων, τὸ σσαηπὸς Περσικὸν κράτος, καὶ συνεκάλεσε πρὸς τοῦτο ἐθνικὴν ἐν Κορίνθῳ συνέλευσιν, ὅπως κυρώσῃ εἰρήνην καὶ συμμαχίαν τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Μακεδονίας. Εἶχε δ' ὀνομασθῆ ἤδη ἀπεριόριστος σχεδὸν ἀρχιστράτηγος, καὶ εἶχε προσδιορίσει εἰς ἐκάστην πόλιν τὸν ἀνάλογον ἀριθμὸν τῶν στρατευμάτων, ὅτε πανηγυρίζων τοὺς γάμους τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ ἐν Πέλλα τῆς Μακεδονίας, ἐφονεύθη (336) ὑπὸ τινος ὑβρισθέντος ἢ δι' ἰδιωτικὰ συμβεβηκότα ἐκδικουμένου σωματοφύλακος, (Πανσαρίου) ὡς δ' ἄλλοι νομίζουσι, κατὰ προτροπὴν τῆς ἀποπεμφθείσης αὐτοῦ συζύγου Ὀλυμπιάδος. Καὶ ὁ μὲν φονεὺς κατεσφάγη εὐθὺς ἐκεῖ ὑπὸ τῶν ἐξαγριωθέντων στρατιωτῶν· ἡ Ὀλυμπιάς ὅμως ἐτίμησε τὴν ἐνθύμησιν αὐτοῦ, καὶ ἔβαλε νὰ φονεύσωσι πάραυτα τὴν δευτέραν τοῦ Φιλίππου σύζυγον Κλεοπάτραν καὶ τὸν μικρὸν αὐτῆς υἱόν.

2. Ἀλέξανδρος ὁ μέγας (336—323).

§. 78. Ἀποθανόντος δὲ τοῦ Φιλίππου, ἀνέβη εἰς τὸν Μακεδονικὸν θρόνον ὁ μεγαλόφρων, παντὸς μεγάλου καὶ γενναίου ἐπιδεικτικὸς υἱὸς αὐτοῦ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ, εἰς ἡλικίαν 21 ἔτους. Ἀνετράφη δὲ καὶ εἰσῆχθη εἰς τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν ὑπὸ τοῦ μεγίστου φιλοσόφου ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ· διὸ καὶ παρέμεινε καθ' ὄλον αὐτοῦ τὸν βίον φίλος καὶ θαυμαστῆς τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης καὶ φιλολογίας. Ἄμα δ' ἐστερεώθη ἐπὶ τοῦ θρόνου ὁ Ἀλέξανδρος, ἀνεγνωρίσθη πάραυτα, ὡς ὁ πατὴρ αὐτοῦ,

ὕπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀρχιστράτηγος κατὰ τῶν Περσῶν. Πρὶν ὅμως δυνηθῆ νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν κατὰ τῆς Ἀσίας ἐκστρατείαν, εἶχε νὰ ὑποστῇ βαρεῖς πολέμους κατὰ τινῶν ἀγρίων λαῶν, οἵτινες εἶχον εἰσβάλει εἰς τὴν Μακεδονίαν. Τότε δὲ διεδόθη αἰφνιδίως κατὰ τὴν Ἑλλάδα ἡ φήμη, ὅτι δῆθεν ἀπέθανε, καὶ οἱ Ἕλληνες ἤλπισαν, ὅτι ἠδύναντο πάλιν ν' ἀναλάβωσι τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν. Καὶ οἱ μὲν Θηβαῖοι ἐφόρευσαν μέρος τῆς ἐν τῇ ἀκροπόλει αὐτῶν Μακεδονικῆς φρουρᾶς, οἱ δ' Ἀθηναῖοι καὶ Πελοποννήσιοι παρεσκευάζοντο εἰς πόλεμον. Ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος ἐφθασεν ὡς ἀστραπὴ ἐνταῦθα· αἱ Θῆβαι ἐξεπορθήθησαν, αἱ οἰκίαι καὶ τὰ τεῖχη κατεδαφίσθησαν, καὶ οἱ κάτοικοι ἐξηνδραποδίσθησαν. Ἐφείσθη δὲ ὁ Ἀλέξανδρος μόνον τῆς ἀκροπόλεως, τῶν ναῶν καὶ τῆς οἰκίας τοῦ ποιητοῦ Πινδάρου. Τοῦτο δὲ κατετρόμαξε τοὺς λοιποὺς Ἕλληνας· καὶ ὁ νικητὴς, μετανοήσας μετ' ὀλίγον διὰ τὴν αὐστηρότητα αὐτοῦ, ἔγεινεν ἠπιώτερος καὶ τοὺς ἐσυγχώρησε.

§. 79. Τὸ δ' ἔαρ τοῦ ἔτους 334, ἐξεστράτευεν ὁ Ἀλέξανδρος κατὰ τῆς Περσίας, μὲ στρατὸν μικρὸν μὲν, ἀλλ' ἀνδρείον, τοῦ ὁποίου προΐσταντο ἕξοχοι στρατηγοί, οἷος ὁ Κλείτος, Παρμενίων, Πτολεμαῖος, Ἀρτίγορος καὶ ἄλλ. Πορευόμενος δὲ τὴν ὁδόν, ἣν εἶχε διέλθει ποτὲ καὶ ὁ Ξέρξης, κατ' ἀντίστροφον μόνον διεύθυνσιν, ἐφθασεν ὁ στρατὸς εἰς τὸν Ἑλλησποντον. Κατὰ τὴν διάβασιν δὲ πρῶτος ὁ Ἀλέξανδρος ἐπλήδησεν εἰς τὴν ἠπειρον τῆς Ἀσίας, καὶ διέταξεν ἔπειτα πανηγυρικοὺς ἀγῶνας καὶ θυσίας πρὸς τιμὴν τῶν ὑπὸ τὸ Ἴλιον πεσόντων ἡρώων. Ὁ Ἀχιλλεὺς ἦτο τὸ παράδειγμα αὐτοῦ, διὸ καὶ ἔφερε τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη πάντοτε μετ' ἑαυτοῦ. Ὀλίγον δὲ μετὰ ταῦτα συνεκροτήθη (334) ἡ παρὰ τὸν ποταμὸν ΓΡΑΝΙΚΟΝ πρώτη μάχη, καθ' ἣν ὁ Ἀλέξανδρος ἐνίκησε τὴν πολὺ ἰσχυροτέραν δύναμιν τῶν Περσῶν. Ἡ ἀνδρεία ἐν τούτοις, καὶ ἡ ἱπποτικὴ αὐτοῦ γενναϊότης, κατέστησαν αὐτὸν εἰς μέγαν περὶ ζωῆς κίνδυνον, ἐξ οὗ τὸν ἔσωσε μόνον ἡ ἔγκαιρος βοήθεια τοῦ στρατηγοῦ του Κλείτου. Ἡ κατάκτησις τοῦ δυτικοῦ μέρους τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἦτον ἡ συνέπεια τῆς νίκης ταύτης. Καὶ ἡ μὲν Ἀλικαρνασσός, ὑπερασπιζομένη ἀνδρείως

καὶ ἐπιδεξίως ὑπ' Ἑλλήνων μισθοφόρων, ἐκυριεύθη ἐξ ἐρόδου· αἱ δὲ λοιπαὶ Ἑλληνικαὶ πόλεις ὑπετάγησαν ἑκουσίως, καὶ ἐχαιρέτησαν τὸν ὀμόφυλον ἠρωϊκὸν βασιλέα μὲ περιχαρῆ ἐνθουσιασμόν. Εἰς δὲ τὴν πόλιν Γόρδιον εὐρέθη ἡ πανάρχαιος ἀμαξία τοῦ μυθικοῦ βασιλέως Μίδα, μὲ δεσμόν τεχνικώτατα περιπεπλεγμένον, περὶ οὗ χρησμός τις εἶχεν ἐξείπει, ὅτι ὁ λύσας αὐτὸν ἤθελε λάβει τὴν κυριαρχίαν τῆς Ἀσίας, ἔξεπλήρωσε δ' ὁ Ἀλέξανδρος τὴν προφητείαν ταύτην, κόψας τὸν Γόρδιον δεσμόν μὲ τὸ ξίφος. Ἐντεῦθεν δ' ἐξεστράτευσεν, πορευόμενος ὁδοῦ λίαν ἐπικινδύνου πρὸς τὴν ὄρεινὴν χώραν τῆς Κιλικίας, ὅπου λουσθεὶς εἰς τὸ ψυχρὸν ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ Κόδρου, κατελήθη ὑπὸ κινδυνώδους ἀσθενείας, ἀφ' ἧς τὸν ἔσωσε μόνον ἡ ἰκανότης τοῦ Ἑλληνος ἱατροῦ Φιλίππου, καὶ ἡ ἰδία αὐτοῦ πεποιθήσις εἰς τὴν ἀνθρώπινον ἀρετὴν. Ἐπιστολὴ δὴλ. τοῦ Παρμενίωνος εἶχε συμβουλεύσει αὐτὸν νὰ φοβῆται τὸν Φίλιππον, διότι ἀγορασθεὶς ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ἔμελλε νὰ τὸν δηλητηριάσῃ. Χωρὶς δὲ νὰ κλονισθῆ εἰς τὴν πεποιθήσιν αὐτοῦ ὁ Ἀλέξανδρος, ἔλαβε τὸ ἱατρικόν, δίδων συγχρόνως τὸ περιέχον τὴν ψευδῆ κατηγορίαν γράμμα εἰς τὸν ἱατρόν.

§. 80. Ἐπειτα δ' ἀντιπαρετάχθη αὐτὸς ὁ ΚΟΔΩΜΑΝΝΟΣ ΔΑΡΕΙΟΣ μὲ στρατὸν πολὺ ἰσχυρότερον κατ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἔπαυθεν (333) εἰς τὴν ἐν ἸΣΣΩ μεγάλῃ ΜΑΧΗΝ ἦτταν παντελεῆ. Ὅσοι δὲν ἐρονεύθησαν, δισκορπίσθησαν ἢ ἠχμαλωτίσθησαν. Ὁ δὲ δυστυχὴς, καλλιτέρας τύχης ἀξίος βασιλεὺς, κατέρυγε μὲ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κράτους του, ἐν ᾧ ὁ Ἀλέξανδρος ἠτοιμάζετο νὰ καθυποτάξῃ τὴν Παλαιστίνην καὶ Φοινίκην, διὰ νὰ μὴν ἀφήσῃ χώραν ἀνικλήτους ὀπιθὲν του. Ἡ λεία ἦτον ἄμετρος, ὡς καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀχμαλώτων, ἐν οἷς εὐρίσκοντο ἡ μήτηρ, σύζυγος καὶ θυγάτηρ τοῦ Δαρείου, τὰς ὁποίας παρὰ τὰ ἦθη τῆς ἀρχαιότητος μετεχειρίσθη ὁ νικητὴς μεγαλοψόχως. — Ὑπερηπάνως δ' ἀπέβριψεν ὁ Ἀλέξανδρος τὴν προταθείσαν εἰρήνην καὶ τὴν κατοχὴν τῆς δυτικῆς Ἀσίας.

§. 81. Καὶ ἡ μὲν Παλαιστίνη καὶ Φοινίκη ὑπετάχθησαν χωρὶς ἀνίστασιν· ἡ Τύρος ὅμως μόνη ἀπέκρουσε θαρράλως

τὴν περὶ παραδόσεως πρότασιν, θαρρόυσα εἰς τὴν ὀχυρὰν αὐτῆς θέσιν. Τότε δ' ἐπεχείρησεν ὁ Ἀλέξανδρος τὴν ἀξιωματικώτατον ΠΟΛΙΟΥΡΚΙΑΝ ΤΗΣ ΤΥΡΟΥ, διαρκέσασαν ἑπτὰ μῆνας. Κατεσκεύασε δ' ἀπὸ τῆς ἠπειροῦ μέχρι τῆς νήσου Τύρου ἐπιχωμα μὲ πύργους, ὁπόθεν στρατιῶται, μὲ λιθοβόλους μηχανὰς καὶ ἄλλα τεχνικὰ μέσα, ἐπροσπάθουν νὰ κυριεύσωσι τὴν πόλιν, ἐνῶ ὁ στόλος αὐτοῦ ἐκράτει τὴν πόλιν ἀποκεκλεισμένην ἀπὸ τοῦ μέρους τῆς θαλάσσης. Ἀλλ' οἱ Τύριοι ἐματαίοναν τὰς πικρασκευὰς αὐτοῦ διὰ τεχνικωτάτων ἀντεφευρέσεων, καὶ παρείχον ἀπελπιστικὴν ἀντίστασιν. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο καὶ μετενόησεν ἡ Τύρος σκληρὰ κυριευθεῖσα (332). Ὅσοι τῶν κατοίκων δὲν ἔφυγον ἢ ἀπέθανον, ἐξηνδραποδίσθησαν, καὶ ἡ πόλις κατεδαφίσθη, καὶ διὰ τὴν δώση εἰς τὸ ἐμπόριον τοῦ κόσμου νέαν διεύθυνσιν, ἔκτισε, κατακτήσας τὴν Αἴγυπτον, ἐπὶ τινος βραχίονος τοῦ Νείλου τὴν ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΝ, ἣτις ἔγεινε μετ' ὀλίγον τὸ κέντρον τῆς ἐπιμικτίας καὶ παιδείας. Ἐκ τῆς Μέμφιδος δ' ἐπεχείρησε τὴν δυσχερῆ καὶ ἐπικίνδυνον πορείαν πρὸς τὴν διὰ τὰ δάση τῶν φοινίκων, τοὺς λειμῶνας καὶ γονίμους ἀγροὺς ἐξέχουσιν ὕασιν Σιδά, εἰς τὸ πολυθρύλητον μαντεῖον τοῦ Διὸς Ἀμμωνος (§. 29.), τοῦ ὁποίου οἱ ἱερεῖς ἐκήρυξαν αὐτὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ· ὅπερ παρέσχεν εἰς αὐτὸν, ἔμπροσθεν τῶν ὀφθαλμῶν τῶν δεισιδαιμόνων κατοίκων τῆς Ἀνατολῆς, μεγάλην ὑπόληψιν.

§. 82. Ἀποκαταστήσας δ' ὁ Ἀλέξανδρος νέαν κυβέρνησιν ἐν Αἰγύπτῳ, τῆς ὁποίας τὴν κατάκτησιν διευκόλυνε πολὺ ἡ πρὸς τοὺς Πέρσας ἀποστροφή τῶν ἐγγχωρίων, ἐξεστράτευσε κατὰ τοῦ Δαρείου, συναθροίσαντος πάλιν ἐν τῷ μεταξὺ μεγάλην στρατοῦ δύναμιν. Διαβάς δ' ἐπὶ γερύρας, κατασκευασθείσης ἐκ πλοίων, τὴν Εὐφράτην καὶ Τίγριν, συνεκρότησεν ὄχι μακρὰν τῆς περιφήμου Νινευῆ, μὲ στρατὸν εἰκοσάκις ὀλιγαριθμότερον, τὴν ΠΑΡΑ ΤΑ ΑΡΒΗΛΑ καὶ ΓΑΥΓΑΜΗΛΑ ΜΑΧΗΝ, καθ' ἣν ἐνίκησε (331) τὰ ἀναριθμητὰ πλήθη τῶν Περσῶν, συναθροισθέντα ἀπὸ τῶν μακρυνῶν χωρῶν τῆς Ἀνατολῆς εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Βαβυλωνίας. Ἐξεπορθίθη δ' ἡ Βαβυλὼν, καὶ κατελήφθησαν αἱ παλαιαὶ πρωτεύουσαι Σοῦσα καὶ Περσέ-

πολις, με τούς ἀμέτρους αὐτῶν ἠσαυρούς. Τὰ εἰρήπια τῆς Περσεπόλεως καὶ Παρσαγάδης, ὅπου ἴσταντο οἱ ἐπὶ τοῦ βράχου λελαξευμένοι τάφοι τοῦ Κύρου καὶ Δαρείου, μαρτυροῦσιν ἔτι καὶ νῦν τὴν παλαιὰν πολυτέλειαν τῆς « κοιτίδος » ταύτης τοῦ βασιλικοῦ γένους τῶν Περσῶν, ἣτις ἐξήφανίσθη ὑπὸ τῶν μεθυσμένων ὑπὸ τῆς νίκης ἡρώων τῆς Μακεδονίας. Ἐξ Ἐκβατάγων δὲ, τῆς ἐν θέρει τερπνῆς κατοικίας τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν, ἔφυγεν ὁ Δαρεῖος πρὸς τὴν ὄρεινὴν χώραν Βακτρίας, ἔπεσεν ὅμως ἐκεῖ ὑπὸ τῆς δολοφόνου χειρὸς τοῦ ἀπίστου ἐπάρχου Βήσσου. Ἐκλαυσε δ' ὁ Ἀλέξανδρος τὴν μοῖραν τοῦ ἀτυχοῦς αὐτοῦ ἀντιπάλου, καὶ διέταξε νὰ προσκλώσῃ κατὰ τὸ Περσικὸν ἔθος, ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τὸν δολοφόνον, ὅστις εἶχε μὲν λάβει τὴν βασιλικὴν ἐπωνυμίαν, ἐνικήθη ὅμως καὶ ἡχμαλωτίσθη μετ' ὀλίγον ὑπὸ τῶν Μακεδόνων.

§. 83. Ὑπερβάς δὲ τολμηρότατα τὸν χιονοσκεπέαυτον Ἰνδικὸν Καύκασον, ὅπου οἱ στρατιῶται ἐκινδύνευσαν νὰ καταβληθῶσιν ὑπὸ τῆς πείνης καὶ τῶν ταλαιπωριῶν, ἐπέτυχεν ὁ τολμηρὸς κατακτητῆς, νὰ κυριεύσῃ κατὰ τὰ ἔτη 329 καὶ 328 τὰς πρὸς τὸ νοτιοανατολικὸν τῆς Κασπίας Θαλάσσης ὄρεινὰς χώρας, καὶ κατασκευάσας λεωφόρους, νὰ καταστήσῃ αὐτὰς προσιτάς. Ἡ μεγαλοφυΐα δ' αὐτοῦ δὲν διευθύνετο μόνον πρὸς πολέμους καὶ κατακτήσεις, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἐκπολίτισιν τῶν ἀγρίων κατοίκων. Τέσσαρες δὲ νεωστὶ κτισθεῖσαι πόλεις, ὀνομασθεῖσαι κατὰ τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἀλεξάνδρειαι, ἔγειναν ἐφεξῆς τὸ κέντρον τοῦ ἐμπορίου τῶν Καραβανίων, καὶ διέδωσαν τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν, γλῶσσαν καὶ τέχνην, πορρωτέρω εἰς τὴν Ἀνατολήν. Κυριεύσας δ' ὄχυρόν τι ὄρεινόν ἔρυμα, ἡχμαλώτισε τὴν ὠραίαν ἡγεμονόπαιδα Ῥοξάνην, « τὸν μαργαρίτην τῆς Ἀνατολῆς », καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτὴν τὸν νυμφικὸν δακτύλιόν του.

§. 84. Καίτοι δὲ δηλωσάντων ἐπανελλημμένως τῶν Μακεδόνων τὴν δυσαρέσκειαν αὐτῶν διὰ τὸν ἀκόρεστον κατακτητικὸν πόθον τοῦ βασιλέως, ἐξεστράτευσεν ὅμως ὁ Ἀλέξανδρος πορρωτέρω, διὰ νὰ καθυποτάξῃ τὰς παρὰ τὸν ἸΝΔΟΝ χώρας, τὰς ἐχούσας πολλὰ τὰ θαυμάσια καὶ μυθευόμενα. Ἄλλ' οἱ μάχιμοι, ὑπὸ τῶν ἱερῶν αὐτῶν καὶ ἀσκητῶν παροξυνόμενοί

κράτοικοι τῆς βόρειου Ἰνδικῆς, ἀντέταξαν εἰς αὐτὸν ἰσχυροτέραν ἀντίστασιν, ἢ οἱ δειλοὶ ὑπήκοοι τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν. Πλεονάκις δὲ περιῆλθεν ἡ ζωὴ τοῦ Ἀλέξανδρου, πολιορκούντος τὰ ἰσχυρὰ φρούρια, εἰς μέγαν κίνδυνον. Ἡ πρὸς ἀλλήλους ὁμῶς ἔχθρα τῶν ἐγχωρίων ἡγεμόνων διευκόλυνε τὴν κατάκτησιν τῆς Πενταποταμίας. Τινὲς μάλιστα αὐτῶν ἠνώθησαν (326) μὲ τὸν Ἀλέξανδρον κατὰ τοῦ ΠΩΡΟΥ, τοῦ ἰσχυροτάτου τῶν ἡγεμόνων τούτων πέραν τοῦ Ὑδάσπου (Dechelum). Ἡ δὲ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἐχθρῶν διὰ τοῦ ποταμοῦ τούτου διάβασις τοῦ στρατοῦ, καὶ ἡ ἐπακολουθήσασα μάχη, καθ' ἣν ἐπληρώθη καὶ ἠχμαλωτίσθη ὁ ἀνδρείος Πῶρος, ἀνήκουσιν εἰς τὰς μεγίστας πολεμικὰς πράξεις τῆς ἀρχαιότητος. Δύω δὲ νεώκτιστοι πόλεις ἡ Βουκεράλεια (πρὸς τιμὴν τοῦ πεσόντος πολεμικοῦ ἵππου τοῦ Ἀλέξανδρου) καὶ ἡ Νίκαια (πόλις τῆς νίκης) ὤφειλον νὰ ἐπεκτείνωσι καὶ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν. Διερχόμενος δ' ὁδοῦ λίαν δυσχερεῖς, ἐπροχώρει πορρωτέρω πάντοτε πρὸς ἀνατολὰς μέχρι τοῦ ΥΦΑΣΙΑΔΟΣ, καὶ παρεσκευάζετο ἤδη νὰ προσθέσῃ τὰς πλουσίας χώρας τοῦ Γάγγου εἰς τὸ παγκόσμιον αὐτοῦ κράτος. Τότε ὁμῶς ἤρχισαν οἱ Μακεδόνες νὰ γογγύζωσι τόσον πολὺ, ὥστε ὁ Ἀλέξανδρος, καὶ τοὶ δυσανασχετῶν μεγάλοι, ἠνγκάσθη ὁμῶς νὰ ὑποχωρήσῃ. Δώδεκα δὲ λίθινοι βωμοὶ, εἰς τὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ, ἐσήμαινον τὸ ἀνατολικὸν τέρμα τῶν πρὸς κατάκτησιν στρατειῶν. Καταλιπὼν δὲ εἰς τὸν Πῶρον καὶ τοὺς ἄλλους Ἰνδοὺς ἡγεμόνας τὰς χώρας αὐτῶν, ὑπὸ τὴν Μακεδονικὴν ὁμῶς πάντοτε κυριαρχίαν, κατέπλευσε τὸν Ἰνδόν, διὰ νὰ ζητήσῃ νέαν ὁδὸν ἐπιστροφῆς. Ἀλλ' ἡ ἐπιχείρησις αὕτη ἀπέτυχε καταστρεπτικώτατα. Εἰς τὰς τρομερὰς ἐρήμους τῆς Γεδρωσίας, ἀπωλέσθησαν εἰς δύο μῆνας τὰ τριὰ τέταρτα τοῦ στρατοῦ. Οἱ γενναῖοι πολεμισταί, οἵτινες εἰς τὸσαύτας μάχας ἀντέσχον εἰς τὸ ξίφος καὶ τὴν λόγχην, κατεβλήθησαν εἰς τὰς καυστικὰς καὶ ἀνύδρους ἐρήμους, τοῦτο μὲν ὑπὸ τῶν ἐλλείψεων καὶ τῶν ταλαιπωριῶν, τοῦτο δὲ ὑπὸ τῆς ὀλεθρίας ἐπιβροῆς τοῦ κλίματος, τοῦ κλιόντος ἡλίου, τοῦ διαπύρου καπνοῦ καὶ τοῦ νυκτερινοῦ ψύχους. Γενναίως δὲ συνεμερίζετο

ὁ Ἀλέξανδρος πάσας τὰς δυσχερείας καὶ τοὺς κινδύνους μετὰ τοῦ ταπεινοτάτου τῶν στρατιωτῶν αὐτοῦ, καὶ ἀντήμειψε τοὺς σωθέντας εἰς τὴν πλουσίαν Ὀασιν Πούρα μὲ δῶρα καὶ ἔσρατας, καθ' ἃς ἡ ἀπόλαυσις ἦτο τόσοσιν ὑπερβολικῆ, ὅσον πρότερον ἢ στέρησις. Προμηθευθέντες δὲ πλουσίως τὰ ἀναγκαῖα, ὠδεύσαν ἔπειτα ἀκινδύνως τὴν πλήθουσαν ἀνθρώπων *Καρμαρίαν*.

§. 85. Ἐπιστρέψας δ' ὁ Ἀλέξανδρος, ἄφησε τοὺς ἀπομάχους (γηραιούς στρατιώτας) νὰ επιστρέψωσι (324) μὲ πλουσία δῶρα εἰς τὰς πατρίδας αὐτῶν, ἐτιμώρησε τοὺς ἀπίστους ἐπάρχους καὶ ὑπαλλήλους, οἵτινες εἶχον πράξει κατὰ τὴν ἀπουσίαν αὐτοῦ δεινὰ ὕβρεις καὶ καταπιέσεις, καὶ ἐπέδωξεν ἔπειτα μετὰ ζήλου τὸ σχέδιον τοῦ νὰ προσπλησιάσῃ τοὺς νικηθέντας λαοὺς εἰς τοὺς νικητὰς, καὶ νὰ ἐνώσῃ αὐτοὺς εἰς ἓν μόνον ἔθνος, μετέχον Ἑλληνικῆς παιδείας. Ἐφέρετο λοιπὸν πρὸς τοὺς Πέρσας μὲ γλυκύτητα, ἵνα προσελκύσῃ αὐτοὺς πρὸς ἑαυτὸν καὶ τὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ. Περιεστοιχίσθη κατὰ τὸν τρόπον τῶν Ἀνατολικῶν βασιλέων ὑπ' αὐλῆς, ἐφόρσε τὸ βασιλικὸν ἔνδυμα καὶ διάδημα, καὶ μετεχειρίζετο Πέρσας δορυφόρους καὶ αὐλικούς. Ἐπροίκισε τὰς ἐγχωρίους περθέλους, ὅπως συζεύξῃ αὐτὰς μετὰ τῶν στρατηγῶν καὶ πολεμιστῶν αὐτοῦ, καὶ ὁ ἴδιος ἐνουμφεύθη μετὰ τινος τῶν θυγατρῶν τοῦ Δαρείου (*Βαρσίρης*). Κατ' αὐτὸν ὁμοίως τὸν τρόπον δυσπρόστησεν ὁ Ἀλέξανδρος τοὺς Μακεδόνας καὶ Ἑλληνας, οἵτινες ἤθελον νὰ ἄρχωσι τῶν ἡττημένων. Ἐπὶ τῆς πρὸς τὴν Βακτριανὴν ἡδὴ ἐκστρατείας, ἔδειξαν οἱ στρατιῶται θορυβοῦντες τὴν δυσαρέσκειαν καὶ δυσθυμίαν αὐτῶν. Ἐκ τούτου δ' ἠναγκάσθη ὁ Ἀλέξανδρος νὰ διατάξῃ (329) τὴν ὑπὸ τοῦ στρατοῦ λιθοβολήσιν τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν δυσαρεστημένων ΦΙΛΩΤΑ, τοῦ ποτὲ συμπαίκτηρος αὐτοῦ, ὡς καὶ τὸν φόνον τοῦ πολιοῦ πατρὸς αὐτοῦ Παρμενίωνος, ὅστις εἶχεν ἀπομείνει εἰς τὴν Περσίαν. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐμιμήθη ὁ Ἀλέξανδρος τὰ ἤθη τῶν βασιλέων τῆς Περσίας, μόνον ἕνεκα τούτου, ὅπως κερδήσῃ τὴν ἀγάπην τῶν νικηθέντων λαῶν· μετ' ὀλίγον ὁμοίως εὗρεν εὐχαρίστησιν εἰς τὴν πολυτέλειαν τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ ἐν Βα-

βυλῶνι αὐλή αὐτοῦ, ἣν ὤρισε πρωτεύουσαν τοῦ παγκοσμίου του κράτους, ἠκτινοβόλοι πολυτελεστάτην λάμπην φιλάσωτα συμποσία διεδέχοντο μεγαλοπρεπεῖς πανηγύρεις, καὶ ἐν τῇ παραφορᾷ τῶν κατ' αἰσθησιν ἡδονῶν. ἐπραξεν ἐνίοτε πράξεις, δι' ἃς πικρῶς ἔπειτα μετενόησεν. Εἰς ταύτας δ' ἀνήκει ὁ φόνος τοῦ περιφήμου στρατηγοῦ Κ.λείτου, ὅστις εἶχε μὲν σώσει παρὰ τὸν Γρανικὸν τὴν ζωὴν αὐτοῦ, δι' ἡγεῖρεν ὅμως ἐν τινι συμποσίῳ, διὰ τῶν ἀνοήτων αὐτοῦ σκωμμάτων, τὴν ὀργὴν τοῦ βασιλέως. Οἱ κόλακες διέφθειραν τὴν καρδίαν του, καὶ ἐδίωξαν ἀπ' αὐτοῦ τοὺς εὐνοϊκοὺς καὶ εἰλικρινεῖς συμβούλους. Ἡ δ' ἄμετρος ἀπόλαυσις οἴνων διαπύρων, κατέστρεψε τὴν υγιάν αὐτοῦ, καὶ τὸν κατεβίβασεν εἰς πρόωρον τάφον. Ἡ λαμπρὰ κηδεία, ἣν ἠτοίμασεν εἰς τὸν ἐνωρὶς ἀποθανόντα φίλον αὐτοῦ Ἡγραιστίωνα, ἦτο μία τῶν τελευταίων πράξεων τοῦ ἥρωος. Δὲν εἶχε δὲ παρέλθει ἀκόμη τὸ διὰ τὸν φίλον τῆς νεότητος αὐτοῦ πένθος, ὅτε ἀρρώστια τις τὸν ἐκρήμνισεν (323) εἰς τὸν τάφον, σχεδιάζοντα νέα κατακτητικὰ σχέδια, πρὶν ἢ δυνηθῆναι ἀποφασίσαι ὀριστικῶς περὶ τοῦ διαδόχου. Ἐρωτηθεὶς δὲ εἰς τίνα ἀφίνει τὴν ἀρχήν. « Εἰς τὸν ἄριστον » εἶπεν. Ὁ νεκρὸς αὐτοῦ μετεκομίσθη ἀπὸ τῆς Βαβυλωνος εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, καὶ κατετέθη ἐκεῖ. Ὁ Ἀλέξανδρος διέμεινεν ὁ ἥρωος τῆς ποιήσεως καὶ τῶν λόγων εἰς τὴν Ἀνατολήν καὶ Δύσιν. Ἡ γοητεία ζωῆς νεανικῆς, πλήρους ἀδιαλείπτων ἡρωϊκῶν πράξεων καὶ μεγαλοπρεπῶν ἐπιχειρήσεων, ἐπέπλησε τὸν σύγχρονον καὶ μεταγενέστερον κόσμον ἐκπληκτικοῦ θαυμασμοῦ, καὶ ὅσῳ τάχιον παρῆλθε τὸ λαμπρὸν ἄστρον, τοσοῦτο ἰσχυρότερον ἐφάνη εἰς τὰς μεταγενεστέρας γενεὰς τὸ φῶς τῆς ἡρωϊκῆς μορφῆς.

3. Οἱ Ἀλεξανδρινοὶ χρόνοι.

α.) Οἱ διάδοχοι τοῦ Ἀλεξάνδρου.

§. 86. Ἐπειδὴ ὁ Ἀλέξανδρος οὐδένα κατέλιπε κληρονομόν ἄξιον νὰ κυβερνήσῃ, ἀλλὰ μόνον ἀμβλύνοον τινὰ ἀδελφὸν καὶ δύο ἀνήλικα τέκνα, διὰ τοῦτο τὸ παγκόσμιον αὐτοῦ κράτος διέβρευσσε τόσον ταχέως, ὅσον καὶ κατεκτήθη. Οἱ

στρατηγοὶ αὐτοῦ ἤρπασαν μεθ' αἱματηροῦς καὶ βδελυροῦς πολέμους, καθ' οὓς ἐξωλοθρεύθη σύμπας ὁ οἶκος τοῦ Ἀλεξάνδρου, τὰς διαφόρους χώρας, καὶ ἀνυψώθησαν εἰς ἀνεξαρτήτους βασιλεῖς. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐπιστημότατος ἦτον ὁ ΠΕΡΔΙΚΑΣ, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχε δώσει ὁ Ἀλέξανδρος τὸν σφραγιστικὸν ἑαυτοῦ δακτύλιον, καὶ ὅστις ἔλαβε τὸ ἀξίωμα ἐπιτρόπου τοῦ κράτους. Ἐφρονεῦθη (321) ὁμως ὑπὸ τῶν ἰδίων αὐτοῦ στρατιωτῶν πολεμῶν τὸν ἔπαρχον τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαῖον, μεθ' ὃ ἔλαβεν ὁ ΑΝΤΙΓΟΝΟΣ τὴν μεγίστην δύναμιν. Καταλαβὼν δηλ. οὗτος τὸν ἐν Σούσιαις θησαυρὸν, ἐπολλαπλασίασε (316) τὸν ἀριθμὸν τῶν μισθωτῶν αὐτοῦ στρατευμάτων τόσον πολὺ, ὥστε ἠδύνατο νὰ ἀνθίστανται καὶ ἀναγκάζη πάντας τοὺς ἄλλους στρατηγοὺς, νὰ ἀναγνωρίζωσιν αὐτὸν ἐπίτροπον καὶ ἄρχοντα τοῦ κράτους. Ἐπειδὴ ὁμως δὲν ἦτο δύσκολον νὰ ἐννοηθῆ, ὅτι ἐπεθύμει τὴν ἀρχὴν σύμπαντος τοῦ παγκοσμίου κράτους τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἠνώθησαν οἱ ἐπίλοιποι στρατηγοὶ, ΣΕΛΕΥΚΟΣ ὁ Συρίας, ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΣ ὁ Αἰγύπτου καὶ Κάσσανδρος ὁ Μακεδονίας, κατὰ τοῦ Ἀντιγόνου καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, ὅστις βραδύτερον ἔλαβε τὸ ἐπώνυμον τοῦ «ΠΟΛΙΟΡΚΗΤΟΥ». Ἐντεῦθεν δὲ προῆλθε πόλεμος μακροχρόνιος, καὶ πολλὰς λαβῶν μεταβολὰς, διεξαχθεὶς ἐν τε Ἀσίᾳ καὶ Ἑλλάδι, καὶ καταπαυθεὶς μόλις διὰ τῆς ἐν ἸΨΩ τῆς μικρᾶς Ἀσίας μεγάλης ΜΑΧΗΣ, καθ' ἣν ἔπεσε (301) μὲν ὁ ὀγδοηκονταετῆς ἦρως Ἀντίγονος, ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ Δημήτριος ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ. Μετὰ πολλὰς δὲ διαίρεσεις καὶ ἀμοιβαίας περιπετειάς, προέκυψαν τέλος ἐκ τοῦ παγκοσμίου κράτους τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐκτὸς μικροτέρων τινῶν κρατῶν, τὰ ἐξῆς μεγάλα βασίλεια.

1. Μακεδονία καὶ Ἑλλάς.
2. Τὸ Συριακὸν κράτος τῶν Σελευκιδῶν.
3. Ἡ Αἴγυπτος ὑπὸ τοὺς Πτολεμαίους.

β'.) Ἡ τελευταία πάλῃ τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ Ἀρχαῖκὴ συμμαχία.

§. 87. Ἀπὸ τῆς ἐν Χαίρωνείᾳ μάχης (§. 77), ἡ ΕΛΛΑΣ

εὑρίσκετο ὑπὸ τὸ κράτος τῶν Μακεδόνων, ἢ ὑπὸ τὴν ἐπιβροήν τῶν βασιλέων τῆς Μακεδονίας, πᾶσιν δὲ δοκιμὴ πόλεων τινῶν, ὅπως ἀπαλλαχθῶσιν ἀπὸ τῆς κυριαρχίας ταύτης, ἀπέτυχεν. Οὕτως ἡ ἐπιχείρησις τοῦ ἀνδρείου βασιλέως τῆς Σπάρτης Ἀγιδος τοῦ Β', ἀποθανόντος (330) ἠρωϊκῶς εἰς τὴν φοινικὴν μάχην τῆς Μεγαλοπόλεως μετὰ 5000 τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ. Ἐν Ἀθήναις δ' ἐξηκολούθουν ἀκόμη κατὰ τοὺς Μακεδονικοὺς χρόνους αἱ μεταξὺ τῶν ἀριστοκρατικῶν καὶ δημοκρατικῶν ἐριδες. Ἐπιτυχόντων δὲ τῶν ἀριστοκρατικῶν, τῶν ὁποίων κορυφαῖος ἦτον ὁ χρηστός ΦΩΚΙΩΝ, νὰ καταλάβωσι προσωρινῶς τὴν ὑπεροχὴν μετὰ τὴν βοήθειαν τῶν Μακεδόνων, μετενάστευσαν πολλοὶ δημοκρατικοί, ἐν οἷς καὶ ὁ ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ, ὁ σφοδρότατος τῶν πρὸς τὸν βασιλικὸν οἶκον τῆς Μακεδονίας ἀντιπολιτευομένων. Ὅτε δ' ἐναντίον ἠπέλιθον ὅτι θέλουσι τὸν παραδώσει, κατέφυγεν ὁ μέγας ῥήτωρ πρὸς τὸν ἐν Καλαυρίαις νῆον τοῦ Ποσειδῶνος, ὅπου ἀπέθανε (322) πῶν ἐκουσίως δηλητήριον διὰ νὰ μὴ πέσῃ εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ. « Λαμπρὸν καταφύγιον εἶναι ὁ θάνατος, » ἐφώναζε πρὸς τὸν ὀπαδὸν τῶν Μακεδόνων, ὅστις ἤθελε νὰ λάβῃ αὐτὸν ζῶντα, « προφυλάττει ἀπὸ τοῦ ὄνειδος. » Ἡ δὲ κόνις αὐτοῦ μετεκομίσθη βραδύτερον εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ ἡ ἐνόμησις του διέμεινε τιμίαι. Μετὰ τινα δ' ἔτη ἔλαβον πάλιν οἱ δημοκρατικοὶ τὸ κράτος, καὶ ἠνάγκασαν τότε (317) καὶ τὸν ὀγδοηκονταετῆ Φωκίωνα νὰ πῆν τὸ κώνειον. Ἐκτοτε δ' ἠλαττώθη μὲν ἡ μανία τῶν κομμάτων ἐν Ἀθήναις, ἀλλὰ τὸ φιλελεύθερον φρόνημα, ἡ φιλοπατρία καὶ ἡ πολιτικὴ ἀρετὴ, ἐξηφανίσθησαν πλέον διὰ παντός. Ἡ τρυφή καὶ φιληδονία ἐπνίξαν τὰ εὐγενῆ αἰσθήματα καὶ ἐξηκολούθουν εἰσέτι νὰ ἀκμάζωσιν αἱ τέχναι καὶ αἱ ἐπιστῆμαι, καὶ αἱ Ἀθηναῖαι διέμειναν τὸ κέντρον πάσης παιδείας, τὸ μεγαλεῖον ὅμως τοῦ λαοῦ εἶχεν ἤδη παρέλθει. Οἱ πολῖται ἀπεχαιρέτησαν πᾶσαν αἰδῶ διὰ τῆς κολακείας καὶ χαμερπείας, μάλιστα ὅτε οἱ δύο ΔΗΜΗΤΡΙΟΙ, ὁ Φαληρεὺς καὶ ὁ Πολιορκητῆς, διέτριβον εἰς τὴν πόλιν αὐτῶν, καὶ ἀνέτρεψαν πᾶν χρηστὸν ἦθος διὰ τῆς ἀκολασίας καὶ ἀσωτείας.

§. 88. Περὶ τὸ μέσον τῆς τρίτης ἑκατονταετηρίδος, ἀναδείχθη πάλιν ὀλίγον τῆς Ἑλλάδος ἡ πολιτικὴ ὑπαρξίς διὰ τῆς **ΑΧΑΪΚΗΣ ΣΥΜΜΑΧΙΑΣ**, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ **Σικυώνιος ΔΡΑΤΟΣ** ἔδωκε τοιαύτην δύναμιν καὶ σημασίαν, ὥστε ἠδύνατο νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Πελοποννήσου καὶ ὅλης τῆς Ἑλλάδος· μάλιστα ἀπὸ προσέλαβεν ἀκρόπολιν τὴν ὀχυρὰν **Κόρινθον**. Τοῦτο ὁμῶς διέγειρε τὸν φόβον τῆς Σπάρτης, ὅπου συγχρόνως δύο μεγαλόψυχοι βασιλεῖς, **ΑΓΙΣ Ο Γ'** (242—237) καὶ ὁ **ΚΛΕΟΜΕΝΗΣ** (236—220), προσεπάθουν νὰ ἐπαναφέρωσι τὴν παλαιὰν δύναμιν καὶ πολεμικὴν ἀρετὴν. Ἀφ' οὗτου δηλ. ἐπεκράτησεν ἐν Σπάρτῃ ἡ συνήθεια νὰ περιέρχωνται πλείονες τῆς μιᾶς ἰδιοκτησίας εἰς ἓνα ἰδιοκτῆτην, περιήλθε κατὰ μικρὸν πᾶσα ἡ ἀκίνητος περιουσία εἰς τὰς χεῖρας ὀλίγων πλουσίων οἰκογενειῶν, αἵτινες ἐκυβέρνησαν τὴν πόλιν, καθότι ἐξ αὐτῶν ἐξελέγοντο οἱ ἔφοροι. Οἱ δὲ λοιποὶ πολῖται οὐδὲν εἶχον δικαίωμα ἢ δύναμιν, καὶ συγχρόνως ὄφειλον ποσὰ ὑπέρογκαν εἰς τοὺς πλουσίους. Τὴν κακὴν ταύτην κατάστασιν εἶχον νὰ θεωραπέσωσιν οἱ δύο βασιλεῖς, καταλύοντες τὸ ἀξίωμα τῶν ἐφόρων, ἀκυρόποιοντες τὰ γροθῶγραφα, διατρέποντες ἐκ γένου τὰς γαῖας καὶ ἐπαναφέροντες τὰς **Λυκούργειους** διατάξεις καὶ τὸν τρόπον τοῦ Ἰῆρ. Ἄλλ' ὁ μὲν Ἄγις κατεβλήθη ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, καὶ ἐρνευθῆ (237) σκληρῶς, ὁ δὲ Κλεομένης ἐξετέλεσε μὲν τὸ σχέδιον αὐτοῦ ἐν Σπάρτῃ, δείξας μεγάλην σταθερότητα, καὶ ἤθελεν ἔπειτα νὰ ἀναγκάσῃ τὰς λοιπὰς πόλεις τῆς Πελοποννήσου νὰ ἀναγνωρίσωσι τὴν ἡγεμονίαν τῆς Σπάρτης, ἀλλ' ἀπώλεσε (222) πρὸς τὴν ὑπὸ τῶν Μικεδόνων βοηθημένην Ἀχαικὴν συμμαχίαν τὴν μάχην τῆς **Σελλασίας** ἐν Ἀρκαδίᾳ, καὶ ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ὅπου αὐτὸς καὶ οἱ πιστοὶ αὐτοῦ ὁπαδοὶ ἐβύθισαν (220), μετὰ μεταίαν ἐπανάστασιν, τὸ ἐγχειρίδιον εἰς τὸ στήθος. Δώδεκα δ' ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἡρωικοῦ Κλεομένου, ἐκυριεύθη (208) ἡ Σπάρτη ὑπὸ τοῦ ἀνδρείου **ΦΙΛΟΠΟΙΜΕΝΟΣ**, ὅστις ἔγεινε, μετὰ τὴν ὑπὸ Μικεδονικῆς μηχανορραφίας δῆλητηρίασιν τοῦ Ἀράτου, ἀρχηγὸς τῆς Ἀχαικῆς συμμαχίας, καὶ ὀλίγον χρόνον μετὰ ταῦτα ἠναγκάσθη νὰ προσέλθῃ καὶ αὐτὴ εἰς

τὴν συμμαχίαν, καὶ νὰ καταργήσῃ παντελῶς τὴν Λυκούργειον νομοθεσίαν. Ὑπ' ἀγρίων δὲ στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν, ἢ μᾶλλον τυράννων (ὡς τοῦ *Νάβιδος*), ἐφρονεύθησαν ἢ ἐξωρίσθησαν πάντες οἱ εὐπόληπτότεροι καὶ εὐπορότεροι πολῖται, καὶ ἡ παλαιὰ τῶν ἡρώων πόλις μετεβλήθη εἰς φωλεὰν ληστῶν. Ἀλλὰ καὶ ὁ Φιλοποίμην ἐπεσε βραδύτερον, εἰς τινα πρὸς τοὺς Μεσσηνίους πόλεμον, εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἀναγκάστη νὰ πῆρ τὸ φαρμακερὸν ποτήριον. Ἀποθανόντος δ' αὐτοῦ, τοῦ «τελευταίου Ἑλλήνος», ἐσβέσθη ἡ δύναμις τῆς Ἀχαϊκῆς συμμαχίας· ὅθεν οἱ Ῥωμαῖοι ἠδυνήθησαν μετ' ὀλίγον νὰ κυριεύσωσιν ὅλην τὴν χώραν, χωρὶς νὰ ἐπιχειρήσωσι καταστρεπτικούς πολέμους.

γ.) *Οἱ Πτολεμαῖοι καὶ Σελευκίδαι.*

§. 89. Τῶν διαδόχων τοῦ Ἀλεξάνδρου εὐτυχέστατοι ἦσαν ὁ ΣΕΛΕΥΚΟΣ καὶ ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΣ. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος ἐπέτυχε μετὰ πολλοὺς ἀποτελεσματικούς πολέμους, νὰ ὑποτάξῃ πάσας τὰς ἀπὸ τοῦ Ἑλλησπόντου μέχρι τοῦ Ἰνδοῦ χώρας, καὶ νὰ συστήσῃ οὕτω τὸ ΣΥΡΙΑΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ ΤΩΝ ΣΕΛΕΥΚΙΔΩΝ. Ἐκτίσσε δὲ τὴν λαμπρὰν ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΝ παρὰ τὸν Ὀρόντην, καὶ τὴν Σελεύκειαν παρὰ τὸν Τίγριν. Διὰ τούτων δὲ, ὡς καὶ διὰ τῶν 40 ἄλλων πόλεων, τὰς ὁποίας αὐτὸς καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ ἔκτισαν, κατέστησαν τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν καὶ γλώσσαν ὁσημέραι ἐπικρατεστέρας ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ὥστε ἔγειναν ἔκτοτε ἡ Μικρὰ Ἀσία, Συρία καὶ Αἴγυπτος, αἱ κύρια ἑδραὶ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἐπιμιξίας τοῦ κόσμου. Ἀλλ' ἡ κατάστασις αὕτη τοῦ ὑψηλοῦ πολιτισμοῦ δὲν ἦτον εὐάρεστος. Ἀπειρα πλοῦτη συρρέυσαντα αὐτόθι, ἐπήγαγον μαλθακότητα, τρυφήν καὶ φιληδονίαν· χαυνότης δ' ἐξησθένισε τὸν λαόν, καὶ ἐγέννησε δουρικὸν φρόνημα, προφανῶς δεικνύμενον εἰς τὴν πρὸς τοὺς μοθητροὺς βασιλεῖς χιμερπεστάτην κολακείαν. Βδελυραὶ μισοφονίαι, κράτος γυναικῶν καὶ εὐνοουμένων, κοινὴ φαυλότης καὶ διαφθορὰ τῶν ἡθῶν, ἀποτελοῦσι τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἱστορίας τῶν Σελευκιδῶν, τῶν ὁποίων γνωστότατος εἶναι, διὰ τε τὰς εὐτυχεῖς αὐτοῦ πρὸς τὰς Ἰνδίας ἐκστρατείας, καὶ διὰ

τοὺς ἀτυχεῖς πρὸς τοὺς Ῥωμαίους (§. 122) πολέμους, **ΑΝΤΙΟΧΟΣ** (224—187) ὁ Γ' (ὁ Μέγας). Ὑπὸ κυβερνήτας τοσοῦτον ἀδυνάτους καὶ φαύλους, δὲν ἦτο δύσκολον βεβαίως εἰς τινὰς τολμηροὺς ἄνδρας νὰ καθιδρῦσωσι μικρότερα αὐθύπαρκτα κράτη. Περιφημότατα δὲ τούτων ὑπῆρξαν τὸ βασίλειον τῆς *Περσῶν* εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, καὶ τὸ κράτος τῶν *Πάρθων* εἰς τὸ βορειοανατολικὸν τοῦ Εὐφράτου. — Εἰς ὁμοίαν δὲ κατάστασιν εὐρίσκετο καὶ ἡ **ΑΙΓΥΠΤΟΣ ΥΠΟ ΤΟΥΣ ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΥΣ**. Οἱ τρεῖς πρῶτοι βασιλεῖς (*) συνέστησαν μεγάλην στρατιωτικὴν καὶ ναυτικὴν δύναμιν, δι' ἧς ἐξέτειναν τὴν ἐπικράτειαν αὐτῶν πρὸς ὅλα τὰ μέρη. Ἐμπόριον δὲ καὶ ἐπιμιξία παρήγαγε πλοῦτη ἢ διοίκησις καὶ τὰ περὶ τοὺς φόρους ἀνεπτύχθησαν εἰς μέγαν βαθμόν· ἡ Ἀλεξάνδρεια ἦτον ἡ ἑδρα τοῦ παγκοσμίου ἐμπορίου, τὸ κέντρον τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης, φιλολογίας καὶ παιδείας· τὸ περίφημον εἰς τὸν κόσμον **ΜΟΥΣΕΙΟΝ**, μὲ τοὺς πολυαριθμοὺς κυλίνδρους τῶν βιβλίων, καὶ τὰς κατοικίας τῶν λογίων καὶ ποιητῶν, ἦτον ἠνωμένον μὲ τὰ βασιλικὰ ἀνάκτορα. Ἄλλ' οἱ προξενήσαντες τὴν ἀκμὴν ταύτην ἄνδρες, ὡς καὶ αὐτὴ ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια, ἦσαν ξένοι, Ἕλληνες καὶ Ἰουδαῖοι. Διὸ καὶ ἡ λάμψις τῆς ἀρχῆς τῶν Πτολεμαίων ὀλίγον διήρκεσε· διότι ἡ Ἀλεξανδρινὴ παιδεία δὲν εἶχε τὰς ρίζας αὐτῆς εἰς τὸν λαόν. Ἦτο φυτὸν ξένον, ὅπερ ἀπετόρνευε μόνον τὴν ἐπιφάνειαν, χωρὶς νὰ ἐξευγενίζῃ τὴν καρδίαν. Ἡ δ' αὐτὴ τῆς Ἀλεξανδρείας δὲν ἦτο διάσημος ὀλιγώτερον διὰ τὰς βδελυρὰς αὐτῆς πράξεις, τὴν ἀσωτείαν καὶ διαφθορὰν τῶν ἠθῶν, ἢ διὰ τὴν λάμψιν, τὸν πλοῦτον καὶ τὴν παιδείαν.

δ.) Οἱ Ἰουδαῖοι ὑπὸ τοὺς Μακκαβαίους.

§. 90. Ἡ **ΙΟΥΔΑΙΑ** ὑπῆρξεν ἐπὶ πολὺ τὸ μῆλον τῆς ἐριδος μεταξὺ τῶν Σελευκιδῶν καὶ Πτολεμαίων. Καὶ πρῶτον μὲν κατέλαβεν τὴν χώραν οἱ τελευταῖοι, καὶ κατέστησαν αὐ-

(*) Πτολεμαῖος ὁ Σωτὴρ (ὁ Δάγου) † 280. Πτολεμαῖος ὁ Φιλάδελφος † 273. Πτολεμαῖος ὁ Εὐεργέτης † 221.

τὴν φόρου ὑποτελή, ἄφησαν ὅμως νὰ ὑπάρχωσιν αἱ παλαιαὶ διατάξεις, καὶ ἐπέτρεψαν νὰ διευθύνῃ ὁ μέγας ἀρχιερεὺς, μετὰ τοῦ μεγάλου συνεδρίου τῶν ἑβδομήκοιτα, τὰ θρησκευτικὰ καὶ ἐσωτερικὰ. Πολλοὶ δ' Ἰουδαῖοι μετηνάστευσαν πρὸς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ὅπου ἀπέκτησαν μὲν πλοῦτη καὶ δύναμιν, ἀλλ' ἀπώλεσαν κατὰ μικρὸν τὰ πάτρια αὐτῶν ἦθη, τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν θρησκείαν, ἣ ἀνέμιξαν αὐτὴν μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς. Ἡ δὲ κατὰ παραγγελίαν τοῦ δευτέρου Πτολεμαίου (βασιλέως) ὑπὸ 72 Ἀλεξανδρινῶν Ἰουδαίων ἐπιτελεσθεῖσα μετὰ φρασὶς τῶν ἱερῶν γραφῶν τῶν Ἑβραίων εἰς τὸ Ἑλληνικόν (284) (ἣτις εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν Ἑβδομήκοιτα) ὑπῆρξεν ἀκολούθως λίαν ὠφέλιμος πρὸς τὴν διάδοσιν τοῦ χριστιανισμοῦ. — Ὑπὸ δὲ τοῦ βασιλέως τῆς Συρίας Ἀρτίοχου τοῦ Γ' (τοῦ Μεγάλου) ὑπετάγη ἡ Ἰουδαία εἰς τοὺς Σελευκίδας, καὶ κατεπίεσθη διὰ φορολογίας σκληροτάτης. Ὁ δεύτερος μάλιστα αὐτοῦ διάδοχος Ἀρτίοχος ὁ Ἐπιφανὴς (176—164) ἐπώλησε τοὺς θησαυροὺς τοῦ ναοῦ τῆς Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἐν τῇ ἰδιοτροπιᾷ αὐτοῦ ἐπεχείρησε νὰ καταργήσῃ μὲν τὰς Ἰουδαϊκὰς διατάξεις καὶ τὴν λατρείαν τοῦ Ἰεχωβά, νὰ εἰσαγάγῃ δ' αὐτόθι τὴν Ἑλληνικὴν εἰδωλολατρείαν. Οἱ Ἰουδαῖοι ὅμως ἀντέστησαν ἐπιμόνως, καὶ ἐπέσυραν διὰ τοῦτο βαρβαρίας καθ' αὐτῶν καταδιώξεις. Ὅτε δ' αὐταὶ ὑπερέβησαν πᾶν μέτρον, ἠγέρθη ὁ ἀπελπισθεὶς λαὸς κατὰ τῶν βυβανιστῶν αὐτοῦ, καὶ ἐπολέμησε πρὸς τοὺς Σύρους ἀνδρείως καὶ ἀποτελεσματικῶς, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ἀρχιερέως ΜΑΤΘΙΑ καὶ τῶν πέντε γεννησιφύλων αὐτοῦ υἱῶν ΜΑΚΚΑΒΑΙΩΝ (142—135). Καὶ ὁ μὲν πρεσβύτερος υἱὸς ΙΟΥΔΑΣ ΜΑΚΚΑΒΑΙΟΣ ἐπέτυχεν εἰρήνην, δι' ἧς ἐπετρέπη ἡ ἐπαναγωγὴ τῆς Ἰουδαϊκῆς θεολατρίας. Ὁ δὲ ἀδελφὸς αὐτοῦ ΣΙΜΩΝ ἠλευθέρωσε τὴν Ἰουδαίαν ἀπὸ τοῦ κράτους τῆς Συρίας, καὶ ἐκυβέρνησε σοφῶς καὶ δικαίως ὡς ἡγεμὼν καὶ ἀρχιερεὺς. Ἐπὶ τῶν διαδόχων δ' αὐτοῦ ἐξετάθησαν τὰ ὅρια τοῦ κράτους, καὶ οἱ Ἑδομίται ἠναγκάσθησαν νὰ δεχθῶσι τοὺς Ἰουδαϊκοὺς νόμους. Ἀλλ' ἐσωτερικαὶ διχόνοια, καὶ μῖσος τῶν αἱρέσεων, παρέλυσαν πάλιν μετ' ὀλίγον τὴν δύναμιν τοῦ λαοῦ. Καὶ οἱ μὲν ΦΑΡΙΣΑΙΟΙ, οἵτι-

νες ακολουθούθουν αὐστηρῶς τὸν Μωσαϊκὸν νόμον καὶ τοὺς Προφήτας, ἀπέδιδον μεγάλην ἀξίαν εἰς τὴν ἀκριβῆ τήρησιν μικρολόγων παραγγελμάτων καὶ ἐξωτερικῶν ἐθίμων, καὶ περιέπεσον διὰ τοῦτο εἰς ὑπόκρισιν καὶ πρὸς τὸ φαινόμενον χρηστότητα. Οἱ δὲ ΣΑΛΛΟΥΚΑΙΟΙ διετήρουν τὸν Μωσαϊκὸν νόμον ὀλιγώτερον αὐστηρῶς, καὶ ἐζήτουν νὰ φέρωσιν αὐτὸν εἰς ἄρμονίαν πρὸς τὰ Ἑλληνικὰ ἥθη καὶ τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν καὶ φιλοσοφίαν· οἱ δὲ ΕΣΣΑΙΟΙ, οἵτινες ἔζων ὡς ἀδελφοὶ τάγματος) ἐν κοινοκτημοσίῃ, ἐλάτρευον τὸν θεὸν ἀπομεμακρυσμένοι τοῦ κόσμου, καὶ ἀσκούντες εὐσέβειαν, μετάνοιαν καὶ ἔργα τῆς ἀγάπης. Ἡ δὲ διὰ τῆς ἀμοιβαίας ἔχθρας τῶν αἰρέσεων τούτων γεννηθεῖσα ἐξασθένησις, ἔφερε τελευταῖον τὸν Ἰουδαϊκὸν λαὸν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Ῥώμης. Ὁ τελευταῖος Μακκαβαῖος ἐφανεύθη ὑπὸ τοῦ Ἰδουμαίου ΗΡΩΔΟΥ, μεθ' ἃ ἐκάθισεν οὗτος μετὰ τὴν βοήθειαν τῶν Ῥωμαίων εἰς τὸν θρόνον τοῦ Δαυὶδ, καὶ ἐκυβέρνα τὴν Ἰουδαίαν ὡς βασιλεὺς φόρου ὑποτελής (τετράρχης). Διὰ νὰ ἀποκτήσῃ δὲ τὴν εὐνοίαν τῶν Ἰουδαίων, οἵτινες ἐμίσουν αὐτὸν ὡς ξένον, διέταξε μὲν νὰ μεγεθύνωσι καὶ καθωραΐσωσι τὸν ναὸν τοῦ Σολομῶντος, παρεφέρθη ὁμοῦς τελευταῖον, ἕνεκα τῆς μεγάλης αὐτοῦ δυσπιστίας, εἰς αἰμοδιφῆ ἀπάνθρωπίαν, ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε ἐπεβούλευσε καὶ τὴν ζωὴν τοῦ πρὸς λύτρωσιν τῆς διεφθαρμένης ἀνθρωπότητος ἀποσταλέντος **ΙΗΣΟΥ ΤΟΥ ΝΑΖΩΡΑΙΟΥ**.

ε.) Πολιτισμὸς καὶ πνευματικὸς βίος τῆς Ἀλεξανδρινῆς ἐποχῆς.

§. 91 Διὰ τῶν κατὰ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ, διεδόθη ἡ Ἑλληνικὴ παιδεία πόρρω εἰς τὴν Ἀνατολήν καὶ κατὰ τὸ μέγιστον ἐν γένει μέρος τοῦ παλαιοῦ κόσμου, καὶ προήχθη ἐντεῦθεν μέγας πολιτισμὸς. Τὸ δὲ παγκόσμιον ἐμπόριον καὶ ἡ ἐπιμιξία τῶν λαῶν, λαβοῦσα νῦν πολὺ περισσοτέραν ἔκτασιν ἢ πρότερον, ἐβοήθησε τὰ μέγιστα τὴν πρόοδον τοῦ πολιτισμοῦ τούτου. Ἀλλὰ πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν ἐπέκτασιν δὲν ἐθάδιζεν ἀγαλόγως καὶ ἡ ἐσωτερικὴ

δύναμις. Καί εἰς μὲν τὴν ποιητικὴν, ἐκτὸς τῶν *εἰδυλλίων*, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ Σικελιώτης ΘΕΟΚΡΙΤΟΣ (π. 280) περιγράφει βίον ποιμενικὸν πλήρη ἀφελείας καὶ ἀθωότητος, καὶ τινων δραματικῶν ποιημάτων, τὰ ὁποῖα ὅμως δὲν περιεσώθησαν μέχρις ἡμῶν, οὐδὲν λόγου ἄξιον φαίνεται ἐν τῇ ἐποχῇ ταύτῃ ἢ δὲ ἱστορία καὶ ῥητορικὴ ἔμειναν πολὺ ὀπίσω τῶν μεγάλων ὑποδειγμάτων τῶν προτέρων χρόνων. Τούναντίον δ' ἔφθασαν εἰς μεγάλην ἀκμὴν αἱ *πολυμάθειαι ἀπαιτοῦσαι σπουδαίαι*, καὶ αἱ εἰς τὴν *πείραν καὶ ἔρευναν* στηριζόμεναι *πρακτικαὶ ἐπιστῆμαι*. Λόγιοι κριτικοὶ καὶ γραμματικοὶ διέταττον καὶ ἠρμήνευον τὰ παλαιότερα Ἑλληνικὰ συγγράμματα· ἐμorrφώθησαν δ' αἱ φυσικαὶ καὶ μαθηματικαὶ ἐπιστῆμαι, ἡ γεωγραφία καὶ ἀστρονομία, αἵτινες πρότερον εἰς τὰ σπάργνα μόνον εὐρίσκοντο. Καὶ ὁ μὲν ΕΥΚΛΕΙΔΗΣ (π. 280), σύγχρονος τῶν πρώτων Πτολεμαίων, συνέγραψε διδασκτικὸν βιβλίον τῆς *γεωμετρίας*, τὸ ὁποῖον ἐπὶ ἑκατονταετηρίδας ὅλας μετεχειρίζοντο εἰς τὴν διδασκαλίαν· ὁ δὲ Συρακοῦσιος ΑΡΧΙΜΗΔΗΣ († 212) ἀπέκτησε δόξαν ἀθάνατον διὰ τῶν ἀνκαλύψεων αὐτοῦ εἰς τὴν *μηχανικὴν καὶ φυσικὴν*· καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ ΠΗΠΟΚΡΑΤΟΥΣ δὲ πρώτον ἐπιστημονικῶς θεμελιωθεῖσα *ιατρικὴ* ἐμorrφώθη τελείως ὑπὸ τῶν ἰατρῶν τῆς Ἀλεξανδρείας.

— Ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐκαλλιεργεῖτο ἡ *φιλοσοφία*. Διότι, ἐπειδὴ ἡ ἐθνικὴ θρησκεία *παρακαμάζουσα* ἤδη, δὲν παρεῖχεν ἡσυχίαν εἰς τὴν ψυχὴν, οὔτε στήριγμά τι εἰς τὰ βιωτικά, κατέφευγον εἰς τὴν φιλοσοφίαν. Ἐξέτεινον δὲ περαιτέρω τὰ θεωρήματα τῶν μεγάλων σοφῶν τῶν παρελθόντων χρόνων, καὶ συνέττατον κατ' αὐτὰ τοὺς κανόνας τῆς ζωῆς αὐτῶν. Οὕτως ἐγενήθησαν αἱ *φιλοσοφικαὶ σχολαί*, ὧν ἄλλαι μὲν ἀναφέροντο εἰς τὸν ΠΛΑΤΩΝΑ καὶ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΝ, ἄλλαι δ' εἶχον θεμελιωτὰς μαθητὰς τοῦ Σωκράτους καὶ ἄλλων σοφῶν. Ἐκ τῶν φιλοσοφικῶν δὲ τούτων σχολῶν περιφημότερα κατέστησαν ἡ τῶν ΣΤΩΙΚΩΝ καὶ ΕΠΗΚΟΥΡΕΙΩΝ. Ὁ Σωκράτης δηλ. εἶχε διδάξει, ὅτι ἡ *εὐδαιμονία* εἶναι σκοπὸς τῆς ζωῆς. Ὁ δὲ μαθητὴς αὐτοῦ Ἀρτισθένης ἐνόμισεν, ὅτι *δύναται τις νὰ φθάσῃ βεβαιότατα εἰς τὴν εὐδαιμονίαν, παραμελῶν πᾶσαν*

ἀπόλαυσιν τῆς ζωῆς, καὶ ὥρισε διὰ τοῦτο ἀνώτατον ὄρον τῆς σπουδῆς τοῦ ἀνθρώπου τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῶν ἀναγκῶν, τὴν αὐτάρκειαν καὶ ἀπορίαν. Πορρωτάτω δ' εἰς τοῦτο προέβη ὁ μαθητὴς αὐτοῦ ΔΙΟΓΕΝΗΣ, ὅστις ἔζη εἰς ἓνα πίθον, ἀπέβριψεν ἐκουσίως πάντα τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰς ἀπολαύσεις τῆς ζωῆς, καὶ διήγειρε διὰ τοῦ « ἠρωϊσμοῦ τούτου τῆς ἐνδείας » τὸν θαυμασμόν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ὀνόμαζον δὲ τὴν σχολὴν ταύτην κυνικήν, ἀπὸ τοῦ τόπου ἐνθα ἐδίδασκεν ὁ Ἀντισθένης· ἐντεῦθεν δὲ πρίζοντες ἐπωνόμαζον τὸν Διογένην κύνα, διότι ἡ πτωχὴ, χωρὶς ἀπολαύσεων ζωῆς, τὴν ὁποίαν ἔζη, ἐφαίνετο ἀρμόζουσα εἰς κύνα μᾶλλον ἢ ἄνθρωπον. Τὴν διδασκαλίαν δὲ ταύτην μετεβόρῳθμισεν εἰς μορφήν ἐξηυγενισμένην ἢ ΣΤΩΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ, τὴν ὁποίαν ἐδίδασκεν ὁ Ζήνων (264), σύγχρονος τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τὴν Στοᾶν τῶν Ἀθηνῶν. Κατὰ τὴν δοξασίαν δ' αὐτοῦ, τότε μόνον ἐπιτυγχάνει ὁ ἄνθρωπος εὐδαιμονίαν, ὅταν ὑποφέρῃ πάσας τὰς τύχας καὶ μεταβολὰς τοῦ βίου, χαρὰς καὶ λύπας, εὐτυχίας καὶ δυστυχίας, μετ' ἀταράχου ἀπαθείας, τὸ ὁποῖον εἶναι τοσοῦτω μᾶλλον χρέος αὐτοῦ, καθ' ὅσον τὰ πάντα εἶναι προωρισμένα ἀκριβῶς ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ τινος αἰωνίου φυσικῆς ἀνάγκης ἢ εἰμαρμένης. — Ἀντιθέτως δὲ πρὸς τὴν διδασκαλίαν ταύτην ὁ Κυρηναῖος ΑΡΙΣΤΙΠΠΟΣ, ἄλλος μαθητὴς τοῦ Σωκράτους, ἐθεώρει τὴν ἀπόλαυσιν τῆς ζωῆς ὡς ἀνώτατον ὄρον, καὶ ἐδίδασκε τὴν τέχνην τοῦ ἐνόνειν σοφῶς μετ' ἀλλήλων τὰς πνευματικὰς καὶ σωματικὰς ἡδονάς. Ὁ δὲ μαθητὴς αὐτοῦ ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ († 269) συμπεριέλαβε τὴν τέχνην ταύτην τῆς ἀπολαύσεως εἰς σύστημά τι, τὸ ὁποῖον ἠρήθμει πολλοὺς ὄπαδούς. Ἄλλ' ἐνῶ ὁ Ἐπίκουρος ὥρισε τὴν εὐδαιμονίαν « ἐλευθερίαν ἀφ' ὅλων τῶν λυπηρῶν καὶ ἀποφυγὴν τῶν ταρατόντων τὸν ἄνθρωπον », οἱ ὄπαδοὶ αὐτοῦ ὑπερέβησαν τὰ ὅρια τῆς μετριότητος, καὶ σκοπὸν τῆς ζωῆς ὥρισαν τὴν εὐζωίαν καὶ εὐχαρίστησιν τῶν ἐπιθυμιῶν, μορφώσαντες τὴν ἐπικουρείου φιλοσοφίαν τῆς μαλθακότητος καὶ φιληδονίας.

Γ'. ΤΟ ΡΩΜΑΪΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ.

Λαοὶ καὶ ἦθη τῆς παλαιᾶς Ἰταλίας.

§. 92. Ἡ ὠραία χερσόνησος, ἥτις πρὸς βορρᾶν μὲν ὀρίζεται ὑπὸ τῶν Ἀλπεων, πρὸς ἀνατολὰς δὲ, μεσημβρίαν καὶ δύσιν, περικλύζεται ὑπὸ μερῶν τῆς Μεσογείου θαλάσσης, καὶ διασχίζεται καθ' ὅλον αὐτῆς τὸ μῆκος ὑπὸ τῶν Ἀπεννίνων, κατοικεῖτο πρὸ αἰῶνων ὑπὸ πολλῶν λαῶν διαφόρου καταγωγῆς. Καὶ ἐν τῇ ΑΝΩ μὲν ΙΤΑΛΙΑ, παρὰ τὰς δύο ὄχθας τοῦ Πάδου, ἔζων λαοὶ Γαλλικοὶ, οἵτινες, διηρημένοι εἰς πολλὰς φυλὰς καὶ ἐπικρατείας, εἶχον πολυαριθμούς πόλεις εἰς τε τὴν εὐκαρπον πεδιάδα καὶ τὴν παραθαλασσίαν. Ἡ δὲ ΜΕΣΗ ΙΤΑΛΙΑ κατοικεῖτο ὑπὸ πολλῶν μικρῶν λαῶν, ὧν ἄλλοι μὲν ἦσαν κατοικισμένοι ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων εἰς τὴν χώραν, καὶ ἐθεωροῦντο ὡς ἰθαγενεῖς, ἄλλοι δ' εἶχον μεταναστεύσει ἀπὸ τῆς ξένης. Καὶ εἰς μὲν τοὺς τελευταίους ἀνήκει ὁ λόγος ἄξιος λαὸς τῶν ΕΤΡΟΥΣΚΩΝ, εἰς δὲ τοὺς πρώτους τὸ ἰσχυρὸν φύλον τῶν Σαβέλλων, τὸ ὁποῖον πάλιν διηρεῖτο εἰς διαφόρους πολεμικούς καὶ φιλελευθέρους λαοὺς, τῶν ὁποίων ἐπισημότετοι ἦσαν οἱ ΣΑΒΙΝΟΙ, ΣΑΜΝΪΤΑΙ καὶ ΑἴΚΟΥΟΙ. Οἱ δὲ ΛΑΤΙΝΟΙ, λαὸς ἀγροῖκος πρὸς νότον τοῦ Τιβέρεως, ἦτο μίγμα ἰθαγενῶν καὶ μεταναστατῶν, μεθ' ὧν ἠνώθη, ὡς λέγεται, καὶ τῆς Τρωϊκῆς ἀποικίας, ἐλθοῦσα μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Τρωάδος ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ Αἰρείου. Ἡ δὲ ΚΑΤΩ ΙΤΑΛΙΑ, εἰς μὲν τὰ παράλια ἐκαλύπτετο ὑπὸ Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν, εἰς δὲ τὰ μεσόγεια κατοικεῖτο ὑπὸ φύλων μαχίμων Σαβελλικῆς καταγωγῆς, οἷον Σαμνιτῶν, Καμπανῶν, Λευκαρῶν. Ἡ δὲ Καμπανία, μετὰ τοὺς πλουσίους εἰς σῖτον καὶ οἶνον ἀγροὺς αὐτῆς, ἀνήκει εἰς τὰς ὠραιότατας καὶ γονιμοτάτας πεδιάδας τῆς γῆς ὅθεν οἱ Ῥωμαῖοι ἐκτιζον αὐτόθι πλῆθος ἀγροικηπίων πολυτελῶν. — Ἐκ δὲ τῶν λαῶν τῆς Μέσης Ἰταλίας ἀξιωμακροῦντο μάλιστα εἶναι οἱ ΕΤΡΟΥΣΚΟΙ. Ἀπετέλουν δὲ ὀμόσπονδον πολιτείας ἐκ δώδεκα πόλεων ἀνεξαρτήτων, τῶν ὁποίων γνωστόταται εἶναι ἡ Καίση, Ταρκυνία, Περουσία, ὅχι μακρὰν τῆς Τρασι-

μένης Μυνης, τὸ Κ.λοῦσιον καὶ οἱ Βήϊοι. Ἐκάστη δὲ πόλις ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ εὐγενῶν ἱερέων. Τὰ εὐγενῆ δὲ ταῦτα γένη (Λουκοῦμωρες) ἐξέλεγον τὸν ἀρχηγὸν τῆς ὀμοσπονδίας, εἰς τὸν ὁποῖον ἐδίδοντο ὡς σημεῖα τῆς ἀρχῆς θρόνος ἐλεφαντίνος, πορφυρὰ τήβεννος, καὶ ἀκολουθία δώδεκα βιβδούχων μὲ δέσμην βιβδῶν καὶ πέλεκυν (fasces) ὡς βραχύτερον εἰς τοὺς Ῥωμαῖκοὺς ὑπάτους. Οἱ Ἐτρούσκοι ἦσαν λαὸς θεοσεβῆς, δίδων πολλὴν σημασίαν εἰς τὴν διὰ τῶν θυσιῶν καὶ οἰωνοσκοπιῶν μαρτεῖαν (auspicia). Εἶχον δὲ μεγάλην τέχνην εἰς τὴν χῳρευσιμῶν τῶν μετάλλων, καθὼς καὶ εἰς τὴν ἐργασίαν τοῦ πηλοῦ καὶ μετάλλου, καὶ περὶ τῆς ἐν τῇ οἰκοδομικῇ ἐπιδεξιότητος αὐτῶν μαρτυροῦσι τὰ μέχρι τοῦδε σωζόμενα γιγαντώδη τείχη καὶ λείψανα ναῶν, χωμάτων, ὁδῶν κ.τ.δμ. Πολυάριθμα δὲ μὲ ζωγραφίας ἐστολισμένα πύλινα ἀγγεῖα καὶ τεφροδόχοι ὑδρίαί (Ἐτρούσικα ἀγγεῖα) ἀνορυπτόμενα (*) ἀπὸ τῆς γῆς, μαρτυροῦσι περὶ τῆς τέχνης καὶ βιομηχανίας τῶν Ἐτρούσκων. Ἄλλ' ἡ καταπιστικὴ δύναμις τῶν ἀριστοκρατικῶν, ἥτις ἀφῆρει ἀπὸ τῶν πολιτῶν καὶ χωρικῶν πᾶσαν ἐλευθερίαν καὶ εὐθυμίαν τοῦ βίου, τοσοῦτον ἐπενήργησεν, ὥστε ὁ πολιτισμένος βίος τῶν Ἐτρούσκων ἐνωρὶς νὰ μαρανθῇ καὶ ἀποθάνῃ. Οἱ δὲ Σαβῖνοι Σαμνῖται καὶ ἄλλοι Σαβελλικοὶ λαοί, ἔζων εἰς τὰς ἀνοικτάς, ἢ ὀλίγον ὠχυρωμένας αὐτῶν χώρας, ζῶν ἀπλῆν καὶ σφόδρα. Ἠγάπων τὸν ποιμενικὸν βίον, τὴν γεωργίαν καὶ τὸν πόλεμον, καὶ ἐλάτρευον τὴν ἐλευθερίαν αὐτῶν ὡς τὸ πολυτιμώτατον κτῆμα. Κατὰ διάφορα δὲ χρονικὰ διαστήματα ἤρχοντο (ἔτασσον) ἱερὸν τι ἔαρ, καθ' ὃ πᾶν νέον κτῆνος ἐθυσιάζετο ἢ ἀπελύετο ὑπὸ τῶν θεῶν, καὶ ἡ κατὰ τὸ ἔτος αὐτὸ γεννηθεῖσα νεολαία ἐξεπέμπετο ἀποικος μετὰ ἑκασιν ἔτη. Διὰ τοῦ ἔθους δὲ τούτου ὠκονομεῖτο ὁ ὑπερβολικὸς πληθυσμὸς τῆς χώρας, καὶ τὸ φῶλον διεδίδετο περαιτέρω. Οἱ δὲ Λατῖνοι κατοικοῦν εἰς τριάκοντα πόλεις ἠνωμένας εἰς ὀμοσπονδίαν πόλεων, τῆς ὁποίας πρωτεύουσα ἦτον ἡ Ἄλβα

(*) Σημειωτέον ὅμως ὅτι, κατὰ τοὺς νεωτέρους ἀρχαιολόγους, τὰ πλεῖστα τῶν ἐν Ἰταλίᾳ ἀνορυπτόμενων ἀγγείων, ἢ μετακομισθῆσαν ἐξ Ἑλλάδος, ἢ κατασκευάσθησαν ἐκεῖ ὑπὸ τεχνιτῶν Ἑλλήνων. Σ. Μ.

Λόγγα. Παρ' αὐτοῖς δ' ἠνθῆσεν ἡ γεωργία καὶ πολιτικὴ ἐλευθερία, καὶ ἡ θρησκευτικὴ αὐτῶν ἐστηρίζετο ἐπὶ τῆς λατρείας τῆς φύσεως, καὶ εἶχε σχέσιν πρὸς τὴν γεωπορίαν. Ἐδῶ ἀνίκει ὁ θεὸς τῶν σπαρτῶν *Κρόνος* (Σατυρῦνος) καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ *Ρέα* (*Ops*), ἡ ἀπὸ τῆς γῆς πηγάζουσα ἀφθονία καὶ ἄλλαι. Προσέτι δὲ ἡ σεμνοπρεπὴς θεὰ *Ἑστία*, τῆς ὁποίας τὸ ἅγιον ἄσβεστον πῦρ ἐφυλάττετο ὑπὸ 12 παρθένων (*Ἑστιάδων*), ἦτο πατρίδα παρὰ τοῖς *Λατίροις*. Εἰς ἄλλοις δὲ τι *Ἀλθαροῦ* ὄρους συνῆγε τὰς συνελεύσεις αὐτῆς ἡ ὀμοσπονδία.

Α'. Η ΡΩΜΗ ΥΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΗΝ ΤΩΝ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΚΑΙ ΠΑΤΡΙΚΙΩΝ.

1. Ἡ ἐποχὴ τῶν βασιλέων. (753—509).

§. 93. Παλαιὰ τις παράδοσις λέγει, ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς *Ἀλβας Λόγγας Νομίτωρ*, ἀπόγονος τοῦ Τρωαδῆτου *Αἰρέου* (§. 37.), ἐστερήθη παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ *Ἀμουλίου*, τὸν θρόνον, καὶ ὅτι ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ *Ρέα Σιλβία* καθιερώθη μεταξὺ τῶν ἁγίων παρθένων εἰς τὴν *Ἑστίαν*, ἵνα μείνη ἄγαμος καὶ ἄτεκνος. Ὅτε δ' ἐγέννησεν αὕτη μετὰ τοῦ θεοῦ τοῦ πολέμου *Ἀρεως* τοὺς διδύμους ΡΩΜΥΛΟΝ καὶ ΡΩΜΟΝ, ἐξέδωκεν ὁ σκληρὸς θεὸς τὴν διαταγὴν, νὰ ἐκθέσῃσι τὰ τέκνα εἰς τὴν ὄχθην τοῦ Τιβέρεως, ὅπου ὅμως ἐθήλασαν τοὺς μαστοὺς λυκαίνης τινός, καὶ εὐρεθέντες παρὰ τινων ποιμένων, ἀνετράφησαν ὑπ' αὐτῶν. Πληροφορηθέντες δὲ κατὰ τύχην περὶ τῆς καταγωγῆς αὐτῶν καὶ τῆς συμφορᾶς τοῦ πάππου των, ἀπέδωσαν εἰς τὸν Νομίτωρα τὸν θρόνον τῆς *Ἀλβας Λόγγας*, καὶ ἔπειτα, πρὸς ἀνάμνησιν τῆς σωτηρίας αὐτῶν, ἔκτισαν (753) εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Τιβέρεως, ἐπὶ τοῦ ὄρους *Παλατίου* τὴν πόλιν ΡΩΜΗΝ, (*) τῆς ὁποίας ὅμως τὰ νεόκτιστα τείχη ἐκκληιδώθησαν ὑπὸ τοῦ αἵματος τοῦ *Ρώμου*, τὸν ὁποῖον ἐφόνευσεν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ *Ρωμύλος* εἰς τινα ἔριδα.

§. 94. Ἄμα δ' ἀποτελεσθεΐσης τῆς μικρᾶς πόλεως, ἐκήρυξεν αὐτὴν ὁ *Ρωμύλος* (π. 730) ἄστυον εἰς πάντας τοὺς

(*) Κατὰ τινες τῶν νεωτέρων ἀρχαιολόγων τὸ ὄνομα εἶναι Ἑλληνικόν· τὰ ὁποῖον εἶναι τὸ πιθανώτερον (ἐξ ἀποικίσεως). Σ. Μ.

φυγάδας, καὶ εἴλκυσεν οὕτω πολλοὺς κατοικοὺς πρὸς αὐτήν. Ἐπειδὴ ὁμοῦ δὲν εἶχον γυναῖκας, καὶ οἱ γείτονες λαοὶ ἐδί-
σταζον νὰ συζεύξωσι τὰς θυγατέρας τῶν μετ' αὐτῶν, διε-
κόσμησαν ἀγῶνας, καὶ προσεκάλεσεν εἰς αὐτοὺς τοὺς περιοίκους.
Δοθέντος δὲ σημείου, ἀπήγαγον οἱ Ῥωμαῖοι τὰς πανηγυρι-
ζούσας παρθένοὺς τῶν Σαβίνων εἰς τὴν πόλιν αὐτῶν. Ἀρπά-
σασα δ' οὕτω τὰς Σαβινίδας, περιέπεσεν ἡ νέα ἀποικία εἰς
πόλεμον πρὸς τοὺς Σαβίνους. Ἦσαν δ' ἀντιπαρατεταγμένα
ἤδη τὰ δύο στρατεύματα, ὅτε αἱ ἠρπαγμέναι παρθένοι ἐρρί-
φθησαν εἰς τὸ μέσον τῶν ὀπλισμένων, λύσασαι τὴν κόμην αὐτῶν
καὶ διαρρήξασαι τὰ ἱμάτιά των, καὶ κηρύττουσι ὅτι συμερι-
ζονται τὴν τύχην τῶν Ῥωμαίων, κατέπευσαν τὸν ἀγῶνα.
Συνωμολογήθη δὲ συνθήκη, καθ' ἣν οἱ ἐπὶ τοῦ Καπιτωλίου
λόφου οἰκοῦντες ΣΑΒΙΝΟΙ κηνώθησαν εἰς μίαν κοινότητα μετὰ
τῶν ΛΑΤΙΝΩΝ ἐπὶ τοῦ Παλατίου, καὶ τινα χρόνον ἔπειτα,
καὶ μετὰ τινος ἀποικίης τῶν ΕΤΡΟΥΣΚΩΝ ἐπὶ τοῦ Καλλιου,
καὶ συνερῶθησαν, ὥστε ὁ βασιλεὺς τῶν Σαβίνων Τίτος Τάτιος
νὰ κυβερνήσῃ κοινῶς μετὰ τοῦ Ῥωμύλου, καὶ ἔπειτα νὰ
ἐκλέγηται ἀλληλοδιαδόχως ὑπὸ τῆς Γερουσίας βασιλεὺς εἰς
Λατίνος καὶ εἰς Σαβίνος. Ὁ Ῥωμύλος ἔγεινεν ἄφαντος ἀπὸ
τῆς γῆς κατ' ἄγνωστον τρόπον, καὶ ἠξιώθη τιμῆς θεοῦ ὑπὸ
τὸ ὄνομα Κυρῆτος. Ἐκτοτε οἱ Ῥωμαῖοι πολῖται ἐπεκαλοῦντο
καὶ Κυρῆται.

§. 95. Τὸν πολεμικὸν δὲ Ῥωμύλον διεδέχθη, μετὰ τινα
μεσολαβείαν, ὁ σοφὸς Σαβίνος ΝΟΥΜΑΣ ΠΟΜΠΗΛΙΟΣ (π. 700),
ὅστις διεκόσμησε τὸ νέον κράτος διὰ νόμων καὶ θρησκευτι-
κῶν διατάξεων, ἐξηγγένισε καὶ ἐμόρφωσε τοὺς κατοικοὺς,
ἔκτισε ναοὺς, καὶ ἐρρύθμισε τὰ θρησκευτικὰ ἐπολλαπλα-
σίασε τὸν ἀριθμὸν τῶν ἱερέων, καὶ ἐκανόνισε τὰ περὶ θυσιῶν
καὶ μαρτυρῶν. Εἰς δὲ τὸν διαπρόσωπον Ἰανδρῆ τὸν θεὸν
πάσης ἀρχῆς ἐν χώρῳ καὶ χρόνῳ, ἀφιέρωσε παρὰ τὴν εἴσοδον
τῆς ἀγορᾶς ναὸν ἢ πυλῶνα, οὗτινος αἱ θύραι ἐν πολέμῳ
μὲν ἦσαν ἀνοικταί, ἐν εἰρήνῃ δὲ κλεισταί. — Ὡς δ' οἱ Ἑλ-
ληνες ἐπεκλύρου τοὺς νόμους αὐτῶν διὰ χρησμῶν, οὕτω καὶ
ὁ Νουμᾶς Πομπήλιος ἐβεβαίωσεν, ὅτι ἔλαβε τὰς θρησκευτικὰς

αὐτοῦ διατάξεις παρὰ τῆς νύμφης Ἡγερίας, τῆς ὁποίας τὸ ἱερὸν ἄλσος ἔκειτο πρὸς μεσημβρίαν τῆς Ῥώμης.

§. 96. Οἱ δύο δ' ἐπόμενοι βασιλεῖς, ὁ Λατῖνος ΤΥΛΛΟΣ ΟΣΤΙΛΙΟΣ (π. 650) καὶ ὁ Σαβῖνος ΑΓΚΟΣ ΜΑΡΚΙΟΣ (π. 625), ἐξέτειναν τὴν ἐπικράτειαν τῆς μικρᾶς πόλεως δι' εὐτυχῶν πολέμων, οὕτως ὥστε μὲ τοὺς τρεῖς μνημονευθέντας λόφους ἠνώθησαν ἀκόμη τέσσαρες ἄλλοι, καὶ κατὰ μικρὸν ἐκατοικήθησαν. Ὅθεν ἡ Ῥώμη ἐπεκαλεῖτο ἐπτάλοφος (*). Ἐπὶ Τύλλου Ὀστιλίου περιέπεσαν οἱ Ῥωμαῖοι εἰς πόλεμον πρὸς τὴν Ἄλβαν Λόγγαν. Ὅτε δὲ τὰ δύο στρατεύματα ἀντιπαρετάχθησαν ὡπλισμένα, συνεφώνησαν νὰ ἀποφασίσῃ περὶ τῆς τύχης ἀμφοτέρων τῶν πόλεων ἡ ἐκβασίς μονομαχίας τινός. Ἐξέλεξαν δὲ πρὸς τοῦτο ἐξ ἑαυτέρου μέρους τρεῖς τριδύμους ἀδελφούς, τοὺς Ὀρατίους καὶ Κουρατίους. Ἐἶχον δὲ φονευθῆ ἤδη δύο ἐκ τῶν Ῥωμαίων ἀγωνιστῶν, ὅτε διὰ τῆς πανουργίας καὶ ἀνδρίας τοῦ τρίτου, ἐκρίθη ὑπὲρ τῶν Ῥωμαίων ἡ νίκη. Διὰ τὴν μερίσῃ δηλ. τὸν ἀγῶνα, ἐτράπη ὁ ἔτι ἀτραυματίστος Ὀρατίος εἰς φυγὴν, ἐλπίζων ὅτι οἱ ἐχθροὶ οἴτινες καὶ οἱ τρεῖς ἦσαν πληγωμένοι, ἤθελον ἐπιδιώξει αὐτὸν, ἕκαστος καθὼς ἤθελεν ἐπιτρέψει εἰς αὐτὸν ἡ πληγὴ του. Καὶ οὕτως ἔγεινε. Ὅτε δηλ. μετὰ τινα χρόνον ἔστρεψεν ὀπίσω τὰ βλέμματα του, εἶδεν αὐτοὺς ἀκολουθοῦντας εἰς πολὺ μακρυνὰς ἀπ' ἀλλήλων ἀποστάσεις, τὸν ἕνα ὅμως ὄχι μακρὰν αὐτοῦ. Πρὸς τοῦτον λοιπὸν ἔδραμε μετὰ μεγάλης ὀρμῆς καὶ κατέβαλεν αὐτὸν, πρὶν δυνηθῶσιν οἱ ἄλλοι δύο νὰ ἔλθωσιν εἰς βοήθειάν του. Ἐπειτα δ' ἔσπευσε πρὸς τὸν δεύτερον, καὶ ὅτε ἐνίκησε καὶ τοῦτον εἰς πεισματώδη ἀγῶνα, ἡ ἀπόβασίς δὲν ἦτο πλέον ἀμφίβολος. Ὁ τρίτος, ὅστις ἀπὸ ἀδυναμίαν μόλις ἠδύνατο νὰ κρατῇ τὴν ἀσπίδα, δὲν ἦτο ἱκανὸς νὰ ἀντισταθῇ εἰς τὸν ἐκ τῶν νικῶν ἰσχυρὸν ἐχθρόν. Ἐπεσε, καὶ ὁ θάνατος αὐτοῦ ἀπεφάσισε τὴν δουλείαν τῆς Ἄλβας Λόγγας. Καὶ ἡ μὲν πόλις κατηδαφίσθη, οἱ δὲ κάτοικοι αὐτῆς μετωκίσθησαν εἰς τὴν Ῥώ-

(*) Ἐπειτα δὲ καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις (ν. ἔ. α. Ῥώμη), ὡς κτισθεῖσα ὁμοίως ἐκείνη. Σ. Μ.

βην. Αὐτὸ δὲ τοῦτο ἔπαθον ἐπὶ Ἄγκου Μαρκίου καὶ τινες τῶν ἄλλων περικειμένων πόλεων. Οἱ δὲ νικηθέντες πολῖται ἀπωκίζοντο εἰς τὴν Ῥώμην, ὅπου ἐλάβανον μὲν κατοικίας καὶ μικράν τινα ιδιοκτησίαν, ἀλλὰ δὲν συνεμερίζοντο τὰ δικαιώματα τῶν παλαιῶν πολιτῶν. Καὶ οἱ μὲν τελευταῖοι οὗτοι ἔφερον ἀπὸ τοῦδε τὸ ὄνομα ΠΑΤΡΙΚΙΟΙ, οἱ δὲ νέοι ἀποικοὶ ὠνομάζοντο ΠΑΗΒΕΪΟΙ. Τῶν δὲ κατακτηθεισῶν πόλεων, τὰς ὁποίας δὲν ἀπώκιζον εἰς Ῥώμην, ἐλαμβάνετο συνήθως τὸ τρίτον τῶν ἀγρῶν αὐτῶν, καὶ μετεβάλλετο εἰς ἀγροτικάς τῶν Ῥωμαίων ιδιοκτησίας (γῆδια), δι' ὧν ἡ « δημόσιος χώρα » τῆς Ῥώμης νῦξήθη κατὰ πολλὰ. Ὁ Ἄγκος Μάρκιος ἔκτισεν εἰς τὸ στόμιον τοῦ Τιβέρεως τὸν λιμένα Ὀστίας.

§. 97. Οἱ δὲ τρεῖς τελευταῖοι βασιλεῖς, ΤΑΡΚΥΝΙΟΣ ὁ πρεσβύτερος (PRISCUS), ΣΕΡΒΙΟΣ ΤΥΛΛΙΟΣ καὶ ΤΑΡΚΥΝΙΟΣ ὁ ὑπερήφανος (SUPERBUS), ἀνῆκον εἰς τὸ Ἐτρουσκικὸν φύλον, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν κτιρίων αὐτῶν καὶ τῆς μεταφυτεύσεως Ἐτρουσκικῶν διατάξεων εἰς Ῥώμην. — Ὁ πρεσβύτερος Ταρκύνιος (π. 600) ἔθηκε τὸ θεμέλιον τῆς ἰσχυρᾶς οἰκοδομῆς τοῦ ΚΑΠΙΤΩΛΙΟΥ, τὸ ὅποιον ἐτελείωσεν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ταρκύνιος ὁ Ὑπερήφανος, κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ πατρὸς. Συνίστατο δ' ἐκ τῆς ἀκροπόλεως καὶ τοῦ μεγαλοπρεποῦς ναοῦ. Ἔτι δὲ πρὸς καθαρισμόν τῆς πόλεως ἔκτισε τὰς ἐκ τετραγώνων λίθων συμπεπηγμένας πελωρίους ΚΛΟΑΚΑΣ (ὑπογίους ὑπονόμους), καὶ καθίδρυσε τὸν ἰππόδρομον (Circum Maximum) καὶ τὴν μεγάλην ἀγορὰν (Forum). — Φονευθέντο δὲ τοῦ Ταρκυνίου ὑπὸ τῶν υἱῶν τοῦ προκατόχου αὐτοῦ, ἔλαβε τὴν κυβέρνησιν ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ ΣΕΡΒΙΟΣ ΤΥΛΛΙΟΣ (π. 550). Οὗτος δ' ἔπραξεν ἐν τῇ πολιτείᾳ δύο τινὰ σημαντικώτατα. Πρῶτον μὲν διήρσεσε τοὺς πληθεῖους τῆς πόλεως καὶ τῶν περιχώρων εἰς 30 φυλάς, μετ' ἰδίων φυλαρχῶν καὶ συνελεύσεων. Ἐπειτα δὲ διήρσεσεν ἅπαντας τοὺς κατοίκους τοῦ κράτους κατὰ τὰς περιουσίας αὐτῶν (census) εἰς 5 κλάσεις, καὶ ταύτας πάλιν εἰς ἑξήκοντας (centurias), καθ' ἃς διαιρέσεις ἐφορολογοῦντο, ἐστράτευον εἰς τὸν πόλεμον καὶ ἐψηφοφόρουν. Οὕτω δ' ἔλαβον μὲν οἱ πλοῦστοι μεγαλύτεραν δύναμιν, ἀλλ' εἶχον

ἐν τῷ Τυρ
νίας πρῶτος
ἰσχυροῦς

καὶ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ὑπηρετῶσιν εἰς τὸν πόλεμον μὲ ἴδια ἔξοδα καὶ χωρὶς μισθοῦ ὡς βρῆξως ὠπλισμένοι στρατιῶται. Ἐπιτὴ δὲ τις κλάσις, ἣτις περιελάμβανε τοὺς *Προλετάρους*, τούτεστι τὸν ἀκτῆμονα ὄχλον, ἦτο μὲν ἐλευθέρα φορολογίας καὶ στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας, ἀλλὰ καὶ χωρὶς δυνάμεως εἰς τὰ πολιτικά. Διὰ τῶν διατάξεων δὲ τούτων, αἵτινες ἐμελλον νὰ ἐπαγάγῃσι τὴν κατὰ μικρὸν ἀνάμιξιν τῶν πληθείων μετὰ τῶν γενῶν τῶν πατρικίων, καὶ νὰ ὑποστρώσωσιν εἰς τὴν βασιλείαν εὐρύτερον θεμέλιον, τὸ ἐκ τῆς δυνάμεως τοῦ λαοῦ, εἰλικυσεν ὁ Σέρβιος Τύλλιος τὸ μῖσος τῶν πατρικίων πρὸς ἑαυτὸν, διὸ καὶ ἐφονεύθη μὲ τὴν βοήθειαν τούτων ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ *Ταρκυνίου Σουπέμβου*. Γνωστὸν δ' εἶναι, πῶς ἡ σύζυγος τοῦ τελευταίου ἤλασεν εἰς τὴν «ἀσεβῆ λεωφόρον» ἐπὶ τοῦ νεκροῦ τοῦ ἰδίου ἐκυτῆς φονευθέντος πατρὸς.

§. 98. ΤΑΡΚΥΝΙΟΣ δ' ὁ ΥΠΕΡΗΦΑΝΟΣ (533—509) ἐξέτεινε τὰ ὄρια τοῦ κράτους δι' εὐτυχῶν πρὸς τοὺς *Λατίρους* πολέμων, οὓς ἤνωσεν εἰς *συμμαχίαν* ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην διεύθυνσιν τῆς Ῥώμης· ἐτελεύωσε τὸ *Καπιτώλιον*, καὶ διατάξε νὰ φυλάττωσι τὴν συλλογὴν παλαιῶν χρητῶν, *Σιβυλλικῶν βιβλίων* καλούμενων, ἔδρυσεν τὰς πρώτας ἀποικίας εἰς τὴν χώραν τῶν γειτόνων *Ουόλσκων*, διὰ νὰ ἐκτείνῃ περαιτέρω τὸ κράτος τῆς Ῥώμης. Ἀλλὰ καίτοι τοσοῦτον προαγαγὼν τὴν δόξαν τῆς πατρίδος, ἐπέσυρεν ὁμῶς τὸ μῖσος τῶν πατρικίων, ὅτε συνέλαβε τὸν στοχασμὸν νὰ μεγεθύνῃ τὴν περιορισμένην αὐτοῦ βασιλικὴν δύναμιν. Αἱ κατὰ τῆς Συγκλήτου καὶ τῶν πατρικίων βίαιοπραγίαι αὐτοῦ, ἠνωμέναι μὲ τὰς καταπιεστικὰς φορολογίας καὶ ἀγγαραίας, δι' ὧν ἐπεβάρυνε τοὺς πληθείους, ἐγέννησαν κοινὴν δυσαρέσκειαν, ἣτις μετεβλήθη τελευταῖον εἰς ἀποστασίαν, ὅτε ἔγεινε γνωστὸν εἰς τὴν Ῥώμην, ὅτι τὸ παρά τινος τῶν υἱῶν τοῦ βασιλέως (Σέξτου) πρᾶχθὲν πρὸς τὴν ἐνάρετον ΛΟΥΚΡΗΤΙΑΝ ἄτιμον ἀνοσιούργημα, ἔφρεν αὐτὴν εἰς θέσιν νὰ αὐτοχειρισθῇ. Δύο δὲ συγγενεῖς τοῦ βασιλικοῦ οἴκου, ὁ *Λεύκιος Ταρκύνιος ΚΟΛΛΑΤΙΝΟΣ*, ὁ σύζυγος τῆς Λουκρητίας, καὶ ὁ *Γούνιος ΒΡΟΥΤΟΣ*, ὤμωσαν ἐπὶ τοῦ νεκροῦ τῆς φονευθείσης τὸν δεσμὸν τῆς αἱματηρᾶς ἐκδικήσεως,

καὶ ἐκάλειπεν τὸν λαὸν εἰς ἐλευθερίαν καὶ καθάρσει τῆς τυραννικῆς δυναστείας. Εἰδοποιοῦντες δὲ περὶ τῶν ἐν Ῥώμῃ συμβάντων, ἔσπευτεν ὁ βασιλεὺς, ὅστις τότε ἐπολιόρκει τὴν παλαιὰν πόλιν Ἀρδέαν, μὲ τὸν στρατὸν αὐτοῦ ἐκεῖσε, ὅπως καταπνίξῃ τὴν ἐπανάστασιν· εὗρεν ὁμῶς τὰς θύρας κεκλεισμένας, καὶ ἰναγκάσθη νὰ ἀπέλθῃ μετὰ τῶν υἱῶν αὐτοῦ εἰς ἐξορίαν, ἀφοῦ ψήφισμά τι τῆς συνελεύσεως τοῦ λαοῦ ἔπικυσε αὐτὸν (509) τοῦ βασιλικοῦ ἀξιώματος, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ στρατὸς εἶγεν ἤδη ἀποστατήρει ἐναντίον αὐτοῦ.

2. Ἡ Ῥώμη δημοκρατουμένη ὑπὸ τοὺς πατρικίους.

α.) Ὀράτιος Κόκλῆς. Δῆμαρχοι. Καριοίλαρος.

§. 99. Ἐξωθελθεὶς δὲ τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας, ἔλαβεν ἡ ΣΥΓΚΛΗΤΟΣ τὴν μεγίστην ἐν Ῥώμῃ ἐξουσίαν. Ἐπεκύρουνε τοὺς εἰς τὰς συνελεύσεις τοῦ λαοῦ ψηφίζομένους νόμους, καὶ ἐπρότεινε τοὺς ἀρχηγτας, οὓς ἔμελλε νὰ ἐκλέγῃ ὁ λαός. Ἀντὶ δ' ἐνὸς βασιλέως, ἐκούρων τὴν πόλιν ΔΥΟ ΥΠΑΤΟΙ, οἵτινες ἐξελέγοντο κατ' ἔτος ἐκ νέου, ἐπεμελοῦντο τῆς δικαιοδοσίας, καὶ ἦσαν ἐν πολέμῳ οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ. Κατ' αὐτοὺς δ' ἐσημαίνετο τὸ ἔτος ἐν τοῖς Καλενδαρίοις. Μόνον δὲ εἰς τὸν « βασιλεία τῶν θεοῶν », ὅστις ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην ἐπίβλεψιν τῆς συγκλήτου ἐπεμελεῖτο πάντων τῶν ἀφορώντων τὴν θρησκείαν τῆς πολιτείας καὶ τὴν θεολατρειάν, ἔμενε καὶ τοῦ λοιποῦ ἡ βασιλικὴ προσωνομία, « ἵνα μὴ ἀπολέσωσιν οἱ θεοὶ τὸν συνθήθῃ αὐτῶν μεσίτην ». Εἰς ταύτας δὲ καὶ πάσας τὰς ἄλλας θέσεις οἱ πατρικιοὶ μόνον ἠδύναντο νὰ προσέλθωσιν. — Ἀλλ' ἡ νεωστὶ ἐλευθερωθεῖσα πόλις εἶχε νὰ ὑποστῇ μεγάλους ἀγῶνας, εἰς τε τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ἐξωτερικόν. Ἐπὶ τῶν ΠΡΩΤΩΝ ἤδη ΥΠΑΤΩΝ, ΒΡΟΥΤΟΥ καὶ ΚΟΛΛΑΤΙΝΟΥ, ἐξῆφανε ἀριθμὸς τις νέων εὐγενῶν Ῥωμαίων συνωμοσίαν, ὅπως ἐπαναγάγῃ τὴν ἐξορισθεῖσαν βασιλικὴν οἰκογένειαν. Ἀποκαλυφθεῖσης δὲ ταύτης, ἐτιμώρησεν ὁ αἰσθηρὸς Βρούτος τοὺς ἐνόχους, ἐν οἷς ἦσαν καὶ δύο τῶν ἰδίων αὐτοῦ υἱῶν, μὲ

τὸν θάνατον. Ἄλλ' ὁ μέγιστος ἐξωτερικὸς κίνδυνος ἠπέλησε τοὺς Ῥωμαίους παρὰ τοῦ βασιλέως τῶν Ἑτρούσκων ΠΟΡΣΗΝΝΑ, τοῦ ὁποίου ἐζήτησε τὴν βοήθειαν ὁ Ταρκύνιος, καὶ ὅστις ἐπελθὼν κατέλαβε τὸν *Ἰαντίλουμ* ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Τιβέρεως. Καὶ ἐζήτησαν μὲν νὰ ἀπωθήσωσιν αὐτὸν ἐκεῖθεν οἱ Ῥωμαῖοι, ἀπεκρούσθησαν ὅμως, καὶ δὲν ἐσώθησαν εἰμὴ διὰ τῆς ἀνδρίας τοῦ ΟΡΑΤΙΟΥ ΚΟΚΑΗΤΟΣ, ὅστις ὑπερασπιζέτο τὴν ξυλίνην γέφυραν τοῦ Τιβέρεως. Ὅτε δηλ. οἱ Ῥωμαῖοι κατέστησαν εἰς ἀσφάλειαν, καὶ εἶχον ἤδη ἀποκόψει τὴν γέφυραν, ἐπήδησεν ὁ Κόκλῃς ἐξωπλισμένος εἰς τὸ ρεῦμα, καὶ ἐκολύμβησεν εἰς τὴν ἀπέκεινα ὄχθην. Πρὸς ἀνταμοιβὴν δὲ ἀνήγειρεν ἔπειτα εἰς αὐτὸν ἡ πολιτεία ἀνδριάντα, καὶ τῷ ἐχάρισε τοσαύτην γῆν, ὅσην ἠδύνατο νὰ γεωργήσῃ εἰς μίαν ἡμέραν. Ἄλλος δὲ τις Ῥωμαῖος, ΜΟΥΚΙΟΣ ΣΚΑΙΟΛΑΣ, ἐπροχώρησεν εἰς τὸ Ἑτρούσκικόν στρατόπεδον, σκοπὸν ἔχων νὰ φονεύσῃ τὸν βασιλέα. Ἐπειδὴ δὲ ὠμίλει τὴν γλῶσσαν τῶν Ἑτρούσκων, κατώρθωσε νὰ φθάσῃ εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ὅπου ἴστατο ἡ σκηνὴ τοῦ βασιλέως. Ἄλλ' ἀγνοῶν τίς ὁ βασιλεὺς, ἐφόνευσεν ἀντ' αὐτοῦ θεράποντά τινα πολυτελῶς ἐνδεδυμένον. Ὅτε δ' ἔπειτα ἠθέλησεν ὁ Πορσήννας νὰ τὸν ἀνγκάσῃ μὲ ἀπειλᾶς, νὰ ὁμολογήσῃ τὰ κατ' αὐτὸν, ἐξέτεινεν ὁ Μούκιος τὴν δεξιὰν χεῖρα εἰς τὸ ἐκεῖ που πλησίον ἐπὶ θυσιαστηρίου καῖον πῦρ, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι οὔτε πόνους οὔτε θάνατον φοβεῖται. Ἐντεῦθεν δ' ἐπωνομάσθη *Σκαιοχέιρ* (Scœvola). Ταρχθεις δ' ὑπὸ τοιούτων ἀποδείξεων ἀνδρίας καὶ φιλοπατρίας ὁ Πορσήννας, συνωμολόγησε ταχέως συνθήκην, ὡς λέγει ἡ ἱστορικὴ παράδοσις, καὶ ἀνεχώρησεν. Ἐν τούτοις οἱ Ῥωμαῖοι ἠναγκάσθησαν νὰ παραχωρήσωσι (507) τὸ τρίτον μέρος τῆς χώρας αὐτῶν, καὶ νὰ δώσωσιν ὁμήρους. Ἀλλὰ καὶ οἱ *Οὐνήεταροι* καὶ ἡ *συμμαχία τῶν Λατίνων*, ἐξεστράτευσαν ὑπὲρ τῶν Ταρκυνίων. Τότε δ' ἀπηντήθησαν ὁ Βροῦτος, ὁ ἰδρυτὴς τῆς ἐλευθέρας πολιτείας, καὶ ὁ Ἀρούντας Ταρκύνιος εἰς τὸν ἀγῶνα, καὶ ἐφονεύθησαν ἀμοιβαίως. Βίς δὲ τὸν κατὰ τῶν Λατίνων πόλεμον ἀνηγόρευσαν κατὰ πρῶτον (496) οἱ Ῥωμαῖοι ΔΙΚΤΑ ΤΩΡΑ, ὅστις ἦτο ἀνώτερος τῶν ὑπᾶτων, καὶ εἶχεν ἀπεριόρι-

στον ἐξουσίαν εἰς τε τὴν πόλιν καὶ τὸ στρατόπεδον. Τοιοῦτος δὲ δικτάτωρ ἀνηγορεύετο μόνον ἐν καιρῷ ἀνάγκης καὶ κινδύνου ἐπὶ ἕξ μῆνας, καὶ ἀπέθετε, μετὰ τὴν παρέλευσιν αὐτῶν, τὴν ἑκτακτον αὐτοῦ ἀρχὴν. Ἡ δ' ἀναγόρευσις ἐγένετο παρὰ τῶν ὑπάτων εἰς τὴν σιωπηλὴν ὥραν τοῦ μεσονυκτίου μὲ θρησκευτικὰς συνηθείας.

§. 100. Ὅτε δ' ἅπασαι αἱ προσπάθειαι τοῦ Ταρκυνίου, ὅπως λάβῃ πάλιν τὸ βασιλικὸν αὐτοῦ ἀξίωμα, ἐματαιώθησαν, ἀνεχώρησε πρὸς τὴν Κύμην τῆς Κάτω Ἰταλίας, ὅπου ἀπέθανε (495). Νῦν δ' ἤρχον οἱ πατρίκιοι τῆς πολιτείας, καὶ καταπίεζον τοὺς πληθεῖους μὲ τοὺς τραχεῖς αὐτῶν ΠΕΡΙ ΧΡΕΩΝ ΝΟΜΟΥΣ οἱ πληθεῖοι ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ πληρῶνῳσιν ἔργιστοι φόρον ἐκ τῆς μικρᾶς αὐτῶν ἰδιοκτησίας, καὶ ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ὑπηρετῶσιν εἰς τὸν πόλεμον χωρὶς μισθοῦ, παρασκευάζοντες μάλιστα ἀφ' ἑαυτῶν τὸν ἐξοπλισμὸν. Ὅτε δ' εὐρίσκοντο ἐν πολέμῳ, οἱ ἀγροὶ αὐτῶν ἐκαλλιεργοῦντο κακῶς· αἱ σπανιοκαρπία ἐγένων πενίαν, καὶ διὰ νὰ ἀποφύγῳσι τὴν στιγμιαίαν ἀνάγκην, ἐδανείζοντο χρήματα παρὰ τῶν πλουσίων πατρίκίων. Ἄν δ' ἔπειτα ὁ πληθεῖος δὲν ἠδύνατο νὰ πληρῶσῃ τὸν μέγαν τόκον (8—10 τοῖς 100), ἐγένετο αὐτὸς καὶ τὰ κτήματα αὐτοῦ ἰδιοκτησία τοῦ δανειστοῦ, ὅστις ἠδύνατο νὰ πωλήσῃ αὐτὸν καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ δούλους εἰς τὴν ξένην, ἢ νὰ τὸν κρατήσῃ πρὸς ἑαυτῷ ὑπηρετήν. Ὅτε δ' ἡ κατάστασις αὕτη ἐγένετο λίαν καταπιεστικὴ, καὶ οὐδεὶς νόμος ἐπροστάτευσεν τὸν δυστυχῆ χρεώστην κατὰ τοῦ σκληροκάρδου δανειστοῦ, ἐπεχείρησαν οἱ πληθεῖοι τὴν Εἰς τὸ Ἱερὸν ὄρος Μετοικεσίαν $1 \frac{1}{2}$ λεύγαν μακρὰν τῆς Ῥώμης (494), σκοπὸν ἔχοντες νὰ κτίσωσιν αὐτόθι νέαν πόλιν. Οἱ δὲ πατρίκιοι ἐπεμψαν τὸν Μεθήριον Ἀγρίππαν, διὰ νὰ πείσῃ αὐτοὺς νὰ ἐπανέλθουν. Οὗτος δ' ἀπέδειξε τὸ ἐπιζήμιον τῆς τοιαύτης διχονοίας, διηγούμενος μῦθόν τινα, πῶς δηλ. ἤρισάν ποτε τὰ μέλη πρὸς τὸν στόμαχον, καὶ περιῆλθεν οὕτως ὅλον τὸ σῶμα εἰς κίνδυνον, καὶ ὑπεσχέθη εἰς αὐτοὺς καταπαυσιν τῶν δεινοπαθειῶν των. Οἱ δὲ πληθεῖοι κατεπείσθησαν, καὶ ἔλαβον ἐπιστρέψαντες ΔΗΜΑΡΧΟΥΣ, κατ' ἀρχὰς μὲν

πέντε, ἔπειτα δὲ δέκα. Ἦσαν δ' οὗτοι κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἀρχῆς αὐτῶν ἱεροὶ καὶ ἀπαραβίαστοι, ἠδύνατο νὰ ποιῶσιν ἐνστάσεις (veto) κατὰ παντὸς ψηφίσματος τῆς συγκλήτου καὶ παντὸς διατάγματος τῶν ὑπάτων, τὸ ὅποιον ἐφαίνετο ὅτι ἐνέβαλλεν εἰς κίνδυνον τὰ πράγματα τῶν πληθείων, καὶ ἠδύνατο, ἂν τοῦτο δὲν ὠφέλει, νὰ ἐμποδίσωσι τὴν στρατολογίαν καὶ φορολογίαν. — Ὀλίγον δὲ μετὰ ταῦτα (490) συνέβη ἐν Ῥώμῃ λιμὲς, καὶ ὅτε τέλος ἤλθον πολλοὶ κομίζοντα ἀπὸ τῆς Σικελίας σίτον, εἶπεν (490) ὁ ὑπερήφανος πατρίκιος ΜΑΡΚΙΟΣ ΚΟΡΙΟΛΑΝΟΣ γνώμην, ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ παραχωρήσωσιν εἰς τοὺς πληθείους ἀπὸ τὰς δημοσίους ἀποθήκας σίτον, πρὶν συγκατανεύσωσιν εἰς τὴν κατάργησιν τῶν δημάρχων. Τότε δ' ἐξεφώνησαν οἱ πληθεῖοι ἐν τῇ συνελεύσει αὐτῶν τὴν κατ' αὐτοῦ προγραφὴν, καὶ τὸν ἠνάγκασαν νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ῥώμην. Διψῶν δ' ἐκδίκησιν ἀνεχώρησε πρὸς τοὺς Οὐόλοσκους, καὶ κατέπεισεν αὐτοὺς νὰ εἰσβάλωσιν ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν αὐτοῦ εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐπικράτειαν. Εἶχον δὲ προχωρήσει ἤδη λεηλατοῦντες μέχρι τοῦ πέμπτου μυριαρίου, ὅτε κατώρθωσαν αἱ ἠνωμένοι παρακλήσεις τῆς μητρὸς καὶ γυναικὸς τοῦ στρατάρχου, νὰ συγκινήσωσι τὴν συνείδησιν αὐτοῦ, καὶ νὰ τὸν πείσωσι νὰ ἀποχωρήσῃ. Ὀργισθέντες φαίνεται διὰ τοῦτο οἱ Οὐόλοσκοι, ἐφόνευσαν μὲν αὐτὸν, διετήρησαν ὅμως τὰς κυριευθείσας πόλεις.

Ε'.) Οἱ Φάβιοι. Κιρκιγγάτος. Οἱ δέκαρχοι.

§. 101. Ἀντιφερομένων δὲ τῶν δύο τάξεων, ἐξισθενίσθη κατὰ μικρὸν ἡ Ῥώμη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε οἱ ἐξωτερικοὶ ἐχθροὶ ἤρπαζον τὸ ἐν τμήμα τῆς χώρας μετὰ τὸ ἄλλο, καὶ ἐσμίκρυνον οὕτω τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐπικράτειαν. Οἱ πληθεῖοι, τῶν ὁποίων οἱ βραχίονες ἔπρεπε νὰ κερδίζωσι τὰς μάχας, ὀλίγην εἶχον ἐπιθυμίαν νὰ χύνωσι τὸ αἷμα αὐτῶν, διὰ νὰ ἰσχυροποιῶσι καὶ πλουτίζωσι τοὺς καταπιεστὰς τῆς τάξεώς των· ἐνόστο μέγιστα ἐτρέποντο εἰς φυγὴν ἐκούσιον, διότι διεύθυνεν αὐτοὺς ἀσπλαγχνός τις πατρίκιος. Οὕτω π. χ. συνέβη εἰς πόλεμόν τινα κατὰ

τῶν ΟΥΗΙΕΝΤΑΝΩΝ, καθ' ὃν εἶχε τὴν ἀρχιστρατηγίαν ΦΑ-
 ΒΙΟΣ τις. Τὸ ὄνειδος δὲ τοῦτο μὴ δυνάμενοι νὰ ὑποφέρωσιν
 οἱ μεγάλῳψυχοι Φάβιοι, ἠλλαξάν ἕκτοτε φρόνημα, ἀντελήθη-
 σαν τῆς προστασίας τῶν πληθειῶν, καὶ ἐξῆλθον ἔπειτα εἰς
 ἀγῶνα κατὰ τῶν Ουήιεντανῶν ἰδίαις δαπάναις. Ἐξορμῶντες
 δ' ἀπὸ τινος ὀχυροῦ τόπου, ἐπροξέονον μεγάλης ζήμιας εἰς
 τοὺς ἐχθροὺς, καὶ ἐπέστρεψαν ἀπὸ πολλῶν συμπλοκῶν νικη-
 φόροι καὶ βαρῦτιμα φέροντες λάφυρα, μέχρις οὗ τελευταίον,
 ἀγόμενοι ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ νὰ ἀρπάσωσιν ἀγέλην τινὰ
 ζώων, ἐπίτηδες ἀποδιωχθέντων εἰς τὸ ὑπαιθρον, ἔπεσαν εἰς
 ἐνέδραν τινὰ, καὶ ἐσφάγησαν ὅλοι ὁμοῦ μετ' ἀνδρειοτάτην
 ὑπεράσπισιν (479). Εἰς δὲ μόνος, ὅστις δὲν ἦτον εἰσέτι εἰς
 ἡλικίαν, ἐπέζησεν εἰς τὴν ἀπώλειαν τοῦ γένους αὐτοῦ. Ὅς δ'
 ἀπ' ἄρκτου ἀνησῶχον τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐπικράτειαν οἱ Ουήιεν-
 τανοὶ, οὕτως ἀπὸ μεσημβρίας ἐποίουν καταστρεπτικωτάτας
 ἐπιδρομὰς οἱ ΟΥΟΛΣΚΟΙ καὶ ΑΙΚΟΥΟΙ. Οἱ τελευταῖοι μάλιστα,
 τῶν ὁποίων τὰ ὄρια ἐξετείνοντο μέχρι τῆς Πρωιναστοῦ, ὀλίγα
 μίλια μακρὰν τῆς Ῥώμης, ἠγωνίσθηδάν ποτε πρὸς τοὺς Ῥω-
 μαίους παρὰ τὸ ὄρος Ἀλγυδὸν μετὰ τοιαύτης ἐπιτυχίας, ὥστε
 ἤθελον οὗτοι περικυκλωθῆ εἰς τὸ στρατόπεδον αὐτῶν καὶ γίνεαι
 αἰχμάλωτοι, ἂν δὲν ἠλευθέρωνεν αὐτοὺς ὁ ΚΙΓΚΙΝΝΑΤΟΣ
 (458). Ὅτε δηλ. ἐπληροφόρηθη ἡ σύγκλητος περὶ τῆς ἀνάγκης
 τοῦ στρατοῦ, ἀνηγόρευσε τὸν πατρίκιον Κιγκιννάτον
 δικτάτωρα (458). Οὗτος δ' εἶχε περιπέσει εἰς τοσαύτην
 πενίαν ὑπὸ τῶν ἀτυχιῶν, ὥστε δὲν τῷ ἔμενε πλέον εἰμὴ μικρὸν
 τι κτῆμα εἰς τὴν δεξιᾶν ὄχθην τοῦ Τιβέρεως, τὸ ὁποῖον
 ἐκαλλιέργει ὁ ἴδιος, ὅτε ἡ πρόσκλησις τῆς Συγκλήτου ἔφθασεν
 εἰς αὐτόν. Ἐγκατέλειψε δὲ πάραυτα τὸ ἄροτρον, ἔσπευσε μὲ
 τὴν περὶ αὐτὸν συλληχθεῖσαν νεολαίαν τῆς Ῥώμης εἰς τὸν
 τόπον τοῦ κινδύνου, καὶ περιεκύκλωσε διὰ νυκτὸς τοὺς Αἰ-
 κούους. Ὅτε δὲ τὴν ἐπαύριον πρωΐαν, ἐξεγερθέντες οὗτοι ὑπὸ
 μεγάλης κρυγῆς, ἀνεγνώρισαν τὴν κατάστασιν τῶν πραγ-
 μάτων, ἠναγκάσθησαν νὰ παραδοθῶσιν αἰχμάλωτοι, καὶ παρα-
 δόντες τὰ ὄπλα, τὰ σκεύη, τοὺς ἵππους καὶ τὰ ὑποζύγια αὐτῶν,
 νὰ διαβῶσιν ὑπὸ ζυγῶν σχηματισθέντα ἐκ τριῶν δοράτων.

§. 102. Πεισματωδεστέρους ὅμως ἀγῶνας διεξήγαγον οἱ πληθεῖοι πρὸς τοὺς πατρικίους, ζητοῦντες παρ' αὐτῶν *ισότητα τῶν δικαιωμάτων*. Ἐζήτουν δὲ μάλιστα νόμους κληρουχικούς (*περὶ ἀγρῶν*), *δίκαιον ἐγγραφῶν καὶ μετοχῆν εἰς τὰς ἀρχάς*. 1. Ἡ Ῥωμαϊκὴ πολιτεία κατεῖχε μεγάλους ἀγροὺς καὶ νομὰς (§. 96.), αἵτινες οὐδενὸς μὲν ἦσαν *ιδιοκτησία*, τῶν ὁποίων ὅμως τὴν κάρπωσιν εἶχον οἱ πατρικιοὶ ἐπὶ τῷ ὄ.ω τοῦ νὰ εἰσφέρουσι τὸ δέκατον τοῦ εἰσοδήματος εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον. Τὴν δημοσίαν δὲ ταύτην χώραν (*ager publicus*) ἐθεώρουν οἱ πατρικιοὶ ὡς *ιδιοκτησίαν* των, ἐγεώργουν αὐτὴν διὰ τῶν πελατῶν αὐτῶν (*clientes*), καὶ παρέδιδον, *χαρίζομενοι* ἀλλήλοις, ἂν ὁ συμφωνηθεὶς φόρος ἢ τὸ ὀφειλόμενον ἀργύριον τῆς νομῆς δὲν ἐπληρόνετο ἀκριβῶς εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον. Ἀπὸ καιροῦ δ' εἰς καιρὸν ἐζήτουν ἤδη οἱ πληθεῖοι **ΝΟΜΟΥΣ ΚΛΗΡΟΥΧΙΚΟΥΣ**, δι' ὧν νὰ ἀρίνεται εἰς αὐτοὺς μέρος τῆς δημοσίου χώρας. Ἄλλ' ὅσκις καὶ ἂν προυνούζετο τὸ ζήτημα τοῦτο, εὔρισκεν ἐπιμονωτάτην ἀντίστασιν. Ὁ δ' ὑπατος *Σπάρκιος*, ἀνὴρ ἐνδοξὸς καὶ πλείστου ἀξίος, ὅστις εἰσήγαγε τὸν πρῶτον κληρουχικὸν νόμον, ἐκηρυκίσθη (486) ἀπὸ τῆς *Ταρπηίας πέτρας* τοῦ Καπιτωλίου, καὶ ἡ θέσις, ὅπου ἔστατο ἡ οἰκία αὐτοῦ, ἔμεινε τόπος ἔρημος.

§. 103. 2. Ἡ δικαιοδοσία εὐρίσκετο ἀποκλειστικῶς εἰς τὰς χεῖρας τῶν πατρικίων, οἵτινες ἀπεραίνοντο κατὰ τὰ πατροπράδοτα καὶ τὸ ἀγραφὸν δίκαιον τῆς συνηθείας, καὶ ἤσκουν οὕτω πολλὴν αὐθαιρεσίαν καὶ προσωποληψίαν. Ὅπως δ' ἀπαλλαγῶσιν ὅσον ἔνεστι τάχιον ἀπὸ τῆς αὐθαιρεσίας ταύτης, ἀπήτησαν οἱ πληθεῖοι σταθεροὺς ἐγγράφους νόμους· εὔρον ὅμως σφοδρὰν ἀντίστασιν παρὰ τοῖς πατρικίοις. Μετὰ πολλοὺς δὲ θυελλώδεις ἀγῶνας, κατώρθωσαν ἐπὶ τέλους οἱ δήμαρχοι νὰ πεμφθῶσιν (452) πρεσβεῦται εἰς τὴν Μεγάλην Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας, ἵνα ἐξετάσωσι τοὺς ἐκείθι νόμους, καὶ ἐκλέξωσι τοὺς καταλλήλους. Μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν δ' αὐτῶν, συνεφώνησαν καὶ αἱ δύο τάξεις οὕτως, ὥστε νὰ παυθῶσι μὲν τοῦ ἀξιώματος αὐτῶν πᾶσαι αἱ ἀρχαὶ (ὑπατοὶ, δήμαρχοι κ. λ.), νὰ δοθῇ δὲ εἰς δέκα πατρικίους ἀπεριόριστος ἐξουσία, ἵνα

συγγράψωσι τὸ νέον δίκαιον τῆς χώρας. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν (450) οἱ νέοι ἄρχοντες, ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μελῶν ΔΕΚΑΡΧΟΙ ὀνομασθέντες, ἐξετέλουν κάλλιστα τὸ ἀνατεθὲν εἰς αὐτοὺς ὑπουργήμα· καὶ οἱ νόμοι αὐτῶν εὔρον περὶ τὸ τέλος τοῦ ἔτους, εἰς τὴν συνέλευσιν τοῦ λαοῦ, τοιαύτην ὑποδοχὴν, ὥστε, πρὸς καθολικὴν ἀποτέλεσεν τοῦ ἔργου, ἄφησάν νὰ ὑπάρχη ἡ δεκαρχία καὶ τὸ ἐπόμενον ἔτος. Ἀλλὰ τῶρα κατεχρίσθησαν οἱ πατρικιοὶ δέκαρχοι τὴν ἀπεριόριστον αὐτῶν δύναμιν, ἐξοκέλλοντες εἰς αὐθαιρεσίας καὶ βικιοπραγίας. Ἐμείνοντο δὲ ῥίπτοντες εἰς εἰρκτάς. ἐπιβάλλοντες πρόστιμον, καταδικάζοντες εἰς ἐξορίαν, ἢ εἰς τὸν πέλεκυν τοῦ δημίου, τοὺς πληθείους αὐτῶν ἐναντίους, καὶ ἐκραγέντος πολέμου τινὸς πρὸς τοὺς Αἰκούους καὶ Οὐόλσκους, ἔβαλον νὰ φονεύσωσιν εἰς τὸ στρατόπεδον γηραιὸν τινα ἥρωα τῶν πληθείων· καὶ ἀφοῦ παρῆλθε τὸ δεύτερον ἔτος, καὶ ἀπετελέσθη ἤδη ἡ συγγραφή ΤΩΝ ΝΟΜΩΝ ΤΩΝ ΔΩΔΕΚΑ ΠΙΝΑΚΩΝ, ἐξηκολούθησαν νὰ κατέχωσιν αὐτογνωμόνως τὴν ἀρχήν. Ἐφερε δ' εἰς ἔκρηξιν τὴν κοινὴν δυσαρέσκειαν τὸ ὑβριστικὸν ἀνοσιούργημα τοῦ εὐγενείας ὑπερῆφάνειαν ἔχοντος Αἰππίου Κλαυδίου, τοῦ ἐπισημοτάτου τῶν δεκάρχων. Τούτου δι' ἡλ. τὰ στήθη ἐφλέξεν ἔρος πρὸς τὴν ὠραίαν Βιργινίαν, θυγατέρα ἀρχηγοῦ τινος τῶν πληθείων καὶ νόμφην ἐνὸς ἄλλου. Διὰ νὰ δυνηθῇ δὲ νὰ τὴν ἀποκτήσῃ, ἔπεισεν ἐνὰ τῶν πελατῶν αὐτοῦ, νὰ κηρύξῃ τὴν παρθένον δραπέτην πόλιν σου, καὶ νὰ ζητήσῃ αὐτὴν παρὰ τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας τῆς δεκαρχίας, ὡς ἰδιοκτησίαν σου. Ἐνώπιον μεγάλης πλῆθους ἀνθρώπων ἤκουσεν ὁ Αἰππίος Κλαύδιος εἰς τὴν ἀγορὰν τὴν κατηγορίαν μόλις ὅμως παρέδωκεν ἡ δικαστικὴ αὐτοῦ κρίσις τὴν Βιργινίαν εἰς τὸν κατήγορον, ὅτε ὁ πατὴρ ἔσπευσεν ἐκεῖσε, καὶ ἐβύβησε τὸ ἐγχειρίδιόν του εἰς τὴν καρδίαν τῆς κόρης. Ἐκπλαγεὶς δὲ διὰ τὴν ἀνήκουστον ταύτην πράξιν, περιεστοίχισε τῶρα ὁ λαὸς τὸν νεκρὸν τῆς ὠραίας παρθένου, ὅτε ὁ στρατὸς τῶν πληθείων εἰσήλασεν εἰς τὴν πόλιν ὀδηγούμενος ὑπὸ τῶν δημάρχων αὐτοῦ, καὶ στρατοπεδεύσας ἐπὶ τοῦ Ἀθεντίνου, ἀπήτησεν ἀπειλῶν τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν δεκάρχων καὶ τὴν ἐπάνοδον τῆς παλαιᾶς

τάξεως. Ἀμφότερα ἐγένοντο. Καὶ ὁ μὲν Ἄππιος Κλαύδιος ἡτοχειρίσθη εἰς τὸ δεσποτικόν· ἄλλος δὲ τις ἐθανατώθη· οἱ δὲ λοιποὶ ἐτιμωρήθησαν διὰ τὰ κακουργήματα αὐτῶν, καταδικασθέντες εἰς ἐξορίαν διὰ βίου. Οἱ νόμοι ὅμως τῶν δώδεκα πινάκων ἔμειναν ἐν ἐνεργείᾳ, καὶ ἔγιναν τὸ θεμέλιον τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δικαίου.

§. 104. 3. Ὀλίγον δὲ μετὰ ταῦτα διερχόμενοι (445) οἱ πληβεῖοι τὴν συνομολογίαν, καθ' ἣν ἀμφότεροι αἱ τάξεις ἠδύναντο νὰ συνάπτωσι πρὸς ἀλλήλους γάμους ἐγκύρους, χωρὶς νὰ στερεῶνται τὰ γεννώμενα τέκνα τῶν δικαιωμάτων τῆς τάξεως· καὶ τελευταῖον ἀπήτησαν καὶ μετοχρῆν εἰς τὴν ἑπατείαν. Ἄλλ' εἰς τὴν ἀξίωσιν ταύτην ἀντέστησαν παντὶ σθένει οἱ πατρίκιοι, καὶ ὅτε τέλος ἐμπόδιζαν οἱ πληβεῖοι τὴν στρατολογίαν διὰ τὴν πολεμικὴν ὑπηρεσίαν, ἐκήρυξαν ἐκεῖνοι, ὅτι προτιμῶσι νὰ μὴν ἔχωσι κινένα ὑπατον, ἢ νὰ συγκατανεύσωσιν εἰς τὴν παραδοχὴν τῶν πληβείων. Ἐντεῦθεν δ' ἐσυμφωνήθη (442), νὰ ἐκλέγωνται κατ' ἔτος τρεῖς ἢ τέσσαρες ΧΙΛΙΑΡΧΟΙ, ἑπατικὴν ἐξουσίαν ἔχοντες, ἐξ ἑκατέρας τῶν δύο τάξεων, ἀρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ καὶ ἀνώτατοι ἀρχοντες. Ἡ δὲ διάταξις αὕτη διήρκεσε περὶ τὰ ἑκατὸν ἔτη. Ἐν τούτοις ὑπῆρξαν περιστάσεις, καθ' ἃς οἱ πατρίκιοι ἐλάμβανον τὴν ἀνωτάτην ἀρχήν, καὶ τότε ἐξελέγοντο ἐπὶ τινα ἔτη πάλιν ὑπατοὶ, ἢ ἄρινον κατὰ μέρος τοὺς πληβειακοὺς χιλιάρχους. Ὡς ἀποζημίωσιν δὲ τῆς ἀπωλείας ταύτης, συνέστησαν οἱ πατρίκιοι τὴν ἀρχὴν τῶν ΤΙΜΗΤΩΝ. Οὗτοι δὲ, δύο τὸν ἀριθμὸν ὄντες, ἐκράτουν τοὺς καταλόγους, ἐν οἷς ἦσαν καταγεγραμμένοι ἅπαντες οἱ Ῥωμαῖοι κατὰ τὴν περιουσίαν καὶ τὸ ἀξίωμα, ὡς συγκλητικοί, ἱππεῖς καὶ πολῖται, διόκουν τὴν οἰκοδομὴν τῶν ναῶν, ὁδῶν καὶ γεφυρῶν, καὶ εἶχον τὴν δικαστικὴν ἐπιθεώρησιν τῶν ἠθῶν, τιμωροῦντες ἠθικὰ πλημμελήματα καὶ πράξεις « κατὰ τῆς κοσμιότητος καὶ τῆς δημοσίου ἠθικῆς » διὰ τῆς ἀφαιρέσεως τῶν δικαιωμάτων τοῦ πολίτου, ἢ διὰ ὑποβιβάσεως ἀπὸ τάξεώς τινος ἀνωτέρας εἰς ἄλλην κατωτέραν.

γ'.) "Αλωσις τῆς Ῥώμης ὑπὸ τῶν Γάλλων (389) καὶ οἱ νόμοι τοῦ Δικηρίου Στόλωνος (366).

§. 105. Διαρκούντων δὲ τῶν ἐσωτερικῶν τούτων ἀγῶνων, οἱ Ῥωμαῖκοὶ στρατοὶ ἠγωνίζοντο νικηφόροι κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Διὰ τῆς διατάξεως τοῦ νὰ λαμβάνωσιν οἱ πολῖται κατὰ τὸ διάστημα τοῦ πολέμου μισθόν τινα, ἠδύναντο ἤδη τὰ στρατεύματα νὰ μένωσι χρονιώτερον ἐν ταῖς στρατοπέδοις Ἐκτείναντες δὲ τὴν ἐπικράτειαν αὐτῶν πρὸς μεσημβρίαν, ἔστρεψαν ὅλην αὐτῶν τὴν δύναμιν κατὰ τῆς Ἐτροουρίας, καὶ ΕΚΥΡΗΕΥΣΑΝ (396) μετὰ δεκαετῆ πολιορκίαν, ὑπὸ τὸν ΚΑΜΙΛΛΟΝ, τὴν ἐχθρὰν πόλιν ΒΗΪΟΥΣ, τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι μέρος μὲν ἐσράγησαν, μέρος δὲ ἠχμαλωτίσθησαν. Ἐκτοτε δὲ κατέπεσεν ἡ δύναμις τῆς Ἐτροουρίας. Ὁ δ' ὑπερήφανος στρατάρχης, ὅστις τελέσας ἐπιδεικτικὸν θρίαμβον, καὶ μερίσας ἀνίσως τὰ λάφυρα, ἐφείλκυσε τὸ μῖσος τῶν πληθείων, ἀνεχώρησεν, ὅτε οἱ δήμαρχοι προσεκάλεσαν αὐτὸν νὰ δώσῃ λόγον, εἰς τὴν ἐκούσιον ἐξορίαν, καὶ ἐστέρησεν οὕτω τὴν πόλιν τῆς βοηθείας αὐτοῦ εἰς στιγμὴν, καθ' ἣν ἦτο τὰ μάλιστα ἀναγκαῖα.

§. 106. Περὶ τοὺς αὐτοὺς δηλ. χρόνους ἀνέβησαν οἱ Γάλλοι ἀπὸ τὰς πεδιάδας τοῦ Πάδου τὰ Ἀπέννινι, καὶ ἐπολιορκήσαν τὴν Ἐτροουρικὴν πόλιν Κλουσίον. Οἱ δὲ κάτοικοι ἐζήτησαν μὲν βοήθειαν παρὰ τῶν Ῥωμαίων, ἀλλ' οὗτοι πρεσβευτὰς μόνον ἐπέμψαν πρὸς αὐτοὺς, ὅπως μεσιτεύσωσι πρὸς συμριλίωσιν. Μὴ κατορθωθέντος δὲ τούτου, ἀνεμίχθησαν οἱ πρεσβευταὶ εἰς τὸν ἀγῶνα, καὶ ἐρόνησαν Γάλλον τινα στρατάρχην. Ἡ παράβασις δ' αὕτη τοῦ δικαίου τῶν ἐθνῶν κατέστησε τοὺς Γάλλους μηχανικούς. Ἐγκιτέλειψαν πάραυτα τὸ Κλουσίον, ὄρμηξαν μὲ βῆμα ταχὺ κατὰ τῆς Ῥώμης, καὶ ἐνίκησαν (389) τὸν Ῥωμαϊκὸν στρατὸν παρὰ τὸ ποτάμιον ΑΛΛΙΑΝ τοσοῦτον πανταλῆ νίκην, ὥστε ὀλίγοι μόνον φυγόντες ἐσώθησαν διὰ τοῦ Τιβέρεως πρὸς τοὺς Βηΐους, καὶ ἡ ἡμέρα τῆς μάχης (18 Ἰουλίου) ἐσημειώθη μετέπειτα εἰς τὸ Ῥωμαϊκὸν καλενδάριον μαῦρη, καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς ἀποφράς. Καὶ αὕτη δὲ ἡ Ῥώμη, ἣτις εἶχεν ἐγκαταλειφθῆ παρὰ τῶν

γυναικῶν καὶ παιδίων, ἔπεσε χωρὶς ἀντίστασιν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν ἐχθρῶν. Οἱ Γάλλοι ἐνέπρησαν τὴν κενὴν πόλιν, ἐφόνευσαν εἰς τὴν ἀγορὰν περὶ τοὺς 80 γέροντας, οἵτινες ἤθελον νὰ πέσωσιν ὡς ἐξίλειωτικὴ θυσία, καὶ ἐπολιόρκησαν ἔπειτα τὸ Καπιτώλιον, ὅπου εἶχον ἀποσυρθῆ οἱ μάχιμοι ἄνδρες. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ φρουρά, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἡρωικοῦ Μάρκου ΜΑΝΔΙΟΥ, παρείχεν ἀνδρίαν ἀντίστασιν, καὶ τὰ τάγματα τῶν Γάλλων ἠραιοῦντο ὑπὸ λιμοῦ καὶ λοιμικῶν ἀρρώστων, συνωμολογήθη μεθ' ἐπτάμηνον πολιορκίαν συνθήκη, καθ' ἣν οἱ Γάλλοι ὑπέσχεθησαν νὰ ἀναχωρήσωσι, λαμβάνοντες λύτρα 1000 λίτρας χρυσοῦ. Γνωστὸν δ' εἶναι πῶς ὁ ἀνένδοτος στρατηγὸς ΒΡΕΝΝΟΣ (τ. ἔ. βασιλεὺς στρατοῦ) ἐπληῖξεν ἀκόμη τὸ συμφωνηθὲν ποσὸν μετὰ τὸ βάρος τοῦ ξίφους αὐτοῦ, τὸ ὅποῖον ἔρριψεν εἰς τὴν πλαστύγγα. Ἡ δὲ διήγησις, ὅτι ὁ ἐξορισθεὶς Κάμιλλος ἐπετέθη μετὰ στίφους φυγάδων Ῥωμαίων κατὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἤρπασε πάλιν ἀπ' αὐτῶν τὴν λείαν, μένει ἀμφίβολος, καὶ δὲν συγκαταριθμεῖται χωρὶς λόγου εἰς τὰς Ῥωμαϊκὰς μεγαλαυχίας.

§. 107. Ἀναχωρησάντων δὲ τῶν ἐχθρῶν, ὁ Ῥωμαϊκὸς λαὸς εἶχεν ἀποθαῤῥυνηθῆ τοσοῦτον, ὥστε δὲν ἤθελε νὰ ἀνοικοδομήσῃ πλέον τὴν πόλιν, ἀλλὰ νὰ μεταναστεύσῃ πρὸς τοὺς κενοὺς Βητοὺς. Μετὰ κόπου δὲ μόνον κατάρθρωσαν οἱ πατρίκιοι νὰ ἐμποδίσωσι τὴν πρόθεσιν ταύτην, καὶ ὅπως μὴ ἐπέλθῃ ποτὲ πλέον ὁμοία ἰδέα, ἐγκατελείφθησαν αἱ ἐν Βητοῖς οἰκίαι εἰς τὸν λαὸν νὰ κατασκαφῶσι, καὶ κατηράσθησαν τὸ ἔδαφος εἰς αἰωνίαν ἐρημίαν. Μόλις δ' ἀνοικοδομήθη ἐν τάχει ἡ Ῥώμη, μετὰ στενὰς καὶ σκολιάς ὁδοὺς καὶ μικρὰς οἰκίας, ὅτε ἤρχισαν πάλιν οἱ πατρίκιοι νὰ ζητῶσιν ἐκ νέου πάντα τὰ προνόμια αὐτῶν, καὶ μάλιστα νὰ φέρωσιν εἰς χρῆσιν τοὺς περὶ χρεῶν νόμους μετὰ τὴν παλαιὰν αὐτῶν ἀυστηρότητα. Ὁ δὲ σωτὴρ τοῦ Καπιτωλίου Μάρκος Μάρκιος (Καπιτώλιος), προσετέθη μὲν εἰς τοὺς ταλαιπώρους καὶ πτωχοὺς πληθέους, εἰλικυσεν ὅμως οὕτω τὸ μῖσος τῶν ὁμοτίμων αὐτοῦ εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε ὑπὸ τὴν μηδαμινὴν πρόφασιν, ὅτι ἐπιθυμεῖ

τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν, κατεδίκασαν αὐτὸν οὗτοι εἰς θάνατον μεθ' ἃ ἐκρημνίσθη (383) ἀπὸ τῆς Ταρπητίας πέτρας, ἢ οἰκία αὐτοῦ κατεσκάφη, καὶ ἡ μνήμη αὐτοῦ ἐβλασφημήθη. — Ἄλλ' ἡ κατὰ τῶν φιλοδημῶν ἀνδρῶν σκληρότης αὕτη ἐξήγειρε τοὺς πληθεῖους ἀπὸ τῆς νωθρότητος αὐτῶν. Δύο δὲ μεγαλόφρονες καὶ συνετοὶ δῆμαρχοι, ΛΙΚΙΝΙΟΣ ΣΤΟΛΩΝ καὶ ΔΕΥΚΙΟΣ ΣΕΞΤΙΟΣ, εἰσήγαγον (376) τὰ ἐξῆς τρία ψηφισμάτα. 1) Νὰ ἐκλέγωνται καὶ πάλιν δύο ἕπατοι, ἀλλ' ὁ ἕτερος αὐτῶν νὰ ᾔναι πάντοτε πληθεῖος. 2) Κάνεις πολίτης νὰ μὴ δύναται νὰ κατέχη καὶ ἐνοικιάζῃ πλείονα τῶν 500 πλῆθρῶν τῆς δημοσίας χώρας· τὸ δ' ἐπίλοιπον νὰ διανεμηθῇ κατὰ μικροὺς κλήρους εἰς τοὺς πληθεῖους ὡς ἰδιοκτησία. 3) Ἀπὸ τὸ κεφάλαιον τοῦ χρέους νὰ ἀφαιρεθῇ ὁ πληρωθεὶς ἤδη τόκος, καὶ τὸ ἐπίλοιπον νὰ ἐξοφληθῇ εἰς τρία ἔτη. Καὶ κατεπολεμήθησαν μὲν αἱ προτάσεις αὗται ἐπὶ δέκα ἔτη ὑπὸ τῶν πατρικίων παντὶ σθένει ἀλλὰ πᾶσαι αὐτῶν αἱ προσπάθειαι ἐναυάγησαν εἰς τὸν βράχον τῆς ἐπιμονῆς τῶν δύο δημάρχων, οἵτινες ἐμπόδισαν τὴν ἐκλογὴν τῶν ἀρχόντων καὶ τὴν στρατολογίαν. Αἱ δὲ προτάσεις ἔλαβον ἰσχὺν νόμου, καὶ ἐκλόνισαν οὕτω τὰ προνόμια τῶν πατρικίων (366). Καὶ ἔμειναν μὲν ἀκόμη τὰ ἀξιώματα τῶν ἱερέων, τὸ νεωστὶ συστηθὲν ἀξίωμα τοῦ πραίτωρος διὰ τὴν πολιτικὴν δικαιοδοσίαν, καὶ τινες ἄλλαι θέσεις, ὡς κτήσεις ἀποκλειστικαὶ τῶν πατρικίων, ἀλλὰ μετ' ὀλίγα δεκαετηρίδας ἐπετράπη καὶ εἰς τοὺς πληθεῖους ἢ εἰς τὰς ἀρχὰς ταύτας πρόσοδος, ὡς ἐπηκολούθησε (302) ἡ ἐντελής ἐξίσωσις τῶν δύο τάξεων. Ἡ δ' ὁμόνοια, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Κάμιλλος ἐγκαινίωσεν ἱερὸν, ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Καπιτωλίου, μνημεῖον τοῦ ἐξίλασμοῦ τῆς παλαιᾶς διχονοίας, ἐπήνεγκεν ἕκτοτε χρόνους πολιτικῆς ἀρετῆς καὶ ἡρωικοῦ μεγαλείου.

Β'. ΗΡΩΪΚΗ ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ.

1. Οἱ χρόνοι τῶν πρὸς τοὺς Σαμνίτας πολέμων καὶ οἱ πρὸς Πύρρον ἀγῶνες.

§. 108. Ἀσκήσαντες δ' οἱ Ῥωμαῖοι τὴν πολεμικὴν αὐτῶν

δύναμιν εἰς τινὰς πρὸς τὰ πλανώμενα στίφη τῶν Γάλλων νικηφόρους αὐτῶν ἀγῶνας, πάλας, καθ' οὓς διέπρεψαν μάλιστα, δι' ἠρωϊκῶν κατορθωμάτων, ὁ Τίτος Μάρκιος (Τουρκονάτος) καὶ ὁ Μάρκος Βαλέριος (Κόρβος), ἐζήτησαν νὰ φέρωσιν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν αὐτῶν τοὺς γείτονας λαοὺς. Ἐκ τούτων δ' ἀπησχόλησαν αὐτοὺς μάλιστα οἱ ἐμπειροπόλεμοι καὶ φιλελεύθεροι ΣΑΜΝΙΤΑΙ, κατοικοῦντες εἰς τὰ ὕψη τῶν Ἀπεννίνων ὄρεων διό καὶ ἐπολέμουσαν κατ' αὐτῶν, πλὴν ὀλίγων διακοπῶν, ὑπὲρ τὰ 70 ἔτη. Ἀφορμὴν δ' εἰς τὸν πόλεμον ἔδωκεν οἱ κάτοικοι τῆς Καπύης καὶ τῆς Καμπανικῆς πεδιάδος. Πρὸ ἐτῶν δηλ. λησταί Σαμνῖται εἶχον καταλάβει τὴν ἀποικίαν τῶν Ἐτρούσκων Καπύην, ἀλλὰ ταχέως διεσθάρησαν εἰς τὴν « πόλιν ταύτην τῆς τρυφῆς ». Ὅτε δ' οἱ ἐν ὄρεσι κατοικοῦντες ἰσχυροὶ Σαμνῖται ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατὰ τῶν ἐν πεδιάδι μαλθακῶν αὐτῶν ὁμοφύλων, δὲν ἠδυνήθησαν οὗτοι νὰ ἀντισταθῶσιν εἰς τὰς ἐχθρικὰς ἐκείνων προσβολὰς, καὶ ἐστράφησαν ἕνεκα τούτου πρὸς τὴν Ῥώμην, ζητοῦντες βοήθειαν. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι, κατ' ἀρχὰς μὲν ἠρνοῦντο τὴν βοήθειαν· ὅτε ὅμως οἱ Καπυαῖοι ἐτέθησαν ὅλως ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτῶν, καὶ ἀνεγνώρισαν τὴν κυριαρχίαν των, ἐξεστράτευσαν (342) καὶ ἐνίκησαν μετὰ μεγάλης ἀνδρείας τοὺς ἐχθροὺς παρὰ τὴν Κύμην, εἰς τὸ ὄρος Γαῦρον. Δεύτερος δὲ στρατὸς τῶν Σαμνιτῶν ἔπαθεν εἰς τὴν εἴσοδον τῶν κατὰ Καῦδιον στενῶν τοιαύτην καταστροφὴν, ὥστε 40,000 ἀσπίδας αὐτῶν συνήρουν εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης.

§. 109. Μετ' ὀλίγον δ' οἱ Ῥωμαῖοι εἶδον ἐκυτοὺς ἀπειλουμένους πολεμικῶς ὑπὸ τῶν μέχρι τοῦδε συμμάχων αὐτῶν ΛΑΤΙΝΩΝ. Οὗτοι δηλ. δὲν ἤθελον νὰ ἀναγνωρίσωσι πλέον τὴν Ῥώμην ἀρχηγὸν τῆς δημοσπονδίας, ἀλλ' ἐζήτουν παντελῆ ἐξίσωσιν καὶ μετοχὴν εἰς τὴν γερουσίαν, ὑπατείαν, καὶ πάσας ἐν γένει τὰς ἀρχὰς. Τότε δ' οἱ Ῥωμαῖοι, μὴ θέλοντες νὰ ἐνδώσωσιν εἰς τὰς ἀπαιτήσεις ταύτας, ἐποίησαν (340) ταχέως εἰρήνην καὶ συνθήκας πρὸς τοὺς Σαμνίτας, διὰ νὰ στρέψωσι τὰ ὄπλα αὐτῶν κατὰ τοῦ πλησιεστέρου ἐχθροῦ. Παραταχθέντων δὲ τῶν δύο στρατῶν παρὰ τὸν Οὐεσσούδιον, ἀπηγόρευθεν ὁ

Ἰππᾶτος ΜΑΝΑΙΟΣ ΤΟΡΚΟΥΑΤΟΣ πᾶσαν χωρὶς αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς μάχην. Παρὰ τὴν στρατιωτικὴν ὁμωσ, ταύτην διαταγὴν ἐπέδραμεν ὁ ἴδιος αὐτοῦ ἀνδρεῖος υἱὸς κατὰ τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἐνίκησε μὲν, κατεδικάσθη ὁμωσ εἰς θάνατον ὑπὸ τοῦ αὐστηροῦ πατρὸς, ἕνεκα παρακουῆς. Ἐν τούτοις οἱ πολεμιστᾶι ἐτίμησαν τὴν μνήμην τοῦ ἥρωος, προπέμφσαντες μεγαλοπρεπῶς τὸν νεκρὸν εἰς τὸν τάφον. Διὰ δὲ τῆς φιλοπατρίας τοῦ πλειβιακοῦ ὑπάτου ΔΕΚΙΟΥ ΜΥΟΣ, ὅστις προσεκάλεσε πρῶτον ἱερέα τινὰ νὰ καθιερώσῃ αὐτὸν εἰς τὸν θάνατον, καὶ ἔπειτα περιβεβλημένος λευκὸν ἱμάτιον, ὤρμησεν ἔφιππος εἰς τὸ πυκνότετον στίφος τῶν ἐχθρῶν, ἢ παρὰ τὸν Οὐεσσόβιον μάχην ἐκρίθη (338) ὑπὲρ τῶν Ῥωμαίων μεθ' ἧν οἱ Λατῖνοι, ὡς καὶ οἱ γείτονες αὐτῶν Οἰόλσκοι, Αἰκονοὶ καὶ Ἐριντρι, ὑπετάχθησαν, καὶ ἐτέθησαν εἰς τὴν σχέσιν τῶν συμμάχων τῆς Ῥώμης, μετὰ διάφορα δικαιοῦματα. Ὡς τοιοῦτοι δ' ὄφειλον μὲν νὰ ὑπηρετῶσι πολεμικῶς εἰς τοὺς Ῥωμαϊκοὺς στρατοὺς, ἠδύναντο ὁμωσ νὰ διοικῶσιν αὐτοὶ ἑαυτούς. Τὰ δὲ χαλκᾶ ἔμβολα (rostra) τῆς ἐν τῇ πόλει τῶν Οὐόλσκων Ἀρτίφ^ε λαφυραγωγηθείσης νῆος, ἐκόσμου ἐκτοτε τὸ ῥητορικὸν βῆμα τῆς ἀγορᾶς τῶν Ῥωμαίων.

§. 110. Ἡ εὐτυχία τῶν Ῥωμαίων διήγειρε τὸν φθόνον τῶν Σαμνιτῶν. Ὅθεν περὶ ὀρίων ἐριδες ἐπήγαγον (325) μετ' ὀλίγον ἀνανέωσιν τοῦ πολέμου, ὅστις κατ' ἀρχὰς ἐπολεμεῖτο ὑπὲρ τῶν Ῥωμαίων, μέχρις οὗ ἡ ἀπρονόητος προχώρησις τῶν ὑπάτων Βετουρίου καὶ Ποσταμίου ἔφερε τὸν στρατὸν ἐν τοῖς ΚΑΤΑ ΚΛΑΥΔΙΟΝ ΣΤΕΝΟΙΣ (321) εἰς τοσοῦτον ἀπληγισμένην θέσιν, ὥστε ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῶν ἐχθρῶν Πόντιον, ὅστις ἐκράτει αὐτοὺς περικεκλεισμένους, καὶ παραδῶσας τὰ ὄπλα νὰ διαβῇ ἐπονειδίστως ὑπὸ τὸν ζυγόν. Τὴν συνθήκην ὁμωσ, ἣν εἶχον συνομολογήσει οἱ ἀρχηγοὶ ἀναγκασθέντες μετὰ τὸν Πόντιον, ἐκήρυξεν ἡ σύγκλητος τῶν Ῥωμαίων μετ' ἀνηκούστου διπροσωπίας ἄκυρον, καὶ παρέδωκε τοὺς ἐνόχους ὑπάτους ἀλυσιδέτους εἰς τὴν διάθεσιν τῶν Σαμνιτῶν. Ἄλλ' οὗτοι δὲν παρεδέχθησαν τοὺς πεμφθέντας στρατάρχας, καὶ ἐκτὸς τούτου ἐφείσθησαν μεγαλοψύχως τῶν ἀμῆ-

ρών, οἵτινες ὄφειλον νὰ ὑποστῶσι θάνατον κατὰ τὸ δίκαιον τοῦ πολέμου. Πλήρης ἐντροπῆς καὶ πικρίας ἠγέρθη τὴν ἑξῆς ἡ Ῥώμη. Οἱ δ' ἐπόμενοι στρατηγοί, μάλιστα δὲ ὁ ὀξύς Παπίριος Κορνήσιος (δρομεύς) καὶ ὁ Φάβιος Μάξιμος ἐπρόσπαθον παντὶ σθένει νὰ ἐξελείψωσι πάλιν τὸ ὄνειδος, καὶ αἱ ἐπιχειρήσεις αὐτῶν ἐστεφανώθησαν μὲ τοιαύτην ἐπιτυχίαν, ὥστε μετὰ τινα ἔτη οἱ Σαμνῖται δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ ὑποστῶσι μόνον τὰς προσβολὰς τῶν Ῥωμαίων, καὶ ἀναγκάσθησαν νὰ καταφύγωσιν εἰς ξένης βοήθειας. Συνεμάχησαν λοιπὸν μὲ τοὺς Ὀμβροὺς, Γάλλοις καὶ Ἐτρούσκοις, ἀπειλουμένους ἐπίσης ὑπὸ τῆς πλεονεξίας τῶν Ῥωμαίων, καὶ διὰ νὰ πλησιάσωσι περισσότερο πρὸς τοὺς νέους συμμάχους, ἐγκατέλειψαν τὴν ἔρημον αὐτῶν χώραν, καὶ μετηνάστευσαν εἰς τὴν Ὀμβρικήν.

Ἄλλ' ἡ ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΣΕΝΤΙΝΟΥ, ἣτις ἐκρίθη (295) ὑπὲρ τῶν Ῥωμαίων διὰ τῆς εἰς θάνατον καθιερώσεως τοῦ νεωτέρου ΔΕΚΙΟΥ ΜΓΟΣ, ὅστις ἐμμύθη τὸ παράδειγμα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἀφῆρσε καὶ τὴν τελευταίαν ἐλπίδα τῶν συμμάχων. Ὀλίγον δὲ μετὰ ταῦτα ἔπεσον ὁ μέγας αὐτῶν στρατηγὸς Πόρτιος εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ῥωμαίων, καὶ ἐθανατώθη θάνατον βίαιον. Εἰς μάτην ἐδοκίμασεν ἀκόμη μίαν φοράν ὁ ἱερός λόχος τῶν Σαμνιτῶν τὰς δυνάμεις αὐτοῦ καὶ τὸ ἀνδρείον ξίφος πρὸς τοὺς Ῥωμαίους. Ὁ ΚΟΥΡΙΟΣ ΔΕΝΤΑΤΟΣ ἐπήνεγκε κατ' αὐτῶν δευτέρην ἦταν, καθ' ἣν ἡ νεολαία τῶν Σαμνιτῶν, τὸ κλύημα τοῦ ἔθνους, ἔβαψε τὴν πεδίον τῆς μάχης μὲ τὸ αἶμα αὐτῆς. Νῦν δ' ἀναγκάσθησαν οἱ Σαμνῖται καὶ οἱ σύμμαχοι αὐτῶν, Ὀμβροὶ, Ἐτρούσκοι καὶ Σέρονες Γάλλοι, νὰ ἀναγνωρίσωσι (290) τὴν κυριαρχίαν τῆς Ῥώμης, καὶ νὰ ἀκολουθῶσιν ὡς σύμμαχοι τοὺς στρατοὺς τῶν νικητῶν. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἐξασφάλισαν μὲν εἰς ἐαυτοὺς τὰς ὑποταχθείσας χώρας, ἐκπέμφσαντες πολυαριθμούς στρατιωτικὰς ἀποικίας, μετεχειρίσθησαν ὅμως τοὺς νικηθέντας μετὰ συνετῆς ἡπιότητος.

§. 111. Κατὰ τὸ διχαστήριον τῶν Σαμνιτικῶν πολέμων εἶχον φερθῆ ἀμφιβόλως οἱ πλοῦσιοι, ἐκτεθηλυμένοι καὶ δειλοὶ ΤΑΡΑΝΤΙΝΟΙ, ἀφαρπάσει τὰ Ῥωμαϊκὰ πλοῖα, καὶ καταχλευάσει Ῥωμαϊκὸν τινα προσβεβητὴν, ὅστις ἐπρότεινεν εἰς αὐτοὺς

ἐπιεικῆ εἰρήνην. Διὸ μόλις ἐνίκησαν οἱ Ῥωμαῖοι παντελῶς τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν, καὶ ἔστρεψαν πᾶραυτὰ τὰ ὄπλα πρὸς τὴν Κάτω Ἰταλίαν. Τότε δὲ προσεκάλεσαν οἱ Ταρανταῖοι εἰς βοήθειαν αὐτῶν τὸν ἐμπειροπόλεμον ΠΥΡΡΟΝ, βασιλέα τῆς ΗΠΕΙΡΟΥ, ὅστις ἐδράξατο ἀσμένως τῆς περιστάσεως ταύτης πρὸς πολεμικὴν δόξαν καὶ κατακτήσεις, καὶ διεβη εἰς τὴν Ἰταλίαν μετὰ στρατοῦ ποικίλλως συγκεκορημένου. Τοῦτο μὲν διὰ τῆς ἀρίστης αὐτοῦ ἐν τῇ μάχῃ παρατάξεως, τοῦτο δὲ διὰ τῶν εἰς τοὺς Ῥωμαίους ἀγνώστων ἐλεγκάντων, ὁ Πύρρος ἔμεινε νικητὴς εἰς δύο μάχας (280 καὶ 279), καὶ ἡ σύγκλητος δὲν ἐφαίνετο ἀπρόθυμος νὰ συνθηκολογήσῃ ἐπιζημιῶς μετὰ τοῦ ἐχθροῦ, ὅστις ἤδη ἐπῆρχετο κατὰ τῆς Ῥώμης. Ἄλλ' ὁ τυφλὸς Ἀππίος Κλαύδιος, διατάξας νὰ φέρωσιν αὐτὸν κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην στιγμὴν εἰς τὴν σύγκλητον, ἐσυμβούλευσε κατὰ τοῦ σχεδίου τούτου, καὶ ἔπεισε τὸ συνέδριον νὰ ἀποκριθῆ, ὅτι τότε ἠδύνατο νὰ διαπραγματευθῆ περὶ εἰρήνης, ὅτε ὁ Πύρρος ἤθελεν ἀποχωρήσει τῆς Ἰταλίας. Ἡ δὲ σύνεσις καὶ τὸ πλήρες ἀξιώματος σχῆμα τῆς συγκλήτου, ἧτις ἐφάνη εἰς τοὺς ἀπεσταλμένους τοῦ Πύρρου ὡς « συνέδριον βασιλέων », ἡ ἀρετὴ τῶν πολιτῶν, ἡ χρηστότης καὶ ἀπλότης τῶν στρατηγῶν τῆς Ῥώμης ΦΑΒΡΙΚΙΟΥ καὶ ΚΟΥΡΙΟΥ ΔΕΝΤΑΤΟΥ, διήγειραν ὄχι ὀλιγώτερον τὸν θαυμασμόν τοῦ βασιλέως, ὅστις δὲν ἐγνώριζε μέχρι τότε εἰμὴ τὸν διεφθαρμένον Ἑλληνικὸν κόσμον, ὅσον τὸ ἡρωϊκὸν πνεῦμα, ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ πολεμικὴ τέχνη τῶν λεγεῶνων. Ὀλίγον δὲ μετὰ ταῦτα προσελήθη ὁ Πύρρος ὑπὸ τῶν Συρακουσίων εἰς τὴν Σικελίαν, ἵνα βοηθήσῃ αὐτοὺς κατὰ τῶν Καρχηδονίων. Φερόμενος δ' ὑπὸ τοῦ πόθου τῶν ῥιψοκινδύνων ἐπιχειρήσεων καὶ κατακτήσεων, ἐπέισθη εὐκόλως εἰς τὴν πρόσκλησιν, καὶ ἔσπευσε νὰ ἀγωνισθῆ πρὸς τοὺς Καρχηδονίους. Ὅτε ὁμως διανοήθη νὰ κυριεύσῃ τὴν ὠραίαν νῆσον, ἠναγκάσθη ὑπὸ τῶν Σικελιωτῶν Ἑλλήνων νὰ στρέψῃ ὀπίσω. Ἐπέστρεψε λοιπὸν πάλιν πρὸς τὸν Τάραντα· ἀλλὰ τὰ πτερὰ τοῦ « ἀετοῦ » εἶχον ἤδη κοπῆ. Ὅχι δὲ πολὺ μετὰ ταῦτα ἔπαθεν (275) ὑπὸ τῆς κρατερῆς τῶν Ῥωμαίων, ὑπὸ τὸν Κούριον Δεντάτον, δυνάμειος παρὰ τὸ Μαλέβειτον (ἔκτοτε

ονομασθὲν ΒΕΝΕΒΕΝΤΟΝ) τοιαύτην ἦσαν, ὥστε εἶδεν ἐκ-
τόν ἠναγκασμένον νὰ ἀναχωρήσῃ ταχέως (275). Ἐτη δὲ τινα
βραδύτερον ἔπεσεν ὁ Πύρρος εἰς πυκνὴν τινα ὄχλου ἔριδα ὑπὸ
βολῆς λίθου ἔμπροσθεν τῆς πόλεως Ἀργούς ἐν Πελοποννήσῳ
(272), καὶ περὶ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ἔγεινεν ὁ Τάρξος φόρου
ὑποτελής εἰς τοὺς Ῥωμαίους, καὶ ἀπώλεσε τὸν στόλον αὐτοῦ
καὶ μέρος τῶν πολυτίμων αὐτοῦ ἀριστουργημάτων τῆς τέχνης.
Τὴν δὲ πτώσειν τοῦ Τάρξαντος ἠκολούθησεν ἡ κατὰκτησις ὅλης
τῆς Κάτω Ἰταλίας, ὅπου μάλιστα ὑπεβλήθησαν εἰς δεινὰ αἱ
Ἑλληνικαὶ πόλεις. Οἱ δὲ νικηθέντες λαοὶ ὤφειλον νὰ ἀναγνω-
ρίσωσι τὴν κυριεχίαν τῆς Ῥώμης, μέρος μὲν ὡς σύμμαχοι,
μέρος δὲ ὡς ὑπήκοοι, καὶ αἱ ἐρμηθῆσαι ἀνθρώπων πόλεις
συνεδέθησαν στενωῶς μετὰ τῆς Ῥώμης δι' εἰσοικίσεως Ῥωμαϊκῶν
ἀποίκων, εἰς τοὺς ὁποίους ἦσαν ὑποτεταγμένοι οἱ λοιποὶ
κάτοικοι.

2. Ἡ ἐποχὴ τῶν Καρχηδονικῶν πολέμων.

α.) Ὁ πρῶτος Καρχηδονικὸς πόλεμος (264—241)

§. 112. Εἰς τὰ βόρεια παράλια τῆς Ἀφρικῆς Φοίνικες ἀποί-
κοι εἶχον κτίσει (880) πρὸ πολλῶν αἰῶνων τὴν ἐμπορικὴν
πόλιν ΚΑΡΧΗΔΟΝΑ (§. 14), προαχθεῖσαν μετ' ὀλίγον εἰς
δύναμιν καὶ εὐδαιμονίαν διὰ τοῦ ἐπιχειρηματικοῦ πνεύματος
καὶ τῆς συνέσεως τῶν κατοίκων. Οἱ Καρχηδόνιοι εἶχον ἐκτε-
ταμένον ἐμπόριον καθ' ἀπάσας τὰς χώρας, αἷτινες περικλύ-
ζονται ὑπὸ τῆς Μεσογείου, ἴδρυσαν εἰς τὴν μεσημβρινὴν
Ἰσπανίαν, Σικελίαν καὶ ἄλλους τόπους, ἀποικίας τελοῦσας
φόρους, καὶ ἀπέκτησαν τσαυτὰ πλοῦτη, ὥστε ἐκἀλλιέργησαν
τὰ περιχώρα τῆς πόλεως αὐτῶν ὡς κήπους, καὶ ἐκόσμησαν
αὐτὰ μὲ πολυχρήτους, πολυτελεῖς οἰκίας. Ἀλλὰ πολιτικὴ
ἐλευθερία, μόρφωσις τοῦ πνεύματος καὶ εὐγένεια ἦθους ἦσαν
ξένα ἀγαθὰ διὰ τοῦ Καρχηδονίου. Ἡ κυβέρνησις καὶ δικαιο-
δοσία εὕρισκετο εἰς τὰς χεῖρας ἀριστοκρατίας ὑπερηφάνου
διὰ τὰ πλοῦτη αὐτῆς τέχνη δὲ καὶ φιλολογία ὀλίγον ἐτι-
μῶντο, καὶ ἡ θρησκεία αὐτῶν τοσοῦτον ἦτο ὠμὴ, ὥστε ἐπε-

κράτει παρ' αὐτοῖς τὸ ἔθιμον τῶν ἀνθρωποθυσιῶν· ἡ δ' ἀπιστία καὶ πανουργία αὐτῶν τοσοῦτον ἦσαν γνωστά, ὥστε « Καρχηδοικῆ πίστις » ἐσημεινε παροιμιωδῶς τὴν ἀπιστίαν καὶ τὸν δόλον. — Καὶ ἐπὶ πολὺ μὲν ἐπολέμουν οἱ Καρχηδόνιοι πρὸς τοὺς Συρακοσίους, περὶ τῆς κατοχῆς τῆς νήσου Σικελίας. Ὅτε δ' ὁ τολμηρὸς τυχοδιώκτης Ἀγαθοκλῆς ἀπὸ τῆς ταπεινῆς τάξεως τοῦ κεραιμῆος προήχθη εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν Συρακουσῶν, ὁ πόλεμος αὐτός διεξήχθη μὲν τοιαύτην μεταβολὴν τύχης, ὥστε κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον καθ' ὃν αἱ Συρακούσαι ἐπολιορκεῖτο (317) ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων, ἐπολιορκεῖτο καὶ ἡ Καρχηδὼν ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἀγαθοκλέους. Ὁ δὲ τελευταῖος ἐκυρίευσε τὰ βόρεια πελάγια τῆς Ἀφρικῆς, καὶ ἔλαβε τὴν βασιλικὴν ἐπαγγελίαν. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον τὰ πράγματα μετεβλήθησαν· καὶ ὁ μὲν στρατὸς αὐτοῦ ἐξηφανίσθη, αὐτὸς δ' ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ κρυφίως πρὸς τὰς Συρακούσας, ὅπου ἐστερέωσεν ἐν νέου τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ διὰ φόνων καὶ σκληροτήτων, μέχρις οὗ φάρμακον δόθεν εἰς αὐτὸν, ἐξησθένεισε τοσοῦτον τὴν ζωικὴν αὐτοῦ δύναμιν, ὥστε ὁ πολὺς τύραννος συγκυκτένευσεν εἰς τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ κατάκασιν. Ὁ θάνατος δ' αὐτοῦ ἐπήνεγκεν εἰς τὴν Σικελίαν κατάστασιν ἀγρίας ἀνομίας, καθότι οἱ μισθοφόροι αὐτοῦ, οἱ ἐκ τῆς Καμπανίας (ΜΑΜΕΡΤΙΝΟΙ), κατέλαβον (289), ἐπιστρέφοντες εἰς τὴν πατρίδα αὐτῶν, τὴν πόλιν Μεσσήνην, καὶ κατασφάζοντες ἢ διώξαντες τοὺς ἀνδρας, ἐπέπλισαν ἔπειτα ὅλην τὴν νήσον ἀρπαγῶν καὶ ἐρημώσεων (281). Ἐν τῇ ἀνάγκῃ δὲ ταύτῃ ἐξέλεξαν οἱ Συρακοῦσιοι βασιλέα ἑαυτῶν τὸν ἀνδρείον καὶ εὐτυχῆ Ἰέρωνα. Οὗτος δ' ἐξεστράτευσε (270) ἐναντίον τῶν Μαμερτινῶν, συμμαχήσας μετὰ τῶν Καρχηδονίων, ἐνίκησεν αὐτοὺς καὶ ἐπολιορκεῖσε τὴν πόλιν αὐτῶν Μεσσήνην. Οὗτω δὲ περιήλθον μετ' ὀλίγον οἱ Μαμερτινοὶ εἰς τοιαύτην στενοχωρίαν, ὥστε ἠναγκάσθησαν νὰ στραφῶσι πρὸς τὴν Ῥώμην, ζητοῦντες βοήθειαν.

§. 113. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι δὲν ἐδίστασαν ἐπὶ πολὺ, νὰ λάβωσι τοὺς ληστρικοὺς Μαμερτινοὺς, ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτῶν, καὶ νὰ εὐρωσιν οὕτως ἀφορμὴν πρὸς κατάκτησιν τῆς Ἰταλίας καὶ πλουσίας νήσου, ἂν καὶ προέβλεπον ὅτι αὐτὸς

τυποὶ Καρχηδόνιοι, κατέχοντες ἤδη τὸ φρούριον τῆς Μεσσή-
 νης, ἐμελλον νὰ ἀντισταθῶσι πρὸς αὐτοὺς ἐκ παντὸς τρόπου.
 Ἐπικουρικὸς δὲ τις στρατὸς τῆς Ῥώμης ἐπέτυχε πέραυτά, νὰ
 ἀποκρούσῃ τοὺς διχονοήσαντας ἐχθροὺς ἀπὸ τῶν τειχῶν τῆς
 πόλεως, νὰ πείσῃ τὸν Ἰέρωνα νὰ συμμαχήτῃ μετὰ τῆς Ῥώ-
 μης, καὶ νὰ ἀρπάσῃ ἀπὸ τῶν Καρχηδονίων τὴν πολλοῦ λόγου
 ἀξίαν πόλιν Ἀκράγατα (261). Ὀλίγον δὲ μετὰ ταῦτα κατε-
 σκεύασαν οἱ Ῥωμαῖοι, κατὰ τὸ παρὰδειγμα Καρχηδονικοῦ
 τινος πλοίου ναυκρήσαντος, στόλον, καὶ ἐκέδησαν (260),
 μεταχειριζόμενοι τοὺς καλουμένους κάρρακας, δι' ὧν ἠδύναντο
 νὰ κρατῶσι στερεῶς τὰ πλοῖα τῶν ἐχθρῶν, ὥστε ἡ ναυμαχίη
 νὰ ὁμοιάζῃ μάχην τῆς ξηρᾶς, ἀπὸ τὸν ὑπατον ΔΟΥΔΙΟΝ
 ΤΗΝ ΠΡΩΤΗΝ ΝΑΥΜΑΧΙΑΝ ΠΑΡΑ ΤΑΣ ΜΥΤΑΣ, ὄχι μα-
 κρὰν τῶν Λιπαραίων νήσων. Ἐνθαβρῦνθέντες δ' ὑπὸ τῆς νίκης
 ταύτης, ἀπεφάσισαν ἤδη οἱ Ῥωμαῖοι νὰ ἀρπάξωσιν ἀπὸ τοὺς
 Καρχηδονίους τὴν ἀρχὴν τῆς θαλάσσης, καὶ διέβησαν μὲ στό-
 λον καὶ στρατὸν μέγαν, ὑπὸ τὸν ἀνδρεῖον ὑπατον ΡΗΓΟΥΛΟΝ
 εἰς τὴν Ἀφρικὴν. Ληλατῶν καὶ καταστρέφων ἔφθασε κατὰ
 μικρὸν ὁ Ῥήγουλος μέχρι τῶν πυλῶν τῆς Καρχηδόνος, βοη-
 θούμενος ὑπὸ τῶν ἀποστατησάντων λαῶν καὶ πόλεων. Καὶ
 ἐπρότειναν μὲν οἱ καταβληθέντες Καρχηδόνιοι εἰρήνην· ἐπειδὴ
 ὁμοῦς ἐπέβαλεν εἰς αὐτοὺς ὁ ὑπερήφανος νικητὴς σκληρὰς συμ-
 φωνίας, ἐξωπλίσθησαν πρὸς ἀπηλπισμένην ἀντίστασιν· ἐπολ-
 λαπλασίασαν τὸν ἀριθμὸν τῶν μισθοφορικῶν αὐτῶν στρατευ-
 μάτων, καὶ παρέδωκαν τὴν διοίκησιν τοῦ ἀμυντικοῦ πολέμου
 εἰς ἐξησκημένον στρατηγὸν, τὸν Σπαρτιάτην Ξάνθικπον. Οὗ-
 τος δ' ἐνίκησε, παρὰ τὴν εὐλίμενον πόλιν Τύνιδα, τοὺς Ῥω-
 μαίους εἰς τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἐκ τοῦ ὀραίου στρατοῦ 2000
 μόνον ἄνδρες ἐσώθησαν (255). ἐκ δὲ τῶν ἄλλων, οἱ μὲν ἐφο-
 νεύθησαν, οἱ δὲ ἠχμαλωτίσθησαν μετὰ τοῦ ὑπάτου. Τρομερὰ
 δ' ἐτιμώρησαν οἱ Καρχηδόνιοι τὰς ἀποστατησάσας κοινότη-
 τας, στεροῦντες αὐτάς ζωῆς καὶ κτημάτων· 3000 δὲ ἀρχηγοὶ
 τῶν Νομάδων προσηλώθησαν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ.

§. 114. Τὴν συμφορὰν δὲ ταύτην ἠκολούθησε σειρὰ ἀτυ-
 χιῶν, δύο στόλοι κατεποντίσθησαν ὑπὸ τοικουμιῶν, ὥστε οἱ

Ρωμαῖοι ἐγκατέλειψαν ἐπὶ τινα ἔτη τὸν κατὰ θάλασσαν πόλεμον· κατὰ ἔργον δὲ μικροὺς μόνον ἐπαχείρησαν πολέμους, φοβούμενοι τοὺς ἐλέφαντας, οἵτινες ἐπροξένησαν τὴν ἐν Τύνιδι ἤτταν, τοὺς ὁποίους ὅμως αὐτοὶ ποτὲ δὲν μεταχειρίσθησαν. Μετὰ τινα ὅμως ἔτη ἀνέλαβον πάλιν ἐξώρμηται εὐτυχῶς ἀπὸ τοῦ Παρθένου (Palermo) ἔστρεψαν (250) εἰς φυγὴν τοὺς Καρχηδόνιους, καὶ ἔλαβον ὅλους τοὺς ἐλέφαντας αὐτῶν εἰς τὴν ἐξουσίαν των. Τότε δ' ἐπειψαν οἱ Καρχηδόνιοι τὸν Ῥήγουλον εἰς τὴν Ῥώμην διὰ νὰ ἐνεργήσῃ ἀνταλλαγὴν τῶν αἰχμαλώτων, ἀρῶν ἡγάγκαται αὐτὸν πρῶτον νὰ ὀρκισθῆ, ὅτι, ἂν τοῦτο δὲν ἐπιτύχῃ, θέλει ἐπιστρέψῃ πάλιν ὀπίσω εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν. Ὁ δὲ Ῥήγουλος ἐτυμβούλευσε τὴν σύγκλητον κατὰ τῆς ἀνταλλαγῆς, διότι ἦτον ἀσύμφορος εἰς τὴν πατρίδα, καὶ ἀνεχώρησεν ἔπειτα, πιστὸς εἰς τὸν ὄρκον αὐτοῦ, πρὸς τὴν Καρχηδόνα. Περσυσθεύγεις δ' ἕνεκα τούτου οἱ Καρχηδόνιοι, ἐρόντευσαν τὸν μεγάλῳψυχον ἄνδρα κατὰ τρόπον μαρτυρικόν. — Ἡ νίκη μετεωρίζετο ἀκόμη ἐπὶ τινα ἔτη. Τελευταῖον δ' ἐκυρεύσεν ὁ ἐξάθλος τῶν Καρχηδονίων στρατάρχης ΑΜΙΑΚΑΣ ΒΑΡΚΑΣ τὸ ὄρος Ἐρυκα, καὶ ἐπέτῃρει ἀπὸ βραχέως τινὲς ὑψώματος πάσης τὰς κινήσεις τῶν Ῥωμαίων. Τοῦτο δ' ἐπὶ τοσοῦτον μόνον χρόνον ἦτο δυνατὸν, ἐρ' ὅσον αὐτὸς μὲν ἠδύνατο νὰ προμηθεύηται ἀπὸ τοῦ Δρεπάνου πάντα τὰ ἀναγκαῖα, οὐδεὶς δὲ Ῥωμαϊκὸς στόλος ἐμπόδιζε τὴν κατὰ θάλασσαν μετακόμισιν αὐτῶν. Ἄρα ὅμως ἡ Ῥώμη συναθροίσασα πᾶσαν μέγα χρημάτων, ὑπερ προσήνεγκαν οἱ φιλοπάτριδες πλουσίαι τῇ πατρίδι, καὶ λαβοῦσα τοὺς θησαυροὺς τῶν νεῶν, ἐξώπλισε πάλιν στόλον 200 πλοίων, καὶ ὁ ὑπᾶτος ΛΟΥΤΑΤΙΟΣ ΚΑΤΑΟΣ ἐπέστειλε (242) τὸν ἐχθρικὸν στόλον παρὰ τὰς ΛΙΓΟΥΣΑΣ ΝΗΣΟΥΣ, ἠναγκάσθησαν οἱ Καρχηδόνιοι νὰ σιγκατανεύσωσι τάχιστα εἰς εἰρήνην, καθ' ἣν παρητούντο μὲν τῆς Σικελίας, ὑπέσχοντο δὲ νὰ πληρώσωσιν διὰ τὰ ἔξοδα τοῦ πολέμου μέγα τι ποσὸν χρημάτων.

β'.) Ὁ δεύτερος Καρχηδονικὸς πόλεμος (218—201).

§. 115 Ἐνθ' δ' οἱ Καρχηδόνιοι εἶχον νὰ πολεμήσωσι μετὰ

τὴν εἰρήνην τρομερὸν τριετῆ πόλεμον, κατὰ τῶν ἐπικρατε-
 τησάντων μισθοφορικῶν αὐτῶν στρατευμάτων, οἱ Ῥωμαῖοι
 ἐξέτεινον τὴν ἐπικράτειαν αὐτῶν καθ' ὅλα τὰ μέρη. Μετέ-
 βυλον (238) τὴν Σικελίαν εἰς τὴν πρώτην Ῥωμαϊκὴν ἐπαρ-
 χίαν, ἐκυρίευσεν τὴν Κύρρον καὶ Σαρδῶ, μετὰ δεινούς πο-
 λέμους πρὸς τοὺς ἡμιαγρίους αὐτῶν κατοίκους, καὶ ἤρπασαν
 ἀπὸ τοῦ πειρατικῶς Ἰλλυριοῦς τὴν νῆσον Κέρκυραν καὶ
 τινὰς ἄλλας παραλίαις πόλεις. Δεινότατον ὄμως ἀγῶνα ὑπέ-
 στησαν (226 — 222) πρὸς τοὺς ἐντὸς τῶν Ἄλπεων κατοι-
 κοῦντας Γάλλους, οἵτινες βοηθούμενοι, ὑπὸ τῶν τραχέων
 αὐτῶν ὁμοφύλων ἐκ τῶν Ἄλπεων καὶ τῶν κοιλάδων τοῦ Ἄνω
 Ῥήνου, εἰσέβαλον καταστρέφοντες εἰς τὴν Ἐτρουρίαν. Νική-
 σαντες δ' οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς ἀνδρείους μὲν, ἀλλὰ κακῶς ὀπλι-
 σμένους ἐχθροὺς, εἰς δύο φονικὰς μάχας, μετέβαλον τὰς
 ἐντὸς καὶ πέραν τοῦ Πάδου γονίμους χώρας εἰς Ῥωμαϊκὴν
 ἐπαρχίαν, ὑπὸ τὸ ὄνομα ἐντὸς τῶν Ἄλπεων Γαλλίας, καὶ
 ἤνωσαν αὐτὴν διὰ δύο ὁδῶν μετὰ τῆς Ῥώμης.

§. 116. Ἐν τῷ μεταξύ δ' οἱ Καρχηδόνοι ἐποίησαν κατα-
 κτήσεις εἰς τὴν πλουσίαν εἰς μεταλλεῖα μεσημβρινῆν Ἰσπα-
 ρίαν, πρῶτον μὲν ὑπὸ τὸν ἀνδρεῖον Ἀμίλκην Βάρκην, ἔπειτα
 δὲ ἀποθανόντος αὐτοῦ εἰς μάχην τινὰ, ὑπὸ τὸν συνετὸν Ἀσ-
 δρούβαν καὶ ἱδρυσαν εἰς τὴν νέαν Καρχηδόνα (Καρθαγένην)
 λαμπρὸν ὀρμητήριον πολέμου. Τοῦτο δὲ διήγειρε τὸν φόβον
 καὶ τὸν φθόνον τῶν Ῥωμαίων, καὶ παρεκίνησεν αὐτοὺς νὰ
 συνδέσωσιν ἐπιμαχίαν μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς ἀποικίας ΣΑ-
 ΓΟΥΝΤΟΥ, εἰς τὰ βορειοανατολικά παράλια τῆς Ἰσπανίας.
 Καὶ ὁ μὲν Ἀσδρούβας ἀπέθανε μετ' ὀλίγον ὑπὸ χειρὸς δολο-
 φάνου· ἀλλ' εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ ἦλθεν ὁ 25ετής υἱὸς τοῦ
 Ἀμίλκα ANNIBΑΣ, ὅστις ἦν ὄντως μετὰ τὴν σύνεσιν τοῦ προκα-
 τόχου αὐτοῦ τὴν τόλμην καὶ τὰ στρατηγικὰ πλανεκτῆματα
 τοῦ πατρὸς του, καὶ μειράκιον ἔτι ὄν, εἶχεν ὁμοσεῖ ἐπὶ τοῦ
 πατρικοῦ βωμοῦ αἰώνιον μῖσος κατὰ τῶν Ῥωμαίων. Μετὰ
 τινὰς δ' ἀποτελεσματικὰς πολέμους πρὸς τοὺς λαοὺς τῆς
 Ἰσπανίας, ἔλαβεν ὁ Ἀννίβας ἕριδά τινα περὶ συνόρων ἀφορ-
 μῆν, ὅπως πολιορκήσῃ (219) τὸ σύμμαχον τῆς Ῥώμης Σά-

γουντον. Εἰς μάτην ἀπέτρεπον αὐτὸν οἱ ἀπεσταλμένοι τῆς Ῥώμης οὗτος ἔδειξεν εἰς αὐτοὺς τὴν βουλὴν τῆς Καρχηδόνας, καὶ τοὺς προσεκάλεσε νὰ διευθύνωσι πρὸς αὐτὴν τὰ παράπονά των. Ἐν τούτοις δ' ἐστενοχώρησε τὴν πόλιν τοσοῦτον, ὥστε τὸν ὄγδον ἤδη μῆνα ἐκυρίευσεν αὐτήν. Τῶν δὲ κατοίκων οἱ μὲν ἀποφασιστικώτεροι ἔφερον τὰ κτήματα αὐτῶν εἰς τὴν δημόσιον ἀγορὰν, τὰ ἄναψαν, καὶ ἔπειτα ἐβρίθθησαν οἱ ἴδιοι εἰς τὰς φλόγας· οἱ δὲ λοιποὶ ἀπέθανον ὑπὸ τοῦ ξίφους τῶν ἐχθρῶν, ἢ ὑπὸ τὰ ἐρείπια τῶν οἰκιῶν των. Τὸ Σάγουντον μετεβλήθη εἰς σωρὸν ἐρείπιων. Νῦν δ' ἀπήτησαν οἱ ἐν Καρχηδόνι πρεσβευταὶ τῆς Ῥώμης τὴν παράδοσιν τοῦ στρατηγοῦ ὅτε δ' ἡ συνεληοῦσα βουλὴ ἐβράδυνε νὰ ἀποφασίσῃ, εἶπεν ὁ ῥήτωρ τῆς πρεσβείας, ΚΟΪΝΤΟΣ ΦΑΒΙΟΣ, ὅτι ἔφερον ἐν τῷ κόλπῳ αὐτοῦ πόλεμον καὶ εἰρήνην, καὶ ἠδύνατο νὰ ἐλεξέωσιν ὅτε δ' ἐπεθύμησαν φανερὰ τὸν πόλεμον, ἤνοιξε τὴν ἐπτυγμένην αὐτοῦ τήβεννον.

§. 117. Ἦτον ἀνοιξίς τοῦ ἔτους 218, ὅτε ὁ Ἀννίβας διέβη τὸν Ἐβρον, ὑπέταξε τοὺς λαοὺς τῆς χώρας ἐκεῖνης, καὶ ἔπειτα ὤρμησε πέραν τῶν Πυρηναίων, πρὸς τὴν Γαλλίαν μὲ στρατὸν 60,000 πεζῶν, 9,000 ἵππέων καὶ 37 ἐλεφάντων, ἐνῷ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀσθροῦβας ἐκράτει εἰς ὑπακοὴν τὴν Ἰσπανίαν μετὰ στρατοῦ ἀνχιμίκτου καὶ στόλου ἀξιολόγου. Ἀφοῦ δ' ὁ Ἀννίβας διέβη πολεμῶν τὴν μεσημβρινὴν Γαλλίαν, καὶ ἐπέρασε τὸν Ῥοδανόν, ἐπεχείρησε (218) τὴν αἰωνίως ἀξιομνημόνευτον ΔΙΑ ΤΩΝ ΑΛΠΕΩΝ ΠΟΡΕΙΑΝ (πιθανῶς τὸ ὄρος Κένις). Πολεμοῦντες δ' ἀκχαπαύστως πρὸς τοὺς τραχεῖς κατοίκους τῶν Ἀλπεων, ἀνέβησαν οἱ στρατιῶται τὰς μετὰ χιόνα καὶ πάγον κεκαλυμμένας ἀκρωρεῖας, χωρὶς ὁδὸν καὶ κατάλυμα, ὑπὲρ βράχους καὶ ἀβύσσους. Τὸ ἥμισυ σχεδὸν τοῦ στρατοῦ καὶ ὅλα τὰ ὑποζύγια ἀπωλέσθησαν αὐτόθι. Ἄλλ' αἱ ἀπώλειαι ἀνεπληρώθησαν μετ' ὀλίγον, ὅτε ὁ Ἀννίβας ἔφθασε μετὰ δεκατεσσάρων ἡμερῶν πορείαν εἰς τὴν ἀνω Ἰταλίαν. Μόλις δηλ. ὁ μὲν ὑπάτος ΚΟΡΝ. ΣΚΙΠΙΩΝ ἐνικήθη εἰς τὴν ΠΑΡΑ ΤΟΝ ΤΙΚΙΝΟΝ (Tessin) ΙΠΠΟΜΑΧΙΑΝ, καὶ ἐπληρώθη βρωεῶς, καὶ ὁ συν ὑπάτος αὐτοῦ, ὁ ἄφρων ΣΕΜΠΡΩΝΙΟΣ, καὶ τοὶ θυ-

μασίαν ἐπιδειξάντων ἀνδρίαν τῶν κειμηλιότων, πειναλέων καὶ καθύγραν αὐτῶν στρατιωτῶν, ἠττήθησαν κατὰ κράτος εἰς τὴν ἀπερίσκεπτον ΠΑΡΑ ΤΟΝ ΤΡΕΒΙΑΝ ΜΑΧΗΝ, καὶ πάρυτα ὅλη ἡ ἐντὸς τῶν Ἑλλήων Παλλία ὑπετάγη εἰς τὸν Ἀννίβαν (217). Ἀναπαυθεὶς δ' ὀλίγον ἐν τῇ Λιγυστικῇ, ἐπεχείρησεν ἔπειτα ὁ Καρχηδόνιος στρατάρχης τὰ μάλιστα δυσχερῆ πορείαν (καθ' ἣν ἀπόλεσεν εἰς πυρκαϊάν τινα τὸν ἕνα τοῦ ὀφθαλμοῦ) διὰ τῶν τραχέων Ἀπερρίτων, καὶ εἰσέβαλε δι' ἐπιστραλεστάτων ὁδῶν καταστρέφων εἰς τὴν Ἑτρουρίαν. Παρὰ τὴν ΤΡΑΣΙΜΕΝΗΝ δὲ ΛΙΜΝΗΝ ἀπῆντησεν, αὐτὸν ὁ ὑπάτος ΦΛΑΜΙΝΙΟΣ, ἔπαθεν ὁμως, ἕνεκα τῆς ἀπερισκέπτου αὐτοῦ ταχύτητος, ΠΑΝΤΕΑΗ ΗΤΤΑΝ, καθ' ἣν αὐτὸς μὲν ἀπολέσθη, οἱ δὲ πολεμισταὶ τοῦ μέρους μὲν ἐσφάγησαν, μέρος δὲ ἐπνίγησαν εἰς τὰ κύματα τῆς λίμνης. Τοσοῦτο δὲ σφοδρὸς ἦτον ὁ ἀγὼν, ὥστε σεισμός τις, ὅστις διέβροῆξε τὴν γῆν κατὰ τὴν ὁμιγλώδη ἡμέραν τῆς μάχης, καὶ ἤνοιξε τάφον εἰς τοὺς εἰσπεσόντας, ἔμεινεν ἀπκράτητος. Νῦν δὲ ἡ πρὸς τὴν Ῥώμην ὁδὸς ἦτον ἀνεφγμένη εἰς τὸν νικητὴν· ἀλλ' ἀπεράσισε νὰ πορευθῆ πρὸς τὴν Ἀπουλίαν, διὰ νὰ κινήτῃ εἰς ἐπανάστασιν τοὺς λαοὺς καὶ Κάτω Ἰταλίας.

§. 118. Ἐνταῦθα δ' ἀντεγωνίσθη πρὸς τὸν στρατηγὸν τῆς Καρχηδόνος ἀνὴρ, ὅστις διὰ τοῦ προνοητικῆ καὶ τῆς συνετοῦς προφυλάξεως, περιέπλεξεν αὐτὸν εἰς μεγάλας δυσχερείας — ὁ δικτάτωρ ΦΑΒΙΟΣ ΜΑΞΙΜΟΣ Ο ΜΕΛΑΗΤΗΣ. Οὗτος δ' ἀπέφευγε μὲ πᾶσαν ἐκ τοῦ συστάδην μάχην, ἠκολούθει ὁμως πᾶν βῆμα τοῦ ἐχθροῦ, καὶ παρέβλαπτεν αὐτὸν εἰς πᾶσαν δυσχερῆ θέσιν. Καταλαβὼν δ' ἐν Καμπανίᾳ τὰ ὑψη τῶν ὄρεων, ἔφερεν αὐτὸν εἰς τόπον ἐπικίνδυνον θέσιν, ὥστε διὰ πικνουργίας μόνον ἠδυνήθη νὰ σωθῆ ὁ Ἀννίβας (ἀπολύσας εἰς τὸ ὄρος βόας μὲ καιομένας δέσμιας φρυγάνων ἐπὶ τῶν κεράτων, καὶ ἀπατήσας οὕτω τὸν ἐχθρόν.) Ἡ πρόνοια δ' αὐτῆ τοῦ στρατηγοῦ καὶ ἡ σταθερὰ πίστις τῶν συμμάχων ἔσωζον τὴν Ῥώμην. Ἄλλ' οἱ ψιθυρισμοὶ τοῦ ἀνοήτου ὄχλου, διὰ τὴν βραδεῖαν ταύτην διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου, παρώρμησε τὸ ἐπόμενον ἔτος τὸν ὑπάτον ΤΕΡΕΝΤΙΟΝ ΟΥΑΡΡΟΝΑ

νά τολμήσῃ πάλιν νέαν μάχην, παρὰ τὴν συμβουλὴν τοῦ συνυπάτου αὐτοῦ ΠΑΥΛΟΥ Αἰμιλίου. Τότε (216) δ' ἠκολούθησεν ἡ ἐν ΚΑΝΝΑΙΣ τρομερὰ ἩΤΤΑ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ, καθ' ἣν ὁ ἀριθμὸς τῶν φονευθέντων ἦτο τόσον μέγας, ὥστε λέγουσιν ὅτι ὁ Ἀννίβας ἔστειλεν εἰς τὴν Καρχηδόνα τρεῖς μεδίμνους χρυσῶν δακτυλίων, τοὺς ὑποίους ἀπέσπασαν ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν φονευθέντων ἰππέων. Μεταξὺ δὲ τῶν πετόντων εὗρίσκετο καὶ ὁ μεγαλόψυχος Παῦλος Αἰμίλιος. Ὁ δ' ἡμέρα τῆς παρὰ τὸν Ἀλμάρ μάχης (§. 106), ἐσημειώθη καὶ ἡ ἡμέρα τῆς ἐν Κάνναις ἥττης ὡς ἀκριβῶς εἰς τὸ Ῥωμαϊκὸν καλενδάριον. Ἀλλ' ἡ ἀπτόητος γεροσιὰ διετήρισε τὸ θάρρος αὐτῆς καὶ τὴν εὐβουλίαν πάντες οἱ φυγόντες ἀπὸ τὰς Κάννας ἐκνήρχθησαν ἄτιμοι, καὶ ἀπεβλήθησαν ἐκ τοῦ στρατοῦ· ἡ δὲ σύγκλητος εὐχαρίστησε τὸν εἰς τὴν Ῥώμην ἐπιστρέψαντα ὑπάτον, « διότι δὲν ἀπλητίσθη περὶ τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος. » Τὰ κόμματα συνδιηλλάχθησαν, καὶ ἤρξον μόνον περὶ τῆς εἰς τὴν πατρίδα ἀφοσιώσεως.

§. 119. Ὁ Ἀννίβας δὲν ἔκρινεν εὐλογον νὰ ὀρμήσῃ ἀμέσως μετὰ τὸν ἐξησθεμισμένον αὐτοῦ στρατὸν κατὰ τῆς Ῥώμης, ἀλλὰ διεχειμάσεν ἐν τῇ πλουσίᾳ καὶ τρυφῇ πόλει Καπύη. Ἐνταῦθα ὅμως ἐμαλακύνθησαν οἱ τραχεῖς αὐτοῦ πολεμισταί, καὶ ἀπώλεσαν τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ πολέμου. Τούναντίον δ' οἱ Ῥωμαῖοι παρεσκευάσθησαν ἐκ νέου μετ' ἀπαρδειγματίστου δραστηριότητος οὕτως ὥστε τὸ ἔαρ ἠδύναντο νὰ στείλωσιν εἰς ἐκστρατεῖαν νέα καὶ ἀκμάζοντα στρατεύματα, ἐνῶ τοῦ Ἀννίβα ὁ στρατὸς δὲν ἐνισχύετο ἀπὸ τῆς Καρχηδόνας. Δύο δ' εὐτυχῆ περιστατικὰ (215, 214) ἐπέπλησαν τοὺς Ῥωμαίους θάρρους, καὶ κατέστησαν αὐτοὺς ἱκανοὺς νὰ κολάσωσι τὰς ἐν τῇ Κάτω Ἰταλίᾳ καὶ Σικελίᾳ πόλεις, αἵτινες εἶχον ἀποστατήσαι πρὸς τὸ μέρος τοῦ Ἀννίβα μετὰ τὴν ἐν Κάνναις μάχην. Ο ΜΑΡΚΕΛΛΟΣ δηλ. ἐξέπλευσε πρὸς τὴν Σικελίαν, καὶ ἐπολιόρησε (212) τὰς Συρακοῦσας, αἵτινες ὑπερασπιζόντο, τῇ βοήθειᾳ τοῦ ἐρευρετικωτάτου μαθηματικοῦ καὶ φυσικοῦ ΑΡΧΙΜΗΔΟΥΣ, ἀνδρείως καὶ εὐτυχῶς, οὕτως ὥστε ὁ Μάρκελλος διὰ μεγίστων μόνον προσπαθειῶν καὶ τριετοῦς

πολιορκίας ἔγεινε κύριος τῆς πόλεως. Τρομερὰ δ' ἦτον ἡ ἐκδίκησις τῶν Ῥωμαίων· οἱ στρατιῶται ἔσφαξαν καὶ διέσπασαν. Ὁ Ἀρχιμήδης ἐφρονεύθη ἐν ᾧ ἐμελέτα τὰ ὑραϊότατα καλλιτεχνήματα μετεκομίσθησαν εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ τῶν Συρακουσῶν ἡ λαμπρότης ἐθεσέθη διὰ παντός. Ὁμοίαν δὲ τύχην ὑπέστη καὶ ἡ Καπύη. Δύω δηλ. Ῥωμαῖκοὶ λεγεῶνες ἐπαράτησαν τὴν πόλιν στενωῶς πολιορκημένην· οἱ δὲ κάτοικοι στενοχωρούμενοι ἐκάλεσαν εἰς βοήθειαν αὐτῶν τὸν Ἀρνίβαν μεθ' ὃ ὤρμησεν οὕτως πρὸς τὰς πύλας τῆς Ῥώμης, ἐλπίζων ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι ἤθελον σπεύσει πρὸς σωτηρίαν τῆς πόλεως αὐτῶν, καὶ παραιτηθῆ τῆς πολιορκίας. Ἀλλὰ μίᾳ λεγεῶν, ἐνωθεῖσα μετ' ἄλλων στρατευμάτων, ἤρκεσεν, ὅπως ἀναγκάσῃ τὸν Ἀρνίβαν νὰ ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τῶν ἐρημωθέντων περιχώρων τῆς Ῥώμης· εἰς δὲ τὰς ἄλλας ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῆ ἡ πύλας ὑπὸ λιμοῦ Καπύη (211). Καὶ 27 μὲν συγκλητικοὶ κητοχειρίσθησαν, 53, δ' ἀπέθανον ὑπὸ τοῦ πολέμου τοῦ δημίου. Οἱ πολῖται ἐδουλώθησαν καὶ αἱ ἰδιοκτησίαι αὐτῶν ἐδωρήθησαν εἰς ξένους ἐποίκους. Οἱ θησαυροὶ τῆς Καπύης μετεκομίσθησαν εἰς τὴν Ῥώμην, ἐξηφρανόθησαν ἅπαντα τὰ δικαιώματα αὐτῆς, καὶ Ῥωμαῖκοὶ ἔπαρχοι ἤρχον ἕκτοτε ἐν τῇ πόλει. Δύο δ' ἔτη μετὰ ταῦτα ἔπεσε πάλιν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Ῥωμαίων καὶ ὁ Τάρας, ὅστις εἶχε προστεθῆ ὡσαύτως εἰς τὴν Ἀρνίβαν. Ὁ Φάβιος Μάξιμος ἀπήγαγε τοὺς κατοίκους εἰς αἰχμαλωσίαν, καὶ ἔγεινε κύριος τῶν θησαυρῶν αὐτῶν, ἀλλ' ἄρρησε νὰ ἴστανται τὰ ἀγάλματα τῶν κταρομένων θεῶν». Τρόμος δ' ἠνάγκασε μετ' ὀλίγον τὰ ἀποστατήσικτα κράτη νὰ προστεθῶσι πάλιν εἰς τοὺς Ῥωμαίους, καὶ τοῦ Ἀγγίβα ἡ θέσις, ἄνευ χρημάτων, ἐπικουρικῶν στρατευμάτων καὶ σίτου, ἐγίνετο καθ' ἐκάστην ἐπισφαλεστέρα. Ἡ δὲ παρὰ τὴν Βερούσιαν νίκη, ἐνθα ἔπεσεν (208) ὁ Μάρκελλος, τὸ αἰξίφος τῆς Ῥώμης», διὰ τινας ἐνέδρας, ἦτον ἡ τελευταία εὐτυχὴς πράξις τῶν Καρχηδονικῶν ὅπλων.

§. 120. Ἐκτοτε ἦτον ἡ Ἰσπαρία ἡ μόνη ἐλπίς τοῦ Ἀρνίβα, διότι ἐγκατέλειψεν αὐτὸν ἡ ἀχάριστος πατρίς. Ἐκεῖ δ' ἦτον ὁ Ἀδελφὸς τοῦ Ἀρνίβα Ἀσδρούβας, ὅστις πολεμήσας

ἐπὶ πολὺν χρόνον εὐτυχῶς πρὸς τοὺς Ῥωμαίους, ^ατελευταίον ἐστενωχωρήθη ὑπὸ τοῦ μεγάλοφρονος νέου ΚΟΡΝΗΛΙΟΥ ΣΚΙΠΙΩΝΟΣ τόσον πολὺ, ὥστε δὲν ἠδυνήθη πλέον νὰ παραμείνη, καὶ ἀπεράσισε νὰ ἐνωθῆ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του, ὅστις ἐκάλει αὐτὸν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἐπὶ τῆς αὐτῆς δὲ ὁδοῦ τῶν Ἄλπεων, ὡς ποτε ὁ Ἀννίβας, ἐστράτευσε (208) πρὸς τὴν Ἄνω Ἰταλίαν, καὶ ἔπειτα ἐστράφη πρὸς τὴν παραλίαν τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους, ὅπως ἐνωθῆ μετὰ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ὅστις ἦτο στρατοπεδευμένος ἐν τῇ Κάτω Ἰταλίᾳ, ἀντικρὺ τοῦ ὑπάτου ΚΛΑΥΔΙΟΥ ΝΕΡΩΝΟΣ. Ἄλλ' ἡ τολμηρὰ ἀπόφασις τοῦ ὑπάτου τούτου, ὅστις, πορευθεὶς ταχέως πρὸς τὴν Ὀμβρικήν, ἠνώθη ἀπαρτηρήτως μετὰ τοῦ συνυπάτου αὐτοῦ ΛΙΒΙΟΥ ΣΑΛΙΝΑΤΩΡΟΣ, ἐπήνεγκε τὸν θάνατον τοῦ εὐτόλμου Ἀσδρούβα καὶ τὴν καταστροφὴν (207) τοῦ στρατεύματός αὐτοῦ πρὸς τὸ ποτάμιον ΜΕΓΑΥΡΟΝ, πρὶν ἔτι λάβῃ ὁ Ἀννίβας εἰδήσιν περὶ τῆς ἐλεύσεως αὐτοῦ, διότι οἱ Ῥωμαῖοι εἶχον συλλάβει πάντας τοὺς μνηστὰς. Ἀπὸ τῆς αἰματοφόρου ὁμοῦ κεφαλῆς τοῦ Ἀσδρούβα, ἦν ἐσφενδόνισεν ὁ ἐπιστρέψας ὑπάτος εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ ἐχθροῦ, ἐνόησεν ὁ καταβληθεὶς στρατάρχης αὐτὴν τρομερὰν τῆς Καρχηδόνας εἰμαρμένην ἢ.

§. 121. Ἐν τῇ δυστυχίᾳ δ' ἀνέπτυξεν ὁ Ἀννίβας τὸ ἀληθὲς μέγεθος τῶν στρατηγικῶν αὐτοῦ πλεονεκτημάτων. Ἄνευ βοηθείας ἀπὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἄνευ συμμάχων ἐν τῇ Ἰταλίᾳ, διετηρήθη ἀκόμη μετὰ τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ ἐπὶ τινα ἔτη εἰς τὰ νοτιώτατα τῆς Ἰταλίας κατὰ τοῦ ἀνωτέρου ἐχθροῦ. Ἄλλ' ὅτε, ἐπιστρέψας νικηφόρος ὁ Σκιπίων, μετὰ τὴν καθυπόταξιν τῆς Ἰσπανίας, διέβη ἀπὸ τῆς Σικελίας εἰς τὴν Ἀφρικὴν μετὰ στίφη φυγάδων καὶ ἐβελοντῶν, καὶ πυρπολήσας (204) πρὸς τὴν πόλιν Ἰτύκην τὸ ἐκ καλάμων καὶ ἀχύρων συγκείμενον ἐχθρικὸν στρατόπεδον, κατέστησεν αὐτοὺς εἰς ταραχὴν, τότε προσεκλήθη ὁ Ἀννίβας πρὸς σωτηρίαν τῆς πατρίδος (203). Θλιβόμενος καὶ βαρυθυμῶν ἐγκατέλειψε τὸ στάδιον τῆς δόξης αὐτοῦ. Εἰς μάτην ἐπροσπάθεισεν, εἰς προσωπικὴν μετὰ τοῦ ἐχθροῦ συνέντευξιν, νὰ πείσῃ τὸν Σκιπίωνα, ὅτι συμφέρει εἰς αὐτὸν νὰ συνθηκολογήσῃ, παριστῶν ζωηρῶς

εἰς τὸ πνεῦμα αὐτοῦ τὸ ἄστατον τῆς τύχης· ὁ Σκιπίων δὲν ἤθελε νὰ ἐνδώσῃ εἰς τοῦτο· ὅθεν ἐπηκολούθησεν (202) ἡ ΕΝΖΑΜΑ ΜΑΧΗ, ἧτις, καὶ πρὸ ἀγωνισθέντων μετὰ μεγάλης ἀνδρίας τῶν ἀρχαίων πολεμιστῶν, καὶ παρατάξαντος τεχνικώτατα τὰς φάλαγγας τοῦ ἐμπειροπολέμου ἀρχηγοῦ, ἐτελείωσεν ἐπιφέρουσα τὴν ἧτταν τῶν Καρχηδονίων. Νῦν δ' αὐτὸς ὁ Ἀννίβας σενεβούλευε νὰ εἰρηνεύσωσιν, ὅσον σκληραὶ καὶ ἀνῆσαν αἱ συνθήκαι. Οἱ Καρχηδόνιοι ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποσχεθῶσιν, ὅτι δὲν ἤθελον ποτὲ ἀρχήσῃ πόλεμον χωρὶς τῆς συγκαταθέσεως τῶν Ῥωμαίων, ὑπεχρεώθησαν νὰ ἀποχωρήσωσι τῆς Ἰσπανίας, νὰ παραδώσωσι τὰ πολεμικὰ αὐτῶν πλοῖα, καὶ ὤφειλον νὰ πληρῶνωσι κατ' ἔτος μέγα τι ποσὸν χρηματικῶν φόρων. Πυρποληθέντος δὲ τοῦ Καρχηδονικοῦ στόλου, καὶ ἀπονεμηθέντος τοῦ βασιλείου τῆς Νομυθίας εἰς τὸν φίλον τῶν Ῥωμαίων Μασσανιάσσην, ὅστις ὤφειλε νὰ θυσιάσῃ εἰς τὸ μῖσος τῶν Ῥωμαίων τὴν ὥραϊν αὐτοῦ Καρχηδονίαν σύζυγον Σωφρονίσθην, ἐπέστρεψεν ὁ Σκιπίων, ἐπονομασθεὶς ἕκτοτε ΑΦΡΙΚΑΝΟΣ, εἰς τὴν Ῥώμην, ὅπου λαμπρὸς θρίκιμβος ἐπερίμενε τὸν κικητὴν εἰς τὰς κεκοσμημένας ὁδοὺς. Ὁ δ' Ἀννίβας τούναντιον ἠναγκάσθη μετὰ τινε χρόνον νὰ φύγῃ ὡς καταδιωκόμενος ἐξόριστος τὴν πατρίδα, καὶ ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ τὸ μῖσος τῶν Ῥωμαίων εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως τῆς Συρίας Ἀντιόχου.

γ) Ἡ Μακεδονία κυριεῖται· ἡ Κόρινθος καὶ ἡ Καρχηδὼν καταστρέφονται (146).

§. 122 Περί τούτους δὲ τοὺς χρόνους ἐκυβέρνησεν τὴν ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΝ καὶ μέρος τῆς Ἑλλάδος ὁ βασιλεὺς ΦΙΛΙΠΠΟΣ Γ'. ἀνὴρ νέος, πολλὰ κεκτημένος πλεονεκτήματα, εὐφυὴς, σύνεσις καὶ πρὸς κατακτήσεις τείνον πνεῦμα, ἀλλ' ἀπίστος, ἡδονικὸς καὶ ἄδικος. Οὗτος εἶχε συνθηκολογήσει πρὸς τὸν Ἀννίβαν, καὶ πολεμήσει πρὸς τοὺς Ῥωμαίους καὶ τοὺς συμμάχους αὐτῶν ἐν Ἑλλάδι καὶ Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Διὸ ἔστρεψαν τῶρα οἱ Ῥωμαῖοι κατ' αὐτοῦ τὰ ὄπλα. Ἐπεμψαν δὲ τὸν πολυμήχανον, Ἑλληνικῆς τέχνης καὶ φιλολογίας ἐραστὴν, στρατηγὸν

Τίτον

Τὸ ΚΟΥΪΝΤ. ΦΛΑΜΙΝΙΟΝ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅστις ἐκάλεισεν τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις εἰς ἐλευθερίαν, καὶ, ἔπειτα ἐνίκησε (197) τοὺς Μακεδόνας εἰς Κυνὸς Κεφαλᾶς, σιεράν λόφον τῆς Θεσσαλίας ἔχι μακρὰν τῆς Φερσάλου. Οὕτως εἶλεν ἐαυτὸν ὁ Φίλιππος ἠναγκασμένον νὰ συνομολογήτῃ συνθήκην, καθ' ἣν ἀνεγνώρισεν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος, παρέδωκε τὸν στόλον καὶ ἰκανὸν ποσὸν χρημάτων, ἀπεχώρησε πασῶν τῶν ἐξωτερικῶν αὐτοῦ κτήσεις, καὶ ἐστερήθη τοῦ δικαιώματος τοῦ ἐπιχειρεῖν αὐτεξουσίως πόλεμον. Διὰ νὰ κολακεύσῃ δὲ τὴν ματαιότητα τῶν Ἑλλήνων, ἀνήγγειλεν ἔπειτα ὁ πανούργος Φλαμίνιος εἰς τὴν πανήγυριν τῶν Ἰσθμίων, κατὰ τὸν λαμπρότατον τρόπον, τὴν ἀπὸ τῆς Μακεδονικῆς ἀρχῆς ἐλευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐδείχθη, ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι ἐπέδωκον πόσον πολὺ τὴν ἐπὶ τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων κυριαρχίαν, ὅσον πρότερον τὴν ἐπὶ τῶν Μακεδόνων. Ἐνεκα δὲ τούτου προσεκέλευσεν πολλοὶ Ἑλληνικοὶ λαοὶ, πρὸ πάντων δὲ οἱ φιλοπόλεμοι Αἰτωλοὶ, οἵτινες εἶχον συνδέσει συμμαχίαν ὁμοίαν πρὸς τὴν τῶν Ἀχαιῶν, τὸν βασιλέα τῆς Συρίας ἈΝΤΙΟΧΟΝ Γ' εἰς βοήθειαν (§. 89). Ὁ δὲ Ἀντίοχος, παρ' ᾧ διέτριβεν ὁ Ἀννίβας, ἐδέχθη τὴν πρόσκλησιν ἀντιόμας νὰ ἐνωθῇ μετὰ τοῦ Φιλίππου, καὶ νὰ προσβάλωσιν ἐνώσαντες τὰς δυνάμεις αὐτῶν, πάρυτα τοὺς Ῥωμαίους, κατηνάρισκεν ἀδρανῶς τὸν καιρὸν αὐταῦ εἰς πανηγύρεις καὶ ἀσωτείας, καὶ ἐλύπησε τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας, θάψας μετὰ μεγάλης πανηγύρεως τὸν Κυνὸς Κεφαλᾶς πεσόντας καὶ ἔτι ἀτάφους μένοντάς τε πολεμιστάς, ἐνῶ οἱ Ῥωμαῖοι εἰσέβαλον ταχέως εἰς τὴν Θεσσαλίαν, καὶ διαβάαντες μετ' ἐπίμονον μάχην τὸ στεγνὸν τῶν Θερμοπυλῶν διὰ τοῦ Πορκίου ΚΑΤΩΝΟΣ, ἠνάγκασαν τὸν βασιλέα τῆς Συρίας νὰ στραφῇ ὀπίσω εἰς τὴν Ἀσίαν. Ἀλλὰ καὶ ἐδῶ ἠκολούθησεν αὐτὸν κατὰ πόδα Ῥωμαϊκὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν Α. Κορρ. Σκηπίωνα (παρ' ᾧ ἐτάχθη ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, ὁ Ἀφρικανὸς, ὡς σύμβουλος). Ἐν ΜΑΓΝΗΣΙΑ' δὲ, τῇ πρὸς τῆ ὕρει Σιπύλῳ, συνεκροτήθη (191) φοινικὴ μάχη, ἣτις ἐκρίθη κατὰ τοῦ Ἀντιόχου, καὶ ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ ἀγοράσῃ τὴν εἰρήνην, ἀποχωρήσας μὲν πασῶν τῶν Εὐρωπαϊκῶν αὐτοῦ κατα-

κλήσεων και πάσης τῆς ἐντεῦθεν τοῦ Ταύρου δυτικῆς Ἀσίας ἀποτίσας δὲ μέγα ποσὴν ἀποζημιώσεως. Οἱ δὲ ληστροὶ *Διτωλοὶ*, ὑπετάγησάν ὡσαύτως, καὶ ἐστερήθησαν χρημάτων καὶ ἔργων τῆς τέχνης. — Ὁ δὲ Ἀννίβας ἀπειληθεὶς νὰ παραδοθῆ εἰς τοὺς Ῥωμαίους, κατέφυγε πρὸς τὸν βασιλέα τῆς *Bibuthias* 5 *Προουσιάρ*. Ἀλλ' ὅτε καὶ οὗτος δὲν ἐτόλμα πλέον νὰ προστατεύσῃ αὐτὸν πλειότερον χρόνον, ἔπιεν (183) εἰς ἀποχωρισμένον τινὰ πύργον δηλητήριο, διὰ νὰ μὴ πέσῃ εἰς τὰς χεῖρας τῶν θανασίμων αὐτοῦ ἐχθρῶν, πιστῶς φυλάξας κατὰ τὸν πεντηκονταετῆ ἀγῶνα τὸν ὄρκον, ὃν εἶχεν ὁμόσει μειράκιον ἔτι ὄν. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον ἀπέθανε καὶ ὁ μέγας αὐτοῦ ἀντίπαλος *Σκιπίων* εἰς τὰ ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ κτήματα αὐτοῦ, μακρὰν τῆς Ῥώμης, ὅθεν τὸν εἶχεν ἐξορίσει ἢ δυσμένεια τῶν ἐχθρῶν τοῦ. Καὶ ὅπως τὸ ἔτος τοῦτο ἀποβῆ τὰ μάλιστα μοιραῖον, ἔπιε κατ' αὐτὸ καὶ ὁ *Φιλοποίμην* τὸ κόνειον (§. 88).

§. 123. Τοῦ Φιλίππου δὲ Γ'. ὁ κακεντρεχῆς υἱός, ΠΕΡΣΕΥΣ, ἐβάδιζε διὰ τῆς ὁδοῦ τῶν ἐγκλημάτων πρὸς τὸν Μακεδονικὸν θρόνον, παραπείσας τὸν δύσπιστον αὐτοῦ πατέρα νὰ φονεύσῃ τὸν γενναῖόφρονα καὶ εὐμενῆ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους, υἱὸν αὐτοῦ *Δημήτριον*. Ὅθεν μόλις κατέβη ὁ Φίλιππος εἰς τὸν τάρον πλήρης μετανοίας καὶ θλίψεως, καὶ κατασχὼν ὁ Περσεὺς τὸ κράτος, παρωξύνθη ὑπὸ τοῦ κατὰ τῶν Ῥωμαίων μίσους πρὸς ἀνανέωσιν τοῦ πολέμου. Τὰ δ' ἀμύθητὰ αὐτοῦ πλούτη τὸν καθίστων ἱκανὸν νὰ παρασκευάσῃ μεγάλας ἐξοπλίσεις· ἀλλὰ φιλαργυρία καὶ ἄσκοποι σκέψεις ἐπήνεγκον μετ' ὀλίγον τὸν ὀλεθρὸν του. Νικήσαντος δ' αὐτὸν παρὰ τὴν ΠΥΘΑΝΑΝ τοῦ ἐμπειροπολέμου καὶ λογίου ΠΑΥΛΟΥ Αἰμίλιου, παρεδόθη (168) ὁ Περσεὺς εἰς τὴν νῆσον *Σαμοθράκην*, ὅπου εἶχε καταφύγει μετὰ τινῶν τῶν πιστῶν αὐτοῦ, εἰς τὴν διακρίσιν τοῦ Ῥωμαίου ναυάρχου Ὀκταβίου, καὶ ἀπήχθη μετ' ὀλίγον ἐν θριάμβῳ μετὰ τῶν θησαυρῶν καὶ τῶν αἰχμαλωτισθέντων αὐτοῦ παίδων καὶ φίλων διὰ τῶν ὁδῶν τῆς κοσμοκράτορος πόλεως, ὅπως τελειώσῃ μετ' ὀλίγον τὰς ἡμέρας αὐτοῦ εἰς μονῆρην τινὰ ἐν Ἀλβᾷ φυλακῇ. Ἡ δὲ Μακεδονία διηρέθη εἰς τέσσαρας νομοῦς καὶ ἐκυβερνάτο κατὰ δημοκρατικὸν

τρόπον. ¹⁸⁷ Χίλιοι δ' εὐγενεῖς Ἀχαιοί, ἐν οἷς καὶ ὁ μέγας ιστοριογράφος ΠΟΛΥΒΙΟΣ, ἀπήχθησαν ἕνεκα μυστικῆς μετὰ τοῦ Περσέως συνεννοήσεως ὡς ἄμηροι εἰς τὴν Ῥώμην. 17 δ' ἔτη μετὰ ταῦτα ὕψωσε λεγόμενός τις υἱὸς τοῦ Περσέως, κοινῶς Ψευδοφίλιππος καλούμενος, τὴν σημερινὴν τῆς ἀποστασίας. Τοῦτο δὲ παρέσχεν εἰς τοὺς Ῥωμαίους τὴν ἐπιθυμητὴν ἀπορρομήν τοῦ νὰ ΜΕΤΑΒΑΛΩΣΙ (148), νικήσαντες τὸν ἀπατεῶνα, ΔΙΑ ΤΟΥ ΜΕΤΕΛΛΟΥ ΤΗΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΝ Εἰς ΡΩΜΑΪΚΗΝ ΕΠΑΡΧΙΑΝ. Δὲν εἶχε δ' ἀκόμη ἐγκαταλείψει τὴν νικηθεῖσαν χώραν ὁ Μέτελλος, ὅτε καὶ ἡ ΑΧΑΪΚΗ ἔλαβε τὰ ὄπλα, διὰ νὰ λυτρωθῆ ἀπὸ τῆς καταπιεστικῆς ἀρχῆς τῆς Ῥώμης. Ὁ δὲ Μέτελλος ἐνίκησε μὲν εἰς δύο μάχαις τοὺς κατ' αὐτοῦ στρατεύσαντας Ἀχαιοὺς, ἠναγκάσθη ὅμως νὰ ἀφῆσθαι τὴν τελειώσιν τοῦ πολέμου εἰς τὸν τραχὺν αὐτοῦ διάδρχον ΜΟΥΜΜΙΟΝ, ὅστις ΕΞΕΠΟΡΘΗΣΕ (146) ΚΑΙ ΕΠΥΡΗΘΑΗΣΕ τὴν πλοσίαν ΚΟΡΙΝΘΟΝ. Οἱ κάτοικοι ἐσφάγησαν ἢ ἠχμαλωτίσθησαν, τὰ καλλιτεχνήματα συνετρίβησαν ἢ ἀπεκομίσθησαν εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ ἡ Ἑλλάς μετεβλήθη εἰς Ῥωμαϊκὴν ἐπαρχίαν, ὀνομασθεῖσα τότε ΑΧΑΪΑ. Ὑπὸ τὰς α' βῆδους δὲ καὶ πολέμους τῆς Ῥώμης καὶ ὑπὸ τὴν καταπίεσιν τῆς Ῥωμαϊκῆς φορολογίας ἐξέλιπε μετ' ὀλίγον ἡ εὐδαιμονία τῶν ποτὲ ἀκμαζουσῶν πόλεων, καὶ ἐσβέσθη πᾶν ζώπυρον τῆς φιλελευθερίας καὶ φιλοπατρίας τῶν προτέρων αἰώνων. Καὶ οἱ μὲν Σπαρτιαῖται ἐξηκολούθησαν ὡς μισθοφόροι τὸ τραχὺ αὐτῶν στρατιωτικὸν ἐπάγγελμα, οἱ δ' Ἀθηναῖοι ἐζήτησαν μὲν πρὸς δικασκῆδασιν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ὡς τεχνῖται καὶ λόγιοι, ὡς ὑποκρίται καὶ ὄρησται, ὡς ποιηταὶ καὶ φιλόκαλοι, ὀλίγον ὅμως ἐτιμῶντο. ¹⁸⁸

§. 124. Ἐν τούτοις δ' ἔφθασε πάλιν ἡ Καρχηδῶν εἰς εὐδαιμονία τινὰ κατὰστασιν. Τοῦτο δὲ διήγειρεν ἐκ νέου τὸν φθόνον τῶν Ῥωμαίων, καὶ ἐνίσχυσε τοὺς λόγους τοῦ Κάτωνος ὅτι πρέπει νὰ καταστραφῆ ἡ Καρχηδῶν. Περποῦθως εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν προστασίαν, κῆξησεν ὁ βασιλεὺς τῆς Νομβηδίας Μασσαράσης τὴν ἐπιπράτειαν αὐτοῦ ἐπὶ βλάβῃ τῶν Καρχηδονίων, καὶ παρώξυνε τελευταῖον αὐτοὺς δι' ἐπανειλημμένων περὶ ὀρίων ἐρίδων καὶ ἀδίκων προσβολῶν τόσοσιν πολλῶν, ὥστ' ¹⁸⁹

ἔλαβον οὗτοι τὰ ὄπλα διὰ νὰ ὑπερασπισθῶσι τὴν ἐκυτῶν χώραν. Τοῦτο δ' ἐθεωρήθη ἐν Ῥώμῃ ὡς παράβασις τῆς συνθήκης, καὶ ἐπήνεγκε πολεμικὴν διακήρυξιν. Οἱ δὲ Καρχηδόνιοι καθικέτεον νὰ φρεσθῶσιν αὐτῶν, καὶ παρέδωκαν κατ' αἰτήσιν τῶν Ῥωμαίων, πρῶτον μὲν 300 ἐπιστήμους ὁμήρους, ἔπειτα δὲ τὰ ὄπλα αὐτῶν καὶ πλοῖα. Ἄλλ' ὅτε ἀνεγνώσθη τὸ ἀπάνθρωπον ψήφισμα, διατάττον νὰ κατεδαφισθῇ ἡ Καρχηδὼν καὶ νὰ κτισθῇ νέη πόλις τοῦλάχιστον 2 μίλια μακρὰν τῆς παραθαλασσίας, τότε ἀπεφάσισαν οἱ κάτοικοι, νὰ ταφῶσι μᾶλλον ὑπὸ τὰ ἐρείπια τῶν ἰδίων αὐτῶν οἰκιῶν, ἢ νὰ συγκατανεύσωσιν εἰς τὸ ὄνειδος τοῦτο. Τολμηρὸν δὲ πνεῦμα, φιλόπατρι φρόνημα, κατέλαβε πάσας τὰς τάξεις καὶ πάντα τὰ γένη. Ἡ πόλις ὠμοιάζε στρατόπεδον, οἱ νεοὶ μετεδλήθησαν εἰς ἐργαστήρια ὄπλων, καὶ τὰ πάντα ὤφειλον νὰ ὑπηρετήσωσι τὸν ὑψηλὸν σκοπὸν, τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος. Εἰς τοιοῦτον δ' ἐνθουσιασμὸν οὐδ' αὐταὶ αἱ εἰς τὸν πόλεμον ἡσκημένοι λεγεῶνες τῶν Ῥωμαίων ἠδύναντο νὰ ἀντισταθῶσι. Πλειστάκι ἀποκρουσθεῖσιν, περιῆλθον εἰς ἐπικίνδυνον θέσιν, μέχρις οὗ ΣΚΙΠΙΩΝ Ο ΝΕΩΤΕΡΟΣ, ὁ μεγαλοφυῆς υἱὸς τοῦ Παύλου Αἰμιλίου, ὅστις εἶχεν υἱοθετηθῆ παρὰ τῆς οικογενείας τῶν Σκιπιῶνων, ἔλαβε πρὸ τῆς νομίμου ἡλικίας τὴν ὑπατείαν μετὰ τῆς δικτατωρικῆς ἐξουσίας. Οὗτος δὲ τέλος ἐπέτυχεν νὰ ἐκπορθήσῃ (146) τὴν ὑπὸ τρομερᾶς πείνης καὶ λοιμοῦ βασιανίζομένην πόλιν, μετ' ἀπηλπισμένην ἀντίστασιν καὶ ἐξαήμερον φονικὸν ἐν ταῖς ὁδοῖς ἀγῶνα. Ἡ δὲ μανία τῶν ἐξαγχιωμένων πολεμιστῶν καὶ τρομερὰ πυρκαϊὰ ἐπήνεγκόν ταχὺν θάνατον εἰς τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ. Στῆρος δὲ τι φιλοκινδύνων προσρῦγων ἐκ Ῥώμης, οἵτινες εἶχον καταλάβει μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Ἀσδρούβου, τῆς συζύγου καὶ τῶν τέκνων αὐτοῦ, τὸν νεὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ, τὴν ὑψηλοτάτην κορυφὴν τῆς ἀκροπόλεως, καὶ ὑπερασπίσθησαν αὐτὴν μέχρι τελευταίας ἐλπίδος ἔβαλεν πῦρ εἰς τὴν οἰκοδομήν, ὅτε ἀπελπίσθησαν πλέον ὅτι θὰ σωθῶσι, καὶ ἐβράβηθησαν εἰς τὰς φλόγας. 50,000 κάτοικοι, τῶν ἑποίων ἐφείσθη τὸ ξίφος, ἠχμαλωτίσθησαν ὑπὸ τοῦ νικητοῦ, ὅστις ἔφερεν ἔκτοτε τὴν ἐπωνυμίαν ΑΦΡΙΚΑΝΟΥ ΤΟΥ ΝΕΩΤΕΡΟΥ, καὶ μέρος μὲν

ἐπωλήθησαν, μέρος δὲ ἀπλήχθησαν ὅπως τήκωνται βραδέως ἐν ταῖς εἰρηταῖς. Μετὰ δὲ ταῦτα διέταξεν ἡ Σύγκλητος νὰ κατεδαφισθῇ ἡ πόλις Καρχηδῶν καὶ ἰσοπεδωθῇ, νὰ φέρωσι τὸ ἄροτρον ἐπὶ τοῦ κενοῦ χώρου, καὶ νὰ καταρασθῶσι τὸ ἔδαφος. Ἑπταήμερος δὲ πυρκαϊὰ μετέβαλε τὴν ὑπερήφανον κυρίαρχον τῆς Μεσογείου εἰς σωρὸν ἑρείπιων, καὶ « ὅπου οἱ φιλόπονοι Φοίνικες ἡμίσειαν χιλιετηρίδα ἀπασχολήθησαν καὶ ἐνήργησαν, ἔθροσκον ἔκτοτε οἱ δαῦλοι τῶν Ῥωμαίων τὰ ποίμνια τῶν πόρρω οἰκούντων κυρίων αὐτῶν ». Ἀποτελεσθέντος δὲ τοῦ καταστρεπτικοῦ ἔργου, μετεβλήθη ἡ ὑποταχθεῖσα ἐπικράτεια εἰς ἐπαρχίαν, ὀνομασθεῖσαν Ἀφρικήν.

δ'.) Πολιτισμὸς καὶ ἤθη τῶν Ῥωμαίων.

§. 125. Ἡ μετὰ τῆς Ἑλλάδος σχέσις τῶν Ῥωμαίων εἶχε μεγάλην ἐπιρροὴν εἰς τὸν πολιτισμὸν, τὰ ἤθη καὶ τὴν διαίταν. Τὰ ἀπὸ τῶν κυριευθεισῶν πόλεων ἀποκομισθέντα ἔργα τῆς τέχνης καὶ φιλολογίας, ἐγέννησαν εἰς τὸ εὐγενὲς καὶ ἐπιδεκτικὸν διαπλάσεως μέρος τοῦ ἔθνους κλίσην πρὸς τὴν παιδείαν, καὶ διήγειραν νέα αἰσθήματα. Ἰσχυρὰ δὲ τις μερίς, ἡγουμένων τῶν Σκιπιόνων τοῦ Μαρκελλοῦ Φλαμινίου καὶ ἄλλων, ἠνόει τὴν Ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν, ποίησιν καὶ τέχνην, συνετήρει καὶ ἐπροστάτευεν Ἕλληνας λογίους, ποιητὰς καὶ φιλοσόφους, καὶ ἐζήτηει νὰ μεταφυτεύσῃ εἰς τὴν Ῥώμην, μετὰ τῶν θησαυρῶν τῆς τέχνης, καὶ τὸ πνεῦμα προσέτι καὶ τὴν γλῶσσαν τοῦ νικηθέντος λαοῦ. Ὑπὸ τὴν προστασίαν δὲ τῶν Σκιπιόνων, ἐποίουν Ῥωμαῖοι ποιητὰι καθ' Ἑλληνικὰ ὑποδείγματα. Οὕτως οἱ κωμικοὶ ποιηταὶ Πλαῦτος († 184) καὶ Τερέντιος († 154), τῶν ὁποίων ὁ τελευταῖος ἐβοηθήθη, ὡς λέγεται, εἰς τὰς ἐργασίας αὐτοῦ ὑπὸ Σκιπίωνος τοῦ νεωτέρου καὶ τοῦ φίλου αὐτοῦ Λαίλου. Καὶ τοῦ Πλαύτου μὲν ἔχομεν εἰσέτι εἴκοσι, τοῦ Τερέντιου δὲ εἴς δράματα, τὰ ὁποῖα πολλάκις ἐμιμήθησαν οἱ νεώτεροι δραματικοὶ ποιηταὶ. Ἐπειδὴ ὁμως ἡ κλίσις τῶν Ῥωμαίων διευθύνετο ὅλως εἰς τὸ πρακτικόν, τὰ στρατιωτικὰ, τὴν διοίκησιν τῆς πολιτείας καὶ δικαιοδοσίαν, διὰ τοῦτο ἡ πνευματικὴ μὲν ἰσχύς οὐδέποτε ἠδυνήθη νὰ φθάσῃ εἰς τὸσον ὑψηλὸν βαθμὸν, ὅσον παρ' Ἕλλησι· προσέτι δὲ ὁ λαὸς

εὑρισκε περιττοτέραν εὐχαρίστησιν εἰς τὰ τῶν αἰσθήσεων θεά-
ματα, τοὺς ὠμούς μονομάχους καὶ τὰς θηριομαχίας, ἢ τὰ πνευ-
ματικά προϊόντα — Ἐν τούτοις δὲν παρελάμβανον μόνον τὴν
τέχνην καὶ φιλολογίαν, ἀλλ' ὤκειοῦντο προσέτι καὶ πρὸς τὴν
κομψότητα καὶ λογιότητα τῶν Ἑλληνικῶν καὶ Ἀνατολικῶν
λαῶν εἰς τὰ κατὰ τὴν οἰκιακὴν δίκαιαν, τὴν πολυτέλειαν καὶ
ἀσωτείαν εἰς τὰ ἐνδύματα καὶ τὰ τῆς τροπέζης, τοὺς λείους
καὶ κομψοὺς τρόπους εἰς τὴν κοινωνικὴν ἀναστροφὴν, τὰς
τῶν αἰσθήσεων ἀπολαύσεις καὶ τὰς ἀβρὰς ἡδονὰς τῆς ζωῆς.
Μετὰ τῶν θησαυρῶν δὲ καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, συνεκληρονό-
μησαν οἱ νικηταὶ καὶ τὰς ἐπιθυμίας καὶ κακίας τῶν ὑπο-
ταχθέντων λαῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἠπειλοῦντο οὕτω τὰ πατρῶα
ἦθη, ἢ ἀνατροφή, ἀπλότης, μετριότης καὶ σωμασκία, ἀντιπα-
ρετάχθη σπουδαίως ἐναντία τις μερὶς, ἡγουμένου τοῦ Πορ-
κίου Κάτωνος, κατὰ τῶν νεωτερισμῶν τούτων. Ἡ δ' αὐστη-
ρότης, μὲ τὴν ὁποίαν ὁ λόγου ἄξιος οὗτος ἀνὴρ ἐπολέμησε
τὴν νέαν τάσιν ὡς τιμητῆς, κατέστησε τὸ ὄνομα αὐτοῦ παροι-
μιῶδες. Συνεργεῖα αὐτοῦ ἐξωρίσθησαν ἀπὸ τῆς Ῥώμης οἱ Ἑλ-
ληνες φιλόσοφοι, ἐκλείσθησαν τὰ σχολεῖα τῶν Ῥητόρων,
ἀπηγορεύθησαν αἱ ἀνήθικοι ἐορταὶ τοῦ Βάκχου καὶ ἄλλαι θρη-
σκευτικαὶ συνήθειαι, ἃς ἐδανείσθησαν παρὰ τῶν ξένων, ἐτιμω-
ρήθησαν οἱ Σκιπίωνες ὡς διαφθορεῖς τῶν ἡθῶν, καὶ ἐξεδόθη-
σαν νόμοι κατὰ τῆς ἀσωτείας καὶ πολυτελείας. Καὶ ὅπως
ἀντενεργήσῃ πρὸς τὴν νέαν φιλολογίαν, συνέγραψεν ὁ ἴδιος
συγγράμματα περὶ τῆς γεωργίας, ἐπ' ἧς ἐστηρίζετο ἡ παλαιὰ
δόξα τῆς Ῥώμης, καὶ περὶ τῶν παλαιῶν κατοίκων τῆς Ἰτα-
λίας, τῶν ὁποίων τὴν ἀπλότητα καὶ καθαρότητα τῶν ἡθῶν,
ἤθελε νὰ ἀντιπαραθέσῃ πρὸς τὴν ἀρχομένην διαφθορὰν τῆς
ἐποχῆς του. Ἀλλὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Κάτωνος, ὅστις εἰς
βελῆ ἔτι γῆρας ἐσπούδαζε τὰ Ἑλληνικά, ἀποδεικνύει ὅτι τὸ
αὐστηρὸν πρὸς τὰ παλαιὰ καὶ πατρῶα σέβας ὑποχωρεῖ πάν-
τοτε εἰς τὰς νέας προοδευτικὰς τάσεις.

Ε'. ΔΙΑΦΘΟΡΑ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ.

1. Νουμαντία. Τιβέριος καὶ Γάιος Γράκχος.

§. 126. Ὅσω μᾶλλον ηὔξανετο τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος κατὰ

τὴν περιφέρειαν, τόσῳ μᾶλλον ἐξέλειπε τὸ ἡρωϊκὸν φρόνημα, ἢ πολιτικὴ ἀρετὴ καὶ φιλοπατία, τὰ ὅποια εἶχον θεμελιώσαι τὸ μεγαλεῖον τῆς Ῥώμης. Ἐκ τῶν πλουσίων καὶ προκρίτων ἐσχηματίσθη κατὰ μικρὸν νέα ἀριστοκρατία οἰκογενειῶν, ἥτις ἤρπατεν εἰς ἑαυτὴν πάντα τὰ ἀξιώματα καὶ τὰς ἀρχάς, ὡς πρότερον οἱ πατρίσιοι. Διὰ τὴν αὐξήσασθαι δὲ τὴν παρὰ τῶν προγόνων ληφθεῖσκαν δόξαν διὰ νικῶν καὶ θριάμβων, ἐζήτουν ἀδιαλείπτως νέους πολέμους, τῶν ὁποίων ἢ διεξχωγῆ ἀνῆκε μόνον εἰς αὐτούς· καὶ διὰ τὴν μὴ ἐλαττώσασθαι τὰ πλοῦτη, ἐφ' ὧν ἐστηρίζετο ἡ λάμψις καὶ δύναμις τῶν οἰκογενειῶν, καὶ ὅμως νὰ δύνανται νὰ παρκαθίδωνται εἰς ὅλας τὰς ἡδονάς καὶ ἀπολαύσεις, διήρπαζον τὰς ἐπαρχίας, καὶ ἐλάμβανον ἀναγκαστικῶς παρὰ τῶν πελατῶν καὶ προστατευομένων δῶρα καὶ φόρους. Ὡς ἀνθρώπατοι δὲ καὶ ἀντιπραίτωρες διεύθυνον μὲ πλῆθος γραφέων καὶ ὑπαλλήλων τὴν διοίκησιν καὶ δικαιοδοσίαν εἰς τὰς κατακτηθείσας χώρας, εἶχεν ὅμως ἐνταῦθα ὑπ' ὄψιν τὸ ἴδιον μᾶλλον συμφέρον ἢ τὴν εὐτυχίαν τῶν ἀρχομένων. Ὡς κυριώτεροι δ' ἐκμισθῶντο ἀνελάμβανον οἱ πλοῦσιοι ἰππόται τὴν εἰσπραξίν τῶν φόρων, δασμῶν καὶ τελῶν, εἰς ποσὸν ὀρισμένον καὶ πολὺ συμφέρον εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον, καὶ ἐζήτουν ἔπειτα δι' αἰσχροτάτων καταπίεσεων, παρὰ τῶν τελωνῶν, εἰσπρακτόρων, καὶ κατωτέρων ἐκμισθωτῶν ἐνεργουμένων νὰ κερδήσῃσι πάλιν τὰ ἔξοδα αὐτῶν μετ' ἀπέριου κέρδους. Ὅ,τι δ' ἄριστον ἐπίλοιπον οἱ ὑπάλληλοι καὶ ἐκμισθῶνται, εἰξευρον νὰ ἐλκύσῃσι πρὸς ἑαυτοὺς πειναλέοι ἔμποροι καὶ τοκογλύφοι, ὥστε ὀλίγα δεκαστηρίδες ἤρκουν, ὅπως ἐξαρνήσῃσι τὴν εὐδαιμονίαν Ῥωμαϊκῆς τινος ἐπαρχίας. Καὶ ὑπῆρχε μὲν νόμος, δίδων εἰς τὰς διαρπασθείσας ἐπαρχίας τὸ δικαίωμα νὰ κατηγορήσῃσι τοὺς καταπιεστὰς αὐτῶν, παρελθόντος τοῦ χρόνου τῆς ἀρχῆς των, πρὸς ἀποζημίωσιν τῶν ἀρπαγέντων, ἐπεὶ δὴ ὅμως οἱ δικασταὶ ἀνῆκον ἅπαντες εἰς τοὺς πλουσίους ἢ εὐγενεῖς ἀριστοκρατικούς, οἱ ἔνοχοι συνήθως ἠθωλόοντο ἢ κατεδικάζοντο πρὸς τὸ φαινόμενον εἰς μικρὸν τι ποσὸν χρημάτων ἢ ἐξωρίζοντο ἐπ' ὀλίγον χρόνον ἐκ τῆς Ῥώμης. Ἐνίοτε δ' ἐπροσπάθουν ἐπαρχίαί τινες νὰ ἀποτινάξωσι τὸν καταπιεστικόν

τοῦτον ζυγόν, καὶ νὰ ἐπανακτῆσωσι πάλιν μὲ τὴν δύναμιν τῶν ὄπλων τὴν ἐλευθερίαν αὐτῶν. Τὸ πρῶτον δὲ παράδειγμα τοιαύτης ἀποστασίας ἔδωκαν οἱ κάτοικοι τῆς Πυρηνναϊκῆς χερσονήσου, πρὸ πάντων δὲ τὰ ἠρωϊκὰ φύλα τῆς Ἰσπανίας, τῶν ὁποίων πρωτεύουσα ἦτον ἡ ΝΟΥΜΑΝΤΙΑ. Ἐπὶ πέντε ἔτη ὑπέμενον οὗτοι πάσας τὰς προσβολὰς τῶν Ῥωμαίων, καὶ ἠνάγκασαν ὑπατόν τινα, ἐγκλείσαντες αὐτὸν εἰς ὄρεινὰ τινα κοιλώματα, νὰ συνομολογήσῃ συνθήκην, καθ' ἣν ἀνεγνωρίζετο ἡ ἀνεξαρτησία αὐτῶν. Ἄλλ' ἡ σύγκλητος δὲν ἐπεκύρωσε τὴν συνθήκην, καὶ ἔπραξεν ὡς μετὰ τὴν ἐν ταῖς κατὰ Καύδιον πύλαις ἦτταν (§ 110). Ἄλλ' ὅτε ὁ Σκιπίων ὁ νεώτερος, ὁ ἐκπορθητὴς τῆς Καρχηδόνας, ἐστράτευσεν ἡγούμενος τοῦ στρατοῦ, καὶ ἐπανεφέρεν εἰς τὸ στρατόπεδον τὴν λειποτακτίσασαν δύναμιν καὶ πειθαρχίαν, ἠναγκάσθη ἡ Νουμαντία νὰ παραδοθῇ (133) διὰ τῆς πείνης μετ' ἀπληπισμένον ἀγῶνα. Ἡρωϊκῶς δ' ἐφρόνευσαν οἱ πολῖται ἐαυτοῦς, διὰ νὰ μὴ ἀναγκασθῶσι νὰ ὑποφέρωσι τοὺς μυκτηρισμοὺς τῶν ἐχθρῶν. Ὁ δὲ Σκιπίων (ὀνομασθεὶς ἕκτοτε καὶ «Νουμαντινός») κατέστρεψε τὴν κενὴν ἀνθρώπων πόλιν, τῆς ὁποίας τὰ εἰρεπια μένουσιν ἔτι καὶ νῦν μνημεῖα ἀναμνηστικόντα τοὺς μεταγενεστέρους μεγαλυπρεπῆ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνα.

§. 127. Αἱ νέαι εὐγενεῖς οἰκογένειαι, οὐ μόνον ὠκειοποιοῦντο πάσας τὰς ἀρχάς, καὶ ἀπέκλειον τῶν τιμῶν πάντα; τοὺς ἀνευ ἐνδόξων προγόνων νέους ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ κατελάμβανον πάντας τοὺς ἀγροὺς, ἀντιποιοῦμενοι πάλιν τὸ νὰ κατέχωσι μόνον τὰς δημοσίους γαίας, καὶ νὰ προσκτιῶνται τὰς μικρὰς τῶν χωρικῶν ἐπαύλεις, ἀγοράζοντες, τοκίζοντες χρήματα, δολιεύμενοι, ἐνίοτε δὲ καὶ βικιοπραγοῦντες. Ταῦτα δ' ἔγιναν αἰτία μεγίστης ἀνισότητος τῶν κτημάτων. Ἡ δὲ τάξις τῶν ἐλευθέρων χωρικῶν, ἐφ' ἧς ἐστριζέτο ἡ παλαιὰ δύναμις τῆς Ῥώμης, ἡ χρηστότης καὶ πολεμικὴ ἀρετὴ, ἐξέλιπε παντελῶς, καθότι οἱ πρόκριτοι περιελάμβανον ἀμετρήτους ἀγροὺς εἰς ἓν ὄλον, καὶ ἐκκλιέργουν αὐτοὺς διὰ πλήθους δούλων, αἰχμηλωτισθέντων εἰς τοὺς πολέμους. Πλήθη δὲ πτωχευσάντων χωρικῶν, οἵτινες ἀπεδιώχθησαν

τῶν οἰκιῶν καὶ αὐλῶν αὐτῶν ὑπὸ σκληροκαρδίῳν γεωκτημόνων, περιερέροντο τὴν χώραν, εἰκῶν τῆς ἀθλιότητος καὶ ταλαιπωρίας. — Τότε δ' ἐπαρουσιάσθη (133) ὁ εὐγενὴς δήμαρχος ΤΙΒΕΡΙΟΣ ΓΡΑΚΧΟΣ (υἱὸς τῆς Κορνηλίας, θυγατρὸς τοῦ μεγάλου Σκιπίωνος τοῦ Ἀφρικανοῦ, κόσμημα δὲ αὐτῆς καὶ καύχημα) προστάτης τῶν καταπιεζομένων πενήτων, προτείνων καὶ ἀνανεῶνων τὸν περὶ ἀγρῶν *Λικίνιον Νόμον* (§. 107.), καθ' ὃν οὐδεὶς μὲν ἠδύνατο νὰ κατέχη χώραν δημοσίαν πλειοτέραν τῶν 500 πλέθρων, τὸ δ' ἐπίλοιπον αὐτῆς ἔπρεπε νὰ μοιρασθῆ κατὰ μικρὰς μερίδας εἰς ἀπόρους οἰκογενεῖς ὡς ἰδιοκτησίαι. Τούτου δ' ἕνεκα διήγειρον οἱ πρόκριτοι τρομερὰν ταραχὴν, καὶ ἐδωροδόκησαν ἄλλον τινὰ δήμαρχον, ὅπως ἀντείπῃ εἰς τὴν πρότασιν. Κατὰ τοὺς Ῥωμαῖκούς δὲ νόμους, οὐδεμίαν πρότασιν ἠδύνατο νὰ λάβῃ ἰσχὺν νόμου, ἂν πάντες οἱ δήμαρχοι (καὶ οἱ δέκα) δὲν ἦσαν σύμφωνοι. Τούτου δ' ἕνεκα ἠναγκάσθη ὁ Γράκχος νὰ ἀποπληνηθῆ εἰς τὴν παράνομον πράξιν, τοῦ νὰ ἐνεργήσῃ διὰ τοῦ λαοῦ τὴν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἀποπομπὴν τοῦ ἀντιτείνοντος δημάρχου, καὶ προσέβαλεν οὕτω καιρίως τὴν ἰερότητα τοῦ ἀξιώματος τῶν δημάρχων. Τοῦτο δ' ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τοὺς ἀντιπάλους αὐτοῦ νὰ διαδώσωσι τὴν ὑπόψιν, ὅτι ὁ Γράκχος μελετᾷ νὰ καταστρέψῃ τὴν πολιτείαν, ὅπως ἰδοποιηθῆ βασιλικὴν ἐξουσίαν. Ἀπόλεσε δὲ τὴν εὐνοίαν τοῦ ἐξακτατηθέντος λαοῦ, καὶ ἐσφάγη ἐπὶ τοῦ Κικιτωλοῦ μετὰ 300 ἐκ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ, εἰς νέαν τινὰ δημαρχικὴν ἐκλογὴν. Βραδύτερον ὁμοῦς ἐννόησεν ὁ λαὸς τὴν ἀπάτην αὐτοῦ, καὶ ἐτίμησε τὸν μεγάλωρον αὐτοῦ προστάτην, ἀνεγείρων εἰς αὐτὸν ἀνδριάντα.

§. 128. Ἡ ἐκθασίς αὕτη δὲν ἀπεδειλίχασε τὸν νεώτερον, μεγαλύτερον κεκτημένον πλεονεκτήματα, ἀδελφὸν αὐτοῦ ΓΑΪΟΝ ΓΡΑΚΧΟΝ, ὅπως εἰσαγάγῃ ἐκ νέου (123), 10 ἔτη μετὰ ταῦτα, τοὺς ΠΕΡΙ ΑΓΡΩΝ ΝΟΜΟΥΣ, καὶ ἐνώση μετ' αὐτῶν νέον τινὰ ΠΕΡΙ ΣΙΤΟΥ ΝΟΜΟΝ (καθ' ὃν διενέμετο εἰς τοὺς πενεστέρους πολίτας σῖτος ἀπὸ τὰς δημοσίους ἀποθήκας ἐπὶ τιμῇ μετρία) καὶ ἄλλας δημοτικὰς προτάσεις. Ἡ μεγάλη δ' αὐτοῦ εὐγλωττία καὶ ἡ φιλόθροπος τάσις του,

πρέσχον εἰς αὐτὸν ἰσχυροὺς ὀπαδοὺς ἐκ τῶν κατωτέρων τάξεων τοῦ λαοῦ, τῶν ὁποίων ἐζήτει νὰ θεραπεύσῃ τὴν στιγμιαίαν ἀνάγκην, κατασκευάζων ὁδοὺς καὶ ἄλλα δημόσια ἔργα. Ὅτε ὅμως, ὠθούμενος ὑπὸ τοῦ σφοδροῦ αὐτοῦ φίλου ΦΟΥΑΒΙΟΥ ΦΛΑΚΚΟΥ, εἰσήγαγε τὴν πρότασιν, νὰ δοθῇ εἰς τοὺς συμμάχους τὸ δικαίωμα τοῦ Ῥωμαίου πολίτου, διὰ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν ἀκολουθίαν καὶ δύναμιν αὐτοῦ, ἐθρομβήθησαν οἱ πρόκριτοι μεγάλως καὶ ἐζήτουν νὰ τὸν ἐξοντώσωσιν. Ὡς δ' εἰς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, οὕτως ἀντετάχθη καὶ τώρα εἰς τὰς προτάσεις τοῦ Τιβερίου δῆμαρχος δωροδοκηθεὶς ὑπὸ τῆς μερίδος τῶν εὐγενῶν, καὶ κατέστησεν αὐτὸν μισητὸν εἰς τὸ εὐκολόπιστον πλῆθος. Εἷς τινα δὲ συνέλευσιν τοῦ λαοῦ ἠγέρθη τρομερὰ μάχη μεταξὺ τοῦ ἀριστοκρατικοῦ κόμματος, ἡγουμένου τοῦ ὑπάτου Ὀπιμίου, καὶ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Γράκχου καὶ Φουλβίου. Οἱ τελευταῖοι ἠττήθησαν. Ὁ Φούλβιος καὶ 3,000 τῶν ἀκολουθῶν αὐτοῦ ἐφονεύθησαν, καὶ τὰ πτώματα αὐτῶν ἐρρίφθησαν εἰς τὸν Τίβεριν. Ὁ δὲ Γράκχος κατέφυγεν εἰς ἄλλοσ τι ἐπέλεινχ τοῦ ποταμοῦ, καὶ διέταξε δούλῶν τινα νὰ βυθίσῃ (121) τὸ ξίφος εἰς τὸ στῆθός του. Οἱ νόμοι δὲ αὐτῶν καὶ ἄλλαι διατάξεις ἠκυρώθησαν καὶ οἱ ὀπαδοὶ αὐτῶν ἐτιμωρήθησαν μὲ θάνατον, εἰρκτὴν καὶ ἐξορίαν. Ἦσαν δὲ τώρα οἱ ἀριστοκρατικοὶ μᾶλλον ἢ ἄλλοτε ποτὲ κυρίαρχοι τῆς πολιτείας. Καὶ κατηράσθησαν μὲν τὴν ἐνθύμησιν τῶν Γράκχων, ἀλλ' ὅμως δι' αὐτὸ τοῦτο ὁ παρὰ τοῦ λαοῦ πρὸς τὸ εὐγενὲς ζεῦγος τῶν ἀδελφῶν σεβασμὸς ὑπῆρξεν ἔτι μεγαλύτερος.

2. Οἱ χρόνοι τοῦ Μαρίου καὶ Σύλλας.

§. 129. Ὁ ΙΟΥΓΟΥΡΘΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (112—106). Οἱ ἀριστοκρατικοὶ κατήσχυον τὴν ἀρχὴν αὐτῶν διὰ τῆς πλεονεξίας καὶ τῶν δωροδοκιῶν, καὶ ἀπεχαίρετῃσαν πᾶν δίκαιον καὶ πᾶσαν αἰδῶ. Πεπειθῶς δ' εἰς τὴν ἠθικὴν ταύτην διαφθορὰν καὶ εἰς τὴν ἰδέαν, ὅτι τὰ πάντα εἶναι ὄνια ἐν Ῥώμῃ, ἐφόνευσεν ὁ ΙΟΥΓΟΥΡΘΑΣ, ὁ πανούργος, ἐμπειροπόλεμος καὶ φίλκχος ἀπόγονος τοῦ βασιλέως τῆς Νουμιδίας, Μασσανίσσου, τοὺς δύο υἱοὺς τοῦ θεοῦ αὐτοῦ, εὗς εἶχε διορίσει ἐκεῖ-

νος συγκληρονόμους του, ἤρπασε τὰ κράτη των, τὰ ὅποια εἶχον ἐγγυηθῆ εἰς αὐτούς οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ δωροδοκῆσας τοὺς ἐπισημοτάτους τῶν ἐν Ῥώμῃ συγκλητικῶν, ὤθησε τὰ πράγματα εἰς τοιαύτην κατάστασιν, ὥστε ἔμεινεν ἐν τῇ κατοχῇ τῆς ἀρπαγῆς αὐτοῦ, καὶ ἐπεσώρευεν ἀτιμωρητὶ ἐγκλήματα ἐπὶ ἐγκλημάτων. Καὶ ὅτε δ' ἀκόμη ἡ ἀγανάκτησις τοῦ λαοῦ ἠνάγκασεν ἐπὶ τέλους τὴν σύγκλητον νὰ πέμψῃ στρατὸν εἰς τὴν Ἀφρικὴν, ἐπέτυχεν ὁ βασιλεὺς τῆς Νουμιδίας διὰ δωροδοκιῶν καὶ ἀπάτης νὰ εἰσαγάγῃ τοιαύτην ἀταξίαν καὶ χαλάρωσιν εἰς αὐτόν, ὥστε κατὰ τὴν πρώτην ἤδη συμπλοκὴν ἠττήθη καὶ ἠναγκάσθη νὰ διαβῆ ὑπὸ τὸν ζυγόν. Τὸ ὄνειδος δὲ τοῦτο διήγειρε μεγίστην ἐν Ῥώμῃ ἀγανάκτησιν, ὥστε ἡ σύγκλητος ἠναγκάσθη νὰ λάβῃ σπουδαιότερα μέτρα, ὅπως καθησυχάσῃ τὸν γογγύζοντα λαόν καὶ ἱκανοποιήσῃ τὴν προσβληθεῖσαν δικαιοσύνην, τιμωρῆσά τὸν αὐθάδη κακοῦργον. Ὁθεν ἔπεμψε (109) τὸν χρηστὸν ΜΕΤΕΛΛΟΝ μετὰ νεοσυλλέκτου στρατοῦ πρὸς τὴν Ἀφρικὴν. Οὗτος δ' ἐπανέφερε πάλιν τὴν στρατιωτικὴν πειθαρχίαν εἰς τὸν στρατὸν, καὶ ἱκανοποίησεν, ἀγωνισθεὶς εὐτυχῶς καὶ καθυποτάξας πολλοὺς λαοὺς, τὴν τιμὴν τῶν Ῥωμαϊκῶν ὅπλων ἄλλ' ὁ λαὸς ἦτο τόσον παρωργισμένος κατὰ τῶν ἀριστοκρατικῶν, ὥστε ἀπεράσιζε νὰ ἀρπάσῃ ἀπ' αὐτῶν τὴν κυριαρχίαν διὰ πάσης θυσίας. Πρὸς τοῦτο δ' εἶχεν ἀνάγκην στρατηγοῦ τολμηροῦ, καὶ τοιοῦτος ἐπαρουσιάσθη ὁ φιλόδοξος καὶ φίλαρχος Γ. ΜΑΡΙΟΣ, ἀνὴρ ἐκ ταπεινῆς μὲν τάξεως, ἐνόμων δὲ μὲ τὴν ἀνδρίαν, τὰ στρατηγικὰ πλεονεκτήματα καὶ τὴν ἀγρίαν στρατιωτικὴν ἀρετὴν, ἦθη τραχέα, μῖσος κατὰ τῶν εὐγενῶν, καὶ καταφρόνησιν τῆς παιδείας αὐτῶν καὶ λεπτιῆς ἀγωγῆς, ὑπηρετῶν δὲ τότε ὡς ὑποστράτηγος εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Μετέλλου. Δυσαρεστηθεὶς δ' ἕνεκα τῆς ὑπερηφανείας τοῦ ἀριστοκρατικοῦ τούτου στρατάρχου, ἀνεχώρησεν ὁ Μάριος εἰς τὴν Ῥώμην, ὅπου ἐξελέχθη ὑπὸ τοῦ δημοτικοῦ κόμματος ἕπατος, καὶ ἀνέλαβε (107) τὴν διεξαγωγὴν τοῦ Ἰουγουρθικοῦ πολέμου. Εἰς τὸν δραστήριον δὲ Μάριον, καὶ τὸν ὑπὸ τῆς ἀνδρικῆς ἀνατροφῆς ἐσκληρυμμένον αὐτοῦ στρατὸν, δὲν ἠδύνατο νὰ ἀντισταθῆ ἐπὶ πολὺν χρόνον ὁ Ἰουγούρθας,

καί τοι πανούργος λίχν καί ἐφευρετικωτάτου νοός. Νικηθεὶς
 δὲ, κατέρυγε μὲν πρὸς τὸν ἄπιστον βασιλέα τῆς *Μαυριτανίας*
Βόκρον, ἀλλὰ παρεδόθη ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸν συνετὸν καὶ ἐπι-
 δέξιον ὑποστράτηγον Α. ΚΟΡΝ. ΣΥΛΛΑΝ, καὶ ἀπήχθη ἐν
 θριάμβῳ εἰς τὴν Ῥώμην, ἔνθα ὁ υἱὸς τῆς ἐρήμου εἶχε νὰ ὑπο-
 στή τὸν ἐκ τῆς πείνης θάνατον εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Καπιτωλίου
 ὑπόγειον εἰρκτὴν τῆς πόλεως, εἰς τὸ « ψυχρὸν βαλκανεῖον »
 ὡς ὠνόμασεν αὐτὴν εἰσερχόμενος.

§. 130. ΚΙΜΒΡΟΙ ΚΑΙ ΤΕΥΤΟΝΕΣ. Δὲν εἶχε δ' ἀκόμη
 τελειώσει ὁ Μάριος τὸν Ἀφρικανικὸν πόλεμον, ὅτε οἱ ΚΙΜΒΡΟΙ
 ΚΑΙ ΤΕΥΤΟΝΕΣ ἐράνησαν εἰς τὰ ὄρια τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κρά-
 τος. Ἦσαν δ' οὗτοι ἀρκτοὶ λαοὶ Γερμανικῆς καταγωγῆς,
 γιγαντώδους ἀναστήματος καὶ δυνάμεως, μεταναστεύσαντες
 μετὰ γυναικῶν, τέκνων καὶ κτημάτων, διὰ νὰ ζητήσωσι νέας
 κατοικίας. Ἐνεδύοντο δὲ δέρματα ζώων καὶ σιδεροῦς θώρακας,
 καὶ ἔφερον ἰσομήκεις τῷ σώματι ἀσπίδας, μακρὰ ξίφη καὶ
 βαρέα ῥόπαλα Ἐνίκησαν δὲ πρῶτον τοὺς Ῥωμαίους ἐν *Κα-*
ριθία, εἰς φοινικὴν τινα μάχην (113), ἔπειτα δὲ διέδραμον
 τὴν *Gal. Nar*, λεηλατοῦντες καὶ καταστρέφοντες, καὶ ἐξηπά-
 νισαν ἐντὸς τεσσάρων ἐτῶν, παρὰ τὸν Ῥοδανὸν καὶ τὰς λο-
 φώδεις ἀκτὰς τῆς Ἀρμανικῆς (τῆς Γενεύης) λίμνης, πέντε
 ὑπατικοὺς στρατοὺς. Τότε δ' ἀνεδείχθη σωτὴρ τῆς πατρίδος
 ὁ Μάριος, ὃν οἱ Ῥωμαῖοι πεντάκις ἐξέλεξαν ἀλλεπικληλῶς
 ὑπἄτον ἐναντίον τοῦ νόμου. Ἀσκήτα· οὗτος τοὺς στρατοὺς
 αὐτοῦ εἰς ταρραίας καὶ ἄλλα ἐπίπονα ἔργα, ἐνίκησε (102)
 παρὰ τὰ ΣΕΕΤΙΑ ΓΑΤΑ (ἐν τῇ Προβεγκία) ἐν τῇ μεσημβρινῇ
 Γαλλίᾳ τοὺς *Τεύτονας* εἰς φοινικὴν τινα μάχην. Ἐν τούτοις
 δ' ἐχωρίσθησαν ἀπ' αὐτῶν οἱ *Κίμβροι*, καὶ εἰσέβηλον διὰ τῆς
Τυρολιδοῦ χώρας καὶ τῶν κοιλάδων τοῦ Ἀθέσιος εἰς τὴν ἀνω
 Ἰταλίαν παρεδόθησαν ὁμως εἰδῶ ἀφρόντιδες εἰς τὰς ἡδονάς,
 τὰς ὁποίας προσέφερον ἡ πλουσία χώρα, μέχρις οὗ ἔπαθον
 (101) ὁμοίαν τρομερὰν ἤττην ὑπὸ τοῦ Μαρίου, ὅστις εἶχεν
 ἐνωθῆ μετὰ τοῦ συνυπάτου αὐτοῦ *Λουτατίου Κάτλου*, εἰς
 τὴν *ΡΩΜΙΚΗΝ ΠΕΔΙΑΔΑ* παρὰ τὰς Βερκέλλας. Ὁ δὲ σκληρὸς
 ἐρωτισμὸς τῶν Γερμανῶν τούτων, οἵτινες ἔσραξαν ἑαυτοὺς

καὶ τὰ τέσσα αὐτῶν, διὰ νὰ μὴ πέσωσιν αἰχμάλωτοι, ἔλαμε τοὺς Ῥωμαίους νὰ τρέμουν. Ὀλίγα δὲ λείψανα τῶν Κίμβρων ἐζήτησαν ἄσυλον εἰς τὰς Βενετικές Ἄλπεις καὶ εἰς τὰ ὄρη τῆς Τυρολίδος, ὅπου ὡς πιστεύεται, οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν διετηρήθησαν μέχρι τῆς σήμερον.

§. 131 Ὁ ΣΥΜΜΑΧΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (100). Ἐκτὴ δὲ τις ὑπατεία ἀντήμειψε τὸν Μάριον, τὸν σωτῆρα τῆς Ἰταλίας, τὸ καύχημα καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς μερίδος τοῦ λαοῦ. Τῇ συνεργίᾳ τούτου ἔλαβεν ἤδη αὕτη τὸ κράτος· διὸ συνετάχθησαν οἱ ἀριστοκρατικοὶ περὶ τὸν ΚΟΡΝ. ΣΥΛΛΑΝ, ἄνδρα πολιτικῆς συνέσεως, φιλόδοξον καὶ ἐμπειροπόλεμον, ἐνόηοντα εἰς ἑαυτὸν τὴν παιδείαν καὶ φιλοτεχνίαν τῶν εὐγενῶν μεθ' ὅλων τῶν κακῶν καὶ φιληθονῶν αὐτῶν, καὶ εἰς τοῦ ὁποίου τὸ ἰσχυρὸν σῶμα κατέκει ἔτι ἰσχυρότερον πνεῦμα. Ἐκτοτε δ' ἀντιπικρετάχθησαν δύο ἰσχυρὰ κόμματα ἐξωπλισμένα εἰς πόλεμον πρὸς ἄλληλα· οἱ δημοκρατικοί, ὑπὸ τὸν Μάριον, καὶ οἱ ἀριστοκρατικοί, ὑπὸ τὸν Σύλλαν. Ἡ δὲ παράνομος διαγωγὴ τοῦ εὐγλώττου δημάρχου Σατουρνίνου, ὅστις βοηθούμενος κρυφίως ὑπὸ τοῦ Μαρίου, ἤρχε μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν σπείρας τῆς συνελεύσεως τοῦ λαοῦ, καὶ διὰ νὰ πολλαπλασιάσῃ τοὺς ὀπαδοὺς αὐτοῦ, εἰσήγαγε πρότασιν νὰ διανείμωσι μὲν σῖτον εἰς τοὺς πένητας, νὰ μοιράσωσι δὲ τοὺς ἐν Γαλλίᾳ καὶ βορείῳ Ἀφρικῇ ἀγροὺς εἰς τοῦ στρατιώτου τοῦ Μαρίου, ἦτο τὸ προανάκρουσμα τοῦ τρομεροῦ πολέμου τῶν κομμάτων, ὅστις ἐπήρχετο ὁσμέραι ἀπειλητικώτερος. Ἡ δ' ἐξορία τοῦ ὑπερηφάνου μὲν, ἀλλὰ χρηστοῦ Μετέλλου σκοπὸν εἶχε νὰ τρομάξῃ τοὺς συγκλητικούς, ὅπως παραιτηθῶσι πάσης ἀντιστάσεως. Μὲ φόνους δὲ καὶ ἀνοσιουργήματα κατώρθωσεν ὁ Σατουρνίνος, εἰς ἑαυτὸν μὲν νὰ παρατάθῃ ὁ χρόνος τῆς δημαρχίας, εἰς τὸν συνεταῖρον δ' αὐτοῦ, τὸν ἀνόσιον Γλαυκίαν, νὰ δοθῇ τὸ ὑπατικὸν ἀξίωμα. Αἱ δὲ παράνομοι αὗται πράξεις διέβρῆξαν πάντα δεσμὸν τάξεως, καὶ μετέβαλαν τὴν ἀνακίνησιν τοῦ λαοῦ εἰς φανεράν ἀνταρσίαν καὶ πόλεμον ἐν ταῖς ὁδοῖς, καθ' ὅν οἱ μὲν δημαγωγοὶ ἐφρονέθησαν μετὰ πολλῶν ἐκ τῶν ὀπαδῶν αὐτῶν ἐν τῷ βουλευτηρίῳ ὑπὸ τῆς νεολαίας τῶν προκρίτων ν

βαλούσης πρὸς τοῦτο τὰς κερκιίδας τῆς ἀποκαλυφθείσης σέγης, οἱ δὲ δημοκρατικοὶ ἐταπεινώθησαν. Καὶ οὕτως ὁμοῦ δὲν ἐπανήλθεν ἡ ἴσχυς. Ὁ εἰς ἀπορίαν κατὰ τὰς λαὸς καὶ οἱ Ἴταλοὶ σύμμαχοι, εἰς τοὺς ὁποίους εἶχον δῶσει τὴν ἐλπίδα τοῦ δικαίωματος τοῦ Ῥωμαίου πολίτου, ἦσαν ἀδιαλείπτως ἔτοιμοι εἰς ἀταξίαν καὶ βίαια πραξίαν. Βίς μάλιστα παρενέβη *Αἰβίος Δροῦσος* ὁ νεώτερος, ἀνὴρ φιλόπατρις μὲν τὰ φρονήματα, ἀλλ' ὀρμητικῆς φύσεως, ὡς μεσείτης καὶ εἰρηνοποιὸς, ζητῶν νὰ οἰκονομήσῃ τὴν ἀπορίαν διὰ νόμων περὶ ἀγρῶν, ἀποικίσεων καὶ διανομῶν σίτου, προσπαθῶν δὲ ν' ἀπονεύμῃ εἰς τοὺς συμμαχοὺς τὸ δικαίωμα τοῦ Ῥωμαίου πολίτου· τὸ σχέδιον αὐτοῦ ἐνανάγησεν εἰς τὴν σκληροτραχηλίαν τῶν ἀριστοκρατικῶν· ἐβλήθη ἐν τῇ αὐλῇ τῆς ἰδίας αὐτοῦ οἰκίας, καθ' ἣν στιγμὴν ἀπεχαιρέτα τὸ συνοδεῖον αὐτὸν πλῆθος, ὑπὸ χειρὸς δολοφόνου τοσοῦτον ἀσφαλῶς, ὥστε ἀπέθανεν ὀλίγας ὥρας μετὰ τοῦτο. Ὁ αὐτουργὸς δὲν ἀνεκαλύφθη, καὶ τοῦ Δροῦσου τὰ νομοσχέδια ἔμειναν ἀνεκτέλεστα. Τότε δὲ οἱ οὕτως ἀπατηθέντες σύμμαχοι, οὓς εἶχε καλέσει ὁ Δροῦσος εἰς βοήθειαν καὶ ἐνθουσιάσει, ἐκθέτων εἰς αὐτοὺς τὰ σχέδιά του καὶ ὑποσχόμενοι, ἔλαβον τὰ ὄπλα, ὅπως ἢ ἀποσπαθῶσι τῆς Ῥώμης· ἢ λάβωσι μαχόμενοι τὴν ἀρνηθεῖσιν εἰς αὐτοὺς ἰσότητι τῶν δικαιωμάτων διὰ τῶν ὄπλων. Τοῦτο δ' ἐπήγεγε τὸν δεινὸν ΣΥΜΜΑΧΙΚΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ (90—83). Ἄπαντες οἱ Σαβελλικῆς καταγωγῆς λαοὶ, ἡγουμένων τῶν μαχίμων *Σαρριτῶν* καὶ *Μάρσων*, ἠρνήθησαν εἰς τοὺς Ῥωμαίους τὴν ὑπακοήν, συνέδεσαν ΙΤΑΛΙΚΗΝ ΣΥΜΜΑΧΙΑΝ, καὶ ἐκήρυξαν τὸ *Κορρήτιον*, ὅπερ ἕνεκα τούτων ἔμειλλε νὰ ὀνομάζῃται *Ἰταλική*, πρωτεύουσιν τῆς νέας ὀμοσπονδίας. Πικημένοι δ' εἰς τὰ ὄπλα στρατοὶ ἐξστράτευσαν ἐναντίον τῶν Ῥωμαίων. Ἐν Ῥώμῃ δ' ἐνεδύθησαν οἱ πολῖται ἡμέτια πένθημα, ἐξώπλισαν τοὺς ἀπελευθέρους, καὶ ἀπένευμιν εἰς τοὺς μείναντας πιστοὺς *Αἰτρίους*, *Ἐτρούσκους* καὶ *Ὀμβρούς*, τὸ δικαίωμα τοῦ Ῥωμαίου πολίτου, φοβούμενοι μήπως τυχὸν προστεθῶσι καὶ οὗτοι εἰς τοὺς λοιπούς. Οὕτω δ' ἐπέτυχον οἱ Ῥωμαῖοι, μετὰ τινος συγκρούσεως ἀγχιετρόφου τύχης καὶ πολλὰς φονικῆς μάχης, νὰ γείνωσι κατὰ μικρὸν κύριοι.

τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν. Ἀλλὰ τόσον ἀπειλητικός ἦτον εἰσέτι ὁ ἀναβρασμός οὗτος, ὥστε οἱ Ῥωμοῖοι ἐνόμισαν ἀναγκαῖον νὰ προλάβωσι πᾶσαν νέαν ἀνταρσίαν, ἀποπέμποντες εἰς σύμπαντας τοὺς συμμίχρους τὸ δικαίωμα τοῦ πολίτου. Ἐν τούτοις ἐπερίβρισαν τὰ ἐκλογικὰ δικαίωματα τῶν νέων τούτων πολιτῶν, μέτρον ἡμίτελές, ὅπερ ἔφερον ἐν ἑαυτῷ τὸ σπέρμα νέως θουέλλης.

§. 132. Ο ΠΡΩΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΜΙΘΡΙΔΑΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΣ. Μόλις δ' εἶχον καταπραῦνει τοὺς συμμάχους, ὅτε ἠπέιλησεν ἀπὸ τῆς Ἀνατολῆς τοὺς Ῥωμαίους συνετὸς ἄμα καὶ ἀνδρείος ἐχθρὸς — Ο ΜΙΘΡΙΔΑΤΗΣ, βασιλεὺς τοῦ παρὰ τὴν Μαύρην Θάλασσαν βασιλείου τοῦ Πόντου. Ἐχθρὸς τῶν Ῥωμαίων, ὡς ὁ Ἀννίβας, ἐζήτει ὁ γλωσσομαθὴς καὶ ἐμπειροπόλεμος ἡγεμὼν, νὰ ἐνώσῃ τὰ Ἀσιατικὰ καὶ Ἑλληνικὰ κράτη, ἅτινα εἶχε φέροι εἰς ἀπελπισίαν ἢ καταπίσεις τῶν ἐνοικιαστῶν τῶν φόρων καὶ τελωνῶν, εἰς μεγάλην συμμαχίαν, καὶ νὰ ἐλευθερώσῃ αὐτὰ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς Ῥώμης. Καθ' ὅλην δὲ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἐφορεύθησαν κατὰ προσταγὴν αὐτοῦ, εἰς τρομερὰν τινα φονικὴν ἡμέραν, ἅπαντες οἱ Ῥωμαῖοι ὑπήκοοι (Togati), 80,000 τὸν ἀριθμὸν. Συγχρόνως δ' ἐκυρίευσε καὶ τινὰς συμμάχους τῶν Ῥωμαίων πόλεις, καὶ ἔπεμψε στρατὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ ὑπερασπισθῇ τοὺς Ἀθηναίους, Βοιωτοὺς καὶ ἄλλας πόλεις, αἷτινες εἶχον προστεθῆ εἰς αὐτόν. Τότε δ' ἡ Ῥωμαϊκὴ σύγκλητος ἔδωκε (88) τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ κατὰ Μιθριδάτου πολέμου εἰς τὸν Σύλλα, ὅστις διαπρέψας ἐπὶ τοῦ συμμαχικοῦ πολέμου, εἶχε λάβει πρὸς ἀνταμοιβὴν τὴν ὑπατείαν. Ἀλλ' ὁ Μάριος ἐφθόνησε τὸν ἀντίπαλον αὐτοῦ διὰ τὴν εἰς τὴν Ἀσίαν ἐστρατείαν, καὶ κατώρθωσε, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ μοχθηροῦ δημάρχου Σουλπικίου καὶ τῶν νέων πολιτῶν, νὰ ἐκδοθῇ ψήφισμα τοῦ λαοῦ, καθ' ὃ ἀνετίθετο εἰς αὐτόν ἡ διεξαγωγὴ τοῦ Μιθριδατικοῦ πολέμου. Δύο δὲ ἀξιωματικοὶ κομίσαντες εἰς τὸν ἐν Νόλῳ στρατοπεδευμένον Σύλλα τὸ ψήφισμα τοῦ λαοῦ, ἐλιθοβολήθησαν παράυτα ὑπὸ τῶν ἐξαγριωθέντων στρατιωτῶν. Μετὰ δὲ τοῦτο ὤρμησεν ὁ Σύλλας πρὸς τὴν Ῥώμην, διέταξε νὰ προγράψωσι τὸν Μάριον μὲθ' ἑνδεκά τῶν ὄπαδῶν αὐτοῦ, ὡς προδότας τῆς πατρίδος, καὶ ἐξέ-

δωκε σκοπίμους διατάξεις πρὸς διατήρησιν τῆς ἡσυχίας. Προσ-
 ηνέχθη ὅμως ἡπίως, ὅπως δυνηθῆ νὰ ἐπιχειρήσῃ ἀμέσως τὴν
 κατὰ Μιθριδάτου στρατείαν. Ὁ δὲ Μάριος, μετὰ πολλοὺς
 κινδύνους καὶ παραβόλους τύχας, ἐσώθη διὰ τῶν ἐλῶν τῆς
 Μικτούρνης εἰς τὴν Ἀφρικὴν.

§. 133. Ὁ ΠΡΩΤΟΣ ΕΜΦΥΛΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ. Διαβάς δ'
 ἔπειτα ὁ Σύλλας εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐξεπολιόρκησε τὰς Ἀθή-
 νας (87), αἵτινες ἐτιμωρήθησαν μὲ τρομερὰν αἱματοχυσίαν
 διὰ τὴν ἀποστασίαν αὐτῶν, ἤρπασεν ἐν *Δελφοῖς* τοὺς θεσαυ-
 ροὺς τοῦ ναοῦ, καὶ ἐνίκησεν εἰς δύο μάχας τοὺς στρατηγούς
 τοῦ βασιλέως τοῦ Πόντου. Ἐπειτα δ' ἐστράτευσε διὰ τῆς
 Μακεδονίας καὶ Θράκης εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, καὶ ἠνάγκασε
 τὸν Μιθριδάτην, ὅστις εἶχεν ἤδη τραπῆ εἰς φυγὴν ὑπὸ τοῦ
 Μιτριανοῦ *Φλαβ Φιμβρία*, τοῦ σκληροῦ καταστροφέως τοῦ νέου
 Ἰλίου, νὰ διομολογήσῃ εἰρήνην, καθ' ἣν ἡ Ῥώμη οὐ μόνον
 ἀνελάμβανε τὴν προτέραν αὐτῆς ἐφ' ὅλης τῆς πρὸς δυσμὰς
 Ἀσίας κυριαρχίαν, ἀλλὰ καὶ ἀπεζημιούτο διὰ μεγάλου ποσοῦ
 χρημάτων καὶ τῆς παρχωρήσεως τοῦ Ποντικοῦ στόλου. Αἱ
 δ' ἀποστατήσασαι πόλεις καὶ χῶροι ἐτιμωρήθησαν βαρέως,
 ἀπολέσασαι τὰ κτήματα καὶ τὸ ἀργύριον αὐτῶν. Ὁ δὲ Φιμ-
 βρίας, ἀπειληθεὶς ὑπὸ τοῦ Σύλλου, καὶ ἐγκαταληφθεὶς ὑπὸ τῶν
 στρατιωτῶν αὐτοῦ, ἐρόνευσεν ἑαυτὸν εἰς ναόν τινα τῆς Περ-
 γάμου. — Ἐν τῷ μεταξὺ δ' ἐπέστρεψε πάλιν ὁ Μάριος ἀπὸ
 τῶν ἐρειπίων τῆς Καρχηδόνας εἰς τὴν Ἰταλίαν, συνήθροισε
 στίφος ῥιψοκινδύνων ἀνθρώπων περὶ ἑαυτὸν, καὶ ἐνωθεὶς μετὰ
 ἀρχηγῶν τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος *Κίρνα* καὶ *Σερτωρίου*,
 ὤρμησε πρὸς τὰς πόλεις τῆς Ῥώμης. Ἡ δ' ὑπὸ τοῦ λιμοῦ καὶ
 τῆς διχονοίας ἐξασθενωθεῖσα πόλις, ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῆ,
 μετ' ὃ ὁ Μάριος ἄφηκεν ἐλεύθερον δρόμον εἰς τὸ φιλέκδικον
 αὐτοῦ. Στίφη ἀπηνῶν στρατιωτῶν διήλθον τὴν πρωτεύουσιν,
 ληστεύοντα καὶ φονεύοντα. Οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ ἀριστοκρατικοῦ
 κόμματος, ἐν οἷς οἱ εὐποληπτότατοι καὶ ἐπισημότατοι συγ-
 κλητικοὶ καὶ ὑπατικοὶ, ἐσφάγησαν, αἱ οἰκίαι αὐτῶν διηρπά-
 γησαν καὶ ἠρημώθησαν, τὰ κτήματα αὐτῶν ἐδημεύθησαν, καὶ
 τὰ πτώματα ἀφέθησαν λεῖα τῶν κυνῶν καὶ ἀρπακτικῶν ὄρ-

νέων. Κορεσθείσης δὲ τῆς ἐκδικήσεως, ἐξηλέχθη (86) τὸ ἔβδομον ἤδη ὁ Μάριος ὑπικτος καὶ ἐπέτυχεν οὕτω τὸ τέλος, περὶ οὗ εἶχε διαβεβαιώσει αὐτὸν ἐν τῇ νεότητι αὐτοῦ χρησμός τις, καὶ ὃν ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν μετὰ παιδικῆς δεισιδαιμονίας ἐπεδίωκε. Ἡ τρομερὰ ἀνακινήσις, εἰς τὴν ὁποίαν ἐβρίψεν αὐτὸν ἡ ἰδίᾳ αὐτοῦ φονικὴ μανία, καὶ ὁ μετὰ φθόνου ἠνωμένος φόβος τῆς εὐτυχίας καὶ φιλεκδικίας τοῦ Σύλλα, ἀπεσόβησαν τὴν ἡσυχίαν ἀπὸ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ· ἀδιαλείπτως δὲ περιπλανᾶτο καὶ ἐζήτει νὰ ναρκώσῃ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ διὰ τοῦ οἴνου, μέχρις οὗ φλογώδης πυρετὸς μετ' ἀγρίων φανταστικῶν ἰνδαλμάτων ἔθηκε τέρμα εἰς τὴν ζωὴν του. Δύο δ' ἔτη μετὰ ταῦτα ἐφονεύθη ὁ Κίνιας· εἰς τινὰ στάσιν στρατιωτικῆν.

§. 134. Τὸ 83 ἔτος π. Χ. προσωρμίσθη ὁ Σύλλας, μετὰ τὸ τέλος τοῦ Μιθριδατικοῦ πολέμου, εἰς τὴν Ἰταλίαν, καὶ ὄρμησε πρὸς τὴν Ῥώμην βοηθούμενος ὑπὸ τῶν ἀριστοκρατικῶν. Ἐν δὲ τῇ Κάτω Ἰταλίᾳ ἐνίκησεν εἰς διαφόρους συμπλοκάς τοὺς δημοκρατικούς ὑπάτους, ἠνάγκασε *Μάριον τὸν νεώτερον*, πολιορκήσας αὐτὸν στενωπῶς ἐν τῇ ὄχυρᾳ πόλει *Πρικνεστῶ*, νὰ αυτοκτονηθῇ, καὶ ἐξηράνισεν ἔπειτα εἰς φονικὴν τινὰ μάχην πρὸ τῶν πυλῶν τῆς Ῥώμης, τοὺς *Μαριαρούς* καὶ τοὺς *ἀποστατήσαντας Σαμνίτας*, τῶν ὁποίων 8,000 ἀιχμάλωτοι ἐσφάχθησαν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς τρεμοῦσης συγκλήτου ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ. Εἶχε δ' ἀναρπάσει ἤδη ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἑκατὸν χιλιάδας ἀνθρώπων, ὅτε ὁ Σύλλας (ὁ ἐπαναμασθεὶς εὐτυχῆς), πρὸς συμπλήρωσιν τῆς νίκης αὐτοῦ, ἐγνωστοποίησε τοὺς ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΩΝ ΠΡΟΓΡΑΦΩΝ (*proscriptiones*), ἐφ' ὧν ἐγράφησαν τὰ ὀνόματα τῶν *Μαριανῶν* ἐκείνων, οἵτινες ἔπρεπε νὰ φονευθῶσι, καὶ τῶν ὁποίων τὰ κτήματα ἔμελλον νὰ δημευθῶσιν. Οὕτω δὲ διεβλήθησαν πάντες οἱ δεσμοὶ τῆς συγγενείας, φιλίας, εὐνοίας, καὶ εὐσεβείας· οἱ οὐλοῦντες ὠπλίθησαν κατὰ πατέρων, δούλοι κατὰ κυρίων· ἡ συκοφαντία ἀντημεῖβετο· τρόμος δὲ καὶ ἠθικὴ διασθορὰ ἐπεκράτουν πανταχοῦ. Ὁ δὲ Σύλλας, ἀναγορευθεὶς ΔΙΚΤΑΤΩΡ ἐπ' ἀόριστον χρόνον, ἐξέδωκεν ἔπειτα τοὺς ΚΟΡΝΗΛΙΟΥΣ ΝΟΜΟΥΣ, δι' ὧν περιήρχετο πᾶσα ἡ δύναμις μὲν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀρι-

στοκρατικῶν, τῆς πολιτείας ἔπιπτε δὲ ἡ δύναμις τῶν δημάρχων καὶ διοργανίζοντο ἐκ νέου τὰ τῆς δικαιοδοσίας καὶ φορολογίας. Τελειώσας δ' ὁ Σύλλας τὰς διατάξεις ταύτας, ἀπεχώρησεν εἰς τὰ ἀγροτικά αὐτοῦ κτήματα, ἔνθα ἀπέθανε (78) μετ' ὀλίγον ὑπὸ τρομερᾶς ἀσθενείας, προξενηθείσης ὑπὸ τῆς ἀσωτείας καὶ ὑπερβολικῆς φιληδονίας. Ὁ νεκρὸς αὐτοῦ ἐκομίσθη εἰς τὴν Ῥώμην μετὰ πομπῆς ἀπεράντου, καὶ ἐν μέσῳ μεγαλοπρεπῶν πανηγύρεων πένθους παρεδόθη εἰς τὰς φλόγας ἐν τῷ πεδίῳ τοῦ Ἄρεως. Μὴ πιστεύων εἰς ἀνωτέραν διάταξιν τοῦ κόσμου, ἐνεπιστεύετο εἰς τὴν τύχην αὐτοῦ καὶ τὸ ἰσχυρὸν του πνεῦμα, καὶ προσεπάθει νὰ πνίξῃ τὴν φωνὴν τῆς συνειδήσεώς του, παρατηρῶν δεισιδαιμόνως προγράμματα θυσιῶν.

3. Ἡ ἐποχὴ τοῦ Γναίου Πομπηίου καὶ Μ. Τυλλίου Κικέρωνος.

§. 135. Ἄλλ' ὁ θάνατος τοῦ Σύλλα δὲν ἐπανάφερε τὴν ἡσυχίαν εἰς τὴν κατεσπαρχιμένην πόλιν. Οἱ προγεγραμμένοι καὶ καταδιωγμένοι Μαριανοὶ συνήθροίσθησαν περὶ τὸν ἀνδρείον καὶ χρηστὸν ἀρχηγὸν τῶν δημοκρατικῶν ΣΕΡΤΩΡΙΟΝ, καὶ ἠγωνίσθησαν ἐν Ἰσπανίᾳ εὐτυχῶς καὶ ἀποτελεσματικῶς ἐναντίον τῶν Ῥωμαϊκῶν στρατῶν. Βοηθούμενοι δ' ὑπὸ τῶν ἐγγχώριων λαῶν, τῶν ὁποίων τὴν εὐνοίαν κατώρθωσε νὰ ἐλκύσῃ ὁ ἰπποτικὸς στρατάρχης, διενεμήθησαν νὰ ἰδρύσωσι πολιτείαν ἀνεξάρτητον ἀπὸ τῆς Ῥώμης. Μόλις δ' ὅτε ὁ Σερτώριος ἐδόλοφονήθη ὑπὸ τῶν φθονερῶν αὐτοῦ συμμάχων εἰς συμπόσιόν τι, ἐπέτυχεν (72) ὁ ἐμπειροπόλεμος ΠΟΜΠΗΙΟΣ, ὅστις νεανίας ἔτι εἶχε προστεθῆ εἰς τὸν Σύλλαν, καὶ ἐθεωρεῖτο τῶρα ὡς ἀρχηγὸς τῶν ἀριστοκρατικῶν, νὰ κατανικήσῃ τοὺς ἀποστατήσαντάς. Ὁ δ' ἥπιος, συνδικλακτικὸς αὐτοῦ χαρακτήρ, καὶ ἡ φιλόφρων, δημοτικὴ αὐτοῦ φύσις, καθίστων αὐτὸν εὐτυχῆ μεσίτην τῶν ἐχθρικῶν διαθέσεων. Ὅτε μὲν ἡρωϊκῶς, ὅτε δὲ ῥιψοκινδύνως εἴξυρεν ὁ τολμηρὸς στρατηγὸς νὰ διεγείρῃ, διὰ τῆς ἰπποτικῆς αὐτοῦ φύσεως, τὴν φαντασίαν τοῦ λαοῦ καὶ νὰ ζωοποιῇ τὸ φιλοπόλεμον τῶν πολεμιστῶν.

§. 136. Ἐπιστρέψας δ' ὁ Πομπηῖος ἀπὸ τῆς Ἰσπανίας

εἰς τὴν Ἰταλίαν, εὗρε (72) νέον ἐχθρὸν — ΤΟΥΣ ΑΠΟΣΤΑ-
 ΤΗΣΑΝΤΑΣ ΔΟΥΛΟΥΣ. Ἐβδομήκοντα ξιφομάχοι (gladiatores)
 ἔφυγον ἐν Καπύῃ τὰς μαστιγώσεις τοῦ δεσμοφύλακος
 αὐτῶν, διέβρηξαν τὰς ἐν τῇ Κάτω Ἰταλίᾳ φυλακὰς τῶν δού-
 λων, καὶ ἐκάλεσαν αὐτοὺς εἰς ἀγῶνα ὑπὲρ ἐλευθερίας. Ἐν βρα-
 χεῖ δ' ἠϋξήθη ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν εἰς 70,000. Ἀρχηγὸς δ' αὐ-
 τῶν ἦτον ὁ τολμηρὸς Θραξ ΣΠΑΡΤΑΚΟΣ. Καὶ κατ' ἀρχὰς
 μὲν σκοπὸν εἶχον νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὰς πατρίδας αὐτῶν·
 νικήσαντες ὅμως δύο Ῥωμαϊκοὺς στρατοὺς οἵτινες παρενέβα-
 λον ἐμπόδια εἰς τὴν ὁδὸν αὐτῶν, ἤλπισαν, ὅτι θέλουσι κατα-
 βάλλει τὴν ἀρχὴν τῶν Ῥωμαίων, καὶ ἐκδικηθῆ αὐτοὺς διὰ τὰς
 μέχρι τοῦδε κακώσεις. Μέγας ἦτον ὁ κίνδυνος τῶν Ῥωμαίων.
 Ἀλλ' ἔλλειψις στρατιωτικῆς πειθαρχίας καὶ ὁμονοίας, ἐπή-
 νεγκε χωρισμὸν τῶν δούλων καὶ ἀσκόπους ἐπεκδρομάς, δι' ἃς
 ἠτύχησεν ὁ ὕπατος Μ. ΚΡΑΣΣΟΣ, νὰ ἀποκλείσῃ τὰ κακῶς
 ὠπλισμένα στήθη εἰς τὴν ὄρεινὴν κοιλάδα *Silar*, καὶ νὰ νι-
 κήσῃ αὐτὰ ἀπομονωθέντα. Καὶ ντύχησε μὲν νὰ διαβῆ ὁ ἀρ-
 χηγὸς* (71) μετὰ μέρος τοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Λευκανίαν·
 ἀλλ' ἡ παρὰ τὸν ποταμὸν *Silarum* (Sele) φονικὴ μάχη, καθ'
 ἣν ἔπεσεν ὁ Σπάρτακος ἀγωνισθεὶς ἡρωϊκῶς, κατέβαλε διὰ
 παντὸς τὴν δύναμιν αὐτῶν. Πάντες οἱ αἰχμαλῶτοι ἀπέθανον
 μαρτυρικὸν θάνατον· διεσπαρμένα δέ τινα λείψανα ἐσώθησαν
 πρὸς τὴν Ἄνω Ἰταλίαν, ὅπου ἐξηφανίσθησαν παντελῶς ὑπὸ
 τοῦ Πομπηίου. Τὸ δὲ προσεχὲς ἔτος ἀντημείφθησαν ἀμφό-
 τεροι οἱ νικηταὶ γενόμενοι ὕπατοι, καὶ ἤριζον ἀντιζήλως περὶ
 τῆς εὐνοίας τοῦ λαοῦ, παρέχοντες εἰς αὐτὸν μεγαλοδῶρως
 συμπόσια καὶ ἀγῶνας.

§. 137. Πλειότερον δ' ἔτι, ἢ εἰς τοὺς πολέμους τούτους,
 ἐλάμπρυνεν ὁ Πομπηῖος τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἰς τὴν Ἀσίαν,
 ὅπου ἐτελείωσε (67) τὸν ΠΕΙΡΑΤΙΚΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ καὶ τὸν
 ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΜΙΘΡΙΑΔΙΚΟΝ (74—65). Εἰς τὰ ἀγῶνα ὀρο-
 πέδια τοῦ μεσημβρινοῦ μέρους τῆς Μικρᾶς Ἀσίας κατόικουν
 τολμηροὶ λησταί, οἵτινες ἀνησύχουν ὅλην τὴν Μεσόγειον
 θάλασσαν διὰ τῶν πειρατιῶν αὐτῶν, διήρχοντο νήσους καὶ
 παραλίαι ἀρπάζοντες καὶ λεηλατοῦντες ἀπῆγον αἰχμαλώτους

προκρίτους Ῥωμαίους, διὰ νὰ ἀπαιτήσωσι βαρέα λύτρα, καὶ ἐτάρακτον τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν συγκοινωνίαν. Τότε δ' ἔλαβεν (67) ὁ Πομπήϊος τὴν ΔΙΚΤΑΤΩΡΙΑΝ ἐφ' ὄλων ΤΩΝ ΠΑΡΑΛΙΩΝ ΝΗΣΩΝ ΚΑΙ ΘΑΛΑΣΣΩΝ μὲ ἀπεριόριστον πληρεξουσιότητα. ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΘΕΙΣ δ' ἄριστα μὲ πλοῖα καὶ στρατεύματα, ἐκκαθάρισεν ὁ Πομπήϊος εἰς τρεῖς μῆνας ὅλην τὴν Μισσηγιον Θάλασσαν ἀπὸ τῶν πειρατῶν, ἐξεπολιόρκησεν ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν χώρῃ τὰ ἰσχυρὰ φρούρια καὶ τὰς πόλεις, καὶ ἀπόκισε τοὺς αἰχμαλωτισθέντας εἰς τὴν πόλιν τῆς Κιλικίας Σόλου, μετονομασθεῖσιν ἔκτοτε Πομπηϊούπολιν. Μόλις δ' εἶχεν ἐξασφαλίσει ὁ Πομπήϊος, ἐξαφανίσας τοὺς πειρατὰς, τὴν ἐπὶ τῆς Θαλάσσης κυριαρχίαν τῆς Ῥώμης, ὅτε ἐπέτυχεν, διὰ τοῦ Μαννίου νόμου, τὴν πρὸς τὸν δεύτερον Μιθριδατικὸν πόλεμον ἀρχιστρατηγίαν. 88-84. 83. 74-64.

§. 138. Ἐν τῷ μεταξύ δηλαδὴ εἶχεν ἀναλάβει πάλιν ὁ Μιθριδάτης, ἐνθαῦρονθεις ὑπὸ τῶν ἐσωτερικῶν κατασπαραγμῶν τῆς Ῥώμης, τὰ πρότερα αὐτοῦ περὶ κατακτήσεων καὶ ἀπελευθερώσεως σχέδια. Ἦδη δ' ἐπολιόρκει τὴν πλουσίαν καὶ φίλην τῶν Ῥωμαίων νητόπολιν Κύζικον, ὅτε προσέβαλεν αὐτὸν ὁ ΔΟΥΚΟΥΛΛΟΣ, καὶ τῷ ἐπήνεγκε τοιαύτην ἤτιταν, ὥστε ἐπέστρεψε ταχέως εἰς τὸ βασιλείον του Πόντου, καὶ, περὶ τούτου καὶ τούτου εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ νικητοῦ, ἐζήτησε (69) προστασίαν καὶ βοήθειαν παρὰ τῷ γαμβρῷ αὐτοῦ Τιγράρει, βασιλεῖ τῆς Ἀρμενίας. Ἄλλ' ὁ Δούκουλλος ἐνίκησε καὶ τὸν ἀπειράριθμον στρατὸν τοῦ βασιλέως τῆς Ἀρμενίας ἐν τῇ πρωτεύουσῃ αὐτοῦ Τιγρανοκέρτα, καὶ παρεσκευάζετο ἤδη νὰ ὑποτάξῃ ὅλον τὸ βασιλείον καὶ νὰ ἐκτείνῃ τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος μέχρι τῆς Παρθίας, ὅτε οἱ λεγεῶνες δὲν ἤθελον πλέον νὰ ὑπακούσωσιν εἰς τὸν στρατηγόν. Ὅθεν ὁ Δούκουλλος ἐπέστρεψεν εἰς τὰ πλούτη αὐτοῦ καὶ τοὺς εὐθύμους κήπους, ὁ δὲ Πομπήϊος ἦνωσε τὴν ἐπὶ τοῦ στρατοῦ τῆς Ἀρμενίας καὶ Πόντου ἀρχὴν μὲ τὰς λοιπὰς αὐτοῦ ἀξίας. Ἐνίκησε τὸν Μιθριδάτην, ὅστις εἶχεν ἀποκτήσει νέας πολεμικὰς δυνάμεις εἰς νεκτερινὴν τινα μάχην παρὰ τὸν Εὐφράτην, ἠνίχθασεν (66) τὸν βασιλέα τῆς Ἀρμενίας νὰ ὑποταγῇ καὶ ζητήσῃ συγγνώ-

μην, και ἔθηγεν ἔπειτα τέρμα εἰς τὴν ἐν Συρίᾳ ἀρχὴν τῶν Σελευκιδῶν (§. 89). Ὁ δὲ Μιθριδάτης, στεριηθεὶς τῶν πλείστων αὐτοῦ χωρῶν, και ἀπελπισθεὶς περὶ εὐτυχοῦς ἐκβάσεως, ἔγεινεν αὐτόχειρ. Διατάξας δ' ὁ Πομπηῖος ὅπως ἤθελε τὰς κατακτηθείσας χώρας, οὕτως ὥστε τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος ἠὺξήθη κατὰ τρεῖς ἐπαρχίας, και τινες ἀπομεμακρυσμένοι χωρὶ κατελείποντο εἰς βασιλεῖς φέρου ὑποτελεῖς, ἐπέστρεψεν (62) ὀπίσω εἰς τὴν Ῥώμην, ὅπου ἐτέλεσε δὴήμερον μεγαλοπρεπῆ θρίαμβον, και ἠύξησε τὸ δημόσιον ταμεῖον με πλοῦτη ἄπειρα.

§. 139 Ὀλίγω δὲ πρότερον εἶχεν ἀξιοθῆ ὁ φίλος και ὁμόφρων τοῦ Πομπηίου Μ. ΤΥΛΔΙΟΣ ΚΙΚΕΡΩΝ τῆς τιμητικῆς ἐπωνυμίας τοῦ « πατρὸς τῆς πατρίδος ». Ὁ Κικέρων, γεννηθεὶς ἐν τινι πολισματίῳ ὑπὸ γονέων ταπεινῶν, τοσοῦτον εἶχε διαπρέψει διὰ τοῦ πνεύματος, τῆς δραστηριότητος και τοῦ ἀμέμπτου αὐτοῦ βίου, ὥστε, καιτοι στερούμενος εὐγενοῦς καταγωγῆς (homo novus), κατώρθωσε νὰ γείνη ὑπάτος. Εἶχε δ' ἀσχοληθῆ τοσοῦτον ἐν Ἀθήναις και Ῥόδῳ περὶ τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν, και ἀφιερωθῆ μετὰ τοσοῦτου ζήλου και τσαούτης ἐπιτυχίας εἰς τὰς Ἑλληνικὰς ἐπιστήμας, και μάλιστὰ τὴν ῥητορικὴν και φιλοσοφίαν, ὥστε ἠδύνατο νὰ παραβληθῆ κατὰ τὴν ῥητορικὴν τέχνην και τὸν πολιτικὸν ροῦν πρὸς τὸν Δημοσθένην, και συνέγραψεν ἀκριβῆ συγγράμματα περὶ ῥητορικῆς και φιλοσοφίας. Καιτοι δ' ἀμακρῶν τὸν χαρακτηρη αὐτοῦ διὰ τῆς ματαιότητος, μεγαλαυχίας και τοῦ εὐμεταβλήτου τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ φρονημάτων, ἔδειξεν ὁμως σπανίαν πολιτικὴν ἀρετὴν, μεγίστην φιλοπατρίαν, και καθαρὰν ἀγάπην τοῦ δικαίου. Ἐπὶ τῆς ὑπατείας δ' αὐτοῦ (62) συνύφανε ὁ ΚΑΤΙΑΙΝΑΣ, ἀνὴρ ἐξ ἐπιφανοῦς μὲν καταγόμενος γένους, κηλιδῶσας ὁμως τὸν βίον αὐτοῦ διὰ τρομερῶν ἐγκλημάτων και ἀνηκούστων κακουργημάτων, μετὰ τινων ἄλλων ριψοκινδύνων Ῥωμαίων συνωμοσίαν, τῆς ὁποίας σκοπὸς ἦτο νὰ φονεύσῃ τοὺς ὑπάτους, νὰ πυρπολήσῃ τὴν Ῥώμην, ν' ἀνατρέψῃ τὴν πολιτείαν, και νὰ καταλάβῃσιν ἐν τῇ παραχῆ ταύτῃ τὴν ἀρχὴν, βοηθούμενοι ὑπὸ τοῦ ὄχλου και τῶν στρατιωτῶν τοῦ Σύλλα. Ἄλλ' ὁ ἀγρυπνος ὑπάτος ἐματαίωσε

βλ. 200
 βλ. 200
 τὴν ὀλεθρίαν αὐτῶν ἐπιχείρησιν. Διὰ τῶν τεσσάρων αὐτοῦ κατὰ Καταλίνα λόγων ἀπεκάλυψεν ἐν τῇ Γερουσίᾳ τὸν ὑπουλον κκοῦργον, καὶ ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ φύγῃ πρὸς τὴν Ἐτρουρίαν, ἔνθα ἔπεσεν ἀγωνισθεὶς ἀνδρείως πρὸς τοὺς κατ' αὐτοῦ ἐξεληθόντας ὑπατικούς στρατοὺς. Πέντε δὲ τῶν συνομοτῶν αὐτῶν ἀπέθανον ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ ὑπὸ τῆς χειρὸς τοῦ δημίου.

4. Ἡ ἐποχὴ τοῦ Γαίου Ἰουλίου Καίσαρος.

§. 140. Ἡ ΠΡΩΤΗ ΤΡΙΑΝΔΡΙΑ. Ἡ ἐπιτυχία τοῦ Σύλλα διήγειρε φιλοδοξοὺς ἄνδρας πρὸς μίμησιν αὐτοῦ. Ἐκαστος δ' εἰσέτει νὰ ἔχῃ τὰ πρωτεῖα, καὶ νὰ διευθύνῃ τὴν πολιτείαν κατὰ τὴν θέλησιν αὐτοῦ. Ἄλλ' ἐνῶ ὁ Πομπήϊος, βασιλικὴν σχεδὸν ἀπολαυμάτων τιμὴν, ἠσυχάζεν εἰς τὰς δάφνας αὐτοῦ, δεδομένος εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τῆς ἡδονικῆς εὐζωΐας, ὑπερέβαλεν αὐτὸν κατὰ μικρὸν ὁ μέγας αὐτοῦ ἀντίπαλος Γ. ΙΟΥΛΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡ. Οὗτος δ' ἤθρονεν εἰς ἐαυτὸν φυσικὰ τε καὶ πρόσκτητα πλεονεκτήματα, καὶ δὲν διέπρεψε μόνον ὡς στρατάρχη καὶ πολεμιστῆς, ἀλλὰ καὶ ὡς ῥήτωρ καὶ συγγραφεὺς. Καὶ ἡ μεγαλοδωρία μὲν αὐτοῦ τῷ ἔδωκε κτῆμα τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ, ἡ δὲ φιλοδοξία τὸν ὠδήγει εἰς μεγαλουργήματα. Διὰ νὰ δυνηθῇ δὲ νὰ διαγωνισθῇ πρὸς τοὺς παλαιοὺς δημοκρατικοὺς, τῶν ὁποίων κορυφαῖός ἦτον ὁ σταθερὸς εἰς τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ Μ. ΠΟΡΚΙΟΣ ΚΑΤΩΝ, ὁ νεώτερος, συνέδρασαν (60) ὁ ΚΑΙΣΑΡ μετὰ τοῦ ΠΟΜΠΗΪΟΥ καὶ ΚΡΑΣΣΟΥ συμμαχίαν, ΤΡΙΑΝΔΡΙΑΝ ἐπικληθεῖσαν, ἐν ἣ συνεπεσχέθησαν ἀμοιβαίαν βοήθειαν. Ἐκτοτε δ' ἤρχον οἱ τρεῖς οὗτοι ἄνδρες τοῦ κράτους, χωρὶς νὰ φροντίζωσι πλέον παντάπασιν περὶ τῆς συγκλήτου. Μετὰ τίνα δὲ χρόνον (58) κατώρρωσεν ὁ Καίσαρ νὰ δοθῇ εἰς αὐτὸν ἡ ἐπαρχία τῆς Γαλλίας, ἔνθα εἶχε νὰ διεξαγάγῃ μακροῦς πολέμου. (Ὅπως δὲ μὴ διαταράττηται εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις αὐτοῦ, ἀνενέωσεν (55) εἰς τίνα ἐπὶ τῆς Λούκκας συνέντευξιν τὴν μετὰ τῶν ἄλλων δύο τριανδρίαν. Οὕτω δ' ἔμεινεν εἰς αὐτὸν ἡ ἐπαρχία τῆς Γαλλίας ἐπὶ 5 ἀκόμῃ ἔτη.) Ὁ δὲ Πομπήϊος ἔλαβε μὲν τὴν ἐπαρχίαν τῆς Ἰσπανίας, ἐκυβέρνα ὅμως αὐτὴν ἀποστέλλων ἐπάρχους, καὶ διέτριβεν ἐν Ῥώμῃ, ἀσκῶν δικτατωρικὴν ἐξουσίαν. Ὁ δὲ Κράσσος, ὁ

πλουσιώτατος τῶν ἐν Ῥώμῃ, ἐπροτίμησε τὴν πόρρω ἀπέχουσαν *Συρία*, ὅπως κορέσῃ τὴν πλεονεξίαν αὐτοῦ μὲ τοὺς θησαυροὺς αὐτῆς, ἐνίκηθη ὅμως ὑπὸ τῶν *Πάρθων* εἰς τινα ἀμμόδη ἐρημον τῆς *Μεσοποταμίας*, καὶ ἐφρονεύθη ἐν τῇ φυγῇ. Σκώπτοντες δ' αὐτὸν, ἐπέπλησαν οἱ νικηταὶ χρυσοῦ τὸ ὄχρὸν στόμα τοῦ ἀκορέστου στρατηγοῦ. Ὁ ἀνδρεῖος αὐτοῦ υἱὸς καὶ σύμπασα σχεδὸν ἡ στρατιὰ ἔμειναν εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης· αἱ δὲ Ῥωμαῖκοὶ σημαῖαι ἔπεσαν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν ἐχθρῶν.

§. 141. ΓΑΛΛΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΟΥ ΚΑΙΣΑΡΟΣ (58—50).

Ἐν *Γαλλίᾳ* καὶ *Ἑλβετίᾳ* κατώκουν πρὸ αἰῶνων οἱ *Κελτοί*, διαιρούμενοι εἰς πολλὰ μικρὰ κράτη καὶ λαοὺς. Τῆς *Γαλλίας* δὲ ταύτης εἶχεν ἤδη γίνεσι *Ῥωμαϊκὴ ἐπαρχία* (διὸ *Προβιγκία*) τὸ νοτιοανατολικὸν μέρος, ὅτε διενόθησαν οἱ *Ἑλβετοί* νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν ἄκαρπον αὐτῶν ὄρεινὴν χώραν, καὶ νὰ μεταναστεύσωσιν εἰς τὸ νοτιοδυτικὸν τῆς *Γαλλίας*, παρὰ τὸν *Γαροῦμαν* ποταμὸν καὶ τὰ *Πυρηναιῶ* ὄρη. Τοῦτο οἱ Ῥωμαῖοι δὲν ἠδύναντο βεβαίως νὰ ἀνεχθῶσιν· διὸ εἰσέβαλεν ὁ *Καῖσαρ* εἰς τὴν *Γαλλίαν*. Ἐνίκησε δὲ τοὺς *Ἑλβετοὺς* εἰς τινα μάχην, ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ ὀπισθοχωρήσωσι πρὸς τὰ *πυρποληθέντα* αὐτῶν χωρία καὶ τοὺς ἐρημωθέντας νομοὺς, καὶ κατέστησεν αὐτοὺς φόρου ὑποτέλεις. Ἐπειτα δ' ἐνίκησε τὸν στρατάρχην τῶν *Γερμανῶν Ἀριόβιστον*, ὅστις κατέδυνάστευε μὲ τὴν ἄσπλαγχον αὐτοῦ ἀρχὴν τοὺς ἐν τῇ δυτικῇ *Γαλλίᾳ* κατοικοῦντας *Σηκουανοὺς* καὶ *Αἰδοῦους*, καὶ ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ ἀναζητήσῃ πάλιν τὴν πέραν τοῦ Ῥήνου πατρίδα του. Καταλαβὼν δ' ὁ *Καῖσαρ* προσέτι τοὺς *Βέλγας* καὶ τινας ἄλλους λαοὺς τῆς *Γαλλίας*, διέβη δις τὸν Ῥήνον, ὅπως φοβίσῃ τοὺς πολεμικοὺς κατοικοὺς τῆς τραχείας, καὶ δρυμώδους *Γερμανίας*, καὶ ἐμποδίσῃ τὰς ἐχθρικὰς αὐτῶν πρὸς τὴν *Γαλλίαν* ἐπιδρομὰς. Εἰς τὴν ἐπιχείρησιν δὲ ταύτην ὀφείλουσιν οἱ *Γερμανοὶ* τὴν πρώτην τῆς πατρίδος αὐτῶν βραχέϊαν περιγραφὴν εἰς τὰ « ὑπομνήματα τοῦ *Γαλλικοῦ πολέμου* » τοῦ *Καίσαρος*. Ἐν τούτοις ὁ στρατάρχης τῆς Ῥώμης σκοπὸν δὲν εἶχε νὰ κάμῃ διαρκεῖς κατακτήσεις, οὔτε ἐν *Γερμανίᾳ*, οὔτε ἐν *Βρεττανίᾳ*, εἰς τῆς ὁποίας τὴν περικλίαν προσωρμίσθη ὡσαύτως δις. Μετὰ

τινας δ' ἀγῶνας πρὸς τοὺς δέσποτας Θηρίων ἐνδεδυμένους Κελτοὺς κατοίκους τῆς Βρετανικῆς νήσου, ἐπλευσε πάλιν πρὸς τὴν Γαλλίαν, ὅπως ὑποτάξῃ καθ' ὀλοκληρίαν τοὺς λαοὺς αὐτῆς. Ἐπειδὴ οὗτοι, ἀνησίου καὶ εὐμεταβλήτου φύσεως ὄντες, ἀπεστάτου πάντοτε καὶ ἐλάμβανον τὰ ὄπλα ὁσάκις ὁ Καῖσαρ ἦτον ἀλλαχοῦ ἀπασχολημένος. Μόλις δ' ἀφοῦ κατίσχυσε (52) τῆς ἐν Ἀλεσίᾳ τῆς Βουργουνδίας γενικῆς ἐπαναστάσεως, ἐπέτυχε νὰ καθυποτάξῃ κατὰ μικρὸν τὴν χώραν μέχρι τοῦ Ῥήνου, καὶ νὰ μεταβάλῃ αὐτὴν εἰς ἐπαρχίαν τοῦ παγκοσμίου κράτους τῆς Ῥώμης. Ἡ δὲ Κελτικὴ θρησκεία τῶν Δρυϊδῶν, μετὰ τὰς βδελυρὰς αὐτῆς ἀνθρωποθυσίας, ὑπεχώρησεν εἰς τὴν Ἑλληνορωμαϊκὴν εἰδωλολατρείαν. *ἐπὶ Κελτικῶν.*

§. 142. Ὁ ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΕΜΦΥΛΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (49—48).

Ἐν τούτοις εἶχεν ἐπαυξήσῃ ἐν Ῥώμῃ ἡ μανία τῶν κομμάτων εἰς τὸ μὴ περαιτέρω, καὶ συνηθέστατα πράγματα ἦσαν ἀρπαγαὶ καὶ φόνοι. Ἰσχυροὶ δ' ἀρχηγοὶ προσέβαλλον ἀλλήλους ἐν ταῖς ὁδοῖς καὶ πλατείαις, συνοδευόμενοι ὑπὸ στιφῶν ἐνόπλων, καὶ ὁ θρασὺς Κλώδιος ἐσφάγη ὑπὸ τοῦ εἴλου τοῦ Κικέρωνος *Μίλωνος*, ἐν τῇ Ἀππία ὁδῷ. Οὕτω δ' ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἡ Σύγκλητος καὶ οἱ παλαιοὶ δημοκρατικοὶ ἐνόμισαν φρονιμώτατον νὰ προστεθῶσιν ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν *Πομπήϊον*, καὶ νὰ παραδώσῃ τὴν ὑπατείαν εἰς αὐτόν. Τὴν μεγάλην δὲ ταύτην δύναμιν ἐπωφελήθη ὁ Πομπήϊος, ὅπως βλάβῃ τὸν Καίσαρα, τοῦ ὁποῦ ἐφθόνηε τὴν πολεμικὴν δόξαν. Δι' ἐνεργείας δὲ αὐτοῦ ἀπέστειλεν, ἀποτελεσθέντος τοῦ Γαλλικοῦ πολέμου, πρὸς αὐτόν ἡ Σύγκλητος τὴν διαταγὴν, νὰ καταθέσῃ τὴν ἀρχιστρατηγίαν, καὶ νὰ ἀπολύσῃ τοὺς στρατοὺς αὐτοῦ. Δύο δὲ δήμαρχοι (ὁ *Κουρίων* καὶ Ἀντώνιος), οἵτινες ἀπεφάνθησαν κατὰ τοῦ ψηφίσματος τούτου, καὶ ἀπήτησαν νὰ ἀποδουθῇ καὶ ὁ Πομπήϊος τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ, ἀπεδιώχθησαν. Κατέφυγον δὲ εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Καίσαρος, καὶ πρόετρεψαν αὐτόν νὰ προβῇ εἰς τὸ μέσον ὡς προστάτης τῶν προσβληθέντων δικαιωμάτων τοῦ λαοῦ.—Μετὰ τινὰ δὲ σκέψιν διέβη ὁ Καῖσαρ τὸν ποταμὸν τῶν συνόρων *Ρουβίκωνα*, καὶ ὤρμησεν ἔπειτα (49) πρὸς τὴν Ῥώμην. Μόλις δὲ τώρα, λίαν

alea jacta esto.

ὄμως βραδέως, ἐξεγερθεὶς ὁ Πομπήϊος ἀπὸ τὴν ἀδράνειαν αὐτοῦ καὶ ἀπρονοησίαν, δὲν ἐτόλμησε νὰ περιμεινῇ αὐτὸν ἐν Ῥώμῃ ἔσπευτε δὲ μὲ τὰ ὀλίγα αὐτοῦ στρατεύματα καὶ μέγα μέρος συγλητικῶν καὶ ἀριστοκρατικῶν εἰς τὸ Βρεντήσιον, καὶ πλησιάζοντες τοῦ νικητοῦ εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ἔφυγε διὰ τοῦ Ἴονίου πελάγους εἰς τὴν Ἠπειρον. Ὁ Καῖσαρ ὄμως δὲν κατεδίωξεν αὐτὸν, ἀλλ' ἔστρεψεν ὀπίσω εἰς τὴν Ῥώμην, ὅπου κατέλαβε τὸ δημόσιον ταμεῖον, καὶ ἔπειτα ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Ἐνταῦθα δ' ἠνάγκασε τὰ στρατεύματα τοῦ Πομπήϊου νὰ διομολογήσῃσιν συνθήκην, συνεπεία τῆς ὁποίας οἱ μὲν στρατηγοὶ καὶ ἀξιωματικοὶ ἀφέθησαν ἐλεύθεροι, οἱ δὲ κοινοὶ στρατιῶται μετέβησαν κατὰ μέγα μέρος εἰς τὰ τάγματα τοῦ νικητοῦ. Ἐν τῇ ἐπιστροφῇ δ' αὐτοῦ ἐπολιόρησε προσέτι στενῶς καὶ καθυπέταξε τὴν Μασσαλίαν, ἧς ἤθελε νὰ μὲν ὀυδέτερη, ἐτιμώρησε τοὺς πολίτας ἀποστερητάς αὐτοῦς ἰδιοκτησίας καὶ πολιτικῆς ἐλευθερίας, ἐπορεύθη πάλιν εἰς τὴν Ῥώμην, ἔνθα ἀνηγόρευσε αὐτὸν δικτάτορα, καὶ τὸν ἐξέλεξαν ὑπατον διὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος, καὶ ἐξέδωκε πλείστα εὐεργετικά ὄντως δικτάγματα. Ἐπειτα δὲ διέπλευσε τὸν Ἴόνιον, ὅπως ἀντιπαραταχθῆ πρὸς τὸν Πομπήϊον. Μετ' ὀλίγον δὲ (48) συνειροτήθη εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Θεσσαλίας ἡ ἀποφασιστικὴ ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΦΑΡΣΑΛΟΥ, καθ' ἣν οἱ ἐξησκημένοι εἰς τὰς μάχας πολεμισταὶ τοῦ Καίσαρος ἐνίκησαν νίκην λαμπρὰν τὴν ἰσχυροτέραν ἢ κατὰ τὸ διπλοῦν δύναμιν τῶν ἐχθρῶν. Συνοδευόμενος δ' ὑπ' ὀλίγων πιστῶν εἰς αὐτὸν ἐπιμεινάντων, κατέφυγεν ὁ Πομπήϊος διὰ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπου ὄμως ἀντὶ νὰ εὔρη φιλοξενίαν, ὡς ἤλπισεν, εὔρε τὸν θάνατον ὑπὸ χειρὸς δολοφόνου. Ὁ Πτολεμαῖος, δηλ. ἐλπίζων ὅτι ἤθελε κερδήσει τὴν εὐνοίαν τοῦ Καίσαρος, διέταξε νὰ φρονέσῃσιν τὸν νικηθέντα Πομπήϊον, ὅτε προσωρμίζετο εἰς τὸ Πηλοῦσιον, καὶ νὰ ῥίψῃσι τὸ πτώμα αὐτοῦ ἄταφον εἰς τὴν ἀκτὴν.

§. 143. Ο ΚΑΙΣΑΡ ΝΙΚΗΤΗΣ ΚΑΙ ΤΡΟΝΗΑΙΟΥΧΟΣ.
 Ὀλίγον δὲ μετὰ ταῦτα ἦλθε καὶ ὁ Καῖσαρ εἰς τὴν Αἴγυπτον.
 Ἔχουσε δάκρυα συμπαιεῖς διὰ τὸν θάνατον τοῦ Πομπήϊου,

καὶ ἠρνήθη εἰς τὸν ἐργάτην τοῦ φόνου τὴν ἐλπισθεῖσαν ἀνταμοιβήν. Ἐκλεχθεὶς δὴλ. δίκαιητῆς, ὅπως κρίνη τὴν μεταξὺ Πτολεμαίου καὶ τῆς ὀραίας ἀδελφῆς αὐτοῦ Κλεοπάτρας ἔριδα, ἀπεράσισε μὲν ὑπὲρ τῆς τελευταίας, περιέπεσεν ὁμως διὰ τοῦτο εἰς πόλεμον πρὸς τὸν βασιλέα καὶ τὸν λαὸν τῆς Αἰγύπτου, ἕνεκα τοῦ ὁποίου ἠναγκάσθη νὰ μείνῃ ἐννέα ὄλους μῆνας εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, καὶ περιῆλθεν εἰς μέγαν κίνδυνον. Πυρποληθέντων δὲ τῶν βασιλικῶν ἀνακτόρων, ὅπου ὑπερασπιζέτο μὲ θυμωσίαν ὄντως τέχνην, μετὰ τινος μέρους τῆς περιφήμου βιβλιοθήκης, μετέβη εἰς τὴν ἀπέναντι νῆσον Φάρον, ἧτις ἐχρησίμευσεν εἰς αὐτὸν ὡς ὀχύρωμα. Μόλις δ' ὅτε ἦλθεν εἰς αὐτὸν νέα ἐπικουρικὰ στρατεύματα, καὶ ὁ Πτολεμαῖος ἐπνίγη μετὰ τινα ἀτυχή μάχην εἰς τὸν Νεῖλον, ἠδυνήθη νὰ δώσῃ τὴν διοίκησιν τῆς Αἰγύπτου εἰς τὴν Κλεοπάτραν (τῆς ὁποίας τὰ θέληγτρα εἶχον γοητεύσει αὐτὸν) καὶ νὰ ἐξέλθῃ εἰς νέους ἀγῶνας. Ἡ δὲ ταχεῖα νίκη, τὴν ὁποίαν ἐνίκησε διὰ τοῦ τρόμου, ὃν ἐπροξένει τὸ ἴδιον αὐτοῦ ὄνομα, κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ Μιθριδάτου, διαγωνίσθη διὰ τῆς ἀξιωματικῆς ἐπιστολῆς ἦ.Ιθον, εἶδον, ἐνίκησα (veni, vidi, vici). Διατρίψας δ' ὀλίγον ἐν Ῥώμῃ διέβη εἰς τὴν Ἀφρικήν, ὅπου εὐρίσκοντο οἱ φίλοι τῆς δημοκρατικῆς πολιτείας καὶ οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Πομπηίου μετὰ μεγάλης δυνάμεως στρατοῦ. Ἐνταῦθα δ' ἐνίκησεν (46) ὁ Καῖσαρ εἰς τὴν φονικὴν ΜΑΧΗΝ ΤΗΣ ΘΑΥΟΥ, ἔνθα ἐξέλιπον αἱ ἐλπίδες τῶν δημοκρατικῶν. Χιλιάδες νεκρῶν ἐκάλυψαν τὸ πεδῖον τῆς μάχης· ἐκ δὲ τῶν ἐπιζήσαντων πολλοὶ ἐφρονεύθησαν ἰδιοχείρως, ἐν οἷς καὶ ὁ μεγαλόψυχος ΚΑΤΩΝ, ὅστις κῆτοκτονήθη μὲ τὴν συνήθη αὐτῷ ἀταραξίαν ἐν Ἰτύκῃ. Πολυτελής δὲ τετραήμερος θρίαμβος ἐπερίμενε τὸν νικητὴν ἐπιστρέψαντα εἰς Ῥώμην, τὴν ὁποίαν ὁμως κατέλιπε πάλιν μετ' ὀλίγον, διὰ νὰ προσβάλλῃ τοὺς ἐν Ἰσπανίᾳ περὶ τῶν υἱοῦ τοῦ Πομπηίου συναθροισθέντας τελευταίους αὐτοῦ ἐχθρούς. Ἐν δὲ τῇ τρομερᾷ ΠΑΡΑ ΤΗΝ ΜΟΥΝΔΑΝ ΜΑΧῃ (45), ἔνθα πάντες ἠγωνίσθησαν μετ' ἀνδρίας καὶ ἀπελπισίας, ἐξηφανίσθησαν τὰ τελευταῖα λείψανα τῶν Πομπηϊανῶν καὶ δημοκρατικῶν.

Καὶ ὁ μὲν εἰς τῶν υἱῶν τοῦ Πομπηίου ἐφρονεῦθη φεύγων, ὁ δὲ ἐπιζήσας διήγαγεν ἕκτοτε βίον ληστρικόν, μέχρις οὗ ἐφρονεῦθη μετὰ δέκα ἔτη ὑπὸ χειρὸς δολοφόνου.

§. 144. ΦΟΝΟΣ ΤΟΥ ΚΑΙΣΑΡΟΣ. Ἄμα δ' ἀπολέσας ταῦτα, ἐπέστρεψεν ὁ Καῖσαρ ὡς κύριος καὶ μόναρχος τοῦ παγκοσμίου κράτους εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ἔνθα ὑπεδέχθησαν αὐτὸν ὡς « πατέρα τῆς πατρίδος », καὶ τὸν ἀνηγόρευσαν διατάτωρα διὰ βίου Ἐζήτει δὲ νὰ κερδήσῃ τὴν ἀγάπην τῶν μὲν στρατιωτῶν καὶ τοῦ λαοῦ, δίδων μὲ χεῖρα ἐλευθέριον, τῶν δὲ προκρίτων, ἀπονέμων εἰς αὐτοὺς διαφόρους ἀρχάς· προήγαγε τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν γεωργίαν, καθωράϊσε τὴν πόλιν οἰκοδομῶν ναοὺς, θέατρα καὶ πλατείας, διώρθωσε τὸ Καλενδάριον διὰ τοῦ Ἑλληνος Σωσιγέτους, καὶ ἐξέδωκε παντοῖα ἐπωφελεῖ διατάγματα. — Ἄλλ' ἢ προφανῆς αὐτοῦ ἐπιθυμία τοῦ νὰ προσλάβῃ τὴν ἐπωνυμίαν καὶ τὸ ἀξίωμα βασιλείας, ὤθησέ τινας τῶν μανικῶν φιλελευθέρων εἰς συνωμοσίαν ἐναντίον αὐτοῦ. Ὁ φίλος δηλ. αὐτοῦ καὶ κόλαξ Μ. Ἀρτώριος ἐπέθηκεν εἰς τὴν κεφαλὴν του κατὰ τινα ἑορτὴν τὸ βασιλικὸν διάδημα· καίτοι δ' ἀπωθήσαντος αὐτὸ τοῦ Καίσαρος μετὰ ἐπιτετηθευμένης ἀγανακτήσεως, ἐγνώσθη ὅμως ἡ ἐνδόμυχος αὐτοῦ εὐχρέσκεϊκ. Πρωτουργὸς δὲ τῆς συνωμοσίας ἦτον ὁ μεγαλόφρων, ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἐνθουσιασμένος Μ. Ἰούριος ΒΡΟΥΤΟΣ, φίλος τοῦ Καίσαρος, καὶ ὁ αὐστηρὸς δημοκρατικὸς Γάϊος ΚΑΣΣΙΟΣ. Ὁ δὲ Καῖσαρ, καίτοι πολλῶν ἀποτρεψάντων αὐτὸν, συνεκάλεσε τὴν σύγκλητον εἰς τὴν στοὰν τοῦ Πομπηίου κατὰ τὰς εἰδοὺς τοῦ Μαρτίου (15 Μαρτίου 44). Ἐνταῦθα δ' ἔπεσεν ἄπνους διατρυπηθεὶς ὑπὸ εἰκοσιτριῶν ἐγχειριδίων, καὶ μόλις ἐπιφωνήσας « καὶ σὺ Βροῦτε ! » παρὰ τὸν ἀνδριάντα τοῦ ποτὲ ἀντιπάλου αὐτοῦ, ἀφοῦ ἐφρόντισε νὰ καλυφθῇ μὲ τὴν τῆβεννον, ὅπως πέσῃ ἀξιοπρεπῶς καὶ εὐσχημόνως.

5. Τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς δημοκρατίας.

§. 145. Μετ' ὀλίγον δ' ἀπεδείχθη, ὅτι ἡ ἰδέα τῆς ἐλευθερίας ἐξῆ εἰσέτι μόνον εἰς τὰς κεφαλὰς ὀλίγων τινῶν ἀνδρῶν,

ἐχόντων εὐγενῆ φρονήματα, εἶχε δ' ἀποσβεσθῆ παντάπασιν
 εἰς τὴν καρδίαν τοῦ λαοῦ. Ὁ κατ' ἀρχὰς ἐνθουσιασμὸς διὰ
 τὴν νεωστὶ ἀνακτηθεῖσαν ἐλευθερίαν, μετετρέπη ταχέως εἰς
 μῖσος καὶ ἀγανάκτησιν κατὰ τῶν φονεῶν τοῦ δικτάτωρος,
 ὅτε ὁ Μ. Ἀντώνιος ἐξύψωσεν εἰς τινὰ τεχνικώτατον λόγον,
 ὃν ἐξεφώνησε κατὰ τὴν κηδεῖαν αὐτοῦ, τὰς ἐκδουλεύσεις καὶ
 τὰ πλεονεκτήματα τοῦ ἀνδρός, καὶ διέταξε νὰ διανεμῶσιν
 εἰς τοὺς πένητας χρηματικὰς δωρεάς. Τοῦναντίον δ' ἡ Σύγ-
 κλητος ἀπεφάνθη κατὰ μέγα μέρος ὑπὲρ τῶν συνομοσάντων,
 καὶ ἀπένειμεν εἰς τινὰς ἐξ αὐτῶν ἐπαρχίας πρὸς διοίκησιν·
 καὶ ὅτε ὁ Ἀντώνιος ἠθέλησε νὰ καταλάβῃ διὰ τῆς βίας μίαν
 τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν, κατώρθωσεν ὁ Κικέρων διὰ τῶν
 «*μιλιπικῶν αὐτοῦ λόγων*», νὰ κηρύξῃ αὐτὸν ἡ Σύγκλη-
 τος «*ἐχθρὸν τῆς πατρίδος*». Ὁ Ἀντώνιος ἠττήθη ἐν τῇ
 ἔμπροσθεν τῆς Μοδίνης (Moden) μάχῃ, καὶ κατέφυγε πρὸς
 τὸν ἑπαρχὸν τῆς περὶ τῶν Ἀλπεῶν Γαλλίας, *Λέπιδορ*. Νῦν
 δ' ἀπέβειβεν ἡ Σύγκλητος προδήλως τὴν πρὸς τοὺς συνομοσάν-
 τας δημοκρατικούς εὐνοίαν αὐτῆς, καὶ προσέβαλε συγχρόνως
 τὸν ἐνενοκιδεκεστῆ ἀνεψιὸν τοῦ Καίσαρος Ὀκτάβιος, ὅστις
 ὡς κληρονόμος τοῦ ὀνόματος ἐκείνου (Καῖσαρ Ὀκταβιανὸς,
 μετέπειτα *Αὔγουστος*) εἶχε τοὺς παλαιοὺς στρατιώτας ὑπὲρ
 ἑαυτοῦ. Διὸ ἀνέψωσεν ὁ ΟΚΤΑΒΙΑΝΟΣ τὴν σημαίαν τῆς τοῦ
 αἵματος τοῦ Καίσαρος ἐκδικήσεως, καὶ συνέθετο ἐπὶ τινος
 μικρᾶς νήσου τοῦ ποταμίου Ῥήνου, ὄχι μακρὰν τῆς Βονο-
 νίας, τὴν ΔΕΥΤΕΡΑΝ ΤΡΙΑΝΔΡΙΑΝ μετὰ τοῦ ΑΝΤΩΝΙΟΥ
 καὶ ΑΕΠΗΛΟΥ (43). Νέκι δὲ προγραφαὶ ἐξεδόθησαν, ὀλέ-
 θριοι μάλιστα εἰς τὴν τάξιν τῶν συγκλητικῶν καὶ ἱπποτῶν.
 Οἱ μάλιστα ἐν ὑπολήψει καὶ λόγου ἄξιοι πολῖται ἔπεσαν ὑπὸ
 τὰ ξίφη τῶν φονεῶν αἱ στενωτάται σχέσεις, τὰς ὁποίας συ-
 νέδειεν ἡ συγγένεια, φιλία καὶ εὐσέβεια, διεφθάρθησαν. Με-
 ταξὺ δὲ τῶν θυμάτων τοῦ Ἀντωνίου εὐρίσκετο καὶ ὁ Κικέρων,
 ὅστις ἐφρονέθη ἐνῶ ἔφρευεν. Ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ καὶ ἡ δεξιὰ
 χεὶρ ἐστήθησαν εἰς τὸ βῆμα τῶν ῥητόρων.

§. 146. Κορέσαντες δ' οἱ δυνάσται τὴν ἐκδίκησιν αὐτῶν
 ἐν Ἰταλίᾳ, ἐξεστράτευσαν ἐναντίον τῶν δημοκρατικῶν, οἵτινες

συνελέχθησαν περί τὸν Βροῦτον καὶ Κάσσιον, καὶ συνεστήσαν τὰ στρατόπεδα αὐτῶν ἐν Μακεδονίᾳ. Ἐνταῦθα δὲ συνεκροτήθη (42), ἐν τῇ πεδιάδι τῶν ΦΙΛΙΠΠΩΝ, ἡ ἀποφασιστικὴ ΔΙΤΤΗ ΜΑΧΗ, καθ' ἣν ὁ μὲν Κάσσιος ὑπεχώρησεν εἰς τὸν Ἀντώνιον, ὁ δὲ Βροῦτος ἔστρεψεν εἰς φυγὴν τοὺς λεγεῶνας τοῦ Ὀκταβιανοῦ. Ἄλλ' ὅτε ὁ Κάσσιος, ἀπατηθεὶς ὑπὸ ψευδοῦς φήμης, ἔσπευσε νὰ ἐμπήξῃ εἰς τὸ στήθος αὐτοῦ τὸ ξίφος, καὶ συναθροίσαντες οἱ τρεῖς ἄνδρες τὰς δυνάμεις αὐτῶν ἀνενώσαν μετὰ 20 ἡμέρας τὴν μάχην, κατεβλήθη καὶ ὁ Βροῦτος, « ὁ τελευταῖος Ῥωμαῖος, » καὶ ἐνέπηξεν ὡσχύτως τὸ ξίφος εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ. Ἡ δὲ σύζυγος αὐτοῦ Πορκία (θυγάτηρ τοῦ Κάτωνος) κτύποκτονήθη διὰ καιόντων ἀνθρώπων, καὶ πολλοὶ φιλελεύθεροι μαχηταὶ ἔδωκαν αὐτοὶ εἰς ἑαυτοὺς τὸν θάνατον, οὕτως ὥστε οἱ Φίλιπποι ὑπῆρξαν ὁ τάφος τῆς δημοκρατίας. Ἐκτοτε δ' ἤρριζον περὶ τῆς κυριαρχίας, οὐχὶ δὲ πλέον περὶ τῆς ἐλευθερίας. Οἱ νικηταὶ διαιμοιράσθησαν τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος, οὕτως ὥστε ὁ μὲν Ἀντώνιος ἔλαβε τὴν Ἀνατολήν, ὁ δὲ Ὀκταβιανὸς τὴν Δύσιν. Ὁ δ' ἀσθενὴς Λέπιδος, ἔστις κατ' ἀρχὰς μὲν εἶχε λαβεῖν τὴν ἐπαρχίαν Ἀφρικήν, ἀλλ' οὐδέποτε ἔλαβε πολλὴν ἰσχύν, ἐστερήθη μετ' ὀλίγον τῆς μερίδος αὐτοῦ.

§. 147. Ἄλλ' ἐνῶ ὁ φιλήδονος Ἀντώνιος ἐνετρώφα εἰς « τὰ θυμιάματα τῆς Ἑλλάδος » καὶ τὰς « ἡδονὰς τῆς Ἀσίας », καὶ δι' ἧγε βίον ἄσωτον εἰς τὴν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ αὐτὴν τῆς Κλεοπάτρας, ἐκέρδησεν ὁ συνετὸς Ὀκταβιανὸς καὶ ὁ μεγαλόφρων αὐτοῦ ναύαρχος Ἀγρίππας τὰς καρδίας τοῦ Ῥωμαϊκοῦ λαοῦ, διὰ μεγαλοδῶρων δαπανῶν καὶ μεγαλοπρεπῶν ἀγώνων, ἀντήμειψε τοὺς στρατιώτας, διανείμας εἰς αὐτοὺς ἀγροὺς, καὶ διετήρει ἐν ἐνεργείᾳ στρατὸν καὶ στόλον. Καὶ ὅτε τέλος, ἐκστρατεύσας ὁ Ἀντώνιος ἀτυχῶς κατὰ τῶν Πάρθων, ἔπαιξε τὴν τιμὴν καὶ τὸ αἶμα τῶν Ῥωμαίων, συνεζεύχθη μετὰ τῆς Κλεοπάτρας, ξένης βασιλίσσης, καὶ ἐχάρισεν εἰς τοὺς υἱοὺς αὐτῆς Ῥωμαϊκὰς ἐπαρχίας, τότε ἡ ὑπὸ τοῦ Ὀκταβίου ἀγομένη Σύγκλητος ἐστέρησε τὸν Ἀντώνιον πάντων αὐτοῦ τῶν ἀξιωματῶν, καὶ ἐκήρυξε πόλεμον ἐναντίον

τῆς Κλεοπάτρας. Ἀνατολή καὶ Δύσις ἐξωπλίσθησαν (31) πάλιν ἐναντίον ἀλλήλων. Ἄλλ' ἡ ΕΝΑΚΤΙΩ ΝΑΥΜΑΧΙΑ ἐκρίθη ὑπὲρ τοῦ Ὀκταβιανοῦ, ἂν καὶ ἡ Αἰγυπτιακὴ δύναμις ἦτον ἀνωτέρη. Ὁ Ἀντώνιος καὶ ἡ Κλεοπάτρα ἔφυγον. Ὅτε δ' ὁ νικητὴς ἐπλησίωσε τὰς πύλας τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐβύθισεν ὁ Ἀντώνιος πρῶτος τὸ ξίφος εἰς τὸ στῆθος αὐτοῦ, καὶ ἡ Κλεοπάτρα, παρατηρήσασα ὅτι τὰ θέλγητρα αὐτῆς οὐδεμίαν εἶχον ἰσχὺν ἐπὶ τοῦ νέου δυνάστου, καὶ ὅτι οὗτος σκοπὸν εἶχε, πρὸς λάμπρυνσιν τοῦ θριάμβου αὐτοῦ, νὰ τὴν μεταγάγῃ εἰς Ῥώμην, ἐφρονεῦθη δηλητηριάσασα (30) ἑαυτὴν διὰ δύο ἀσπίδων ὄρεων). Ἡ δ' Αἴγυπτος ὑπῆρξεν ἡ πρώτη ἐπαρχία τῆς ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ.

Δ'. Η ΡΩΜΑΪΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ.

1. Ἡ ἐποχὴ τοῦ Καίσαρος Ὀκταβιανοῦ Αὐγούστου.
(30 π. Χ. — 14 μ. Χ.).

§. 148. Οἱ φονικοὶ ἐμφύλιοι πόλεμοι εἶχον ἀφικράσει πάντας τοὺς ἰκαοὺς καὶ φιλελευθέρους ἀνδρας· τὸ δ' ἐπιλειπόμενον πλῆθος ἄρτον μόνον καὶ θεάματα ἐζήτει, καὶ ἐλησμονεῖ ἐν τῇ στιγμιαίᾳ ἀπολύσει πᾶσαν ἐλευθερίαν καὶ πολιτικὴν ἀρετὴν. Ὅθεν δὲν ἦτο δύσκολον εἰς τὸν συνετὸν Ὀκταβιανόν, ὅστις ἔφερε τοῦ λοιποῦ τὴν ὑπὸ τῆς Συγκλήτου καὶ τοῦ λαοῦ δοθεῖσαν εἰς αὐτὸν τιμητικὴν προσωνυμίαν τοῦ « Σεβαστοῦ » (Αὐγούστου), νὰ μεταβάλλῃ τὴν Ῥωμαϊκὴν δημοκρατίαν εἰς μοναρχίαν· ἀλλ' ἐν τούτοις ὑπεχώρησεν εἰς τὰς προλήψεις τῶν Ῥωμαίων ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε δὲν ὠνόμαζεν ἑαυτὸν βασιλέα ἢ κύριον (δεσπότην), ἀλλὰ διετήρησε τὰ ὀνόματα καὶ τοὺς τύπους τῆς δημοκρατίας καὶ τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ Καίσαρος, καὶ ἐνήργησεν οὕτως, ὥστε νὰ λάβῃ μὲν κατὰ μικρὸν παρὰ τῆς Συγκλήτου καὶ τοῦ λαοῦ πάσας τὰς ἀρχὰς καὶ πάντα τὰς ἐξουσίας, ν' ἀναεῖνῃ δ' αὐτὰ εἰς ἑαυτὸν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν. Ἦνονε δὲ βαθύνοιαν καὶ εὐφυίαν εἰς τὸ ἄρχειν μετ' ἠπιότητος, μετριότητος καὶ ἐπιμονῆς, καὶ ἐπειδὴ ὑπῆρξεν ὁ ἰκανώτατος τῶν ὑποκριτῶν, καὶ εἰξέυρε νὰ ἐπωφε-

λήται τὴν ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν, ἐπέτυχεν ἀσφαλέστερον τοῦ σκοποῦ ἢ ὁ μέγας αὐτοῦ θεὸς Καῖσαρ. Ἔλαβε δ' ἐπὶ Αὐγούστου τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος τὴν μεγίστην δύναμιν εἰς τὸ ἐξωτερικόν, καὶ τὴν πλείστην ἀνάπτυξιν εἰς τὸ ἐσωτερικόν. Ἐξετείνετο δηλ. ἀπὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὀκεανοῦ μέχρι τοῦ Εὐφράτου, καὶ ἀπὸ τοῦ Ἰστροῦ καὶ Ῥήνου μέχρι τῶν ὄρεων τοῦ Ἀτλαντος καὶ τῶν καταβάκτων τοῦ Νείλου· καὶ ἡ τέχνη δὲ καὶ φιλολογία ἤκαμαν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε ὠνόμασαν τὴν ἀρχὴν τοῦ Αὐγούστου χρυσοῦν αἰῶνα. Μεγάλοι δὲ ὁδοί, εἰς διάφορα διαστήματα τῶν ὁποίων ὑπῆρχον λίθινοι κίονες, σημαίνοντες τὸ μέσον τῆς ὁδοῦ, συνέδεον τὰς 25 ἑπαρχίας μετὰ τῆς Ῥώμης, καὶ διευκόλυνον τὴν ἐπιμιξίαν· μεγαλοπρεπῆ δὲ ὑδραγωγεία, διώρυγες κ. τ. τ. ἐδήλουν τὸ τολμηρὸν ἄμα καὶ ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα τοῦ Ῥωμαϊκοῦ λαοῦ· αὐτὴ δ' ἡ Ῥώμη ἐκοσμήθη μὲ ναοὺς, θέατρα καὶ λουτρά, καὶ τοσοῦτον μετεβλήθη, ὥστε ὁ Αὐγούστος ἠδύνατο νὰ εἴπῃ, ὅτι παραλαβὼν τὴν Ῥώμην πλινθότιστον, κατέλιπεν αὐτὴν μαρμάρινον. Ὁ δὲ ναὸς, ὃν ὁ Ἀγρίππας καθιέρωσεν εἰς πάντας τοὺς θεοὺς (*Pantheon*), διαμένει ἔτι καὶ νῦν ἐν τῶν ὠραιωτάτων κοσμημάτων τῆς αἰωνίου πόλεως. Ὁ Αὐγούστος καὶ οἱ φίλοι αὐτοῦ *Μαικήρας*, *Πολλίων* καὶ ἄλλοι, ἐπροστάτευσαν τὴν φιλολογίαν καὶ τέχνην, καὶ κηρόνουν τοὺς ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς. Ἐπὶ δὲ τοῦ Παλατινοῦ λόγου ἠκοδομήθη ἡ πρώτη δημοσία βιβλιοθήκη· ἡ δὲ τάξις τῶν πολιτῶν ἦτις δὲν ἐστράτευσεν πλέον εἰς τοὺς πολέμους καὶ κατέλειπε τὴν διεύθυνσιν τῶν πραγμάτων τῆς πολιτείας εἰς τὸν αὐτοκράτορα καὶ τοὺς συμβούλους αὐτοῦ καὶ ὑπαλλήλους, ἐσχολάζετο περὶ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ συγγραφὴν, καὶ μετέβη ἀπὸ τῶν πράξεων εἰς τοὺς λόγους, ἀπὸ τῶν πραγμάτων εἰς τὰς σκέψεις· ἐντεύθεν δ' ἐπέξετάθη ταχέως λεπτὸς πολιτισμὸς καὶ εὐτραπέλια ἀστυκὴ (*urbanitas*) καθ' ὅλας τὰς τάξεις.

§. 149. Ἡ Ῥωμαϊκὴ φιλολογία. Μεταξὺ τῶν ποιητῶν, οἵτινες κοσμοῦσι τὴν ἐποχὴν τοῦ Αὐγούστου, κατέχουσι τὴν πρώτην τάξιν ὁ Βιργίλιος, Ὁράτιος καὶ Ὀβίδιος. Καὶ ὁ μὲν Βιργίλιος († 19 π. Χ.) ἐποίησε τὴν *Αἰνειάδα*, ἠρωϊκὸν ποί-

ημα κατὰ τὸ πρῶδειγμα τοῦ Ὀμήρου (§. 38), τὰ Βουκολικά, καὶ τι διδασκτικὸν ποίημα περὶ γεωργίας· ὁ δὲ Ὀράτιος († 8 π. X.), εἰς τὸν ὁποῖον ὁ προστάτης αὐτοῦ Μικιάνης ἐχάρισεν ἑπαυλὶν τινα ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Σαβίνων, ἔγραψεν Ὠδὰς, Σατύρας καὶ Ἐπιστολάς, ἐν αἷς ἐκφράζει μετ' ἀστείότητος καὶ χάριτος τὰς εὐθύμους αὐτοῦ περὶ ζωῆς ἰδέας. Ὡν δ' αὐτάρκης, ἐπροτίμησεν, ἐν μέσῳ περιορισμένων σχέσεων καὶ μετριῶν ἀπολαύσεων, ζωὴν ἀνεξάρτητον μᾶλλον, ἢ τὴν λαμπρὰν καὶ πολυτελεῆ τῶν κεινοδόξων εὐγενῶν. Ὁ δὲ Ὀβίδιος († 17 μ. X.), ὁ εὐφυῆς ποιητὴς τῶν μυθολογικῶν διηγήσεων (*μεταμορφώσεων*), ἐξωρίσθη ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου εἰς τὴν παρὰ τὸν Εὐξείνιον Πόντον τραχεῖαν τῶν στεππῶν χώραν, ὅθεν ἔγραψε πρὸς τὴν μακρὰν ἀπέχουσαν πατρίδα τὰς θρηνώδεις αὐτοῦ ἐπιστολάς (*Iristia*). Κατέστησε δὲ προσέτι τὸ εὐρὺ κράτος τοῦ Ἐρωτος ἀντικείμενον πολυκρήμων (ἐλεγειῶν) ποιήσεων. Ἐκτὸς δὲ τούτων, ἀπέκτησεν μεγίστην δόξαν οἱ ἐλεγεῖακοὶ ποιηταὶ Κάτουλλος, Τίβουλλος, Προπέρτιος καὶ ὁ εὐρυῆς ποιητὴς Λουκρήτιος Κάρος (π. 80 π. X.), παρατηρήσας ποιητικῶς ἐν τῷ «περὶ τῆς φύσεως τῶν ὄντων» διδασκτικῷ αὐτοῦ ποιήματι τὰς φιλοσοφικὰς δοξασίας τοῦ Ἐπικούρου (§ 91). Περὶ τοὺς αὐτοὺς δὲ χρόνους ἔζη καὶ ὁ ποιητὴς τῶν γνωστῶν μύθων Φαῖδρος, δούλος ἐκ Θράκης, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Αὐγούστος εἶχε χαρίσει τὴν ἐλευθερίαν. — Μεταξὺ δὲ τῶν ιστοριογράφων μάλιστα λόγου ἄξιοι εἶναι ὁ Σαλλούστιος (π. 50 π. X.), διαγράφας πιστὴν μὲν, ἀλλὰ φρικώδη εἰκόνα τῆς διεσφραμέννης ἐκείνης ἐποχῆς εἰς τὸν Ἰουγουρθικὸν καὶ Κατιλιναϊκὸν αὐτοῦ πόλεμον· ὁ Τίτος Λίβιος (59 π. — 17 μ. X.), ὁ ἐκπαιδευτὰς ἓνα τῶν ἐγγόνων τοῦ Αὐγούστου, ἔγραψεν ἐν 142 βιβλίοις (ἐξ ὧν ὅμως 35 μόνον σώζονται) πλήρη Ῥωματικὴν ἱστορίαν· ἐκ τοῦ συγχρόνου δ' αὐτοῦ Κορνηλίου Νέπωτος ἔχομεν βιογραφίαις ἐνδόξων ἀνδρῶν. Εἶχον δ' οἱ Ῥωμαῖοι ἐν τε τῇ τέχνῃ καὶ φιλολογίᾳ τοὺς Ἕλληνας ὡς πρωτότυπα, ἀν καὶ ἔμειναν πολὺ ὀπίσω αὐτῶν οὐδ' ἀπαντᾶ τις ἔχνος τῆς ἐλευθέρως ἐκχεομένης πηγῆς, ἐξ ἧς ἤρπυοντο οἱ Ἕλληνες. — Οὐχὶ δὲ σπανίως ἐξέλεγον τότε καὶ Ἕλ-

λινες συγγραφαίς ἀντικείμενον τῆς συγγραφῆς αὐτῶν τὴν Ῥωμαϊκὴν ἱστορίαν· οὕτω π. χ. ἐκτὸς τοῦ μεγάλου ἱστορικοῦ Πολυβίου ἐκ τῶν χρόνων τῶν Καρχηδονικῶν πολέμων (§. 123), ὁ σύγχρονος τοῦ Διέτου Διορίσιος ὁ Ἀλικαρνασσεὺς συνέγραψε « Ῥωμαϊκὴν ἀρχαιολογίαν ».

2. Οἱ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνες τῶν Γερμανῶν.

§. 150. Τὸν κενὸν περίπου, καθ' ὃν ἐγεννήθη ἐν Βηθλέεμ τῆς Ἰουδαίας ὁ λυτρωτὴς τοῦ κόσμου ἐν ταπεινότητι καὶ μετριοφροσύνῃ, ὕπὸς ἀναγγελίᾳ εἰς τὴν ἀπολυτρώσεως χρίζουσαν ἀνθρωπότητα τὴν χαρμόσυρον τῆς σωτηρίας ἀγγελίαν (εὐαγγέλιον), διεξῆγον οἱ πρόγονοι τῶν νῦν Γερμανῶν πολυμύθους ἀγῶνας ἐναντίον τῶν Ῥωμαίων, πρὸς διατήρησιν τῆς ἐλευθερίας καὶ τῶν ἠθῶν τῶν πατέρων αὐτῶν. Ὁ ἀνδρείος πρόγονος τοῦ Αὐγούστου ΔΡΟΥΣΟΣ ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος Ῥωμαῖος ὅστις ἠδυνήθη νὰ κατακτήσῃ τὰς παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Ῥήνου χώρας. Κατεπολέμησε δ' εἰς πολλὰς εὐτυχεῖς ἐκστρατείας τοὺς εἰς τὴν Συμμηχίαν τῶν Σουέθων ἀνέχοντας λαοὺς, μεταξὺ Ῥήνου καὶ Ἀλβίου, τοὺς Συναμβρους, Βρονκτέρους, Χερούσκους, Χάττους καὶ ἄλλους, καὶ ἐπροσπάθησε νὰ ἀσφαλίσῃ τὴν κτῆσιν τῆς χώρας διὰ τάφρων καὶ χαρακωμάτων (τάφροι τοῦ Δρούσου). Ἀφοῦ δ' ἐπιστρέφων εἰς τὴν πατρίδα, κατέπεσεν ἀπὸ τοῦ ἵππου καὶ ἀπέθανεν εἰς τὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ 4 μ. Χ., ἀπέτελεσεν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ΤΙΒΕΡΙΟΣ, ἐπωρεληθεὶς ἀλλοῦ συνταῖς τὴν ἀρχὴν αὐτῶν Γερμανῶν ἢ κατισχύσας αὐτῶν διὰ τῶν ὀπλῶν, τὰς κατὰ τὴν τῆς δυτικῆς Γερμανίας, μεθ' ἧς προσετέθη εἰς τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος, ὡς ἐπικράτεια μεταξὺ Ῥήνου καὶ Βιστούργιδας χώρας. Μετ' οὗτου δὲ τὰ ἦθη, ἡ γλῶσσα καὶ οἱ νόμοι τῶν ξένων, ἠπέπλουον νὰ ἐξαφανίσωσιν ἐν βραχείᾳ χρόνῳ τὴν ἐθνικότητα τῶν Γερμανῶν· ἤδη Γερμανοὶ πολεμιστὰι κατετάττοντο εἰς τὰ τάγματα τῶν Ῥωμαίων, καὶ ἐκόσμουον τὰ στήθη αὐτῶν μετὰ ξένα παράσημα, ὅτε ἡ ἀλαζονεία καὶ ἡ ἀμέλεια τοῦ ἐπάρχου ΚΟΪΝΤΙΛΙΟΥ ΟΥΓΑΡΟΥ ἐξήγγερε τὴν ὑπνωθίτουσαν φιλελευθερίαν τῶν Γερμανικῶν λαῶν. Κατ' εἰσήγησιν λοιπὸν τοῦ τολμηροῦ ἡγεμόνος τῶν Χερούσκων ΕΡΜΑΝΝΟΥ (ΑΡΜΙΝΙΟΥ), ὅστις εἶχεν ὑπη-

ρετήσει εἰς Ῥωμαίους στρατοὺς, συνέδεσαν πολλοὶ λαοὶ συμμαχίαν, ὅπως ἀποτινάξωσι τὸν ξένον ζυγόν. Εἰς μάτην συνέβούλευσε τὸν ὀκνηρὸν ἑπαρχὸν ὁ Σέγεστος, τοῦ ὁποίου τὴν θυγατέρα ΘΟΥΣΝΕΛΛΗΝ εἶχεν ἀρπάσει ὁ Ἑρμᾶνος, καὶ νυμφευθῆ παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ πατρὸς αὐτῆς. Ὅπως καταπαύσῃ ἐπανάστασιν τινα ἐπίτηδες διεγερθεῖσαν ὑπὸ τῶν συμμαχισάντων, ἐξεστράτευσεν (9) ὁ ὑπερήφανος Οὐάρος μετὰ τριῶν λεγεῶνων καὶ πολλῶν ἐπικουρικῶν στρατευμάτων διὰ τοῦ ΤΕΥΤΟΝΙΚΟΥ ΔΑΣΟΥΣ· ἔπαθεν ὁμῶς ἐνταῦθα ὑπὸ τὴν στρατηγίαν τοῦ Ἑρμᾶννου τοιαύτην ἦτταν, ὥστε ὀλόκληρον ἐνταῦθα τὸ δάσος ἐκαλύφθη ὑπὸ νεκρῶν Ῥωμαίων. Οἱ ἀετοὶ (σημαῖαι) ἀπώλεσθησαν, καὶ ὁ Οὐάρος κῆτοχειρίσθη. Οἱ δὲ Γερμανοὶ ἐξεδικήθησαν σκληρότατα τοὺς ἐχθροὺς, καὶ ἔσφαξαν πολλοὺς τῶν αἰχμαλώτων ἐπὶ τῶν βωμῶν τῶν θεῶν αὐτῶν. « Καὶ τινες Ῥωμαῖοι, ἐξ ἵπποτικῶν ἢ συγκλητικῶν οἰκῶν, κατεγῆρασαν παρὰ τοῖς χωρικοῖς τῆς Γερμανίας, ὑπηρετοῦντες εἰς τὰς οἰκίας, ἢ ποιμαίνοντες ἀγέλας. « Εἰς δὲ τὴν εἰδησιν ταύτην ἀνεφώνησεν ὁ Αὐγούστος ἀπηλπισμένος. * Οὐάρε, ἀπόδος μοι τὰς λεγεῶνας ! »

§. 151. Ἀποθανόντος δὲ τοῦ Αὐγούστου (14) τὸ 76 ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ ἐν Νόβα τῆς Κάτω Ἰταλίας, διέβη πάλιν ὁ μεγαλόψυχος τοῦ Δρούσου υἱὸς ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ τὸν Ῥήνον, κατερῆμωσε τὴν χώραν τῶν Χάττων (Hessen), ἔθαψε τὰ λευκὰ ὀστᾶ τῶν ἐν τῷ Τευτονικῷ δάσει πεσόντων Ῥωμαίων, καὶ ἀπήγαγεν αἰχμάλωτον τὴν μεγαλόφρονα τοῦ Ἑρμᾶννου σύζυγον *Θουσνέλλην*, παραδοθεῖσαν εἰς τοὺς ἐχθροὺς ὑπὸ τοῦ ἰδίου αὐτῆς πατρὸς. Ἄλλ' ἂν καὶ ὁ Ῥωμαῖος στρατάρχης, ὃν συνώδευεν ἡ εὐγενὴς αὐτοῦ σύζυγος *Ἀγριππίνα*, ἐγγόνη τοῦ Αὐγούστου, ἐνίκησε δις (μάχη παρὰ τὸν *Ἰδιστάβισον*) τὴν συμμαχίαν τῶν Χερουσκαίων, καὶ ἐστενοχώρει μεγάλως ἀπὸ τοῦ μέρους τῆς θαλάσσης τὴν Γερμανίαν, οὐδεμίαν ὁμῶς ἔλαβεν ἐσχὺν ἢ διάρκειαν ἢ Ῥωμαϊκὴν κυριαρχίαν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ῥήνου. Καὶ τρικυμῖαι μὲν συνέθραυσαν τὸν στόλον, ἄβατοι δὲ πεδιάδες καὶ τὸ ξίφος τῶν Γερμανῶν ἔφεραν εἰς τὸ χεῖλος τῆς ἀπωλείας τὸν στρατὸν τῆς ξηρᾶς· καὶ ὅτε τέλος ἀνεκλήθη

ὁ Γερμανικὸς παρὰ τοῦ φθονεροῦ αὐτοῦ θεοῦ Τιβερίου καί, ὀλίγον μετὰ ταῦτα, ἀπέθανε δηλητηριασθεὶς ἐν Συρίᾳ (19), ἠσύχασαν πλέον οἱ Γερμανοὶ ἀπὸ τὴν πλεονεξίαν τῶν Ῥωμαίων. Ἐκτοτε δ' ἔστρεψεν ἡ *συμμαχία* τῶν ἐν τῇ Κάτω Γερμανίᾳ *Χερούσκων* τὰ ὄπλα αὐτῆς κατὰ τῆς ἐν τῇ Ἄνω Γερμανίᾳ *συμμαχίας τῶν Μαρκομάνων*, τῶν ὁποίων ἀρχηγὸς ἦτον ὁ *Μάρβδος*, ὅπερ ἔδωκεν εὐκαιρίαν εἰς τοὺς Ῥωμαίους νὰ ταραττώσιν ἀπὸ μεσημβρίας τὴν Γερμανίαν. Καὶ ὁ μὲν *Μάρβδος* ἔπεσεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Ῥωμαίων, οἵτινες ἔτρεφον αὐτὸν εὐσπλαχνιζόμενοι ἐπὶ 18 ἔτη ἐν Ῥαβέννῃ· ὁ δ' Ἑρμᾶννος ἐφρονεῦθη ὑπὸ τῶν φθονερῶν αὐτοῦ φίλων. Αἱ πράξεις αὐτοῦ ἐξηκολούθουν νὰ ζῶσιν εἰς τὰ ἄσμετα, καὶ οἱ καθ' ἡμᾶς Γερμανοὶ, εὐγνώμονα τρέφοντες ἐνθύμησιν πρὸς τὸν ἐλευθερωτὴν τῆς Γερμανίας, ἐπέχειρσσαν νὰ στήσωσιν αὐτῷ κολοσσαῖον ἀνδριάντα εἰς τὸ παρὰ τὴν Δεσμολδὴν *Τευτορικὸν ὄρος*. Καὶ ἡ μὲν Θουσνέλδα ἀπέθανεν ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ αἰχμαλωσίᾳ· ὁ δ' ἐν τῇ ξένη γεννηθεὶς υἱὸς αὐτῆς (Θουμέλικος) ἀνετράφη ἐν Ῥαβέννῃ ὡς *ξυφομάχος*, ὡς νεώτεροι ἱστοριοδίφαι καὶ ποιηταὶ εἰκάζουσιν ἐκ τινος ὑπαινίξεως τοῦ Τακίτου. (« Ὁ Ἀθλητὴς τῆς Ῥαβέννης » δράμα νεωτερικόν). Διὰ τῆς θυγατρὸς δὲ τοῦ Γερμανικοῦ Ἀγριππίνης (§. 154) ἔφρασεν ἡ παλαιὰ πόλις τῶν Οὐβίων *Κολωνία* (Colonia Agrippina) εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἀκμῆς αὐτῆς.

§. 152. Ὁ *Τάκιτος* περὶ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῆς *Γερμανίας*. Ἐκατὸν περίπου ἔτη μετὰ τὸν Αὐγουστον συνέγραψεν ὁ μέγας ἱστοριογράφος *Τάκιτος* (αὐτὸς οὗτος, ὅστις ἐν τοῖς *χρονικοῖς* καὶ ταῖς *ἱστορίαις* αὐτοῦ παρέστησε τὴν ἱστορίαν τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, μετὰ τοσαύτης περὶ τὰ ἀνθρώπινα γνώσεως, παρῴρησις καὶ τέχνης) περὶ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῶν *Γερμανικῶν λαῶν*, καὶ ἐξωγράφησεν αὐτὰ μὲ τὰ λαμπρότερα χρώματα, ὅπως τὰ προτείνῃ ὡς παράδειγμα εἰς τοὺς διεφθαρμένους συμπολίτας του. Εἰς τὴν συγγραφὴν ταύτην ὀφείλουσιν οἱ Γερμανοὶ τὰς πρώτας ἀκριβεῖς γνώσεις περὶ τῆς χώρας καὶ τῶν προπατόρων αὐτῶν. Ἐντεῦθεν δὲ μανθάνομεν, ὅτι ἡ Γερμανία κατωκείτο ὑπὸ μεγάλου ἀριθμοῦ,

ὅτε μὲν ἀνεξαρτήτων ἀπ' ἀλλήλων, ὅτε δὲ συμμαχούντων, πολλὰκις πρὸς ἀλλήλους διαμαχομένων λαῶν, οἵτινες ὠθούμενοι ὑπὸ ἐσωτερικῆς πρὸς μετανάστασιν ὁρμῆς, δὲν ἤλασσαν σπανίως τὰς πρώτας αὐτῶν κατοικίας. Ἐκτὸς δὲ τῶν μνημονευθέντων φύλων μετὰξὺ Ῥήνου καὶ Ἄλβιος, εὐρίσκομεν προσέτι, παρὰ μὲν τὴν δυτικὴν ὄχθην τοῦ Ἄλβιος τοὺς *Λαγγοβάρδους*, παρὰ δὲ τὸν Γερμανικὸν Δούναβιν, καὶ βραδύτερον ἐν Βοεμία, τοὺς *Μαρχομάρους* (ὃ ἐστὶ *Μεθορούς*), παρὰ τὸν Οὐγγρικὸν Δούναβιν τοὺς *Κουάδους*, εἰς δὲ τὴν ἐπικράτειαν τοῦ Ὀδέρκα καὶ Βιστούλα τοὺς *Βαρδάλους*, εἰς δὲ τὴν Σιλεσίαν τοὺς *Ἀνατολικοὺς Σουήβους*, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνῆκον οἱ *Σέμνταρες* καὶ *Βουργούνδιοι*· εἰς δὲ τὴν Θουριγγίαν ἦσαν οἱ *Ερμόνδοροι*, εἰς δὲ τὴν Φρισεγγλάρφην, μετὰξὺ Βιστούλα καὶ Πρεγέλου, οἱ *Γότθοι*, εἰς δὲ τὸν Κάτω Ἄλβιν, οἱ *Σάξονες*, εἰς τοὺς ὁποίους προσετίθεντο νοτιοανατολικῶς οἱ Ἄγγλοι· εἰς δὲ τὰ παράλια τῆς ἀνατολικῆς θαλάσσης οἱ *Ερουλοὶ* καὶ *Ρούγιοι*, εἰς δὲ τὰ παράλια τῆς βορείου θαλάσσης οἱ *Φρεῖσιοι*, εἰς δὲ τὸ Σλεσβικὸν καὶ τὸ Ὀλστεινὸν (*Schlesvig-Holstein*) οἱ *Κίμβροι* καὶ *Τεῦτορες*· εἰς δὲ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ῥήνου οἱ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ὑποταχθέντες *Ραυρικοί* (μετὰ τῆς Αὐγούστου, [August] τῆς μητροπόλεως τῆς ἐν Ἐλβετία Βασιλείας), οἱ *Νέμητες* (μετὰ τῆς Σπίρας καὶ τοῦ Ἀργεντοράτου [Strassburg]). οἱ *Οὐαγγίονες* ἐν Βορρατία, καὶ οἱ *Τρηουήροι* ἐν τῇ Αὐγούστη Τρηουήρων. Κυριώτεραι δ' ἀσχολίαι τῶν Γερμανῶν ἦσαν τὸ κυνήγιον καὶ ὁ πόλεμος· οὐδ' ἑκοδόμουν πόλεις καὶ πύργους· αἱ δὲ αὐλαὶ καὶ καλύβαι αὐτῶν ἔκειντο διασπαρμέναι εἰς τὸ μέσον τῶν ἰδιοκτησιῶν των· διότι βίος ἥσυχος ἐντὸς τειχῶν ἀπῆρσκεν εἰς τὸ φιλελεύθερον καὶ φιλοπόλεμον τοῦ ἀνδρείου τούτου ἔθνους. Μετὰ τὰ ἐξωτερικὰ δὲ πλεονεκτήματα, ὅποια εἶναι μέγα ἀνάστημα, ὠραιότης τοῦ σώματος, ἰσχὺς καὶ ἀνδρία, ἦνονον καθαρότητα ἡθῶν, φιλοξενίαν, πίστιν καὶ δικαιοσύνην, τιμὴν τοῦ γυναικείου φύλου καὶ ἀγνότητα τοῦ γάμου. Ἐλαττώματα δ' αὐτῶν ἀναφέρονται ἢ φιλοποσία καὶ φιλοπαιγμοσύνη. Ἦθη δὲ χρηστά ἔσχον παρ' αὐτοῖς πλέον ἢ παρ' ἄλλοις νόμοι καλοί. Ἠγάπων

δὲ τὴν ποίησιν καὶ μουσικὴν, καὶ μετέδιδον προφορικῶς τὰ ἄσματα αὐτῶν, ἐν οἷς ἄλλοτε μὲν ὁμοήχουν τὰ ἐν ἀρχῇ σύμφωνα (Alliteration), ἄλλοτε δὲ κατέληγον εἰς τὸν αὐτὸν φθόγγον τὰ ἐν τέλει φωνήεντα (Assonance). προσέτι δ' εἶχον καὶ γραφὴν συγκειμένην ἐκ στοιχείων (Runen). Ἐξερχόμενοι δ' εἰς τὰς μάχας συνειθίζον νὰ ψάλλωσι τραχέα πολεμικὰ ἄσματα, τοῦτο μὲν ὅπως ἐνθαρρύνωσιν αὐτοὶ ἑαυτοὺς, τοῦτο δὲ ὅπως ἐκπλήξωσι τοὺς ἐχθρούς. Προσέτι δὲ γίνεται μνεῖα αἰοιδῶν παρ' αὐτοῖς καὶ ποιητῶν ἐξ ἐπαγγέλματος, Βάρδων καλουμένων. Τοὺς θεοὺς δ' αὐτῶν δὲν ἐτίμων εἰς ναοὺς, ἀλλ' εἰς σκοτεινὰ δάση καὶ ὑπὸ ἱερὰ δένδρα. Καὶ ὁ μὲν Βόδαρος ἢ Ὀδίνος, τὸ πρωτότυπον τῆς ἐνεργούσης ἠρωϊκῆς δυνάμεως, ἦτον ὁ μέγιστος αὐτῶν θεὸς καὶ πάντων πατήρ (Allvater), οἱ δὲ δώδωκα Ἄσοι (Asen) ἐβοήθουν αὐτὸν εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ κόσμου. Σύζυγος δὲ τοῦ Ὀδίνου ἦτον ἡ Φρίγγη, ἡ προστάτρια τοῦ γάμου· υἱοὶ δ' αὐτοῦ ὁ Θόρρος (βροντοβόλος) καὶ Τίους ὁ θεὸς τοῦ πολέμου, Βάλδερος ὁ καθαρὸς θεὸς τοῦ φωτὸς καὶ ἄλλοι. Τὸν ἐν ταῖς μάχαις θάνατον ἐνόμιζον ἐνδοξότατον· καὶ τοὺς μὲν ἐν πολέμοις πεσόντας ἤρωας περιέμενε εὐφρόσυνός τις ζωὴ ἐν Βαλχάλλια, οἱ δ' ἀναιμάντως ἀποθάνοντες διῆγον βίον σκοτεινὸν εἰς τὸ βασιλείον τῆς Ἑλς. Ἦσαν δὲ παρ' αὐτοῖς συνήθεις καὶ αἱ ἀνθρωποθυσίαι, καθ' ἃς ἐθυσίαζον, κακούργους, αἰχμαλώτους καὶ δούλους.

3. Οἱ αὐτοκράτορες τοῦ Αὐγούστειου οἴκου.

§. 153. Οἰκίαι καὶ δυστυχίαι ἐτάραττον τὴν χαρὰν τῆς ζωῆς τοῦ Αὐγούστου. Οἱ εὐέλπιδες υἱοὶ τῆς μετὰ τοῦ Ἀγρίππα συζευχθείσης αὐτοῦ θυγατρὸς Ἰουλίας ἀπέθανον νεοὶ ἔτι καὶ ἀκμᾶζοντες· ἡ Ἰουλία μάλιστα κατεπίκρανε διὰ τῆς ἀνιθίκου αὐτῆς διαγωγῆς τὴν καρδίαν τοῦ πατρὸς αὐτῆς ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστ' ἐπὶ τέλους ἐξώρισεν αὐτήν. Οὕτω δὲ περιῆλθε τὸ κράτος εἰς τὸν θετὸν πρόγονον τοῦ Αὐγούστου TIBERION (14—37) διὰ πῶν ῥαδιουργιῶν τῆς φιλάρχου Λιβίας, τρίτης συζύγου τοῦ Καίσαρος. Ἡ κατ' ἀρχὰς ἠπιότης τοῦ ὑποκριτικοῦ τυράννου ὑπεχώρησε μετ' ὀλίγον εἰς τὴν ἔμφυτον αὐτῷ μοχθη-

ρίαν, μάλιστα δ' ὅτε ὁ καταχθόνιος αὐτοῦ καὶ πικροῦργος εὐνοούμενος ΣΗΪΑΝΟΣ ἐβοήθησεν αὐτὸν πρὸς ἰδρυσιν στρατιωτικῆς δεσποτείας. Συνεβούλευσε δηλ. αὐτὸν νὰ ἐνώσῃ τὴν ΣΩΜΑΤΟΦΥΛΑΚΗΝ ΤΩΝ ΠΡΑΙΤΟΡΙΑΝΩΝ εἰς *μόριμον στρατόπεδον* ἔμπροσθεν τῆς Ῥώμης. Ἐκεῖ δ' ἔγειναν μετ' ὀλίγον οἱ δυνάσται τοῦ λαοῦ, ἀνυψόνοντες καὶ καταβιβάζοντες αὐτοκράτορας, καὶ εἰσαγαγόντες καταθλιπτικὴν στρατοκρατίαν. Ἐκτοτε δ' ἔπαυσαν αἱ *συνελεύσεις τοῦ λαοῦ*, καὶ ἡ δειλὴ σύγκλητος καταβιβάσθη εἰς τυφλὸν ὄργανον τοῦ δεσπότη. Τὰ δὲ τρομερὰ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΕΙΟΤΗΤΟΣ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ, τὰ ὁποῖα ἔαρινον περὶ τῶν ἐγκλημάτων τῆς καθοσιώσεως, ἦσαν μέσον πρὸς ἐξόντωσιν παντὸς μεγαλόφρονος πολίτου· καθότι ἐτιμωροῦντο στερούμενοι ζωῆς καὶ ἰδιοκτησίας, ὄχι μόνον ἕνεκα πράξεων, ἀλλὰ καὶ δι' ἀπλοῦς λόγους καὶ στοχασμούς. Μισθωτοὶ δὲ *κατάσκοποι* ὑπέσκαπτον τὴν πίστιν καὶ ἐμπιστοσύνην ἐν τῷ λαῷ, καὶ κατεσθένουν διὰ τοῦ τρόμου πᾶν ζώπυρον ἐλευθερίας. Τὰ δὲ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς αὐτοῦ διήγαγεν ὁ μεσάνθρωπος τύραννος, ὑπὸ τῆς τύψεως τοῦ συνειδότος καὶ τοῦ τρόμου βασιανίζόμενος Τιβέριος, ἐπὶ τῆς νήσου Καπρέας (Capri) ἐν τῇ Κάτω Ἰταλίᾳ, ὅπου παρεδίδοτο εἰς τὴν φιληθονίαν καὶ τὰς ἀκολαστοτάτας ἀπολαύσεις τῶν αἰσθήσεων, ἐν ᾧ ὁ Σηϊανὸς ἔπραττεν ἐν Ῥώμῃ φρικώδη κακουργήματα. Ὅτε ὅμως ἐπὶ τέλους ἐπεθύμησεν οὗτος νὰ καταλάβῃ καὶ τὸν θρόνον, ἀπέστειλεν ὁ αὐτοκράτωρ πρὸς τὴν σύγκλητον τὴν διαταγὴν νὰ φονεύσῃ αὐτὸν. Καταβεβλημένος δ' ὑπὸ τῆς ἡλικίας καὶ ἀρρώστιας, ἀπεφάσισε τέλος νὰ ἐπιστρέψῃ ὁ Τιβέριος εἰς Ῥώμην· ἀλλὰ διατρίβων εἰς τὴν ἐν τῇ Κάτω Ἰταλίᾳ ἔπαυλιν αὐτοῦ, ἔπεσεν εἰς λειποθυμίαν ὁμοίαν θανάτῳ· καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἔσπευσαν νὰ χαιρετήσωσιν αὐτοκράτορα τὸν υἱὸν τοῦ ἀνεψιοῦ του Καλιγόλαν. Ἄλλ' ὁ Τιβέριος ἀνέλαβε πάλιν μεθ' ἑκείνοι, διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν ἀπειλοῦσαν αὐτοὺς καταστροφὴν, ἐπετάχυναν τὸν βραδύνοντα θάνατον, πνίζαντες τὸν τύραννον ἐντὸς τῶν προσκεφαλίων. Οὕτως ἀπέθανεν ὁ Τιβέριος βίαιον θάνατον εἰς τὸ 78 ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ. Ἐπὶ τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ τρομερὸς

σεισμός κατέστρεψε πολλές τῶν ὠραιοτάτων καὶ πλουσιωτάτων πόλεων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

§. 154. Ὁ διαδεχθεὶς δ' αὐτὸν Γάιος ΚΑΛΙΓΟΛΑΣ, (37—41), ὁ ἀνάξιος υἱὸς τοῦ μεγαλόφρονος Γερμανικοῦ καὶ τῆς μεγαλόφρονος Ἀγριππίνης, ὑπῆρξεν αἰμοδιψῆς τύραννος, ὑπογράφων πρὸς διασκέδασιν αὐτοῦ θανατικὰς καταδίνας, καὶ διατάττων νὰ τὰς ἐκτελώσι, παραφρόνως καταναλίσκων τὰ χρήματα τοῦ κράτους, καὶ ἐπιχειρῶν τὰ ἀνοητότατα οἰκοδομικὰ ἔργα· ἀλαζονικὸς κομπαστῆς, κατάγων πολυτελεῖς θριάμβους ἐκ τῶν Γερμανῶν καὶ Βρεττανῶν, οὓς μὲν εἶδε, καὶ ἐπιτάττων νὰ ἀπονέμωσιν εἰς αὐτὸν θεῖας τιμὰς· γαστρίμαργος, τοῦ ὁποίου ἡ ἄστωτος τράπεζα κατεβρόχθιζε μεγάλας χρημάτων ποσότητας. Κουρασθέντες τέλος ἀπὸ τὰς πολλὰς αὐτοῦ θανατώσεις, δημεύσεις περιουσιῶν καὶ δασμολογίας, συνύφανάν τινες τῶν ἐκ τῆς ἀκολουθίας τῆς αὐτῆς προκρίτων Ῥωμαίων συνωμοσίαν, συνεπέα τῆς ὁποίας ἐφόνευσαν δύο ἀρχηγοὶ τῆς σωματοφυλακῆς τὸν παράφρονα τύραννον· μεθ' ὃ οἱ πραιτωριανοὶ ἀνύψωσαν εἰς τὸν θρόνον τὸν θεῖον αὐτοῦ, τὸν ἀσθενῆ ΚΛΑΥΔΙΟΝ (41—54), ἀφοῦ ἐξήγαγον αὐτὸν τρέμοντα ἐκείθεν, ὅπου ἦτο κρυμμένος. Οὗτος δ' ἤγετο καὶ ἐφέρετο ὑπὸ γυναικῶν καὶ εἰνοσυμένων· καὶ οὗτοι μὲν, πρὸ πάντων οἱ ἀπελευθέροι Νάρκισσος καὶ Πάλλας, περιεβλήθησαν τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα, καὶ ἀπέκτησαν μέγιστα πλοῦτη ἐπὶ βλάβῃ τοῦ ἀθλίου λαοῦ, ἡ δὲ σύζυγος αὐτοῦ Μεσσαλίνα, παρεδίδετο εἰς ὅλας αὐτῆς τὰς αἰσχρὰς ἐπιθυμίας, καὶ κατεπάτησεν ἀναισχύντως πᾶσαν αἰδῶ καὶ εὐσχημοσύνην. Τελευταῖον δ' ἔδωκεν ὁ αὐτοκράτωρ τὴν διαταγὴν νὰ φονεύσωσιν αὐτήν, καὶ συνεζεύχθη ἔπειτα μετὰ τῆς φιλάργου καὶ αἰσχροθήθους αὐτοῦ ἀνεψιάς Ἀγριππίνης, ἥτις ὅμως ἐφρόντισε μετ' ὀλίγον νὰ ἐξαποστείλῃ, δηλητηριάσασα, ἀπὸ τοῦ κόσμου τὸν ἀσθενῆ καὶ γυναικομανῆ ἄνδρα τῆς, ὅπως φέρῃ ἐπὶ τοῦ θρόνου τὸν ἐκ τοῦ πρώτου γάμου διεφθαρμένον αὐτῆς υἱὸν ΚΛΑΥΔΙΟΝ ΝΕΡΩΝΑ.

§. 155. Ἡ ἡλιότις, ἣν ὁ ΝΕΡΩΝ (54—68) ἔδειξεν ἐν ἀρχῇ τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ, ὑπεχώρησε μετ' ὀλίγον εἰς τὴν

μοναδικήν αὐτοῦ σκληρότητα. Ἐκεῖνος, ὅστις μέλλων ποτὲ νὰ ὑπογράψῃ θανατικὴν τινα καταδίκην, ἤρχετο νὰ μὴν εἰξευρε νὰ γράψῃ, οὐ μόνον διέταττε νὰ καταδιώκωσι, φονεύωσι καὶ δημεύωσι τὴν περιουσίαν παντὸς πολίτου, εἰς τοῦ ὁποίου τὰς φλέβας ἔρρεεν ἀκόμη πολιτικὴ ἀρετὴ καὶ ῥωμαϊκὸν φρόνημα, ἀλλ' ἐμαίνετο καὶ κατ' αὐτῶν ἀκόμη τῶν πληραιοστάτων αὐτοῦ συγγενῶν. Καὶ ὁ μὲν ἑτεροθαλής αὐτοῦ ἀδελφὸς *Βρεταννικὸς* ἀπέθανε δηλητηριασθεὶς εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν τράπεζαν· ἡ δὲ μήτηρ αὐτοῦ, πρῶτον μὲν κατεποντίσθη ἐπὶ τινος πλοίου εἰς τὴν θάλασσαν, ἐπειδὴ δ' ἔπειτα ἐσώθη, ἐφρονεύθη ὑπὸ φονεῶν ἐπίτιδες ἀποσταλέντων· ἡ δ' ἐνάρετος αὐτοῦ σύζυγος *Ὀκταβία*, θυγάτηρ τοῦ Κλαυδίου, εὔρεν εἰς λουτρὸν ὑπέρθερμον βίαιον θάνατον. Συνωμοσία δὲ τις, ἐν ἣ περιεπλήχθη ὁ δημοκρατικὰ φρονήματα τρέφων ποιητὴς *Λουκανὸς* (εἰς τοῦ ὁποίου τὸ ἠρωϊκὸν ποίημα *Φαρσαλλίαν* ἐπιπνέει ἔτι τὸ παλαιὸν τῆς *Ῥώμης* φρόνημα) παρέσχεν ἀφορμὴν εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ὅπως οὐ μόνον ἐξοντώσῃ τοῦτον, ἀλλὰ καὶ τὸν θεῖον αὐτοῦ τὸν *Στωϊκὸν φιλόσοφον Σενέκαν*, τὸν ἴδιον ἑαυτοῦ διδάσκαλον. Ὁ *Σενέκας* ἤνοιξε μόνος τὰς φλέβας αὐτοῦ. Ὁ θούμηνος δ' ὑπ' αὐλικῶν καὶ κακούργων ἐταιρῶν (*Ποππαλα Σαβίνα*), ἔπραξεν ὁ Νέρων ἀπίστευτα αἰσχροουργήματα καὶ βδελυρωτάτας μωρίας. Θεατρικοὶ δ' ἀγῶνες καὶ ἄσωτοι περιπλανήσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἐλάμβανεν ὁ ἴδιος μέρος ὡς ψάλτης καὶ κιθαριστῆς, μετὰ τῶν συνεταίρων τῶν ἡδονῶν αὐτοῦ, πολυδάπανοι ἐστιάσεις καὶ συμπόσια, καὶ ἀνόητοι ἀσωτεῖαι παντὸς εἶδους, κατῆνάλισκον τὰ εἰσοδήματα τοῦ κράτους. Ἐν τῇ κακούργῳ δ' αὐτοῦ ὕβρει, διέταξεν ὁ τύραννος νὰ *πυρπολήσῃ τὴν Ῥώμην*, ἵνα ψάλλῃ ἀπὸ τῶν ἐπάλλεων τῶν ἀνακτόρων αὐτοῦ τὴν πυρπόλησιν τῆς Τροίας, καὶ ἀπέδωκεν ἔπειτα, ὅπως παρατρέψῃ ἀφ' ἑαυτοῦ τὸ μῖσος τοῦ λαοῦ, τὴν αἰτίαν τοῦ κακοῦ εἰς τοὺς χριστιανούς, οἵτινες ὑπέστησαν διὰ τοῦτο δεινοτάτας καταδιώξεις. Ἡ ἀνοικοδόμησις δὲ τῆς πόλεως καὶ ὁ « χρυσοῦς οἶκος » τοῦ Νέρωνος, ἐπὶ τοῦ Παλατίνου λόφου, ἐπολλαπλασίασαν τὴν καταπίεσιν, μέχρις οὗ τέλος ἐπήγαγον τὰ συσφρευθέντα κακούργηματα τὴν ἐπανάστασιν τῶν ἐν Ἰσπα-

νία λεγεώνων. Ὅτε δ' οὗτοι ἐπλησίασαν τὴν πρωτεύουσαν ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ Γάλβα κατέφυγεν ὁ Νέρων εἰς ἀγροτικὴν τινα οἰκίαν, ἔνθα τρέμων διέταξεν ἀπελεύθερόν τινα νὰ τὸν διατρύψῃ.

§. 156. Εἰς τὸν Νέρωνα ἐσβέσθη ὁ οἶκος τοῦ Αὐγούστου. Διεδέχθη δ' αὐτὸν ὁ ΓΑΛΒΑΣ (68). Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ φιλάργυρος γέρον δὲν κηχαρίσκει τὴν πλεονεξίαν τῶν πραιτοριανῶν, προσεκάλεσαν οὗτοι εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν τὸν ΟΘΩΝΑ, καὶ ἐφόνευσαν τὸν Γάλβαν καὶ τὸν ὑπ' αὐτοῦ ἀναγορευθέντα διάδοχον. Συγχρόνως ὅμως ἀνυψώθη παρὰ τὸν Ῥῆνον καὶ ὁ ΟΥΪΤΕΛΛΙΟΣ (68—70), ἐξεστράτευσεν μὲ τοὺς λεγεῶνας αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἰταλίαν, καὶ ἐνίκησε παρὰ τὸν Πάδον τὴν στρατιάν τοῦ ἀντιπάλου αὐτοῦ. Ὁ δ' Ὀθων καὶ πολλοὶ τῶν πιστῶν αὐτοῦ κητοχειρίσθησαν. Ὁ Ουϊτέλλιος ἦτο τραχὺς γαστριμαργος, ὅστις εἰς ἄσπυα μόνον συμπόσια εὕρισκεν ἡδονήν. Ὅθεν ὅτε ὁ Οὐδεσπεσιανός, τὸν ὁποῖον ἀνηγόρευσαν αὐτοκράτορα αἱ Συριακαὶ λεγεῶνες, ἐπλησίασεν εἰς τὰς πύλας τῆς Ῥώμης, ἐρονεύθη ὁ Ουϊτέλλιος ὑπὸ στίφους ὀμῶν στρατιωτῶν μετὰ βραχὺν ἐμφύλιον πόλεμον (καθ' ὃν ὁ ἐπὶ τοῦ Καπιτωλίου λαμπρὸς ναὸς ἔγεινε παρανάλωμα τοῦ πυρός), ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ ἀπεικόνθη, καὶ τὸ σῶμα καθελκύσθη δι' ἀγκίστρων πρὸς τὸν Τίβεριν. Διαρκούντων δὲ τῶν βδελυρῶν τούτων πολεμικῶν ἔργων, ἐπέδωκεν ἀναισθητῶν ὁ ἐν Ῥώμῃ ἐκμαλθακθεῖς καὶ ἐξαμβλυθεῖς λαὸς τὰς συνήθεις αὐτῷ ἡδονὰς καὶ ἀπολαύσεις τῶν αἰσθήσεων, καὶ παρεδίδοτο εἰς τὴν ἡλιθιωτάτην δεισιδαιμονίαν.

Οἱ Φλάβιοι καὶ Ἀντωνῖνοι.

§. 157. ΒΕΣΠΑΣΙΑΝΟΣ (70—79) δὲ ὁ ἐκ τοῦ γένους τῶν Φλαβίων, ὁ καὶ πρῶτος τῶν ἐν τάξει τῶν καλῶν αὐτοκρατόρων, ἀποκατέστησεν εἰς τὸν στρατὸν καὶ τοὺς πραιτοριανούς τὴν πειθαρχίαν διὰ τῆς αὐστηρότητος αὐτοῦ, ἐβελτίωσε τὰ δικαστικὰ, καταργήσας τὸν περὶ καθοσιώσεως νόμον, καὶ ἐπλούτισεν διὰ φειδωλίας καὶ καλῆς οἰκονομίας τὸ δημόσιον ταμεῖον. Ἐβάλλυεν δὲ πρὸς τούτοις τὴν πόλιν,

οικοδομήσας τὸν ναὸν τῆς εἰρήνης καὶ τὸ ἀμφιθέατρον, τοῦ ὁποῦ τοῦ γιγαντώδη λείψνα (Κολοσσαίων) διεγείρουσιν ἔτι καὶ νῦν τὸν θαυμασμὸν τῶν περιηγητῶν, καὶ ἐξέτεινε τὰ ὄρια τοῦ κράτους, ὑποτάξας τὴν Ἰουδαίαν καὶ Βρεττανίαν.

§. 158. Ἡ καταπίεσις τῶν διοικούντων τὴν Ἰουδαϊκὴν χώραν ἐπάρχων τῆς Ῥώμης, ὤθησε τέλος τὸν λαὸν αὐτῆς εἰς ἐπανάστασιν. Καὶ ἠγωνίσθη μὲν μετὰ τὴν ἀνδρίαν τῆς ἀπελπισίας· κατὰ τῶν εἰσβαλόντων λεγεῶνων, κατενικήθη ὁμοῦς ὑπὸ τῆς ἀνωτέρας δυνάμεως τῶν Ῥωμαίων, καὶ συνωθήθη ἐντὸς τῆς πρωτεύουσας, ἣτις ἐπολιορκήθη τότε ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Οὐεσπεσιανοῦ *Τίτου*. Εἰς δὲ τὴν ἀνθρώπων ἐμπληθεύσαν ταύτην πόλιν, ἀνεφάνη μετ' ὀλίγον ἡ πείνα καὶ ὁ λοιμὸς, ἐξ ὧν χιλιάδες δυστυχῶν κατεβιβάζοντο εἰς τὸν τάφον. Εἰς μάτην προσέφερον ὁ φιλάνθρωπος στρατάρχης τὴν χάριν αὐτοῦ· λύσσα καὶ τυφλὸς θρησκευτικὸς ζῆλος ὤθουν τοὺς Ἰουδαίους εἰς δύσελπιν ἀγῶνα. Ἐξορμῶντες δ' ἀπὸ τοῦ ναοῦ, ὑπεράσπιζον ἑαυτοὺς καταφρονοῦντες τὸν θάνατον, μέχρις οὗ, κυριευθείσης τῆς πόλεως, ἔγεινεν ἡ λαμπρὰ οἰκοδομὴ παρανάλωμα τοῦ πυρός, καὶ ὁ θάνατος ἐμαίνετο εἰς μορφήν τρομερὰν πρὸ τῶν νικηθέντων. Ἐντεῦθεν ἐπηκολούθησεν (70) ἡ ὀλοσχερὴς ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ. Μεταξὺ δὲ τῶν αἰχμαλωτισθέντων, οἵτινες ἠκολούθησαν τὸ θριαμβευτικὸν ἄρμα τοῦ νικητοῦ, εὗρίσκετο καὶ ὁ ἱστορήσας τὸν πόλεμον τοῦτον Ἰουδαῖος, *ΙΩΣΗΠΟΣ*. Ἔτι καὶ νῦν δεικνύει ἡ ἐν Ῥώμῃ θριαμβευτικὴ ἀψὲς τοῦ *Τίτου* τὰ ἀπεικονίσματα τῶν Ἰουδαϊκῶν τοῦ ναοῦ κειμηλίων, τὰ ὁποῖα τότε μετεκομίσθησαν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ κόσμου. Μεγάλῃ δ' ἦτον ἡ καταπίεσις, ἣν ἔμελλον ἕκτοτε νὰ ὑποφέρωσιν οἱ ἐπιμείναντες τῶν Ἰουδαίων ὑπὸ τὴν Ῥωμαϊκὴν κυριαρχίαν· ὅτε δὲ 60 ἔτη μετὰ τὴν καταστροφὴν ἰδρύθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος *Ἀδριανοῦ* ἐθνικὴ ἀποικία ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ ἐδάφους τῆς Ἱερουσαλήμ. ἣτις ἔμελλον ἕκτοτε νὰ ὀνομάζεται *Ailla Capitolina*, καὶ ἐπὶ τοῦ ὑψώματος, ἔθλα ποτὲ ἴστατο ὁ ὑπὸ τοῦ Σολομῶντος ἀνεγερθεὶς ναὸς τοῦ Ἰεχωβά, ὠκοδομήθη γὰρ τοῦ *Δαὸς*, τότε ἔλαβον ἀκόμη μίαν φοράν οἱ ὑπὸ ψευδοῦς Μεσσίας πλανηθέντες Ἰου-

δαίοι τὰ ὄπλα, ὅπως ἀποπλύνωσι τὸ ὄνειδος τοῦτο. Εἰς τριετῆ (132—135) δὲ φονικὸν πόλεμον, καθ' ὃν ὑπὲρ τὸ ἥμισυ ἑκατομμύριον ἐγχωρίων ἐσράγη, ὑπέκυψαν οἱ Ἰσραηλιῖται εἰς τὴν πολεμικὴν τέχνην τῶν Ῥωμαίων. Οἱ δ' ἐπιζήσαντες μετηνάστευον ἀγγελῆδόν πρὸς ξένας χώρας ἢ χώρα ὁμοιάζεν ἔρημον, καὶ τὸ Ἰουδαϊκὸν κράτος ἔλαβεν οὕτω τέλος. Ἐκτοτε δὲ ζῶσιν οἱ Ἰουδαῖοι διεσπαρμένοι εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς γῆς, ἀκοινωνῆτοι πρὸς τοὺς ἄλλους λαοὺς, καὶ πιστοὶ εἰς τὰ ἥθη, τὴν θρησκείαν καὶ δεισιδαιμονίαν αὐτῶν. Ἀκολούθως δ' ἐσυγχώρησαν εἰς τοὺς ἐξορισθέντας νὰ κλαίωσιν ἅπαξ τὸ ἔτος ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἱερᾶς αὐτῶν πόλεως, ἀντὶ ποσοῦ τινος χρημάτων.

§. 159. Ἐπὶ Οὐεσπεσιανοῦ κατέκτησεν ὁ μεγάλῳψυχος ΑΓΡΙΚΟΛΑΣ, ὁ πενήτερός τοῦ ἱστοριογράφου Τακίτου. (S. 152), ὑφ' οὗ καὶ συνεγράφη ὁ βίος αὐτοῦ, τὴν Βρεταντίαν, μέχρι τῆς ὀρεινῆς χώρας Καληδορίας (Σκωτίας), καὶ εἰσήγαγεν αὐτόθι Ῥωμαϊκὴν διοίκησιν, ἦθη καὶ γλῶσσαν. Περὶ τὰ 400 δ' ἔτη ἔμεινεν ἕκτοτε ἡ Βρεταντία ὑποτελής εἰς τοὺς Ῥωμαίους. Ἡ θρησκεία τῶν Δρυϊδῶν ὑπεχώρησε κατὰ μικρὸν εἰς τὸν Ῥωμαϊκὸν ἐθνισμὸν, καὶ ὁ ξένος πολιτισμὸς ἐβρίχθη μετ' ὀλίγον στερεώτατα εἰς τὴν χώραν. Ἄλλ' εἰσαγομένου τοῦ πολιτισμοῦ, ἐξησθενίζετο κατὰ μικρὸν ἡ πολεμικὴ δύναμις τοῦ λαοῦ· διὸ πολλὰ ὀλίγον ἠδύναντο νὰ ἀντισταθῶσιν ἔπειτα εἰς τὰς προσβολὰς τῶν ἀγρίων Καληδορίων (Πίκτων καὶ Σκώτων) ὡς καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀδριανοῦ κτισθέντα τεῖχη τῶν Πίκτων (περιχαρῶν τῆς τάφρου) ὀλίγον συνήργησαν εἰς τὸ νὰ ἐμποδίσωσι τὰς ἐπιδρομὰς αὐτῶν.

§. 160. Τὸν ἀπλοῦν καὶ ἰσχυρὸν Οὐεσπασιανὸν διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ ΤΙΤΟΣ (79—81), ὅστις, ἀναβάς εἰς τὸν θρόνον, παρήτησε τὰ ἐλαττώματα καὶ σφάλματα τῆς νεότητος αὐτοῦ, καὶ κατέστη τοσοῦτον εὐγενὴς ἡγεμὼν, ὥστε ὠνόμαζον αὐτὸν « ἀγάπην καὶ ἐντρυφήν τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων ». Ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως δ' αὐτοῦ τρομερὰ ἔκρηξις τοῦ Οὐεσσεύβιον κατέχωσε τὰς πόλεις Ἡράκλειον, Πομπηίαν καὶ Σταβίαν, κατὰ τὴν ἔκρηξιν δὲ ταύτην ἐπνίγη ὑπὸ τοῦ

ἐξερχομένου ἀτμοῦ ὁ φιλόσοφος ἐρευνητὴς τῆς φύσεως ΠΛΙΝΙΟΣ ὁ πρεσβύτερος, ὡς διδάσκει ὁ ἀνεπίδξ αὐτοῦ Π. Πλίνιος ὁ νεώτερος, ὁ φίλος καὶ ἐγλωμιατὴς τοῦ αὐτοκράτορος Τραϊανοῦ, εἰς δύο ἐπιστολάς πρὸς τὸν ἱστοριογράφον Τάκιτον. Ἡ δὲ πρὸ 100 περίπου ἐτῶν ἀρξάμενη ἀνασκαφὴ τῶν συντεθαρμμένων τούτων πύλων, μάλιστα τῆς Πομπηίας, ὑπῆρξε τὰ μάλιστα σπουδαία τοῖς τε περὶ τὰ ἄρχαία ἀσχολουμένοις, καὶ τοῖς καλλιτέχναις τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων.

§. 161. Δυστυχῶς τὸν χρηστὸν ἡγεμόνα διεδέχθη ὁ σκληρὸς αὐτοῦ ἀδελφός ΔΟΜΙΤΙΑΝΟΣ (81—96), σκυθρωπὸς καὶ μεσάνθρωπος τύραννος, ὅστις εὕρισκεν ἡδονὴν εἰς θηριομαχίας μόνον καὶ ξιφομαχίας. Φονευθέντες δὲ τέλος τούτου κατ' ἐπιβουλὴν τῆς κακούργου αὐτοῦ γυναικὸς, ἀνέβη τὸν θρόνον ὁ γηραιὸς συγκλητικὸς ΝΕΡΟΥΑΣ (96—98). Οὗτος δ' υἱοθέτησε τὸν δραστήριον Ἰσπανὸν ΤΡΑΪΑΝΟΝ (98—117). ὅστις διὰ τῆς ἐσωτερικῆς μὲν αὐτοῦ κυβερνήσεως ἠξιώθη τῆς ἐπωνυμίας τοῦ ἀρίστου, διὰ τῶν πολεμικῶν δ' αὐτοῦ κατορθωμάτων τὴν δόξαν τοῦ μεγίστου αὐτοκράτορος. Ἐφρόντισε δὲ περὶ καλῆς δικαιοδοσίας, διευκόλυνε τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ἐπιμιξίαν, κατασκευάσας νέας ὁδοὺς καὶ λιμένας (Civita vecchia), καὶ ἐκάλλυνε τὴν Ῥώμην μὲ δημοσίας οἰκοδομὰς, ναοὺς καὶ νέαν ἀγορὰν, ἔνθα διέταξε νὰ ἀνεγείρωσι τὴν ὠραίαν στήλην τοῦ Τραϊανοῦ. Συγχρόνως δ' ἐνίκησε τοὺς μαχίμους Δακοὺς παρὰ τοῦ Δουνάβιν, καὶ ἴδρυσεν ἐπὶ τῆς ἀρκιπῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ τούτου τὴν ΕΠΑΡΧΙΑΝ ΔΑΚΙΑΝ (Βλαχίαν καὶ Τρασυλβαίαν), ἣτις κατωκίσθη ὑπὸ Ῥωμαίων ἀποίκων. Πρὸς ἀνατολάς δὲ κατεπολέμησε τοὺς Πάρθους, ἐκυρίευσεν τὴν Βαβυλῶνα Σελεύκειαν καὶ ἄλλας πόλεις, καὶ μετέβαλε τὴν Ἀρμενίαν καὶ Μεσοποταμίαν εἰς Ῥωμαϊκὰς ἐπαρχίας. Ἡ δ' ἀπὸ τῶν πηγῶν τοῦ Δουνάβεως μέχρι τοῦ Ἄνω Ῥήνου χώρα (μέλαν δάσος) παρεχωρήθη εἰς Γάλλους καὶ Γερμανοὺς ἀποίκους, καὶ ἐπροστατεύθη βραδύτερον διὰ ταφρώδους χαρακώματος κατὰ τῶν εἰσβαλλόντων ἐχθρῶν. Ὄνομάσθη δὲ χώρα τῶν δεκάτων, καὶ μετέσχε Ῥωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ὡς μαρτυροῦσι τὰ εἰρεῖπια πολλῶν πόλεων καὶ αἱ αὐτόθι

άνορυθείσαι ἀρχαιότητες. Γνωστόταται δὲ Ῥωμαϊκαὶ πόλεις ἐν τῇ χώρᾳ τῶν δεκάτων, ἐκτὸς τῶν παρὰ τὸν Ῥῆνον κυριωτέρων θέσεων, εἶναι μάλιστα πάντων ἡ *Κωνσταντία* καὶ τὸ *Βριγαντίνον* παρὰ τὴν Βαδαμικὴν λίμνην, *Βαδεμβίλη*, *Αὐρηλιανὰ ὕδατα* (Baden-Baden) παρὰ τοὺς ἔμπροσθεν λόφους τοῦ Μέλανος Δάσους, *Λαδεμβούργον* παρὰ τὸν Νεϊκρον καὶ ἄλλαι.

§ 162. Ὁ συγγενὴς δὲ καὶ ὁ διάδοχος τοῦ Τραιανοῦ *Αἴλιος ΑΔΡΙΑΝΟΣ* (117—138) ἐσκέπτετο μᾶλλον περὶ διατηρήσεως, ἢ περὶ ἐκτάσεως τῶν ὁρίων τοῦ κράτους, καὶ εὗρισκε περισσοτέραν εὐχαρίστησιν εἰς τὴν *μυθολογίαν καὶ τέχνην* ἢ εἰς τὸν πόλεμον. Ὑπῆρξε δ' ἀνὴρ πολλῆς μὲν παιδείας, ἀλλὰ μάταιος καὶ εὐπρόσιτος εἰς τὴν κολακείαν. Ἡ φιλομάθεια δ' αὐτοῦ καὶ φιλοτεχνία παρεκίνησαν αὐτὸν εἰς *μεγάλας πολυετεῖς περιηγήσεις*, πρῶτον μὲν πρὸς ἀνατολὰς, ἔνθα διέτριψεν ἐν Ἑλλάδι, Ἀσίᾳ καὶ Αἰγύπτῳ, ἔπειτα δὲ πρὸς δυσμὰς, ἔνθα ἐπεσκέφθη τὴν Γαλλίαν, Ἰσπανίαν, Βρετανίαν καὶ τὰς παρὰ τὸν Ῥῆνον χώρας. Ἐκ τῶν πολλῶν δὲ συγγραφέων, τεχνιτῶν καὶ τερατοσκόπων, οἵτινες περιεστοίχιζον τὴν λαμπρὰν αὐλὴν τοῦ αὐτοκράτορος, ἐπισημότετος ἦτον ὁ Ἕλλην ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΣ († 120), συγγραφεὺς πολυαριθμῶν συγγραμμάτων. Οἱ *παράλληλοι* μάλιστα αὐτοῦ βίαι Ἑλλήνων τε καὶ Ῥωμαίων, στρατηγῶν καὶ πολιτικῶν, εἶναι κατάλληλοι, ὅπως διεγείρωσι τὸν πρὸς τὰς ἡρωϊκὰς πράξεις καὶ τὸ μέγα φρόνημα τῆς ἀρχαιότητος θαυμασμόν. Περὶ δὲ τῆς φιλοτεχνίας τοῦ Ἀδριανοῦ μαρτυροῦσι μάλιστα τὰ εἰρήπια τῆς ἐν *Τιβόλλῳ* ἐπαύλεως αὐτοῦ, τὸ μεγαλοπρεπὲς *Μανσωλεῖον*, ὁ *Πύργος* τοῦ Ἀδριανοῦ (πύργος τοῦ Ἀγγέλου) ἐν Ῥώμῃ, καὶ πολυάριθμα λείψανα ἀρχιτεκτονικῶν καὶ γλυπτικῶν ἔργων.

§ 163. Τοῦ Ἀδριανοῦ δὲ ὁ θετὸς υἱός, ὁ ἀπέριτος καὶ ἀγαθὸς *ΑΝΤΩΝΙΟΣ Ο ΕΙΣΕΒΗΣ* (ΠΙΟΣ 138—161) ὑπῆρξε *κόσμημα* τοῦ θρόνου. Ὁρμώμενος ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος, ὅτι « ἐπροτίμα νὰ σώσῃ ἓνα πολίτην ἢ νὰ φονεύσῃ χιλίους ἐχθρούς », ἀπέφευγε τὸν πόλεμον, ὅπως στρέψῃ ὅλην αὐτοῦ τὴν προσοχὴν πρὸς τὰς τέχνας τῆς εἰρήνης. Διανομὴ τῆς δικαιο-

σύνης, εκπαιδευτικά καταστήματα και πένητες, ἔχαιρον ἰδιόζουσαν παρ' αὐτῶν προστασίαν, οὕτως ὥστε ἡ κυβέρνησις αὐτοῦ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ χρυσοῦς αἰὼν τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων τῆς Ῥώμης. Ὁ διάδοχος δ' αὐτοῦ ΜΑΡΚΟΣ ΑΥΡΗΛΙΟΣ, Ἀρτωῆρος ὁ φιλόσοφος (161—180), ὑπῆρξεν ἐπίτις διάστημα ἐν πολέμῳ, ὡς καὶ ἐν εἰρήνῃ. Ἐνίκησε τοὺς Μαρκομάνους ἐπὶ τοῦ κατεψυγμένου Δουνάβεως, καὶ ἀπώθησε, διεξαγαγὼν μακροχρόνιον πόλεμον, πέραν τῶν ὁρίων τοὺς Γερμανικοὺς λαοὺς, οἵτινες ἀνήκον εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν Μαρκομάνων. Ἀπέθανε δ' ἐν τινι ἐκστρατείᾳ εἰς Βιρδοβόραν (Βιέννην). Ὁ Μάρκος Αὐρήλιος ὑπῆρξεν ἀνὴρ ἀπλοῦς καὶ εὐσταθής, διαμείνας πιστὸς ἐπὶ τοῦ θρόνου εἰς τὴν Στωικὴν ἀρετὴν καὶ αὐστηρότητα τῶν ἡθῶν (§ 91). Ἐπροστάτευσεν δὲ τὴν παιδείαν καὶ τὰ ἐπωφελεῖα καταστήματα, καὶ περὶ τῆς εὐγενεοῦς αὐτοῦ προαιρέσεως καὶ ἐνεργείας μαρτυρεῖ ἡ συλλογὴ σκέψεων, ἃς ὁ ἴδιος συνέγραψε, καὶ ἐπιγράφει «εἰς ἑαυτὸν.»

§. 164. Πολιτισμὸς καὶ ἠθῆ. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐπεκράτει εἰς τὸ Ῥωμαιοῦκόν κράτος ὁ μέγιστος πολιτισμὸς ἂν καὶ ὁ λαὸς ἐξέπιπτε καθ' ἑκάστην εἰς ἠθικὴν διαφθοράν. Αἱ τέχναι καὶ ἐπιστήμη ἐκαλλιεργοῦντο εἰς τὰς αὐλὰς τῶν αὐτοκρατόρων καὶ εἰς τὰς μεγάλας τῶν πλουσιῶν οἰκίας, καὶ πᾶσι δὲ αἱ τάξεις ἐλάβανον εἰς αὐτὰς μέρος. Τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία ἤμαζον· εὐπορία δὲ καὶ πικροὶ ἀνάπτυξις διεδηλοῦντο εἰς τὰς πολυκνηρώπους πόλεις καὶ τὰς κομψὰς κατοικίας· εἰς Ῥώμην καὶ τὰς ἐπίσημοτέρας πόλεις τῶν ἐπαρχιῶν ἀνεγείροντο εκπαιδευτικὰ καταστήματα. Τὰ εἰρήπια τῶν οἰκοδομῶν, λειψόρων, γεφυρῶν, τὰ ὑποία ἔτι καὶ νῦν, οὐ μόνον ἐν Ἰταλίᾳ, ἀλλὰ καὶ εἰς πολλὰς ἐπαρχιακὰς πόλεις (Λυγούστου Τρεβίρων, Νέμαυσον) θαυμάζομεν, οἱ ἀνδριάντες, σαρκοφάγοι καὶ βωμοὶ μετ' ἀναγλύφων καὶ ἐπιγραφῶν, πῆλινα καὶ χάλκινα ἀγγεῖα τεχνικοῦ σχήματος, ἀπὸ τῆς γῆς ἀνορυτόμενα, τὰ πάντα μαρτυροῦσι περὶ τῆς φιλοτεχνίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν λαῶν ἐν τοῖς αὐτοκρατορικοῖς ἐκείνοις χρόνοις. Ἄλλ' ὁ πολιτισμὸς οὗτος ἐλείπαιε μόνον τὴν ἐπιφάνειαν. ἠθικότης δὲ καὶ εὐγένεια ψυχῆς καὶ δύναμις χαρακτῆρος, οὐ-

δεμίαν εὔρισκον χώραν· ἡ δ' ἐλευθερία ἦτον ἀγαθὸν ἄγνωστον. Ὁ λαός, μὴ ἐνισχυόμενος πλέον ὑπὸ τοῦ πολέμου καὶ τῆς γεωργίας, περιέπετεν εἰς μαλθηκότητα καὶ φιληλιονίαν· ἐτέρπετο εἰς τοὺς σκληροὺς ἀγῶνας τῶν μονομάχων καὶ τὰς ἐν τοῖς ἀμφιθεάτροις θηριομαχίας, καὶ ἐγκατελείπετο εἰς τὰς παραλουούσας τὸν ἄνθρωπον χρήσεις τῶν ἀβρῶν λουτρῶν (θερμῶν), ὅποια οἱ αὐτοκράτορες ἐκοδόμησαν πολλά ἐν τῇ πρωτεύουσῃ, ὅπως ἀπομακρύνωσι τοὺς πολίτας ἀπὸ σπουδαίων πραγμάτων. Εἰς μάτην τινάσσει ὁ Πέρσιος (34—62) ἀγανακτῶν τὴν μάστιγα τῆς σοβαρᾶς σατύρας κατὰ τῆς διεφθαρμένης γενεᾶς, καὶ ζητεῖ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν παλαιὰν δύνμην, ἠθικὴν καὶ ἀπλότητα· — εἰς μάτην ἀποκαλύπτει ὁ εὐφυῆς Ἰουβενάκιος (π, 100), εἰς τὰς χλευαστικὰς αὐτοῦ σατύρας, τὴν τρομερὰν ἄβυσσον τῶν κακιῶν καὶ ἐλαττωμάτων, καὶ τιμωρεῖ τοὺς διεφθαρμένους αὐτοῦ συγχρόνους· — εἰς μάτην σκώπτει ὁ ἐλαφρὸς καὶ εὐτράπελος Ἕλλην Λουκιανὸς (π. 200), εἰς τὰ ἀστεία καὶ σατυρικὰ αὐτοῦ συγγράμματα, πάσας τὰς ὑφισταμένας καταστάσεις ἔν τε τῇ θρησκείᾳ καὶ τῷ βίῳ, ὅπως ἐξουθενίσῃ τὰ παλαιὰ καὶ παρασκευάσῃ χώραν εἰς νέα καὶ καλλιώτερα· αἱ ἀνθρώπινοι συμβουλαὶ ἐπῆλθον πολὺ βραδέως, καὶ ἀνωτέρα μόνον δύνამεις ἠδύνατο νὰ σώσῃ τὸν ἐν τῇ ἀπωλείᾳ κόσμον· ἡ δὲ πρὸς τοῦτο βοήθεια εἶχε μὲν ἤδη ἀναφανῆ, ἀλλ' οἱ τετυλωμένοι Ῥωμαῖοι δὲν ἀνεγνώρισαν αὐτήν, διότι δὲν ἐπαρουσιάσθη ὑπὸ τὸ μεγαλεῖον τῆς κυριαρχίας, ἀλλ' ὑπὸ τὸ ἔνδυμα τῆς ταπεινοφροσύνης. Μόνον δὲ ἡ νομικὴ ἐπιστήμη (jurisbrudentia) ἐφθασε κατὰ τοὺς χρόνους τούτους εἰς μεγάλην ἀκμὴν. Αἱ περιπεπλεγμέναι σχέσεις τοῦ δημοσίου καὶ ἰδιωτικοῦ βίου, καὶ ἡ ἔλλειψις πίστεως καὶ χρηστότητος ἐν τῷ λαῷ, κατέστησαν ἀνγκαίαν τὴν μὲρφωσιν δημοσίων δικαστηρίων, καθ' ὅλας αὐτῶν τὰς διακλαδώσεις. Ὅθεν οἱ νομομαθεῖς τῆς περιόδου ταύτης, Γάιος, Παπιαῖος, Οὐλπιαῖος καὶ Παῦλος, ὀνομάζονται πρὸ πάντων οἱ κλασικοί.

5. Ἡ Ῥώμη ὑπὸ τὴν στρατοκρατίαν.

§. 165. Ἀπὸ ΚΟΜΜΟΔΟΥ (180—192), τοῦ ἀναξίου υἱοῦ τοῦ Ἀυρηλίου, ἀρχεται ἡ παρακμὴ τῆς Ῥώμης. Ὑπῆρξε δὲ ὠμὸς καὶ ἄγριος τύραννος, εἰς ξιφομαχίας μόνον καὶ θηριομαχίας εὐρίσκων ἡδονὴν, καὶ βασανίζων τὸν λαὸν κατὰ πάντα τρόπον, μέχρις οὗ τέλος ἐφρονεῦθη ὑπὸ τῶν ἰδίων ἐαυτοῦ ἀκολούθων. Ὁμοίαν δὲ τύχην ἔσχεν ὁ δραστήριος αὐτοῦ διάδοχος ΠΕΡΤΙΝΑΞ (193), μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποῖου ἀνέβη ἡ θρασύτης τῶν Πραιτοριανῶν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε ἐξέθηκαν τὸν θρόνον εἰς πλειοδοτικὴν δημοπρασίαν. Πρῶτον δ' ὁ ΣΕΠΤΙΜΙΟΣ ΣΕΒΗΡΟΣ (193—211) ἐχαλιναγωγῆσε διὰ τῆς ἀδυσωπότητος αὐτοῦ αὐστηρότητος τὴν αὐθάδειαν αὐτῶν, καὶ ἐστερέωσε πάλιν τὸν θρόνον. Ὡν δὲ τραχὺς στρατιωτικὸς, ἐξέτεινε τὸ κράτος διὰ κατακτήσεων πρὸς ἀνατολάς, ἔνθα ἤρπασεν ἀπὸ τῶν Πάρθων τὴν Μεσοποταμίαν, καὶ ἐπροστάτευσε τὴν Βρεττανίαν, κατασκευάσας ἰσχυρὰ χαρακώματα καὶ φρούρια περὶ τὰ σύνορα πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἀκατασχέτων Πίκτων καὶ Σκώτων. Ἐπειδὴ ὁμοῦ ἐστέρησε τὴν Σύγκλητον καὶ τῆς τελευταίας αὐτῆς δυνάμειος, καὶ ἐστήριξεν ὅλην αὐτοῦ τὴν ἐμπιστοσύνην ἐπὶ τοῦ στρατοῦ, ὑπῆρξεν ὁ καθ' αὐτὸ ἰδρυτὴς τῆς στρατοκρατίας.

§. 166. Ὁ ἐν Ἐβοράκῳ (Ἰόρκη) τῆς Βρεττανίας θάνατος τοῦ Σεπτιμίου Σεβήρου ἔφερεν εἰς τὴν ἀρχὴν τὸν σκληρὸν αὐτοῦ υἱὸν ΚΑΡΑΚΑΛΛΑΝ (211—217), ὅστις πιστὸς εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, τοὺς στρατιώτας μόνον ἐτίμα, τοὺς δὲ λοιποὺς μετεχειρίζετο μὲ καταφρόνησιν. Ἐφόνευσε δὲ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Γέταρ εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς μητρὸς του, καὶ διέταξε νὰ καρατομήσῃσι τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ, τὸν μέγαν ΝΟΜΟΜΑΘΗ ΠΑΠΙΝΙΑΝΟΝ, διότι ἠρνήθη νὰ δικαιολογήσῃ τὸν φόνον τοῦ ἀδελφοῦ του. Ὅπως δὲ πολλαπλασιάσῃ τοὺς φόρους, ἀπένειμεν εἰς ἅπαντας τοὺς ἐν τῷ Ῥωμαϊκῷ κράτει ἐλευθέρους τὸ δικαίωμα τοῦ Ῥωμαίου πομπου. Φονευθέντος δὲ τοῦ μικροῦ τυράννου, εἰς τινα κατὰ

τῶν Πάρθων ἐκστρατείαν, ὑπὸ τῶν ἰδίων ἐκυτοῦ στρατιω-
τῶν, ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ὁ συγγενὴς αὐτοῦ, ὁ ἱερεὺς τοῦ ἐν
Συρίᾳ θεοῦ Ἡλίου, ΗΛΙΟΓΑ ΒΑΛΟΣ (Ἐλαγάβαλος 218—
222), ἐκτεθλημένος καὶ σκληρὸς φιλήδονος, ὅστις εἰσαγα-
γὼν ἀπὸ τῆς Συρίας τὴν ἀκόλαστον λατρείαν τοῦ Βήλου,
κατέστρεψε καὶ τὰ τελευταῖα λείψανα τῆς παλαιᾶς ἀνατροφῆς
καὶ ἠθικότητος τῆς Ῥώμης. Οἱ πραιτοριανοὶ ἐφόνευσαν τε-
λευταῖον τὸν ὑπὸ τῆς ἡδυπχεΐας ἐξησθετισμένον τύραννον,
καὶ ἀνύψωσαν τὸν ἐξάδελφον αὐτοῦ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΝ ΣΕΒΗΡΟΝ
(222—235). Οὗτος δὲ, ἦτο μὲν χρηστὸς ἀνὴρ, καὶ διέτα-
ξέ τινα καλῶς, δίδων ἀκρόασι εἰς τὴν εὐνοοῦσαν τὸν χρι-
στιανισμὸν νοήμονα μητέρα του, ἀλλ' αἱ δυνάμεις αὐτοῦ
ἦσαν λίαν ἀσθενεῖς πρὸς διοίκησιν τῶν δυσχερῶν περιστάσεων
τοῦ κράτους. Οἱ πραιτοριανοὶ ἐφόνευσαν ἀτιμωρητὶ, ἔμπρα-
σθεν τῶν ὀφθαλμῶν του, τὸν ἑπαρχον αὐτῶν, τὸν μέγαν
νομομαθῆ ΟΥΑΠΙΑΝΟΝ, παροξυνθέντες διὰ τὴν αὐστηρότητα
αὐτοῦ, καὶ εἰς τὰ ἀνατολικά ὄρια τοῦ κράτους ἀνέτρεψεν ὁ
Ἀρταξέρξης (Ardschir) τὴν ἀρχὴν τῶν Πάρθων, καὶ ἴδρυσεν
τὸ ΝΕΟΝ ΠΕΡΣΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ ΤΩΝ ΣΑΣΣΑΝΙΔΩΝ, οἵτινες
εἰσέβαλον μετ' ὀλίγον λεηλατοῦντες εἰς τὰς Ῥωμαϊκὰς ἐπαρ-
χίας. Ἀναζωογονήσαντες δὲ τὴν παλαιὰν Περσικὴν (τοῦ Ζω-
ροάστρου, §. 25) λατρείαν τοῦ Ἡλίου καὶ τοῦ Πυρὸς, ἐζή-
τουν νὰ ἐξυπνίσωσιν οἱ Σασσανίδαι εἰς τὸν λαὸν φρόνημα
φιλόπατρι καὶ αἰσθημα ἐθνικόν.

§. 167. Φονευθέντος δὲ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῆς μητρὸς
αὐτοῦ, κατὰ τινα ἀνταρσίαν τῶν στρατιωτῶν ἐν Μογουντία,
περιῆλθε (235) τὸ κράτος εἰς τοιαύτην ταραχὴν, ὥστε ἐντὸς
20 ἐτῶν ἀνυψώθησαν καὶ ἔπεσαν 12 αὐτοκράτορες. Ὁ ΦΙ-
ΛΙΠΠΟΣ ΔΡΑΥ (243—251), ὅστις ὑπῆρξε φίλος τῶν Χρι-
στιανῶν, ὡς καὶ ὁ Σεπτίμιος Σεβῆρος, ἐζήτησε νὰ λαμπρύνῃ
τὴν κυβέρνησιν αὐτοῦ, παρηγυρίζων λαμπρῶς τὴν χλιε-
τηρίδα τῆς Ῥώμης. Ὁ δὲ διάδοχος αὐτοῦ ΔΕΚΙΟΣ (249—
251) κατεδίωξε τοὺς Χριστιανοὺς, καὶ εὔρε πρόωρον θάνατον
πολεμῶν πρὸς τοὺς ΓΟΤΘΟΥΣ, φύλον Γερμανικόν, ὅπερ ἀπο-
κατασταθὲν παρὰ τὸν Κάτω Δούναβιν, ἐπεχείρει ἐκεῖθεν

ληστρικός ἐκστρατείας κατὰ τε γῆν καὶ θάλασσαν εἰς τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος. Ἀποθανόντος δὲ τοῦ Δεκίου, ἐφαίνετο ὅτι προσεγγίζει ἡ διάλυσις τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους, διότι οἱ ἐν ταῖς διαφόροις ἐπαρχίαις στρατάρχαι κατόρθονον νὰ ἀναγορευθῶνται αὐτοκράτορες, οὕτως ὥστε οἱ τότε ἱστοριογράφοι ὀνομαζοῦσι τὰ ἔτη ἐκεῖνα, καθ' ἃ ἐκυβέρνηα μὲν ἐν Ῥώμῃ ὁ ΓΑΛΛΙΗΝΟΣ (259 — 268), κατετήκετο δὲ ὁ πατὴρ αὐτοῦ Βαλλεριανὸς ὑπὸ τῆς δυστυχίας, αἰχμαλωτισθεὶς ἐν Περσίᾳ, ἐποχὴν τῶν *τριακοντα τυράννων*. Ἐν τῷ μεταξύ δ' ἐπέδραμον ἐξ Ἀνατολῶν οἱ νέοι Πέρσαι, στρατηγὸν ἔχοντες τὸν ἀνδρεῖον Σαπώρην (Schapur), καὶ οἱ Γερμανικοὶ λαοὶ ἠπέλουν τὰ λοιπὰ ὄρια τοῦ κράτους. Καὶ ἐνίκησε μὲν παρὰ τὸ ἐν Παννονίᾳ Σίρμιον ὁ ἐμπειροπόλεμος αὐτοκράτωρ Κλαύδιος Β'. ὁ Γοτθικός (268—270) τοὺς Γότθους, ἀλλ' ἀπέθανε μετ' ὀλίγον κατὰ τινα λοιμὸν.

§. 168. Τότε δ' ἔγεινεν ἐπανορθωτὴς τοῦ κράτους ὁ ΑΥΡΗΛΙΑΝΟΣ (270 — 275), ἀνὴρ παλαιᾶς Ῥωμαϊκῆς ἀνδρίας καὶ στρατιωτικῆς ὄλως ἀνατροπῆς. Οὗτος κατενίκησε τοὺς ἀπειθεῖς στρατάρχας, καὶ ἐξεστράτευσε κατὰ τοῦ ΠΑΛΜΥΡΗΝΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, ὅπερ εἶχεν ἰδρύσει ὁ Ὀδαϊναθὸς ἐπί τινος ἐν Συρίᾳ ὁάσεως, καὶ τοῦ ὁποίου ἦρχεν, ἀποθανόντος αὐτοῦ, ἡ ὠρμία καὶ ἡρωϊκὴ σύζυγός του ΖΗΝΟΒΙΑ ἢ ΠΑΛΜΥΡΑ (πόλις φοινίκων), ἀκμάζουσα τότε εἰς τὰς τέχνας, τὰς ἐπιστήμας καὶ τὸ ἐμπόριον. ἐκυριεύθη καὶ κατεστράφη, καὶ ἡ Ζηνοβία ἀπήχθη ἐν θριάμβῳ εἰς τὴν Ῥώμην. Ὁ δὲ διδάσκαλος αὐτῆς καὶ σύμβουλος, ὁ χρηστὸς φιλόσοφος Λογγίνος, ἀπέθανε θάνατον βίαιον. Ὁπαδὸς ὢν κατ' ἀρχὰς ὁ Λογγίνος τῶν *Νεοπλατωνικῶν*, οἵτινες ἦνονον τὴν βαθύνοιαν, τὴν δεισιδαιμονίαν καὶ τὴν εἰς τὰ θαύματα πίστιν τῶν Ἀνατολικῶν λαῶν μὲ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Πλάτωνος, καὶ ἀντὶ τῆς πρακτικῆς νοημοσύνης τῆς παλαιᾶς Ῥώμης, εἰσήγαγον τὴν ἀδραγῆ θεωρίαν τῆς Ἀνατολῆς, εἶχεν ἀπομακρυνθῆ μετὰ ταῦτα ὁ Λογγίνος ἀπὸ τῆς ἀσαφοῦς ταύτης φιλοσοφίας. Ἐτι δὲ καὶ νῦν δεσμεύσῃ τὰ ἐρεῖπια τῆς Παλμύρας τὴν προσοχὴν τῶν περιηγητῶν. Πρὸς βορρᾶν δ' ἀποκατέστησεν ὁ Αὐ-

ρηλιανός τὰ ὄρια τοῦ Δουνάβεως, ἐγκατέλιπεν εἰς τοὺς ἐχθροὺς τὴν ἐπέκεινα ἐπαρχίαν *Δακίαν*, καὶ μετόπισθε τοὺς κατοικοὺς ἐπὶ τὴν δεξιὰν ὄχθην· ὠχύρωσε δὲ πρὸς τούτοις τὴν πρωτεύουσαν *Ρώμην* μὲ *κυκλοειδὲς τεῖχος*, ὅπως μὴ κινδυνεύῃ εὐκόλως ὑπ' αἰφνιδίας εἰσβολῆς τῶν ἐχθρῶν.

§. 169. Ἄφου δ' ὁ μὲν Αὐρηλιανός ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν ἑαυτοῦ στρατιωτῶν, ὁ δὲ διάδοχος αὐτοῦ, ὁ πλούσιος ΤΑΚΙΤΟΣ (ἀπόγονος τοῦ ιστοριογράφου, 275 — 276) ἀπωλέσθη εἰς τινα κατὰ τῶν Γόθων ἐκστρατείαν, ἀνυψώθη εἰς τὸν θρόνον ὁ ἀνδρεῖος καὶ χρηστός ΠΡΟΒΟΣ (276—282). Οὗτος δ' ἐξετείνε καὶ ὠχύρωσεν ἀπὸ τοῦ Βαυαρικοῦ Δουνάβεως μέχρι τοῦ Ταύνου τὰ *συνορικὰ χαρακώματα* (« *τείχη* τοῦ διαβόλου »), καὶ ἐξησφάλισεν αὐτὰ καταστήσας αὐτόθι Ῥωμαίους φρουροὺς· προσέτι δ' ἐφύτευσε παρὰ τὸν Ῥῆνον καὶ ἐν Οὐγγαρία *ἀμπέλωνας*, καὶ ἐβελτίωσε τὰ στρατιωτικά. Φονευθέντος δὲ καὶ τούτου ὑπὸ τῶν ἰδίων ἑαυτοῦ στρατιωτῶν, διεδέχθη αὐτὸν ὁ ΚΑΡΟΣ (282—284), καὶ ἀφου καὶ οὗτος ἐκστρατεύων κατὰ τῶν Περσῶν, ἐθανατώθη ὑπὸ κερκυνοῦ ἢ ὑπὸ χειρὸς δολοφόνου, ἦλθεν εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ σενετὸς Διοκλητιανός.

§. 170. Ὁ ΔΙΟΚΛΗΤΙΑΝΟΣ (284 — 305) ἠύξησε τὴν δύναμιν τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ ἠλάττωσε τὴν ὑπόληψιν τῆς Συγκλήτου· ἔπειτα δ' ἐπεχείρησε *διαίρειν* τοῦ κράτους, ὅπως ἀνθίσταται εὐκολώτερον εἰς τὰς ἐπιδρομὰς τῶν ἐχθρῶν. Καὶ αὐτὸς μὲν εἶχε τὸν τίτλον τοῦ « *ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ* », καὶ ἦρχε τῆς *Ἀνατολῆς* μετὰ τῆς *Θράκης*, ὁ δὲ βοηθὸς αὐτοῦ εἰς τὴν *κυβέρνησιν* (« *ΚΑΙΣΑΡ* ») ΓΑΛΕΡΙΟΣ προϊστάτο τῶν *Ἰλλυρικῶν ἐπαρχιῶν*· ὡσαύτως δὲ ὁ μὲν ΜΑΞΙΜΙΑΝΟΣ, ἐπικαλούμενος « *ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ* », εἶχε τὴν διοίκησιν τῆς *Ἰταλίας*, *Ἀφρικῆς* καὶ τῶν *ρήσων*, ὁ δὲ γαμβρὸς αὐτοῦ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΟΣ (ὁ Χλωρός) ἐκυβέρνα ὡς *ΚΑΙΣΑΡ* τὰς δυτικὰς ἐπαρχίας *Ἰσπανίας*, *Γαλλίας* καὶ *Βρεταννίας*. Εἵκοσιν ἔτη ἦρχεν ὁ Διοκλητιανὸς ἰσχυρῶς καὶ ἐπιθεξίως τοῦ παραμάζοντος ἤδη κράτους, ὅπερ εἶδεν ἐπ' αὐτοῦ ἡμέρας τινὰς ἰσχύος καὶ δόξης. Πλανηθεὶς ὅμως ἐξ ἀπάτης, καὶ διατάξας φονικώτατον ΔΙΩΓΜΟΝ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ, ἐμόλυνε τὴν

δύσιν τοῦ ἐνδόξου αὐτοῦ βίου, καὶ προσῆψεν εἰς τὸ ὄνομα καὶ τὴν κυβερνητικὴν αὐτοῦ αἰώνιον ὄνειαρος. Ἐπι δ' ἐμαίνετο τὸ ξίφος τοῦ διωγμοῦ ἐν μέσῳ τῶν πιστευόντων εἰς τὸν ἐσταυρωμένον Ἰησοῦν, ὅτε ὁ Διοκλητιανὸς παρητήθη (305) τοῦ θρόνου, ὅπως διαγάγη τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἰσχυρῶν εἰς ἀγροκήπιόν τι ἐν Σάλωρι τῆς Δαλματίας (παρὰ τὸ σημερινὸν Spalatro), καὶ λησμονῆσθαι, καταγινομένου εἰς τὴν τακτοποίησιν τῶν ἀνακτόρων αὐτοῦ καὶ κήπων, τὴν τύρβην τοῦ κόσμου. Ἐκεῖ δ' ἀπέθανε τὸ ἔτος 313.

§. 171. Τὴν παρητίησιν τοῦ Διοκλητιανοῦ ἠκολούθησαν χρόνοι πλήρεις ταραχῶν καὶ φονικῶν ἐμφυλίων πολέμων, οἵτινες τότε πρῶτον κατέπαυταν, ὅτε παρέλαβε τὴν κυβερνησιν τῆς δύσεως ὁ ἀνδρεῖος καὶ συνετός υἱὸς τοῦ Κωνσταντίου ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ, καὶ ἐξεστράτευσεν ἐναντίον τοῦ σκληροκαρδίου υἱοῦ τοῦ Μαξιμιανῶ **ΜΑΞΕΝΤΙΟΥ**. Ὁ Κωνσταντῖνος, εὐνοῶν τὸν Χριστιανισμὸν ἔνεκε τῆς μητρὸς αὐτοῦ **ΕΔΕΝΗΣ**, ἐνίκησεν ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ σταυροῦ (λάβραρον) τὸν σκληρὸν Μαξιέντιον, ὃχι μακρὰν τῆς **ΜΟΥΑΒΙΑΣ ΓΕΦΥΡΑΣ** (312), καὶ ἔγινε κύριος τῆς Ῥώμης, πνιγέντος τοῦ ἐχθροῦ εἰς τὰ κύματα τοῦ Τιβέρεως. Ἐντεῦθεν δ' ὀρμώμενος ἤρχεν ὁ Κωνσταντῖνος τῆς Δύσεως, ἐν ᾧ ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ **ΔΙΚΙΝΙΟΣ** διώκει τὴν Ἀνατολήν. Ἀλλὰ τὸ φίλαρχον τοῦ Κωνσταντῖνου ἐπήγαγε μετ' ὀλίγον νέον πόλεμον, καθ' ὃν ὁ **Λικίνιος** ἀπώλεσε τὴν νίκην, τὸ κράτος καὶ τελευταῖον τὴν ζωὴν (325). Οὕτω δ' ἔγεινεν ὁ Κωνσταντῖνος **μονάρχης** τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους, καὶ ἠνέδει τὸν Χριστιανισμὸν, προστατεύσας τοὺς ὁμολογητὰς αὐτοῦ ἀπὸ περαιτέρω καταδιώξεων διὰ τοῦ περι **ἀνακτικότητος** διατάγματος τοῦ **Μεδιολάνου**. Ὅτι ὅμως ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ δὲν εἶχεν εἰσέτι εἰσδύσει εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ, ἀποδεικνύει ἡ σκληρότης μετ' ἧς διέταξε νὰ ρίψωσιν εἰς τὰ ἄγρια θηρία τσοσούτους ἐκ τῶν κατὰ καιροῦς αἰχμαλωτιζομένων ἐχθρῶν, ἡ ὀμότης, ἣν ἐδήλωσε θανατώσας τὴν σύζυγόν του, τὸν εὐγενῆ αὐτοῦ υἱὸν **Κρίσπον** καὶ τινὰς ἄλλους ἐκ τῶν συγγενῶν του, καὶ τὸ ἐν γένει φιλέαθικον καὶ ἄπιστον τῆς φύσεως αὐτοῦ.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

Ἐπαναρρίπτοντες πρὸς στιγμὴν διαβατικὸν βλέμμα ἐπὶ τῆς ἀρχαιότητος, ἦν προτιθέμεθα νὰ ἐγκαταλείψωμεν, παρατηροῦμεν εὐκόλως, ὅτι σύμπασα ἡμῶν ἡ πνευματικὴ ζωὴ καὶ ἐκπαίδευσις ἐν αὐτῇ ἔχει τὰς ρίζας αὐτῆς. Ἐκ τῆς Ἀνατολῆς κατάγονται αἱ περὶ θρησκείας ἰδέαι ἡμῶν, ἡ Ἑλλάς παρήγαγε πρότυπα τέχνης καὶ καλαισθησίας ἀξιοθαύμαστα, καὶ ἔθηκε τοὺς αἰθλοὺς νόμους αὐτῶν· καὶ ἡ Ῥώμη διέταξε καὶ ἔδρυσεν τὰς σχέσεις τοῦ δικαίου τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας, ἐν τε τῷ δημοσίῳ καὶ ἰδιωτικῷ βίῳ, μετὰ τσαύτης συνέσεως καὶ ὀξυνοίας, ὥστε ἡ ἀκαταμάχητος δύναμις τῆς Ῥωμαϊκῆς νομοθεσίας καὶ δικαιοδοσίας διατηρεῖ ἔτι καὶ νῦν τὴν μεγάλην αὐτῆς ἐπιφρόνην καθ' ἅπαντα τὰ πολιτισμένα κράτη.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΤΩΝ ΣΗΜΕΙΩΝ.

π. = περὶ τὸ

† = ἀποθάνων τὸ

π. Χ. = πρὸ Χριστοῦ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

Εἰσαγωγή.

1. §. 1. Οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι. Σελ. 5.
 2. §. 2. Τρόποι τοῦ ζῆν τῶν παλαιάτων λαῶν. Σελ. 6.
 3. §. 3. Σχήματα πολιτευμάτων. Βίοι. Σελ. 7.
 4. §. 4. Διάφοροι ἔθνηκαὶ ὀρησκεῖται. Σελ. 9.
- Α'. ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΙ ΛΑΟΙ.** Σελ. 11—48.
1. §. 5. Φύσις τῆς Ἀνατολῆς. Σελ. 11.
 2. §. 6. Σῖναι Σελ. 14.
 3. Ἰνδοί. Σελ. 16.
 - §. 7. Ἔθνη καὶ καθεστῶτα. §. 8. Ὄρησκεῖα. — Τέχνη.
 4. Βαβυλώνιοι καὶ Ἀσσύριοι. Σελ. 20.
§. 9. Νεβρώδ. Σεμίραμις. Σαλμανασάρ. — §. 10. Οἱ Χαλδαῖοι ἐν Βαβυλῶνι Ναβουχοδονόσορ.
 5. Αἰγύπτιοι. Σελ. 23.
§. 11. Διαίσεις τῆς χώρας. — §. 12. Ἔθνη καὶ καθεστῶτα τῆς Αἰγύπτου. — §. 13. Ἱστορία:
 6. Φοίνικες. Σελ. 28.
§. 14. Ναυτιλία. Ἐμπόριον. Ἐφευρέσεις. — §. 15. Ἱστορία Τύρου καὶ Σιδῶνος.
 7. Ὅλας Ἰσραήλ. Σελ. 30.
§. 16. Οἱ πατριάρχαι. — §. 18. Ἐξοδος ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου. — §. 19. Νομοθεσία τοῦ Μωϋσέως. — §. 20. Διανομὴ τῆς ἐπαγγελθείσης χώρας. — §. 21. Σαμουὴλ καὶ Σαούλ. — §. 22. Δαυὶδ. Σολομών. Διαίσεις τοῦ Κράτους. — §. 23. Εἰδωλολατρεία καὶ Προφῆται. — §. 24. Ἡ Ἀσσυριακὴ καὶ Βαβυλωνιακὴ αἰχμαλωσία. — §. 24. Ἑβραϊκὴ φιλολογία.

8. Μῆθοι καὶ Πέρσαι. Σελ. 41.
 §. 25. Θρησκεία τοῦ Ζωροάστρου.—§. 26. Ἀστου-
 άης καὶ Κύρος — §. 27. Κροΐσος, βασιλεὺς
 τῆς Λυδίας.—§. 28. Θάνατος τοῦ Κύρου.—
 §. 29. Καυῦσας. Ἀμμώνιον — §. 30. Δα-
 ρεῖος. — §. 31. Ἥθη καὶ καθεστῶτα τῶν
 Περσῶν.

Β'. Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ. Σελ. 48—143.

1. Σύνοψις γεωγραφική. Σελ. 48.

§. 32. α). Ἡ Ἑλληνικὴ ἥπειρος. 1. Βόρειος Ἑλ-
 λάς. 2. Στερεὰ Ἑλλάς. 3. Πελοπόννησος.

§. 33. β.) Αἱ Ἑλληνικαὶ νῆσοι. Σελ. 50.

§. 34. Ἑλληνικὴ μυθολογία. Σελ. 52.

Α'. Ἡ ἙΛΛΑΣ ΠΡΟ ΤΩΝ ΠΕΡΙΚΟΝ ΠΟΛΕΜΩΝ.

1. Οἱ χρόνοι τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου. Σελ. 54.

§. 35. Πελασγοί. Ἀποικίσεις ἐκ τῆς Ἀνατολῆς —

§. 36. Ἑλληνικαὶ φυλαί. Ἐκστρατεία τῶν
 Ἀγωναυτῶν — §. 37. Ὁ Τρωϊκὸς πόλεμος.

— §. 38. Ὅμηρος· ἡ ἐπικὴ ποίησις — §. 39.
 Κάθοδος τῶν Ἡρακλειδῶν. Κόδρος. — §.
 40. Ἀποικίαι.

2. Ἡ ἐποχὴ τῶν σοφῶν καὶ νομοθετῶν. Σελ. 61.

α). Φύσις τῆς Ἑλλάδος.

§. 41. Ἕλληνες καὶ Βάρβαροι. — §. 42. Ἀμφι-
 κτυονικὸν συνέδριον. Τὸν ἐν Δελφοῖς μαντεῖον.
 Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες.

β.) Λυκούργος, νομοθέτης τῶν Σπαρτιατῶν (π. 884).
 Σελ. 63.

§. 43. Νόμοι τοῦ Λυκούργου α.) Πολιτικαὶ διατάξεις
 β.) Τρόπος τοῦ ζῆν.—§. 44. Μασσηνιακοὶ
 πόλεμοι.

γ.) Σόλων, νομοθέτης τῶν Ἀθηναίων (π. 600 π. Χ.)
 Σελ. 68.

§. 46. Γέσεις τῆς τυραννίδος — §. 47. Περίανδρος
 ὁ Κορίνθου. Πολυκράτης ὁ Σάμου. Πεισίστρα-
 τος ὁ Ἀθηναίων. — §. 48. Οἱ ἑπτὰ σοφοί.
 Πυθαγόρας.

§. 49. δ.) Ἡ λυρική ποίησις. Σελ. 74.

Δ'. ΑΚΜΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, Σελ. 78.

- §. 50. Ἀποστασία τῶν ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ Ἑλλήνων.
— §. 51. Ἡ ἐν Μαραθῶν μάχη. — §. 52.
Ἀριστείδης καὶ Θεμιστοκλῆς. — §. 53. Θερ-
μοπύλαι. — §. 54. Σαλαμίς. — §. 55 Πλα-
ταιά. Μυκάλη. Εὐρυμέδων.
2. Ἡ Ἡγεμονία τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἡ ἐποχὴ τοῦ
Περικλέους. Σελ. 83.
- §. 56. Πυρσανίας ὁ προδότης τῆς πατρίδος. — §.
57 Θάνατος τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ Ἀρι-
στείδου. — §. 58. Κίμων Περικλῆς.
3. Ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος (431 — 404).
Σελ. 87.
- §. 59. Ἀρχὴ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. — §.
60. Τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ πολέμου μέχρι τῆς
εἰρήνης τοῦ Νικίου. — §. 61. Ἀλκιβιάδης.
Μάχη παρὰ τὴν Μαντινείαν. — §. 62. Ἀτυ-
χία τῶν Ἀθηναίων ἐν Σικελίᾳ. — §. 63.
Θάνατος τοῦ Ἀλκιβιάδου. — §. 64. Ταπεί-
νωσις τῶν Ἀθηνῶν. Οἱ 30 τύραννοι.
4. Σωκράτης. Σελ. 93.
- §. 65. Σοφισταί. Σωκράτης. Πλάτων. Ξενοφῶν.
5. Ἡ κατάβασις τῶν μυρίων (400). Σελ. 95.
§. 66.
6. Οἱ χρόνοι τοῦ Ἀγησιλάου καὶ Ἐπαμινώνδου.
Σελ. 96.
- §. 67. Ὁ Κορινθιακὸς πόλεμος καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ
Ἀνταλκίδου. — §. 68. Ἐπιστρατεία πρὸς τὴν
Ὀλυθον καὶ κατάληψις τῶν Θηβῶν. — §.
69. Ὁ Θηβαϊκὸς πόλεμος καὶ ἡ ἐν Λεύκτροις
μάχη. — §. 70. Ὁ Ἐπαμινώδας εἰς τὴν
Πελοπόννησον. Μάχη ἐν Μαντινείᾳ.
7. Ἀκμὴ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν φιλολογίαν καὶ
τέχνην. Σελ. 101.
- §. 71. Δραματικὴ ποίησις. Αἰσχύλος. Σοφοκλῆς.
Εὐρυπίδης. Ἀριστοφάνης. — §. 72. Πεζοὺς
λόγους. Πλάτων, Ἡρόδοτος, Θουκυδίδης, Ξε-

νοφῶν.—§. 73. Ῥητορικὴ. Ἴσοκράτης. Δημοσθένης. Αἰσχύνης.—§. 74. Αἱ ὠραῖαι τέχναι τῶν Ἑλλήνων.

Γ'. ΟΙ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΙ ΧΟΡΟΙ. Σελ. 106—135.

1. Φίλιππος ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας (361 — 336). Σελ. 106.

§. 75. Πλεονεκτήματα τοῦ Φιλίππου.—§. 76. Οἱ ἱεροὶ πόλεμοι.—§. 77. Ἡ ἐν χαιρωνεῖα μάχη. Θάνατος τοῦ Φιλίππου.

2. Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας. (336—323). Σελ. 109.

§. 78. Καταστροφή τῶν Θηβῶν.—§. 79. Γρανικός.—§. 80. Ἴσός.—§. 81. Τύρος καὶ Ἀλεξάνδρεια.—§. 82. Ἀρβηλα καὶ Γαυγάμηλα.—§. 83. Πορεία τοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Βακτριανήν.—§. 84. Ἐκστρατεία πρὸς τὴν Ἰνδίαν.—§. 85. Τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου.

3. Οἱ Ἀλεξανδρινοὶ χρόνοι. Σελ. 116.

§. 86. α.) Διάδοχοι τοῦ Ἀλεξάνδρου. Σελ. 116.

β.) Ἡ τελευταία πάλη τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ Ἀχαϊκὴ συμμαχία. Σελ. 117.

§. 87. Ἀθῆναι. Φωκίων. Δημοσθένης. Δημήτριος.

—§. 88. Σπάρτη καὶ ἡ Ἀχαϊκὴ συμμαχία.

§. 45. Δράκων. Νομοθεσία τοῦ Σόλωνος.

δ.) Οἱ τύραννοι. Σελ. 70.

§. 89. γ.) Οἱ Πτολεμαῖοι καὶ Σελευκίδαι. Σελ. 120.

§. 90. δ.) Οἱ Ἰουδαῖοι ὑπὸ τοὺς Μακκαβαίους. Σελ. 121.

ε.) Πολιτισμὸς καὶ πνευματικὸς βίος τῆς Ἀλεξανδρινῆς ἐποχῆς. Σελ. 123.

§. 91. Θεόκριτος. Στωϊκοὶ καὶ Ἐπικούρειοι.

Γ'. ΤΟ ΡΩΜΑΪΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ. Σελ. 126—231.

§. 92. Λαοὶ καὶ καθεστῶτα τῆς παλαιᾶς Ἰταλίας. Σελ. 126.

Α'. Ἡ ΡΩΜΗ ΥΠΟ ΤΗΝ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑΝ ΤΩΝ ΒΑΣΙΛΕΩΝ. ΠΑΤΡΙΚΙΟΙ Σελ. 128.

1. Ἡ Ἐποχὴ τῶν βασιλέων (753—509). Σελ. 128.

§. 93. Κτίσις τῆς Ῥώμης.—§. 94. Ἡ Ῥώμη ἐπὶ

τοῦ Ρωμύλου.—§. 95. Νουμάς Πομπήλιος.
—§. 96. Τύλλος Ὀστίλιος καὶ Ἄγκος Μάρ-
κιος.—Γένεσις τῶν Πληθείων.—§. 97. Ταρ-
κύνιος ὁ πρεσβύτερος καὶ Σέρβιος Τύλλιος.—
§. 98. Ταρκύνιος ὁ ὑπερήφανος.

2. Ἡ Ῥώμη δημοκρατουμένη ὑπὸ τοὺς πατρικίους.
Σελ. 133.

α.) Ὀράτιος Κόκκλης. Δήμαρχοι. Κοριολιανός.
Σελ. 133.

§. 99. Οἱ δημοκρατικοὶ μάχονται κατὰ τοῦ Πορ-
σήννα καὶ Ταρκυνίου. — §. 10. Μετοικεσία
εἰς τὸ Ἱερὸν Ὄρος. Κοριολιανός.

β.) Οἱ Φάβιοι. Κιγκινάτος. Οἱ δέκαρχοι. Σελ. 136.

§. 101. Ἀγῶνες κατὰ τῶν Οὐήεντανῶν καὶ Αἰ-
κούων.—§. 102. 1. Νόμοι περὶ γαιῶν. Σπ.
Κάσσιος. — §. 103. 2. Οἱ δέκαρχοι. — §.
104. 3. Χιλιάρχοι ὑπατικῆς ἐξουσίας καὶ
τιμηταί.

γ.) Ἀλωσις τῆς Ῥώμης ὑπὸ τῶν Γάλλων (389)
καὶ οἱ νόμοι τοῦ Δικινίου Στόλωνος (366).
Σελ. 141.

§. 105. Ἐκπύρθησις τῶν Βητῶν διὰ τοῦ Καρνε...
—§. 107. Μ. Μάνλιος καὶ ἡ νομοθεσία τοῦ
Δικινίου Στόλωνος.

Β'. ΗΡΩΙΚΗ ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ. Σελ. 143—179.

1. Οἱ χρόνοι τῶν Σαμνιτῶν πολέμων καὶ οἱ πρὸς
Πύρρον ἀγῶνες. Σελ. 143.

§. 108. Πρῶτος Σαμνιτικὸς πόλεμος ἔνεκα τῆς Κα-
πύης. — §. 109. Πόλεμος πρὸς τοὺς Λατί-
νους.—§. 110. Δεύτερος Σαμνιτικὸς πόλε-
μος.—Τὰ κατὰ Καύδιον στενά. Σεντίνον.—
§. 111. Πόλεμος πρὸς τὸν Τάραντα καὶ
Πύρρον.

2. Οἱ χρόνοι τῶν Καρχηδονικῶν πολέμων Σ. 148.

α.) Ὁ πρῶτος Καρχηδονικὸς πόλεμος. (363—241).
Σελ. 148.

§. 112. Καρχηδών. Ἀγαθοκλῆς. Μαμερτῖνοι — §.
113. Ῥηγούλος. — §. 114. Ἀμίλικας Βάρ-

κας. Τέλος τοῦ πρώτου Καρχηδονικοῦ πολέμου.

β'.) Ὁ δεύτερος Καρχηδονικὸς πόλεμος. (218—241). Σελ. 156.

§. 115. Ἡ Σικελία καὶ ἡ ἐντὸς τῶν Ἀλπεων Γαλλία. γίνονται Ῥωμαϊκαὶ ἐπαρχίαι. — §. 116. Σάγγοντον. — §. 117. Ὁ Ἀννίβας εἰσέρχεται διὰ τῶν Ἀλπεων νικητὴς εἰς τὴν Ἰταλίαν. — §. 118. Ὁ Φάβιος Μάξιμος καὶ ἡ Κάνναις μάχη. — §. 119. Καπὺν. Συρακοῦσαι. Τάρας. — §. 120. Ἡττα τοῦ Ἀσδρούβα παρὰ τὸν Μέταυρον. — §. 121. Ζάμα.

γ'.) Κατάκτησις τῆς Μακεδονίας. Καταστροφή τῆς Κορίνθου καὶ Καρχηδόνας. (146) Σ. 158

§. 122. Ὁ Φίλιππος Γ' καὶ Ἀντίοχος Γ' νικῶνται ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων. — §. 123. Ἡ παρὰ τὴν Πύδναν μάχη καὶ καταστροφή τῆς Κορίνθου. — §. 124. Πτώσις τῆς Καρχηδόνας ἐν τῷ τρίτῳ Καρχηδονικῷ πολέμῳ.

δ'.) Πολιτισμὸς καὶ ἤθη τῶν Ῥωμαίων. Σ. 163.

§. 123. Ἐριδες τῶν νεωτεριζόντων πρὸς τοὺς ἀρχαιοτρόπους. Πλαῦτος. Τερέντιος. Κάτων.

Γ'. ΔΙΑΦΘΟΡΑ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ. Σελ. 164.

1. Νουμαντία. Τιβέριος καὶ Γάιος Γράκχος Σ. 164.

§. 126. Διοίξεις τῶν Ῥωμαϊκῶν ἐπαρχιῶν. Ἀποστασία καὶ πτώσις τῆς Νουμαντίας. — §. 127. Τιβέριος Γράκχος. — §. 128. Γάιος Γράκχος.

2. Οἱ χρόνοι τοῦ Μαρίου καὶ Σύλλα. Σελ. 168.

§. 129. Ὁ Ἰουγουρθικὸς πόλεμος. §. 130. Κίμβροι καὶ Τεύτονες. — §. 131. Ὁ συμμαχικὸς πόλεμος. — §. 132. Ὁ πρῶτος Μιθριδατικὸς πόλεμος. — §. 133. Ὁ πρῶτος ἐμφύλιος πόλεμος. Θάνατος τοῦ Μαρίου. — §. 134. Νόμοι τοῦ Κορνηλίου καὶ θάνατος τοῦ Σύλλα.

3. Οἱ χρόνοι τοῦ Γναίου Πομπηίου καὶ τοῦ Μ. Τυλλίου Κικέρωνος. Σελ. 176.

§. 135. Σερτώριος. — §. 136. Ὁ δουλικὸς πόλεμος. — §. 137. πειρατικὸς πόλεμος. — §. 138.

Ὁ δεύτερος Μιθριδατικός πόλεμος. — 139.
Ἡ συνωμοσία τοῦ Κατιλίνα.

4. Ἡ ἐποχὴ τοῦ Γαίου Ἰουλίου Καίσαρος. Σ. 180.

§. 140. Ἡ πρώτη τριανδρία. — §. 141. Οἱ πρὸς τοὺς Γαλάτας πόλεμοι τοῦ Καίσαρος (53—50). — §. 142. Ὁ δεύτερος ἐμφύλιος πόλεμος. (49—48). — §. 143. Νίκαι τοῦ Καίσαρος. — 144. Θάνατος τοῦ Καίσαρος.

5. Τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς δημοκρατίας. Σελ. 185.

§. 145. Ἡ δευτέρα τριανδρία. Θάνατος τοῦ Κικέρωνος. — §. 146. Φίλιπποι. — 147. Ἀκτιον:

Δ'. Ἡ ΡΩΜΑΪΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ, Σελ. 188.

1. Οἱ χρόνοι τοῦ Καίσαρος Ὀκταβιανοῦ Αὐγούστου (τοῦ Σεβαστοῦ). Σελ. 188.

§. 140. « Χρυσοῦς αἰὼν » τῆς Ῥώμης. — §. 149. Ἡ Ῥωμαϊκὴ φιλολογία.

2. Οἱ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνες τῶν Γερμανῶν. Σελ. 191.

§. 150. Νίκη τοῦ Ἀρμινίου εἰς τὸ Τευτονικὸν δάσος. — § 151. Γερμανικός. — 152. Ὁ Τάκιτος περὶ τῶν ἐθίμων καὶ καθεστώτων τῶν Γερμανῶν.

3. Οἱ αὐτοκράτορες τοῦ Αὐγούστου οἴκου. Σ. 195.

§. 153. Τιβέριος. — §. 154. Καλιγόλας. Κλαύδιος. — § 155. Νέρων. — §. 156. Γάλλος. Ὄθων. Οὐιτέλλιος.

4. Οἱ Φλαῦιοι καὶ Ἀετωνῖνοι. Σελ. 199.

§. 157. Οὐεσπασιανός. — §. 158. Καταστροφὴ τῆς Ἱερουσαλήμ. Τέλος τοῦ Ἰουδαϊκοῦ Κράτους. — §. 159. Ὁ Ἀγρικόλας κατακτᾷ τὴν Βρεταννίαν. — §. 160. Τίτος. — §. 161. Δομιτιανός. Νερῶνας. Τραϊανός. — §. 162. Ἀδριανός. Πλούταρχος. — §. 163. Ἀντωνῖνος ὁ εὐσεβής. Μάρκος Αὐρήλιος. — §. 164. Πολιτισμὸς καὶ ἥθη.

5. Ἡ Ῥώμη ὑπὸ τὴν στρατοκρατίαν. Σελ. 206.

- §. 165. Κόμμοδος. Περτίναξ. Σεπτίμιος Σεβήρος.
 §. 166. Καρακάλλας. Ἡλιογάβαλος. Ἀλέξανδρος Σεβήρος.—§. 167. Φίλιππος Ἄραψ. Δέκιος. Γαλληνός. — §. 168. Αὐρηλιανός.
 — §. 169. Τάκιτος. Πρόβος. Κάρος. — §. 170. Οἱ χρόνοι τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Διοκλητιανοῦ. — §. 171. Νίκη τοῦ Κωνσταντίνου πρὸς τὴν Μουλθίαν γέφυραν καὶ μοναρχίαν.